image
not
available

146 :

EK GENT

1463

Digitized by Google

A Anvers chez Spanoghe Imprimeur Libraire Place dite
Suykerruye 1786

Digitized by Google

HET SCHOUWBURG *DER* NEDERLANDEN *OFTE* GEOGRAPHISCHE EN HISTORISCHE *BESCHRYVINGE* DER XVII. NEDERLANDSCHE PROVINTIEN.

Uyt het Fransch nouwkeurig overgezet en met verscheyde aenbelangende stukken vermeerdert.

TWEEDE DEEL,

Bevattende het Hollands Braband, het Hertogdom van Limburg, de Heerlykheyd van Mechelen, het Hertogdom van Guelderen, het Graefschap van Naemen, Artois, en een gedeelte van het Graefschap van Vlaenderen.

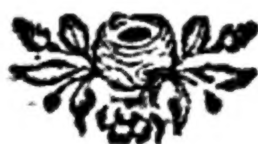

Men vind-ze te koop.

T'ANTWERPEN,

By C. M. SPANOGHE, Boek-drukker en Boek-verkooper op de Suyker-ruye.

M. DCC. LXXXV.

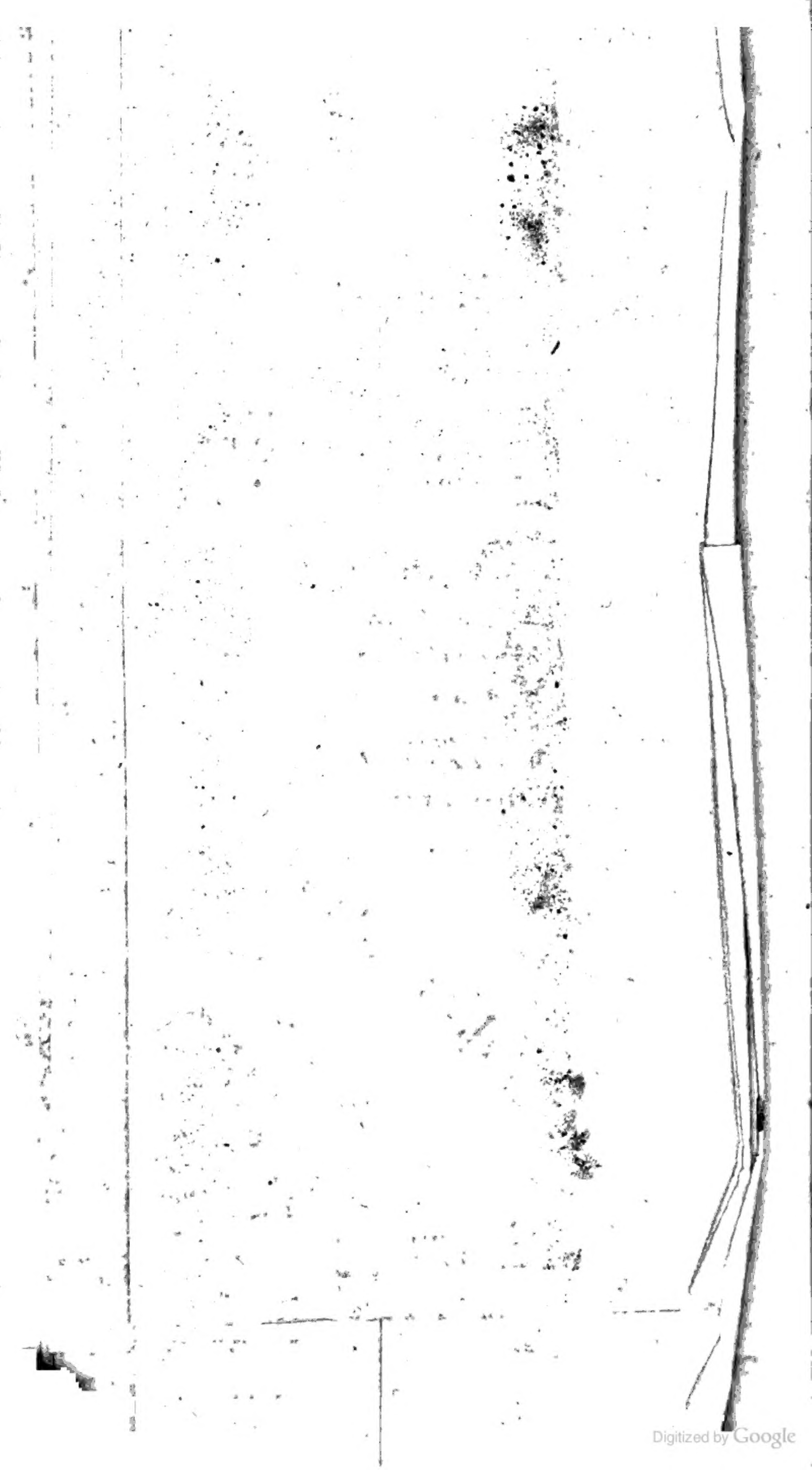

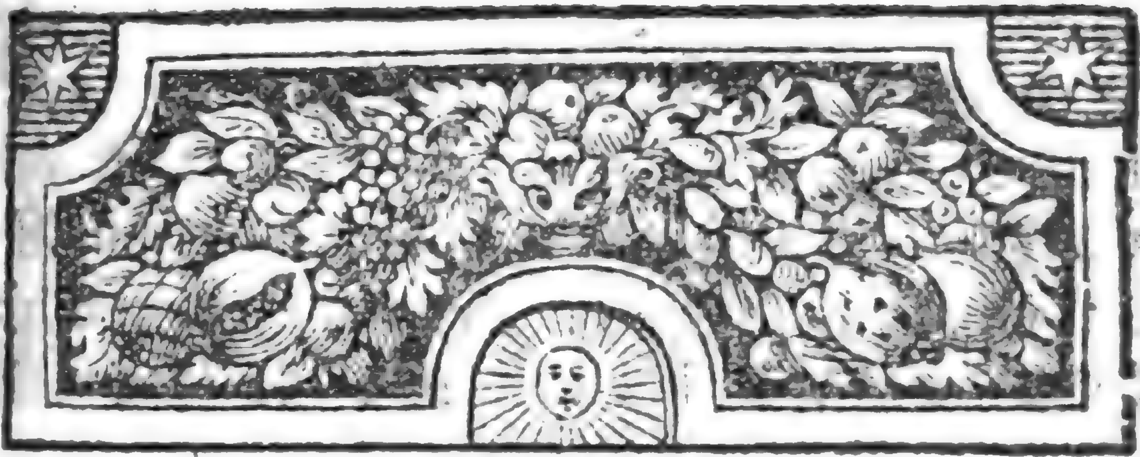

HET SCHOUWBURG DER NEDERLANDEN.

HOLLANDS BRABAND.

DIt is den naem den welken men toeëygend aen dat gedeelte van Braband, het welk op heden toebehoord aen de Republiek van Holland, en welkers besittinge, de Staeten-Generael dit verovert hebbende, zy zig deden verzekeren in het Jaer 1648 door het vredens-verdrag van Westphalen.

Deze Landstreke bevat in zig de stad s'Hertoghen-Bosch met haere Meyereye; de Stad en Baronnie van Breda, het Marquizaet van Bergen op den Zoom, de stad Maestricht, die van de Grave met het Land van Cuyck; Geertruydenbergh, Steenbergen, de Forten Lillo, de Kruys-schans, Frederik-Hendrik en eenige andere.

Daer is door de Staeten-Generael eenen Souverynen Raede van Braband aengeſtelt in den Haeg, den welken Vonnis ſtreykt over alle geſchillen die voorder tot den zelven worden beroepen, van de Steden van Hollands-Braband en hunne onderhoorige Rechts-Gebieden.

De oprechtinge van deze Regtsbank buyten de Provintie, was eeene openbaere onderbrekinge van de Voor-Regten de welke de Brabanders hadden genoten, alſwanneer ſy onder de beheerſchinge van Spagnien waeren, van welke het voornaemſte was van mogen beroepen nochte Gevonniſt te worden, voor welk-danige Regts-bank het zy buyten hunne Provintie: alle de ſteden van Hollandſch Braband deden door kragtige vertoogen hier over hnn beklag aen de Staeten-Generael, aen welke ſy verſochten gehandhaeſt te worden in hunne voorregten, en gevolgendlyk niet eenen laſt ofte ſchattinge te moeten betaelen ſonder hun eygen toeſtemminge; om onafhangelyk en zonder beroep Gevonniſt te worden, door eene Regtsbank aengeſtelt in hunne Provintie. Sy aenzogten boven dien dat alle openbaere Ampten van Braband zouden vergunt worden aen Brabanders, zonder oyt eenige vremdelingen daer toe te aenveerden, ſy voegden daer by dat het Hollandſch Braband geworden ſynde een litmaet van de Republiek niet moeſt behandelt worden als een verovert Land.

Sy eyndigden hunne verthoogen met hun eenen keus voor te ſtellen, den welken beſtond in het vraegen, dat men aen het Hollandſch Braband zoude toeſtaen recht van zittinge en ſtemminge in de vergaederinge der Staeten-Generael, ofte de vryheyd van zig zelven te beſtieren, mits aen de Staeten opbrengende eene ſchattinge evenredig aen die der andere Provintien.

Deze vertoogen wierden voorgedraegen aen de Staeten in het Jaer 1648 en 1650, de Staeten-Generael ſtelden aen de zeven vereenigde Provintien voor de beſliſſinge van deze zaeken: de Steden van Hollandſch-Braband deden groote poogingen by de Staeten van ider Provintie, om eene voordeelige vonnis-ſtrykinge te bekomen; dog het en gelukte hun niet. Men gaf hun betaemelyk antwoord, dog onbepaelt, uyt de welke ſy geen het minſte nut konden raepen; die de welke hun tegen waeren, zeyden dat ſy deze zaeke te laet in het werk ſtelden; dat men deze vraegen hadde moeten opworpen in dien tyd, als hunne landen aen de Republiek onderworpen wierden, en dat men deze had moeten invoegen in de verdrag-ſtukken van s'Hertogen-Boſch. Want alzoo de Republiek hadde aengenomen eene onveranderlyke, vaſte en voordduerige geſtalte, dat het geenſints betaemde in de zelve iets te veranderen: het is aldus dat de Steden van Hollanſch-Braband

berooft zyn van hunne aloude Voorrechten; het welk doet blyken, dat men niet altyd voordeel behaelt met aen de Bestieringe van eene Republiek onderworpen te zyn, en dat 'er omstandigheden zyn, in de welke de oude Wetten min gekrenkt zyn onder het gezag van eenen Opper-heerschappye-hebbenden Vorst, als onder dat van eene Republiek.

DE STAD s'HERTOGEN-BOSCH.

MEn zegt in het latyn *Sylva-Ducis* ofte *Busco-Ducum*; in het fransch *Bois-le-Duc* ofte *Bois-du-Duc* in ons nederduytsche tael beteekenende *s'Hertogen-Bosch*, aldus genoemt om dat sy gebouwt is in eene vlakte, omringt met bosschen in de welke de Hertogen van Braband in voorige tyden zig ter jagt gingen verlusten: Godefridus, Hertog van Braband, zig willende stellen tegen de invallen, de welke die van Guelderen in zyn Land deden, beveelde dit bosch af-te-kappen ontrent het jaer 1184, en leyde de eerste grondvestinge dezer Stad: den Hertog Henricus, synen Zone, dede de zelve volbouwen in het jaer 1196, en sy wierd merkelyk vergroot 1453; onder de Regeeringe van Philippus van Bourgognien by-genaemt den Goeden.

s'Hertogen-bosch maekt met zyn onder-

osch.

Digitized by Google

Digitized by Google

hoorig gebied, gezeyd de Meyerey, het vierde quaertier uyt van Braband, alwaer haere Borger-meesters, Pensionarissen en afgevoorderde eertyds zittinge hadden in de Staeten: de stad is van eene dryhoekige gedaente, achthien mylen gelegen van Amsterdam, zesthien van Antwerpen, thien van Uytrecht, negen van Nimwegen, acht van Breda en ses van de Grave: sy is gestelt aen de saemen-vloeyinge van twee Rivieren, de *Dommel* en de *Aa*, die naer haer doorgeloopen te hebben; op eene meyle van daer komen uytmaeken het Eyland van Bommel met de *Maes* en *Wael*.

Den overvloed der wateren die rond-om deze stad loopen, is oorzaek dat men somtyds, voornaementlyk in den Winter, tot de zelve niet kan naederen als met Schuyten; gansch den omloop onderwatert zynde: men ontmoet'er verscheyde Sterktens, omringt met water en moerassen, die deszelfs toegang zeer moeyelyk maeken: de voornaemste zyn het Fort *St. Antonius*, door de Spagniaerden gebouwt, om den intré te beschermen van de Riviere de Dommel naest Braband: het Fort *Isabella* is eenen regelmaetigen vyf-hoek met vyf Bolwerken, even als de sterkte *Petler*; dat van Crêvecœur, gestigt aen den mond van de Maes ontrent twee meylen van s'Hertoghen-Bosch is het voornaemste: behalven deze buyten-werken, is'er in de stad eene vyfde sterkte niet min

aenmerkelyk, door de Hollanders opgeregt, voerende den naem van *Papenbril.*

De ſtad heeft vyf Poorten; de *Vucht-Poort* naeſt Braband; die van *Hintemmer* naeſt de Grave en Nimweghen; die van *Orten* naeſt Uytrecht; die van *St. Jan* naeſt Heuſden, en die van *St. Antonius* ofte de *Duyck-poorte*; buyten deze heeft men'er nog dry water Poorten: de ſtad word door eene groote minigte van vaerden doorſneden, van welke door ſommige konnen Schepen vaeren, en men telt'er vier-en-tachentig bruggen, tot het gemak der Inwoonders, waer van'er een-en-vyftig van Steen en dry-en-dertig van Hout zyn, buyten de gemeene Bruggen die op wynig naer het getal der andere evenaeren.

Onder de gebouwen zyn het Stadhuys, erbouwt in het jaer 1671, de woonplaetze van den Gouverneur en de groote Kerke van St. Jan, voortyds eene Catedrale, aenmerkens weerdig; die Kerk draegt den roem van een der ſchoonſte te zyn der nederlanden; daer was eertyds een Capittel van dertig Canoniken, geſtigt in het jaer 1366 door *Jan van Arckel*, Biſſchop van Luyck; deze Kerk is volbouwt naer vyftig jaeren arbeydens, ſy is hoog verheven en zeer uytgeſtrekt; de Choor is honderd voeten lang; en den buyk honderd en vyftig; de gantſche Kerk is onderſteund door honderd en vyftig Colommen; des zelfs Thoren was ſoo hoog, dat men, niet

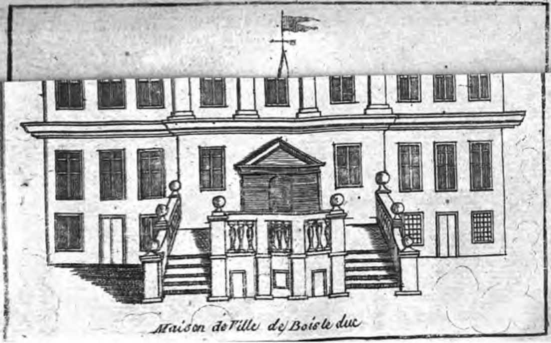
Maison de Ville de Bois le duc

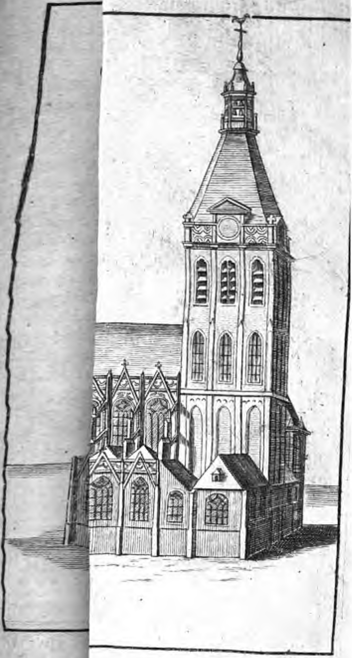

tegenstaende de groote verwyderinge, van den zelven de Stad Antwerpen konde ontdekken; hy was opgemaekt van hout en ondersteund door vier steene Pilaeren in 't jaer 1526, en wierd door den weerlicht den vierentwintigsten July 1584 van het bovenste gedeelte berooft: Maximilianus, Artshertog van Oostenryk, benoemde agt nieuwe Ridders van het gulde Vlies by eyndiging van een Vergaedering die hy hield in deze Cathedrale Kerk in het jaer 1481: men roemt des zelfs Orgelen te zyn de schoonste van het Nederland, en men doet niet minder ten aenzien der Doop-bekkens, de welke van verguld Coper en van een uytmuntend werk zyn: de Graftombe van Gisbertus Masius, Bisschop van s'Hertogenbosch, overleden in het jaer 1614, is al nog in voegen, even als den hoogen Autaer op den welken de gereformeerde twee Tafels der thien Geboden Godts gestelt hebben.

Nota. Men moet dezen Bisschop onderscheyden van *Andreas Masius*, vermaerden Leeraer in de H. Godtheyd tot Loven, zeer taelkundig in de Oostersche Spraeke, den welken in het licht heeft gegeven eene Syriaksche Spraek-konst, en die overleden is in het Hertogdom van Cleef in het jaer 1573.

Buyten de Cathedrale Kerke, waeren'er nog dry Parochie Kerken, die van *St.*

Catharina, die van *St. Jacob*, van de welke men Peerde-ſtallen gemaekt heeft, en die van *St. Petrus*, op de voor Plyn van het Caſteel, de welke is afgebroken; den Biſſchop Sonnius heeft deze Kerken geſtigt in't jaer 1569; voor welken tyd 'er enkelyk de Parochie Kerke van *St. Jan* was: de Gereformeerde plegen hunnen Kerkdienſt in de Catedrale en die van St. Catharina; de Luterſche hebben ook hunne bezondere Kerke.

De groote Merkt is zeer ſchoon en aenzienelyk; op de voorpoorte van *Vucht* is eene Kamer vervult met oudheden en zeldzaeme Gedenkſtukken, zoo in de Ontleédkunde als andere merkweerdigheden.

Men telde er voortyds zeſthien onderſcheyde Kloosters, de Predik-heeren, de Guillelmiten, gezeyd het Klooſter van Bazeldonck, de Minderbroeders, de Kruysdraegers, van welkers Klooſter men de militaire gevangeniſſe heeft gemaekt, de Beggarden, de Cellebroeders, de Jeſuiten, welkers Klooſter verſchikt is, tot wooninge van den Gouverneur, de Capucinen, de Cathuyſers, de Clariſſen, de Nonnen van St. Geertrudis, die van *Oſten en Uylenberg*; de Swertſuſters, de Hoſpitaliers, de Urbaniſten en de Beggynen: alle deze Klooſters zyn tegenwoordiglyk onderhoorig aen de Gereformeerde, en het meeſtendeel verkogt om huyzingen van te maeken:

de Roomsch Catholyke maeken'er alnog het grootste getal uyt, en mogen hunnen Godts-dienst oeffenen in thien verscheyde huyzen.

De Stad heeft zeer veel geleden in de zesthiende Eeuw, geduerende de nederlandsche Troubelen: het schilde wynig ofte de Hollanders verraschten haer in het jaer 1585; den Grave van Hohenlo was'er binnen getreden met twee honderd Soldaeten; dog hy wierd te rug gedreven, om dat syn voordere Kryg-bendens hem niet te hulpe kwamen, de welke'er wierden buyten gesloten door eenen Borger, die op de Vesten wandelende, de Val-poorte liet afvallen.

Sy wierd belegerd in het jaer 1601 door Mauritius Prince van Oragnien, die het beleg opbrak den dertigsten October, naer eene bevegtinge van zeven-en-twintig dagen.

De Staeten Generael overweldigden eyndelyk de Stad in het jaer 1629; sy was omzet geweest op het eynde der maend April, en het beleg duerde tot den zeventhienden September daer aen volgende: den Koning en de Koninginne van Bohemen, den Prins van Denemarcken, en de Hertogen van Wirtembergh en van Holstein waeren tegenwoordig in deze gedenkweerdige belegeringe, de welke den Grave van Montecuculli, en de andere Generaels der Spaensche en der Keyzerlyke Troupen niet

konden tegenhouden ; niet tegenstaende de poogingen en den tegenweér die sy deden : Eyndelyk gaf zig de Stad door verdrag over aen Fredrik Hendrik Prins van Oragnien en Nassau den veerthienden September ; dry dagen daer naer ging den Grave van *Grobbendonck* , bevelhebber van de Stad met syn bezettinge en verscheyde der voornaemste borgers uyt : het was een droevig schouwburg voor de opregte Roomsch-gezinde, van hunnen Bisschop, Michael Ophovius, met alle de Geestelykheyd en de Religieuzen uyt de Stad te zien vertrekken, genootzaekt zynde om zig te begeven op het Grondgebied van Spagnien, enkelyk mogende mede-nemen hun Kerk-gewaet en de huys-meubelen ; alzoo alle hunne vaste goederen aengeslaegen waeren door de Staeten der vereenigde Provintien : onder andere wierd het miraculeus Beld van de Alderheyligste Maget Maria, het welk zedert eenige eeuwen geeert was geweest in de Cathedrale Kerke van s'Hertogen-bosch, overgevoert nae Brussel, alwaer het zelve voor eerst door bevel van de Infante Isabella geplaets in de Kerke van St. Giris, agtervolgens is overgebrogt in 't jaer 1641, door bevel van den Prins Cardinael Gouverneur der Nederlanden tot de Kerke van Coudenbergh, alwaer het zelve nog met grooten toeloop geëerbied

word;

word: de Roomsch-catholyken van s'Hertogen-bosch hebben gewoon geweest daer een jaerelyksche bedevaerd te doen.

Den Paus Paulus den vierden hadde tot s'Hertogen-bosch in 1559 ogeregt een Bisdom, staende onder het Arts-bisdom van Mechelen, het welk verdeeld was in thien Dekenyen, te weten het Artspriesterschap van s'Hertogen-bosch, en de Dekenyen van Orten, van Hilverenbeek, van Eyndhoven, van Oss, van Geertruydenberg, van Heusden, van Gheêl, van Helmont en van Bommel met honderd negenentagentig Dorpen, twelf Capittels en vyf Abdyen: de voornaemste inkomsten van 't Bisdom wierden getrokken uyt d'inkomsten der Abdye van Tongerloo.

BISSCHOPPEN EN VICARISSEN VAN s'HERTOGEN-BOSCH.

I. Franciscus Sonnius Doctor der H. Godsgeleerdheyd der Universiteyt van Loven wierd naer vier jaeren dit Bisdom bestiert te hebben, in het jaer 1569 den eersten Bisschop van Antwerpen.

II. Laurentius Metsius Deken van St. Gudula tot Brussel, hield in het jaer 1571 eene Synode in zyn Bisdom en was verplicht, ten opsichte der Inlandsche Troubelen zig naer Naemen te vertrekken, alwaer hy Overlyde in het jaer 1580.

III. Clemens Crabbeels Deken en Vicaris Generael des Bisdom van Gend, wierd Ingewyt in't jaer 1592.

IV. Gisbertus Masius, Plebaen der Cathedrale Kerke aldaer wierd ingewyd in't jaer 1592; in het jaer 1612, dede hy eene Kerkeyke vergaederinge afkondigen, en hy is gestorven in het jaer 1614.

V. Nicolaus Zoesius geestelyken Raeds-Heer in den grooten Raed en Canonik van Doornyck, wierd Ingewyd in 't jaer 1615, en overlyde in 't jaer 1625, naer het Bosch Collegie gesticht te hebben tot Loven.

VI. Michaël Ophove Doctor in de H. Godsgeleerdheyd, van het Order der Predik-heeren, wierd Ingewyd in het jaer 1626 en stierf in het jaer 1637.

VII. Josephus de Bergaigne, van't Order van den H. Franciscus, benoemt in 't jaer 1637, wierd Ingewyd in't jaer 1641, en daer naer Arts-Bisschop geworden zynde van Cameryk, wierd hy in't jaer 1646 Ambassadeur van den Koning van Spagnien, tot het alsluyten van den Munsterschen Vrede, alwaer hy Overlyde in het jaer 1647 voor dat het Vredens-verdrag gesloten was. Door dit verdrag wierd vastgestelt, dan men geenen Bisschop meer zoude benoemen tot dit Bisdom; maer dat het zelve voortaen zoude bestierd worden door Apostolyke Vicarssen.

I. Henricus van Leemputte, Licentiaet in de H. Godsgeleerdheyd, eersten Vicaris van s'Hertogen-Bosch, was aldaer Arts-Diaken; stirf ontrent het jaer 1657.

II. Josseus Houbraecken van Geldorp,

Licentiaet in de H. Godsgeleerdheyd, Canonik en Scholaster der Cathedrale Kerke van Antwerpen.

III. Eugenius Albertus d'Allamond, Bisschop van Ruremonde, wierd benoemd Vicaris van s'Hertoghen-Bosch door den Paus in't jaer 1662; en wierd Bisschop van Gend in't jaer 1663, en den Paus benoemde op een nieuw Myn-heer Houbraeken die Overlyde in't jaer 1681.

IV. Josseus Bassery, Professor in de Regten tot Loven, en Canonik van St. Peeters; hy wird daer naer Bisschop van Brugge 1691.

V. Martinus Steyaert, gebortig van Somerghem in Vlaenderen, vermaerden Hoogleeraer in de H. Godheyd der Universiteyt van Loven, en Deken van S. Peeters Kerk, stirf in't jaer 1701.

VI. Petrus Govaerts Hoogleeraer in de Regten tot Loven, en geestelyken Raedsheer in den grooten Raede, overlyde tot Mechelen den 17 7ber 1726.

7. Franciscus van Ranst Hoogleeraer in de H. Godheyd, van het Order der Predikheeren, wird in het jaer 1726 benoemt door den Paus Benedictus XIII. en stierf tot Antwerpen den eersten junij 1727, zonder bezit genomen te hebben.

VIII. Gisbertus van Asdonck, Pastor van Oirschot, en Arts-Priester van't District van Hilverenbeeck, wierd door den Paus Clemens den XII. in het jaer 1732 benoemt Aposto-

lyken Vicarius van het grootste gedeelte van s'Hertoghen-Bosch, het welk is onder de Heerschappye der Staeten-Generael.

Thomas Philippus van Alsace Arts-Bisschop van Mechelen en Cardinael, wierd in het jaer 1732 als bestierder van het gedeelte des-zelfs Bisdom aengestelt, het welk gelegen is onder de heerschappye van het Huys van Oostenryck: dit bestaet ontrent in twee-en-twintig Dorpen.

In het jaer 1600 wird'er een genoegzaem zonderling gevecht aengegaen digt by de stad s'Hertoghen-Bosch, gezeyd den slag van Lakkerbetien, welkers oorzaek was als volgt: s'Hertoghen-Bosch nog aen Spagnien toebehoorende hadde het Guarnisoen vier Fransche Krygs-gevangenen gemaekt van het geleyde van den heere Breauté, Normandischen Edelman, in den dienst zynde van de Staeten-Generael; dezen Capiteyn veronachtzaemde hun los-geld toe te zenden, waerom men toestond dat eenen onder hun dit zoude gaen verzoeken; Breauté behandelde dezen soldaet zeer kwaelyk, aen wie hy harde verwytingen dede, om dat zy zig hadden laeten gevangen nemen van de Vlaemingen, die hy niet als voor zwaere dronken-broeders beschuldigde: deze redenvoeringe verstoorde dusdanig die van s'Hertoghen-Bosch, dat sy hem uytdaegden tot een gelykkelyk gevegt: men verkoos daer toe een gewest in het gezicht van de stad; maer den

Kryg-moet van Breauté, die te dapper aendrong, was oorzaek dat ſy zig ſlagveerdig ſtelden op het eerſte voorkomende veld: dit geviel op eene heyde, de welke langs wederzyds twee heuvelen hadde.

Men had beſtemd langs wederzyds met een getal van twee-en-twintig Man ten ſtryde te trekken; maer de Franſchen braken dit verdrag, komende op het ſlag-veld ten getalle van twee-en-twintig: Geeraert Abrahami Vlaemſchen Capiteyn en Lieutenant van den Gouverneur, Grave van Grobbendonk, daer gekomen zynde met ſyne twintig Kamp-vechters, dede zyn beklag over dit meerder getal; Breauté verſchoonde zig met te zeggen dat het hem ommogelyk was geweeſt te beletten, dat den twee-en-twintigſten de wapenen hadde opgevat; hier op, bood zig aen den Capiteyn Abraham aen Jan d'Epine een dapper waelſchen ſoldaet onder eene boere en lompe gedaente.

De franſchen hadden de piſtolen in de hand dog de Vlaemingen verdedigden zig enkelyk met hunne degens; maer ſy hadden de voorzigtigheyd om klyne ketingskens aen de toomen hun 'er peerden doen vaſt te binden, uyt vreeze, dat in geval de vyanden de zelve doorſneden, zy niet meer bekwaem zouden hebben geweeſt om-ze te beſtieren: de franſchen hadden deze voorzigtigheyd niet, het welk de voornaemſte oorzaeke was van hun verlies: men had langs

wederzyds besloten geene genaede te vergunnen. Abrahami met zynen broeder en twee andere Vlaemingen bleven in den eersten aenval: Breauté ontfong'er ook verschyde ligte wonden dog zonder hinder; maer eyndelyk viel hy in de handen van den kloeken Jan d'Epine die hem mede nam tot aen de ophael-brugge van de Poort der Stad, alwaer hy omgebragt wierd. De Vlaemingen verloren in dezen slag vyf mannen en de franschen zeventhien; boven dien wierden'er van de vyf overige die gevlugt waeren dry in Holland opgehangen: men heeft in de Cathedraele Kerke van s'Hertoghen-Bosch het Grafschrift van den Lieutenant Abrahami gestelt, met het verhael van deze geschiedenisse.

De Wapenen van de Stad s'Hertoghen-bosch zyn eenen Gouden Tak op zwart aen de regte hand van Braband en van Luxemburg doorgesneden.

HET KWARTIER VAN s'HERTOGEN-BOSCH.

Men geeft dit ook den naem van Meyerye van s'Hertogen-bosch, gelegen tusschen Holland en Guelderland, hebbende dit Hertogdom aen de noord zyde; dat van Cleef aen den Oosten, het Mark-graefschap van Antwerpen ten westen, en het Bisdom van Luyk aen de zuyd-zyde: men verdeeld het in vyf klyne landstrekken, welke zyn het Kempen-land, het Land van Cuyk, het Maesland, Oosterwyk en het Peeland: deze Meyerye bevat in zig twee klyne Stedekens Hel-

mond en Eyndhoven, met honderd en twee Dorpen, van welke verscheyde zeer aenzienelyk zyn, voornaementlyk de vlek van Tilborgh, de burgt van Oosterwyk en van Boxtel, het Dorp van Cuyk, de Vryheyd van Odenrooy, de burgt von Oirschot en het Graefschap van Meghem.

DE STAD HELMONT.

EEne Stad in het Pee-land gelegen, is zes meylen van s'Hertogenbosch en Graeve op de Riviere de Aa, sy staet onder den Raed van Braband in den Hage met de twintig dorpen die van haer af-hangelyk zyn. *Maria*, Vrouwe van Keyzer *Otto den IV*, erfde het van haeren Vader *Hendrick den I*, Hertog van Braband, aen wie de Heerlykheyd van deze Stad wynig tyd voor het jaer 1220 was overgegaen: van deze Princes keerde sy weder aen de Hertogen; dan kwam sy door Verdrag aen de *Berthouds* Heeren van Berlaer, daer naer aen de famielie *van Keerberg*, vervolgens aen die van *Corthembach*, waer van de erfgenaeme *Isabella Felicia van Corthembach*, Helmont ten houwelyken overbragt aen den Graeve van Arberg en Valangien. De inwoonders hebben daer alle jaeren vier Kermissen en verscheyde andere voorregten, onder welke sy deze berekenen, van ont-

ſlaegen te zyn van Thol door geheel Braband. Ontrent Helmont beſchouwt men de overblyfsels van een ſchoon vrouwe Abdye van het order van Citeaux, genaemt *Binderen*, de welke geſtigt was in het jaer 1231, door Maria de dogter van Henricus den eerſten Hertog van Braband; maer dit Klooſter is door de Calviniſten verwoeſt in 't jaer 1571 en 1588. Marten van Roſſem en den Grave van Hohenlo worden by de geſchiedenis-ſchryvers aengehaelt als de vreedſte vyanden van deze Stad: deze Ketters deden groote plunderingen ten platten lande en zig meeſter gemaekt hebbende van deze Stad in 't jaer 1588 hebben ſy de zelve gantſch in aſſche geleyd: het is dan weder opgebouwt zoodaenig als men het nog hedendaegs aenmerkt, maer veel klynder, en minder ſchoon, als het voor dezen was.

DE STAD EYNDHOVEN.

DEze klyne Stad heeft nog poorten nog mueren; ſy is gelegen op de Dommel vyf mylen van s'Hertogen-boſch, waer mede ſy gemeynſchap houd door eenen ſtraetweg, welken de Staeten Generael toeſtonden om aldaer te maeken in 't jaer 1741, en den welken geſloten wierd ontrent 't land van Luyk, ter bevoordering van den Koop-

handel; aen de reytuygen eenen weg openende zeer gemakkelyk en zonder aen de landen te raeken van Oostenryks Braband. Hendrik den V. vergunde 't jaer 1232 aen Eyndhoven het borger-regt, en stelde het gelyk met de voor-regten en de vryheden van de hoofdstad van de Meyerye. *Jan van Beyeren*, Bisschop van Luyk, regte 'er in het jaer 1399 een Cappittel op van negen Canoniken met den Deken in de Parochie Kerke van St. Catharina; maer de stigtinge nam een eynde, even als die van het Klooster van St. Maria, Reguliere Canoniken gestigt aen het dorp van Woensel, tusschen de Dommel en Ravensdonk door *Jan van Schoonvorst* in 't jaer 1419, die zig alsdan naer Weert in Guelderland vertrokken. Men heeft eertyds in des zelfs omstreek eene schoone Adel-vrouwe-Abdye beschouwt, onder den regel van den H. Augustinus, genaemt Hoeyendonk, van welke den Abt van s'Hertogen-raede, in het land van Limburg, oversten was, alzoo de zelve in het jaer 1146 gestigt was van de inkomsten syn'er Abdye.

Sedert de vrede-sluytinge van Munster in 't jaer 1648 zyn de Hollanders de volstrekte Heerschappye-hebbers van de gantsche Meyerye, en sy hebben zig toegeëygend alle de inkomsten der Geestelykheyd en Kloosters, zoo tot Eyndhoven als tot Hilverenbeeck, alwaer ook Cappittels van Canoniken geweest zyn, even als tot Box-

tel, Oirſchot en Odenroy; de dry eerſte waeren toegeweyd aen den H. Petrus, en het leſte aen de H. Oda Maegt.

Daer hebben ook twee Priooryen geweeſt, eene tot Zoeterbeek en eene tot Walewyk, Religieuzen van het order van den H. Auguſtinus, benevens eenige andere Kloosters, de welke by oogluykinge hebben ſtand gehouden tot ontrent het jaer 1725, wanneer de Staeten Generael hebben vernietigt alle de religieuze Kloosters die in de Meyerye bevonden wierden: den 19 Juny 1730 gaven ſy eene nieuwe Placaerte uyt, de welke zeer ſterk verminderde de magt en gezag der Paſtors en Vicariſſen van die landſtreken; dog niet tegenſtaende alle deze vervolgingen is het getal der Catholyken daer nog zoo aenmerkelyk, dat men in verſcheyde Dorpen alleenelyk den Dominé met ſynen Voorſanger en de Amptenaers der Staeten gereformeert vind.

HET DORP CUYCK.

Veele menſchen zyn vergiſt nemende de Stad Graeve voor de Hoofdſtad van een Land waer van dit Dorp de hoofd-plaetze is: *Herman van Cuyck* betittelde het met den naem van graefschap van het jaer 1058; veel tyd daer naer droeg *Jan*, zone van *Wennemaer*, in verwiſſelinge van andere landen, het graefschap van Cuyck met de Stad van Grave over aen Willem van *Guelderland* die de zelve ovegaf aen ſynen na-

tnelyken zone : dezen ſtirf ſonder naekomelingſchap, en deze goederen keerden weder aen de opvolgers van *Willem* ; maer de Hertogen van *Bourgognien* eygenaers daer van geworden zynde, vervoegdenze aen het Hertogdom van Braband : in vervolg wierden ſy verpand aen *Maximilianus van Egmont*, Grave van *Buuren*, waer van Willem, Prins van Oragnien, de eenig geboren dogter en eenigſte erfgenaem trouwde in 't jaer 1551 ; dus kwam aen het huys van Oragnien en Naſſauw de bezitting van het land van Cuyk van doen af, tot aen den tyd en naer de dood van *Willem den derden*, Koning van groot Brittagnien.

BOXTEL.

De hoofd-plaets van het kwartier van Ooſterwyck is gelegen op de Dommel twee mylen van s'Hertogen-boſch en vier van Breda.

De oude heeren van het huys van *Meerhem*, onthefteu deze Baronnie niet van het Keyzerryk als onmiddelyk gedurende dry agter-een-volgende eeuwen : in 't jaer 1440, het thiende jaer naer dat *Hendrik van Ranſt* de eenige dogter van *Theodorus van Meerhem* getrouwt had, noodzaekte *Philippus den tweeden*, Hertog van Bourgognien en Braband, de nieuwe bezitters van deze keyzerlyke Leen om ſyn oppermagt te herkennen : het is waerſchynelyk dat *Hendrik* ſtirf zonder erfgenaemen 12 Mey 1497. *Adriana*

van Ranst, syne nigte, was de opvolgster tot de baronnie, en bragtze ten houwelyk over aen *Jan van Hoorne*, Heer van Bausignet.

In de burgt van Boxtel, is eene Collegiale Kerk, alwaer men nog het Graf ziet van *Hendrik van Ranst*; eene begraef-plaets, die aengaende haer schoonheyd verdienen zoude in het koper gesneden te zyn, om'er voor altyd de gedagtenis van te bewaeren. Dezen heer stigte aldaer een Cappittel in 't jaer 1493 en in 't jaer 1472 een Klooster van Clarissen.

OOSTERWYCK.

Deze Burgt, gebouwt aen de saemenvloeyinge van twee klyne Rivieren, twee meylen van s'Hertoghen-bosch, bezit het stads regt, dat *Hendrik den I.*, Hertog van Braband, haer toestond in 't jaer 1230: daer was ontrent dien tyd eene gekasseyde straete van vyf hondert treden lengde, weder-zyds bebouwt met huyzen, het een aen het ander staende; men telde'er vyf hondert Ambagten in Linnen ofte Gaeren-werk, acht-en-dertig brouweryen, eene groote kerk bediend door vyf-en-twintig Priesters en vyf duyzent Communikanten: het getal der Roomsche Catholyken overtreft nog ver dat der Calvinisten, de welke de groote kerk nu aen zig hebben, dog deze is veel minder in schoonheyd als zy voormaels was, eer zy door den brand in 't jaer 1583 verslonden wierd.

Men houd alhier alle woonsdagen merkt, en dry andere vrye merkten alle jaeren.

Het Regts-gebied van deze plaets strekt zig uyt over de dorpen Udenhoud, Heukelum, Enschot, Haren, Berckel en Beveren: men beroept uyt deze Vierschaere naer die van s'Hertogen-bosch en van daer tot den Raed van Braband in den Haeg, het is van gelyken in de geheele Meyerye.

TILBORGH.

In het land van Oosterwyck, is beroemt door des zelfs mannufactueren in laekens en andere wolle-stoffen, *Joanna* Hertoginne van Braband, verpande de heerlykheyd met het regt van't hooge, middelbaere en leege Regtsgebied aen den Ridder *Paulus van Haestricht* den 17 November 1387 zy wierd weder gekogt, maer op nieuws verzet door *Philippus den Goeden* omtrent het jaer 1405; zoodanig dat de verpande bezitting van Tilborgh onder den naem van volle heerlykheyd uyt het huys van *Immerzeel* overging tot dat van *Malde* en *Grobbendonk* tot aen den tyd van *Willem*, Prins van Hesse, aen wie die heerlykheyd verkogt wierd.

Deze vlek is de meest bevolkte van de gansche Meyerye van den bosch, behalven eene merkt alle zaterdagen, heeft men tot Tilborgh alle jaeren vier vrye merkten.

OIRSCHOT.

In het Kempen-land behoort de helligt aen de Republick van Holland, en de helligt aen de Familie van Sweerts: dit is een leen die afhangende is van den Raed van Braband, eene heerlykheyd de welke hooge, middelbaere en leege Regtsplegiinge heeft, eene groote burgt verdeelt in acht wyken, en welkers Regtsgebied elf meylen in zynen omtrek heeft: deze kwartieren zyn gehugten onderdeeld in vier Compagnien ofte Gilden, ieder van ontrent tachentig mannen, die door de Hertogen van Braband voortyds met eenige voor regten beschonken wirden: de Kerk, welkers voorste gedeelte door den weerlicht wierd afgebrand in de derthiende Eeuw, en in de welke eertyds een Capittel van Canoniken is geweest word nu gebruykt door de protestanten: daer is nog een ander veel klynder maer zeer oud en vervallen, behalven eenige Godshuyzen, gestigt door de heeren *Van Merode.*

De inwoonders hebben alle zaterdagen een merkt, en vier andere vrye merkten alle jaeren.

HILVERENBEECK.

In het kwartier van Oosterwyck behoort gedeeltelyk aen de Staeten en ten deelen aen het huys van Cort: het Dorp van Diesen, dat'et van afhangt met dat van Reyl en van Westerbeerse hebben ieder twee Schepenen

Digitized by Google

in de Wet. De Collegiale Kerk is hedendaegs niet meer als een eenvoudig Godshuys, in de welke de Calvinisten hunnen Godsdienst plegen.

ODENROY.

Dat men oudtyds noemde den berg van St. Oden, is eene groote Vlek, die onder den titel van Graefschap veerthien dorpen in zig behelst, en de welke eertyds groote voor-regten bezat: onder andere dat van beroep tot het Souveryn hof van Braband tot Brussel. Men verhaelt dat St. Oda beschermheylige van de voornaemste Kerk van die plaets, gekomen zynde om zig te verschuylen in de Kempen, tot Rode stierf ontrent het jaer 713; dat naer haere dood Hildewaere vrouwe van die plaets, ter eere van deze heylige aldaer een Capittel stelde van negen Canoniken, het welk sy rykelyk begiftigde, des zelfs benoeminge was aen de Hertogen van Braband voor dat het afgeschaft is.

DE STAD BREDA.

Deze Stad is gelegen op de grenspaelen van Braband ende van Holland, dry mylen van Geertruydenbergh, zeven van Bergen-op-den-Zoom, acht van 's Hertogen-bosch en thien van Antwerpen: sy word-

besproeyt door twee rivieren de Aa en de Merck. Men vermeynt dat de oorspronge-lykheyd spruyt uyt den naem der rivier de Aa en het nederduytsch woord *breed*, even ofte men wilde zeggen dat de rivier de Aa daer breeder wierd.

Breda is de Hoofd-stad van eene oude baronnie die eertyds een der voornaemste gedeeltens van het graefschap van Stryen uytmaekte; sy bevat in zig zeventhien aenmerkelyke dorpen, onder de welke Oosterhoud, Roosendael en den Ouden-bosch zeer ryke vryheden zyn; onder des zelfs gebied is ook gelegen het *Mastbosch*, een bosch van mastboomen ter lengde van een en een halve myl en dry kwartier uers breed. Bergen-op-den-Zoom, Hooghstraeten, Geertruydenbergh en Zevenbergen, waeren eertyds afhangelykheden van Breda. Deze baronnie was eene heerschappye van Guilielmus den III. Koning van Engeland en Prins van Oragnien overleden in 't jaer 1702, zonder kinderen agter-te-laeten; maer daer is eyndelyk bestemt door een verdrag gesloten 16 Juny 1732 tusschen den Koning van Pruyssen en den Prins van Oragnien Stad-houder van Vriesland, dat dezen laestgenoemden Prins in des zelfs bezittinge zoude blyven.

Godefridus met den Baerd, bemagtigde zig ontrent het jaer 1100 de beste Landen die hy naer syn welgevallen vond, en was den Grave van Loven voorgekomen, die hem

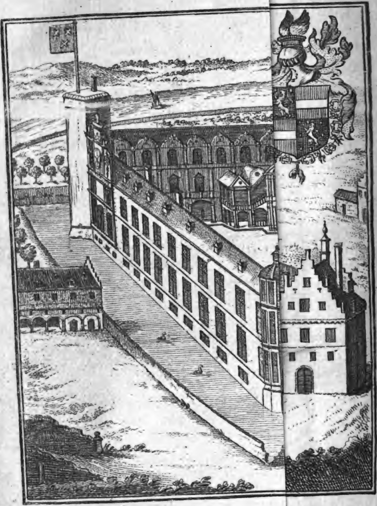

dit betwiſtede als verklaerden vyand, zonder meer andere wettige titels als die van Hertog: *Hendrik den IV.*, Hertog van Braband, en *Diederick* Grave van Holland, verdeelden eyndelyk het graefschap door een algemeyn verdrag in de maend November van het jaer 1203, den eerſten had voor ſyn aendeel de heerlykheyd van Breda, de welke *Godefridus de Berghes* bezat in het jaer 1212 als leenhouder van ſynen Prins; Godefridus liet de zelve naer aen ſynen zone; dezen was vader van Eliſabeth, gehouwelykt met Arnout van Loven, welkers eenige dogter, genaemt *Alix*, de baronnie van Breda overdroeg tot *Raes van Gavre*; dezen Raes hadde voor zone *Philippus* geſtorven in 't jaer 1324, den welken vader was van eene dogter genaemt *Alix*, die ten houwelyk nam Gerardus van Raſſegem, die Breda verkogt aen Jan den III. Hertog van Braband, den welken het wederom verkogt in het jaer 1350 aen *Jan van Polanen* heer van de Leek; dezen laeſtgenoemden liet eene eenige dogter naer genaemt *Joanna* de welke gehouwelykt was in het jaer 1404 met *Engelbertus van Naſſauw*: het is door deze verknogtinge dat de baronnie van Breda is overgegaen tot het huys van Naſſauw.

Henricus van Naſſauw dede 'er werkſtellig maeken in het jaer 1550 de opbouwinge van het oud kaſteel; maer ontrent het jaer 1680, dede 'er Guilielmus, Prince van Oragnien,

en daer naer Koning van Engeland, een nieuw kasteel opbouwen, welkers schoonheyd en luysterlykheyd verwonderens weerdig is voor de vremdelingen: het is gebouwt in een vierkantig betrek, en word rondom besproyt door de waters der riviere de Merck, zoo als men in de hier bygevoegde afteekeningen kan opmerken: langs den anderen kant van het paleys is het wapen-huys der Stad, en langs voor is den hof van den Prins genaemt Valkenborg, den welken verçiert is door verscheyde toegangen en wandel-dreven, dienende tot vergenoeginge der inwoonders.

Men beschouwt aldaer in de groote Kerk toegeweyt aen Onze Lieve Vrouwe, eenige graf-plaetzen der heeren van Breda; het verwonderens-weerdig is het prael-graf van Engelbert den II. Grave van Nassauw, overleden in het jaer 1504; *Henricus*, synen neve, dede het zelve opbouwen van zwart en witten marmer, onderssteund door vier groote stand-beelden der voortreffelykste personagien van oud Roomen, als *Numa Pompilius*, *Scipion*, *Julius Cæzar* en *Cato*; daer is alnog eene graf-tombe van de Graven *Engelbert den I.* overleden in het jaer 1442, en van *Joannes*, gestorven 1473, de welke zeer beschaedigt zyn geweest ten tyde van de beeld-stormeryen.

Deze Kerk hadde ten tyde der Roomsche Catholyken een Capittel van twaelf Canoniken met eenen Deken, gestigt in't jaer 1303:

image
not
available

door *Jacobus van Gilsen*, Priester: men beschouwde aldaer ook eenen schoonen Toren, hoog dry honderd twee en zestig voeten, den welken is afgebrand geweest door den blixem in't jaer 1696, dog is sedert dan wederom opgebouwt: daer is tegenwoordiglyk nog een beggyn-hof, en eertyds was'er eene Proostdye van Religieusen uyt het Order van Præmonstreyt, de welke zig daer hadden gegrondvest in't jaer 1295: nu houden sy hunne wooninge tot Oosterhoud twee mylen van de Stad; ondertusschen de Catholyke; welkers getal wel dry gedeelten overtreft dat der andere gezindheden, plegen hunnen Godsdienst in dry bezondere huyzen, onder de bestieringe van wereldlyke Priesters.

Breda stond onder het bisdom van Antwerpen, en voor het borgerlyk volgde het in alles de Costumen van Braband; de Stad is'er zeer sterk, en des zelfs Schansen zyn meer als een meyl in haeren omtrek, die men onder reyen boomen doorloopt: men ontmoet in iederen hoek eene poorte van Tichel-steenen; de gordynen zyn geflanqueert van vyfthien bolwerken, beschermt door zoo veele halve maenen, behalven vyf losse hoorne-werken, en eene zeer goede Contrescherpe: de kundige hebben tegen de schansen, dat de zelve hun te ongedekt voorkomen; maer de wateren en moerassen maeken den toegang tot die plaetsen wederom zoo moeyelyk en gevaerelyk, dat men de zel-

ve niet zoude overkomen, zonder zig in een lang en bloedig beleg te waegen. Sy wierd eene der eerste die de bestormers kwaelyk behandelden; in't jaer 1566 pleegde men aldaer veele geweldenaryen, en in het volgende jaer wierd de zelve door der Hertog *Van Alba* tot straffe van *Willem van Nassau*, Prins van Oragnien, verbeurt verklaert ten voordeele van den Koning van Spagnien.

In't jaer 1575, den Keyzer Maximilianus ondernomen hebbende om den vrede te erstellen in de Nederlanden, wierd deze plaets verkoren tot het houden der byeenkomste, het welk egter, ofte door eene al-te groote zekerheyd der Spagniaers ofte door een misvertrouwen der vereenigde vrugteloos wierd ingetrokken in de maend July van den zelven jaere.

In't jaer 1577 gaf de Krygsbezettinge de Stad over aen de Saeten; maer *Claudius van Barlaimont*, heer van Houtepenne, met behulp van den baron *De Fresin*, die aldaer gevangen was gehouden, ontroofde hun de zelve den achthienden July, 1581 en gafze over tot plunderinge: den vierden Meert 1590 bemeesterde Prins Maurits de zelve door krygslist; hy verborg in een torfschip eenen Capiteyn van het voetvolk, genaemt Carolus de Heraugieres, eenen Edelman van Cambresis ten dienste der Staeten Generael, met eenen Lieutenant genaemt Matheus Helt en zeventig uytgelezen mannen; dezen

Lieutenant zynen hoest niet konnende ophouden, verzogt aen eenen van zyn soldaten dat hy hem zoude willen dooden, uyt vreeze dat door dezen hoest op tyd de onderneminge ontdekt zoude worden; de Spagniaerts hielpen zelfs het schip binnen brengen, het welk sy niet vermynden als met torf geballast te zyn, daer het nogtans vervult was met vyanden; by naer op de zelve wyze als de Troyaenen in hunne Stad geleyden het vermaert houte Peerd der Grieken: den Prins Mauritius die met syne krygsbende naederde om hun te ondersteunen, trok des morgens vroeg zonder tegenstand in het Casteel, en verpligtte de Stad hem haere poorten te openen, zonder ander verlies, dan dat van eenen soldaet die door de duysterheyd van den nacht in het water viel: den Capiteyn van het torf schip wierd beloont met het Gouvernement van die Stad.

Den Maquis Ambrosius Spinola ernam dezelve van de Hollanders naer een beleg van thien maenden den vyfden Juny 1625, het welk Justinus van Nassau, naturelyken Soon van Guillielmus Prins van Oragnien, met een groote dapperheyd had tegen gehouden: Spinola dede terstond het Torfschip verbranden, door welkers middel de Hollanders in de Stad waeren gekomen in 't jaer 1590, en het welk aldaer tot eene altyddurende gedagtenisse bewaert wierd.

Fredrik Hendrik, Prins van Oragnien,

belegerde de zelve den 23 Juny 1637, en verpligtte des zelfs Gouverneur, Omer van Fourding, deze over te geven den twintigsten October agtervolgens: den Cardinael Infant was met het Spaensch Leger tot de Stad genaederd, dog zonder haer behulpzaem te konnen wezen.

Den zeventhienden September 1646, regte de Princesse Amelia van Solms, Moeder van Fredrik Hendrik Prins van Oragnien, er eene Universityt op, tot de zelve benoemende bekwaeme Leeraers in alle wetenschappen: des zelfs openinge geschiede met veel luysterlykheyd in het oud Klooster der Norbertinerssen, die tegenwoordig hun verblyfplaetze hebben tot Oosterhoud.

In 't jaer 1667 wierd een Congres gehouden, eerst tusschen Ludovicus Koning van Vrankryk en Carel den II. Koning van Engeland, tusschen welke den vrede gesloten wierd den eenentwintigsten July, onder de bemiddeling van den Koning van Sweden, daer naer tusschen den Koning van Engeland en de Staeten Generael, welkers vredens verdrag geteekent wierd den eenendertigsten July van 't zelve jaer: in 't jaer 1747 begon men daer eene onderhandelinge, om een eynde te stellen aen den swaeren Oorlog begonst sedert de dood van den Keyser Carel den sesden, tusschen Vrankryk en Spagnien langs den eenen kant; den Keyzer Franciscus den eersten, de Konin-

ginne van hongarien fyne egtgenote, de Koningen van Engeland en Sardienien, en de Staeten Generael van den anderen kant; dog de wynige onderhandelingen die men daer hield waeren vrugteloos, en de Ambassadeurs fcheydden van elkanderen in de maend Mey.

De onverwagte inneminge van Bergen-op-den-Zoom, wekte de aendagtigheyd op der hooge Officiers tot befcherminge van deze: men verfterkte het Camp van Oudenhoven met zeventhien benden Voetvolk en eenentwintig ruyterhoopen onder het bevel van den Prins van Wolffenbuttel; op eene wyze, dat fchoon de Franfche hun tot een beleg dreygden, fy het egter gelegender oordeelden hunne Wapens elders te keeren, als het beleg te waegen.

De Waepenen van Breda zyn dry filvere Cruycen op rood.

Dry mylen van Breda, is de klyne Stad Sevenbergen gelegen, de welke ook van het Grond-gebied van den Prins van Oragnien is: het Zee-bewindfchap van Rotterdam heeft aldaer een comptoir, en door deze plaets leyd de groote baene tot de Stad Antwerpen; uytgezonderd dat men 't water moet overgaen in het overvaeren op het dorp de Moerdyck, het welk gelegen is in het midden der Polders twaelf mylen van Antwerpen: het is aldaer dat den Prins van Oragnien Naffau, Stadhouder van Vriesland, in het overzet-

ten ongelukkiglyk ſyn leven heeft gelaeten in 't jaer 1711.

DE STAD BERGEN OP DEN ZOOM.

DEze Stad is gelegen op de Riviere den *Zoom*, en men noemtze in 't latyn *Bergæ ad Zomam* ofte *Bergi-Zomæ*. Men ſteld des zelfs opbouwinge vaſt van 't jaer 1287, als wanneer Joannes den eerſten Hertog van Braband in twee gedeelten verdeylde de baronnie van Breda, gevende die ſtreek alwaer Bergen-op-Zoom gelegen is aen Geeraert, Heere van Weſemael; dezen bouwde de Stad, omringdeze met mueren, bouwde daer een Caſteel en omſlootze met Poorten ontrent het jaer 1287: ſy is nedergeſtelt op de weſterlyke grenzen van Braband, tuſſchen den moeras en 't verdronken Land, zeven meylen van Antwerpen en Breda, agt van Middelburg en ſluyt onder ſyn regts gebied derthien Dorpen, eenige gehugten en verſcheyde Eylanden: men heeft de zelve geſtelt onder het getal der Zee-ſteden, door dien ſy na by de Zee is, met de welke ſy gemeynſchap heeft door een Canael zeer voordeelig tot beſcherming van de plaets, zoo dat, wanneer men zelfs in belegeringen de gemeenſchap met de zelve,

BERG-OP-ZOOM

ve, die in de haeve sluyt, afsneed, men als dan den ingang nog moeyelyker zoude beletten tot ontzet.

In deze Stad, voortyds onder het Bisdom van Luyck en hedendaegs onder dat van Antwerpen, is een Kerke geheel gewelft en van een seldzaem bouw-order, toegeweyd aen de H. Gertrudis: Jan de Glymes, Heer van de plaetze verhiefse tot eene Colegiale Kerke voor agt Canoniken in 't jaer 1442, en de Princes van Nyvel benoemt 'er tot twee Canonikxdyen.

Daer was ook een Gasthuys, waer van men eene Kerke heeft gemaekt tot gebruyk der Fransche vlugtelingen; een Klooster van Recollecten; een der Cellebroeders, en een van Religieuzen onder den regel van den H. Augustinus, van het welk een zieken Gast-huys is gemaekt: de Roomsch Catholyken syn aldaer nog in een aenzienelyk getal, en men vind zelfs zeer weynige Calvinisten in de omliggende Dorpen.

Bergen-op-den-Zoom heeft eene zeer schoone haeve op de Schelde; des zelfs beschanzingen zyn zeer aenzienelyk en met veele zorg onderhouden: zy heeft bezondere Heeren gehad; sedert het jaer 1278; den Keyzer Carel den V. verhefte de zelve tot marquizaet in 't jaer 1533 ten voordeele van Antonius de Berghes, Ridder van het Gulde-vlies, Grave van Walhein enz.

Het is verwonderens weerdig hoe by ge-

brek van mannelyke hoofden deze Heerlykheyd agtervolgens overging tot zes onderscheyde Stammen, door de verbintenisse van den vrouwelyken tak: in 't jaer 1558 tot den stam van Merode, in 't jaer 1577 tot dien van Witthem, in 't jaer 1625 tot dien van s'Heerenberg; in 't jaer 1641 tot dien van Hohen-Zollern in Duytsland; in 't jaer 1662 tot dien van Latoùr d'Auvergne in Vrankryk; eyndelyk in 't jaer 1722 tot het Paltzsche huys van Sultzbach in Duytsland, als Jan Christiaen paltzischen Prins op den 15 February trouwde met Maria Henrica eenige dogter van Mauritius, Grave van Auvergne, en van Maria Anna gesproten van Philippus Hertog van Aremberg en Aerschot.

Henrica Francisca eenige dogter van Eitelius Franciscus Prins van Hohen-Zollern, en van Maria van s'Heerenberg, hadde het tot houwelykx-goed in 't jaer 1672 gebrogt aen Fredericus Mauritius Delatour d'Auvergne, Gouverneur en Landvoegd van Limosin enz.; dezen Prins overlyde in 't jaer 1717 naerlaetende Mauritius, Prins Delatour d'Auvergne den welken, den franschen dienst verlaeten hebbende om dit Marquizaet te behouden, zig vertrok naer Holland, alwaer de Staeten Generael hem verrykten met den eertittel van Lieutenant Generael; hy houwelykte in 't jaer 1707 met Maria Anna Princesse van Aremberg en

ſtierf in het jaer 1710, naerlaetende eene eenige dogter, Maria Henrica, erfgenaeme van alle ſyne goederen, die tot Bergen-op-den-Zoom den 15 February 1722 met den Prins Jan Chriſtiaen van Sultzbach trouwde, by wie ſy gewonnen heeft den Prins Carel geboren den 10 December 1720 op 't Kaſteel van Droogenboſch by Bruſſel, toebehoorende aen Vrouwe Maria Henrica Marquize d'Al-Caretto en Grana, Gravinne van Mileſimo en Savone enz. Hertoginne douariere van Aremberg, haere overoud grootmoeder; de welke de waek-zaemheyd gehad heeft over ſyne opvoedinge: dezen Prins is door de dood van ſynen Oom en ſynen Vader, erfgenaem geworden van Carolus Philippus van Neuborg, Keurvorſt van den Paltz, en hy bezit ook op heden het Marquizaet van Bergen-op-Zoom.

Deze Stad is eene van de eerſte geweeſt die door de Staeten is ingenomen, de welke haer altyd met zorg hebben bewaert als eene van hunne aenbelanggenſte ſterktens.

In 't jaer 1574 gebeurde niet verre van hier een Zee gevegt tot naerdeel der Spagniaerden: Louis de Requeſens Gouverneur der Nederlanden, willende de Stad Middelburg ontzetten, die belegerd wierd door de geconfedereerde, ruſte eene Vloot uyt, betrouwende het bevel gedeeltelyk aen Don Sanchez d'Avilla en gedeeltelyk aen den onder-

admirael de Glymes en Julianus Romero, met bevel van de twee ermen van de Schelde te bezetten die naer den zeekant leydden: zy wierden geslaegen den 23 January door de Zeeuwen onder het bestier van den Onder-admirael Lodewyk Boisot, die negen Vaerschepen van hun nam en het Spaensch Admirael-schip verbrande: Glymes verloor het leven; Romero ontkwam het met zwemmen; d'Avilla begaf zig naer de Haeve van Antwerpen en Requesens kwam te rug van eenen dyk, alwaer hy aenschouwer was geweest van de nederlaege der zyne, en getuygen der overwinninge van syne vyanden.

Den Prins van Parma, wiens agtinge veel vermeerdert was door het innemen van Antwerpen, belegerde te vergeefs Bergen-op-den-Zoom 1588: den Marquis Ambrosius Spinola was nog ongelukkiger, want dezen, schoon hy ondersteunt was door een Observations-leger den 3 October 1622 onder de bevelen van Don Gonzales van Cordua, moest die belegerige opbreken met 10000 man minder als hy daer was voorgekomen den 18 July van den zelven jaere: Ludovicus de la Ketulle heer van Ryhoven was Gouverneur van de Stad, in de welke eene groote menigte Fransche, Eegelsche en Schotsche vrywilligers waeren, die zig alle onder de dappere krygs-kunde van den Prins van Oragnien uyterlyk hebben gekweten.

Deze Stad, alhoewel van eene onregel-

maetige gestalte, is eene van de sterkste plaetzen der Nederlanden, sedert dat de Hollanders, de zelve overmeestert hebbende, aldaer het Garnisoen-regt bezitten: van daer tot aen de Zee ontmoet men elf sterkten vermengt met wyk-schansen langs eenen Dyk met storm-palen bezet, in welkers midden de burgt is van Tertolen, eene andere bescherm-plaets. Aen den kant van Antwerpen strekt zig eene groote halve-maen uyt, die gemeynschap heeft met de sterkte *Kyk in de Pot*, omringt met vier goede schansen en van alle zyden met geschut beplant: ontrent Steenbergen vertoonen zig groote buyten-werken, beschansingen, wyk-schansen en vertrek-wallen; werken, waer van het meestendeel meynen en onderaerdsche gangen gebouwt wierden, door den vermaerden Generael Coeyhoorn; eyndelyk onder alle deze sterktens heeft de gene, de welke men opgeregt heeft om de haeve van Bergen-op-den-Zoom te beschermen en die zeer schoon is, de magt over alle de schepen die van Antwerpen zeylen naer Holland en Zeeland.

Deze Stad is in zoo ontsaggelyken staet gestelt dat men voor geen geweld des vyands scheen te dugten, en die men nog noyt de Staeten hadde konnen ontnemen, wierd niet tegenstaende in 't jaer 1747 belegerd door den Generael Grave van Lowendael, met eene fransche leger-bende van 30000 man: de loop-graeven wierden geopent den 16

July; den 21 bombardeerde men de Stad en de groote Kerk wierd in eenen puynhoop geschooten: dit is eene der gedenkweerdigste belegeringen geweest die wy sedert eene eeuw in deze landen beschouwt hebben. Den Prins van Hesse-Philipsdaël, was Gouverneur der Stad; en den ouden hollandschen Generael Cromstrom kwam 'er het bevel nemen over des zelfs bezettinge, de welke bestond uyt de uytgelezenste hollandsche en engelsche kryg-benden; bovendien laegen 'er twee verscheyde legers om de belegerde te ondersteunen, het een agter het Fort de Roover en de Linien van Steenberghen onder het opper-bevel van den Prins van Saxen-Hildburghausen; 't ander langs den kant van den Ouden-bosch onder het opper-bevel van den Grave van Swartzenberg: de belegerde ontfongen gedueriglyk onderstand langs beyde deze kanten, buyten dat den engelschen Admirael Mitchel, den welken Zeeland met syne vloote dekte, 'er in groote menigte kryg- en mond-behoeftens naer toe voerde: de Hollanders deden dagelyks al eenige meynen springen; zoo dat de Fransche besloten de plaetze te overweldigen door ondermeyningen; eyndelyk den Generael Lowendael gegeduerende eenige dagen hebbende de bressen doen openen, dede den 16 September 's morgens eenen algemeynen storm loopen tegen de bezettinge der Stad, het welk de Hollanders dusdaniglyk verbaest maekte, dat

ſy geenen wederſtand meer en boden; de Franſche trokken langs dry kanten de Stad in met het ſweerd in de hand, geduerende welken dag 'er niets en geſchiede als grouwzaeme moorderyen en plunderingen: de Generaels Cromſtrom en Philipsdaël de welke veronagtzaemt hadden de Stad met een verdrags-handel over-te geven, maekten zig intyds van kant; maer meer als 3000 wierden 'er moordaedig omgebrogt, even als ſommige ongelukkige borgers: men maekte 'er omtrent 2000 krygs-gevangen; men nam meer dan 200 ſtukken kanons en mortiers, buyten zeventhien ſchepen die zig in deszelfs haeve bevonden en vyf Vendels tot buyt, deze veroveringe dede den Grave * van Lowendael den ſtok van Maerſchalk van

* Synen opregten naem was Ulricus Fredericus Woldemar; hy was geboren den 6 April 1700 en had de Wapenen opgevat van ſyn derthien jaer; nauwelykx was hy veerthien jaer geworden oft hy was met den tytel van Kapityn verrykt; hy diende onder den Prins Eugenius van Savoyen, poogende veel nut en voordeel te raepen uyt de Kryg-kundige leſſen en voorbeelden van dezen Veldoverſten; hy heeft als dan mede ondernomen de belegeringen van Tèmeswar en van Belgrado, daer naer heeft hy medegegeven de Veldſlaegen van Pèterwaradin en van Belgrado. Den Koning Auguſtus van Polen verhief hem tot Veld-Maerſchalk van ſyne Legers en Inſpecteur van het Saxiſche Voetvolk: hy heeft alnog gedient onder Prins Eugenius in den Oorlog van 't jaer 1734 en 1735;

Vrankryk verkrygen, den welken den Koning hem des anderdags toezond uyt syn leger-veld tot Hamal, digt by Tongeren.

Den Marquis de Blet, Lieutenant-Generael, wierd benoemt tot Gouverneur van Bergen-op-den-Zoom; en men leyde aldaer thien Fransche bataillons tot bezettinge.

Het Hollands leger, het welk in de Linien tusschen Bergen en Steenbergen lag, vertrok zig haestiglyk naest de grenzen van Zeeland, en de Forten de Roover en de Pinset gaeven zig den zelven dag door verdrags-handel over.

De Wapenen van Bergen-op-den-Zoom syn zilver met dry roode kruycen aen den voet van eenen groenen berg.

DE STAD GEERTRUYDENBERGH.

ALhoewel dit eene Stad van Braband is, sy is niet-te-min aen Holland onderworpen; het welk voortyds zeer zwaere geschillen tusschen de Brabanders en de Hol-

---

van daer ging hy over in den dinst van Rusland en eyndelyk tot dien van Vrankryk, alwaer hy verrykt wierd met den tytel van Lieutenant Generael in 't jaer 1743: hy was ongetwyffelt eenen der voornaemste Generaels die men oyt in Europa heeft gehad, en die het sterkste hadde beyvert en werkstellig gemaekt de goede Krygkunde: hy overlyde in den onderdom van 53 jaeren tot Parys den 27 Mey 1753.

landers veroorzaekte, de welke zig deze beyde wilden toeëygenen: dese twee volkeren even standvastig in hunne eyschen, deden de Brabanders hunne Hertogen door onderlingen Eed beloven, dat sy alle poogingen zouden werkstellig maeken, om deze Stad wederom aen hun Hertogdom te vereenigen; en de Hollanders praemden den Graeve van Holland te bezweéren dat hy niets zoude agterlaeten tot behoudenisse der zelve: zy is van Holland afgescheyden door het groot Meêr het welk den Rhyn en de Maes uytmaeken voor de Stad Dort, van welke zy vier meylen is afgelegen en dry van Breda: de Haeve der Stad is zeer gemakkelyk; men gaet aldaer scheep op Dort om over te vaeren naer Holland, wanneer men gemeynelyk twee uren onderwegen is, en somtyds, als de wateren zyn toegevrozen, doet men dit met sledden.

Haere gedaente gelykt naer die van een halve-maene; zy bevat tusschen de twee en dry hondert huyzen aen den mond van de Riviere van Donghen en op den Oever van den Golf van Biesbosch; en gelyk zy naementlyk sterk was door haere gelegentheyd, konnende dienen tot een schyds-muer voor Holland, zoo bezorgde Willem den I. Prins van Oragnien de zele met een schans van een veirde meyl in haeren omtrek; met vyf Bolwerken, eene breede wal en een Contrescherp; zy is ook voorzien van

dusdanige Sluyzen, dat men alle de omstreken kan onder water zetten.

In de oude Handvesten noemt men deze in het latyn *Mons Littoris*, in 't fransch *Montagne du Rivage*, dat is te zeggen *Oever-bergh* : *Pepyn van Landen* eersten Hertog van Braband gaf dit gewest in 't jaer 647 aen syne dogter Geertrudis, moeye van Pepyn den II. vader van Karel Martel, deze dede 'er een Kerke bouwen, die den H. Amandus bisschop van Tongeren weyde; maer agtervolgens wierd deze plaetze zoo vermaerd door de wooning en mirakelen van de H. Geertrudis, dat men-ze in het vervolg *Geertruydenberg* heeft benaemt, ofte *Den Berg van de H. Geertruy*; deze Stad is zeer oud en men weet niet aen wie de stigtinge der zelve toe te schryven is: sy behoorde in het jaer 922 aen Hilzonde, Gravinne van Stryen, vrouwe van diën Ansfried, die vervolgens Bisschop wierd van Uytrecht: deze vrouwe begaf-ze aen de Abdye van Thoren, die sy stigte in 't land van Luyk by Gelderland; zynd[illegible]ne Stift van Ade-

[illegible] toe

[illegible] wierd

[illegible]ormaels een [illegible]

tel van Canoniken, gestigt in't jaer 1310 door Magarita Abdisse van Thoren: ontrent de Stad was ook een schoon Klooster der Cathuysers, gestigt in't jaer 1333, door Willem heer van Duyvenvoorden.

Den 19 November in 't jaer 1421, de Zee zeer sterk geswollen zynde door het overstroomen van de Waal en Maes, vervoegd met een aldergeweldigste Tempeest, spoelde alle het land onder tusschen Dort en Geertrydenbergh; buyten de Kasteelen en Lusthoven der Heeren, zyn'er alsdan 72 Dorpen ondergespoelt, boven dien het leven kostende aen meer dan honderd-duyzend menschen: men hoopte dat de *Zee* in het af-loopen zynde, het land wederom zoude droog stellen het gene zy bedekt had; dog men kon'er geen meerder als 51 herstellen, en men moest zig over het verlies van 21 andere troosten, welke met twee Kloosters in dit ontsachelyk Element verzwolgen bleven: dezen watervloed word genoemt de overstroominge van den *Biesbosch.*

[illegible] ...st, die van den [illegible]
[illegible] ...r zeer over[illegible]
[illegible] ...end va[illegible]
[illegible] ...an [illegible]

dusdanige Sluyzen, dat men alle de omstreken kan onder water zetten.

In de oude Handvesten noemt men deze in het latyn *Mons Littoris*, in't fransch *Montagne du Rivage*, dat is te zeggen *Oever-bergh*: *Pepyn van Landen* eersten Hertog van Braband gaf dit gewest in 't jaer 647 aen syne dogter Geertrudis, moeye van Pepyn den II. vader van Karel Martel, deze dede 'er een Kerke bouwen, die den H. Amandus bisschop van Tongeren weyde; maer agtervolgens wierd deze plaetze zoo vermaerd door de wooning en mirakelen van de H. Geertrudis, dat men-ze in het vervolg *Geertruydenberg* heeft benaemt, ofte *Den Berg van de H. Geertruy*; deze Stad is zeer oud en men weet niet aen wie de stigtinge der zelve toe te schryven is: sy behoorde in het jaer 922 aen Hilzonde, Gravinne van Stryen, vrouwe van diën Ansfried, die vervolgens Bisschop wierd van Uytrecht: deze vrouwe begaf-ze aen de Abdye van Thoren, die sy stigte in 't land van Luyk by Gelderland; zynde tegenwoordiglyk eene Stift van Adelyke Kanonikerssen.

Daer is een Kasteel geweest, het welk opgebouwt was in't jaer 1321: in't jaer 1420 maekten 'er die van Dort zig meester van naer eene langdurige belegeringe; zy staeken de zelve in brand, waer door de Kerke toegewyd aen de H. Geertrudis mede wierd in assche gelyd: daer was voormaels een Capit-

tel van Canoniken, gestigt in't jaer 1310 door Magarita Abdisse van Thoren: ontrent de Stad was ook een schoon Klooster der Cathuysers, gestigt in't jaer 1333, door Willem heer van Duyvenvoorden.

Den 19 November in 't jaer 1421, de Zee zeer sterk geswollen zynde door het overstroomen van de Waal en Maes, vervoegd met een aldergeweldigste Tempeest, spoelde alle het land onder tusschen Dort en Geertrydenbergh; buyten de Kasteelen en Lusthoven der Heeren, zyn'er alsdan 72 Dorpen ondergespoelt, boven dien het leven kostende aen meer dan honderd-duyzend menschen: men hoopte dat de *Zee* in het af-loopen zynde, het land wederom zoude droog stellen het gene zy bedekt had; dog men kon'er geen meerder als 51 herstellen, en men moest zig over het verlies van 21 andere troosten, welke met twee Kloosters in dit ontsachelyk Element verzwolgen bleven: dezen watervloed word genoemt de overstroominge van den *Biesbosch.*

De Zalm-vangst, die van den Steur en anderen Visch is'er zeer overvloedig, en men vind'er in de maend van Meert een zoo overvloedig getal van Elft, dat men'er somtyds tot 18000 gevangen heeft.

Den 28 Augusty 1573 beklommen de vereenigde, onder het geleyde van den Kapityn Poyet franschen calvinist, met de

ſtormleerders door zoo eene uytnemende ſnelheyd en dapperheyd de Stad, langs den kant van de Bredaſche poort, dat de ganſche bezettinge bynae aenſtukken gehouden was, eer zy den tyd hadden om zig ter verdedigiuge te konnen ſtellen.

In 't jaer 1589 verkogt en leverde het engelſch Garnizoen deze Stad aen den Prins van Parma; maer Prins Maurits van Oragnien kwam de zelve belegeren den 28 Meert 1593, naer het Fort van Stekelhof ingenomen te hebben, het welk ontrent twee ſuziek ſcheuten van de Stad was afgelegen, en naderde 'er digte by, dede Bruggen ſlaegen over de waters en moeraſſen, om de gemeynſchap te onderhouden met ſyne ganſche Legerplaets, verſterkende de zelve met dusdanige ſchranderheyd en voorzigtigheyd, dat zy in geenderleye manieren konde in wanorder komen: de Stad gaf zig eyndelyk over den 25 juny in het gezigt van den Grave van Mansfeld, wie de goede ſchikkingen van den Prins verhinderden om de onderneming te keer te gaen: ſy boden ſoo dapperen wederſtand uyt de Stad, dat'er dry Gouverneurs agtervolgens geſneveld wierden. Dit was den eerſten veldtogt van Fredrik Hendrik broeder van Prins Maurits, oud 19 jaeren; hy wierd benoemd tot Gouverneur der ſtad, welkers Heerlykheyd in het vervolg is gebleven in het huys van Oragnien en Naſſau.

In 't

In't jaer 1710 de Magten van Vrankryk uytgeput zynde door den langdurigen Oorlog die het hadde onderstaen tegen zoo veele Mogentheden te saemen in bondgenootschap, en door de grooote schaersheyd van Graen en Wyn, veroorzaekt door den harden winter in't jaer 1709, zond den Koning Ludovicus den XIV. naer Geertruydenbergh den Marquis van Uxelles, Maerschalk van Vrankryk, en den Abt van Polignac, agtervolgens Cardinael, om nopens den Vrede te handelen: sedert den 9 Meert, den dag van hunne aenkomst, hadden sy verschyde *onderhandelingen*, met Guiliel-mus Buys, Borgermeester van Amsterdam, en Bruno van der Dussen, Pensionaris van Tergouw, volmagtigde langs den kant der bontgenoten: de Fransche boden genoegzaeme voordeelige voowaerden aen; dog men konde niet overeen komen nopens de artikels raekende de Monarchie van Spagnien, dus vertrokken sy wederom naer Vrankryk den 25. Juny zonder iets besloten te hebben.

De Wapenen van de Stad zyn dry Roode Leeuwen op Goud, houdende een Zilvere Byl tusschen hunne klauwen volgens den Deenschen stiel.

DE STAD GRAVE.

IN het Latyn *Gravia* is gelegen op den linkeren Oever van de Maes, zes meylen van s'Hertoghen-Bosch, dry van Nim-

wegen, naest Gelderland en aen de uyterste grenzen van het land van Cuyck: de Stad is zeer sterk, zoo door haere gelegentheyd als door haere regeltugtige en wel onderhoude werken; haere gragten even breed en diep, ontfangen de wateren van de Maes een vierde meyl in't rond, zoo als den omtrek van haere schansen hebben kan, de welke geflanquert zyn met vyf Bolwerken, vier halve maenen, behalven den onder muer en Thoren, de welke door de riviere besproeyt worden: voor het jaer 1323 was het een landgoed vry van alle lasten, toebehoorende aen Otto Heer van Cuyck en Heverlé, die dit in het zelve jaer ter hand stelde aen Joannes den III. Hertog van Braband, en het van hem ontfong om dit te genieten als een leengoed, volgens de Costumen van Braband.

Daer is eene sterkte geweest veel ouder als de Stad zelve, op de welke de Heeren gemeynelyk hunne verblyf plaets hielden; maer deze is sedert eenige jaeren afgebroken, alswanneer den vermaerden Ingenieur Coehorn merkelyk vermeerdert heeft de beschansingen door verschyde nieuwe werken; onder andere door een Kroon-werk aen de overzeyde van de Maes digt over de Stad, om den doorgang van deze Riviere te beschermen.

De Brabanders en Geldersche betwisten het Regtsgebied van deze Stad; de eerste

ftelden eenen artikel voor, op den welken sy den Hertog hunnen Souveryn op syne Inhuldinge verzogten eenen Eed te de doen, dat hy noyt afstant zoude doen van syne Regtseyffchingen op deze Stad, welken Eed men geplaetst vind in den 49 Artikel van de *blyde Inkomste.* het verschil word toegewezen in het verdrag van Vrede gehouden tot s'Hertogen-bosch, in 't jaer 1386 tusschen Philippus den Stouten Hertog van Bourgognien en Joanna Hertoginne van Braband langs den eenen kant, en Guilielmus Hertog van Gulk en Gelderen langs den anderen kant, welk behelsde dat de Stad zouden blyven onder de afhangelykheyd van Braband.

In 't begin der nederlandsche beroertens overweldigde den Hertog van Alba deze plaets, en sloeg-ze aen om den opstant van den Prins van Oragnien tegens synen Souvereyn: eenen der boezem-vrienden van den Prins, genaemt Alexander Turck, vond den middel uyt om de zelve wederom aen hent ter hand te stellen in 't jaer 1568, dog hy wierd verpligt de zelve korten tyd hier naer te verlaeten: den Hertog van Alba leyde 'er alsdan eene goede bezettinge in, onder het bevel van Gaspar Gomez; maer het sy dat dezen met de inwoonders te straffelyk handelde, ofte dat de zelve te zeer toegeneygt waeren tot den Prins van Oragnien, zoo verzogt de regeeringe der Stad hunnen Gouverneur tot een avondmael, alwaer eenige

gewapende borgers hem gevangen namen, en naer Maestricht overvoerden : men gaf hier van berigt aen den Prins van Oragnien, welkers kryg-benden terstont de borgers hielpen om de spaensche bezettinge uyt de Stad te verjaegen.

Den Prins van Parma deze ontweldigt hebbende in 't jaer 1586 aen de oproerige, wierd sy wederom belegert van den Prins Maurits van Nassauw den 18 Mey 1602, de welke zig overgaf den 19 September van het zelve jaer: Antonius Gonzales was opper-bevel-hebber dezer Stad en Franciscus Mendoza, bewind-hebber van Arragon hadde met de spaensche kryg-benden verscheyde vruchtelooze poogingen gedaen om haer te hulp te komen ; den Prins Maurits dede zig negen dagen daer naer uytroepen heer van Grave en van het land van Cuyk, en des zelfs bezittinge is bevestigt geweest aen het huys van Nassauw, door een verdrag gesloten met de Staeten Generael in 't jaer 1611.

In den oorlog den welken de Fransche verklaerden aen de Republiek in het jaer 1622, nam den onder-graef van Turenne op weynige dagen deze plaetze in: 1300 mannen van het garnizoen uytgegaen zynde, om die van s'Hertogen-bosch te versterken, de welke men dugte dat zoude belegert worden, wierden op hunne te-rug-komste aengetast en nedergesabelt door den Marquis

de Joyeuze, het welk de belegerde noodzaekte te capituleeren den 7 July.

Den Prins van Oragnien sedert dien tyd Koning van Engeland geworden zynde ernam de Stad van de Franschen den 26 October 1674 naer eene kloeke verdedinge door den Marquis van Chamilly, daer naer Marschalk van Vrankryk; hy hadde eene bezettinge van 4000 mannen en 325 stukken kanon onder syn bevel: den Generael Rabenhout hadde des zelfs belegeringe ondernomen den 15 July by bevel van de Staeten-Generael: hy vernielde door de bomben het grootste deel van de groote Kerk, het weeshuys en eene naebuerige Kappel, maer deze voorderingen waeren van zoo wynig gewigt tot den voordgang van de onderneming dat den Prins van Oragnien zig 'er in eygen persoon vervoegde: de Stad wierd ingenomen, zonder dat hy 'er een eenig werk hadde overweldigt, en sy gaf zig niet over als op de erhaelde bevelen van Vrankryk.

Men teld in de Stad Grave ontrent 400 huyzen, 3000 inwoonders en negen ofte thien straeten waer van 'er dry op de legerplaets uytkomen: de merkt is de plaets alwaer men de schoonste gebouwen ontmoet; alle het overig uytgenomen het Stad-huys en dat van den Prins van Hesse-Philipsdael Generael ten dienste van de Vereenigde Nederlanden, is niet als eene vergaederinge van oude mis-timmerde gebouwen, de brak-

ken en de magazynen zyn 'er zeer wel onderhouden : de borgers hadden eertyds groote voorregten en de gunst van onder hun ontfangen te worden was alsdan zoo aenmerkelyk, dat eenen vremdeling zig gelukkig agte de dogter van eenen inbooreling te trouwen, zonder andere bezittinge als het borger-regt.

Daer zyn dry poorten ; die genaemt de stam-poort is niet alleen pragtig en beschut voor de bomben, maer ook zoo groot dat men in oorlogs tyden 'er gemakkelyk twee Bataillons te gelyk konde logeren : het Magazyn sluyt in zig vuer-wapenen voor dry à vier duyzend mannen en allerlye soorten van kleyn oorlogs geschut.

Deze Stad met haere omtrekken staet onder het Bisdom van Ruremonde ; de catholyke zyn aldaer in grooter getal als de gereformeerde, immers zy hebben aldaer nog verscheyde Broederschappen, voor de Godtsdienstigheyd en tot behulpsaemheyt der arme: de voornaemste Kerk is toegeweyd aen de H. Elisabeth, eertyds had deze een Capittel van zes Canoniken met eenen Deken, gestigt door Jan I. Heer van Cuyk ; maer de gereformeerde hebben des zelfs inkomsten aengeslaegen : de andere Kerk heeft Willem den III. Prins van Oragnien toegeëygend aen de fransche vlugtelingen in 't jaer 1686 ; deze hoorde toe aen Religieuzen van 't Order van den H. Franciscus, de welke 'er een

Klooster hadden gestigt in 't jaer 1459 : deze hebben aldaer nog hunne woon-plaetze by oogluykinge en door middel van een somme gelds die sy jaerelykx betaelen aen den Raed der erfgoederen in den Haege, dog altyd vol agterdenken van verjaegt te zullen worden : het Klooster der Cruys-heeren, het Gasthuys en het Weeshuys kan men 'er op heden nog beschouwen : boven dien is'er nog een Klooster van Moniken van St. Agatha in voegen.

Den Groot-Ballieu, den Schouteth, twee Borgermeesters, zeven Schepenen en agt geswoorne, doen de bedieninge van het geregt, welke alle *moeten* van den *gereformeerden* Godtsdienst zyn : het regtsgebied der Stad strekt zig niet ver uyt : al hoe wel zy gelegen is in het land van Cuyk, zoo is zy nogtans des zelfs hooft-plaetze niet ; maer de Burgt van Cuyk in de welke een s'Lands-Schepenen huys is : dit Landschap besluyt in zig zeventhien Dorpen, zynde voortyds een Graefschap, welkers bezitter den tittel van Grave verloren heeft ten tyde van den Keyzer Lotharius. Dit land heeft langen tyd onder Guelderen gestaen ; eyndelyk kwamp het onder de magt der Hertogen van Bourgognien, die het zelve vereenigden aen Braband en het wierd gehouden voor een der oudste Baronnien van deze Provintie. Maximilianus van Egmont, Grave van Buren, verkreeg het zelve in verbintenisse van

den Hertog van Braband ; Guilielmus Prince van Oragnien in 't jaer 1551 des zelfs dogter en eenigste erfgenaeme gehouwelykt hebbende, wierd mede erfgenaem van deze Heerlykheyd de welke aen het huys van Oragnien en Nassauw gebleven is sedert de dood van Guilielmus den III, Koning van Engeland.

De Waepenen van de Stad Grave zyn twee roode Balken op goud met ses Meirlen 3, 2, 3: en eenen Toren op de Spitz der zelve.

Ontrent de Stad Grave zyn dry bezondere Heerlykheden, Meghem, Ravensteyn en Boxmeer, de welke leengoederen zyn van 't Hertogdom van Braband, en alwaer men de vrye oeffeninge van den roomschen Godts-dienst toelaet.

MEGHEM.

Heeft onder zyn afhangelykheyd verscheyde Dorpen, zoo aen dezen als aen genen kant van de Maes, op welkers linkeren Oever het gelegen is, ses meylen van s'Hertogen-bosch en eene van Ravensteyn: zonder tegenspraek is het, zoo niet van alle tyden, ten minste sedert verscheyde eeuwen eenen Leen, op den welken de Graven van Guelderland, eertyds eenige regten, aengaende de onmiddelyke onderdanigheyd, te eyschen hadden, maer welke de verdraegs-handelingen in vriendschap verzekerden en bekragtigden aen de Hertogen van Braband, eene saeke die beswaerlyk is

te besliſſen, om te weten van waer de eerſte Heeren van die plaets de hoedaenigheyd naemen van Graef, *die Jan van Meghem* nog droeg in den jaere 1293, en die ſyne afſtammelingen naer hem nog gedraegen hebben : men vind nergens beſchreven in welke tyden ſy dezen titel verkregen, nog hoe *Jan*, Heer van Aſſche hem heeft verworven in 't jaer 1428; *Jan Dickbier van Mierle*, verhief het Graefschap in 't jaer 1437 in het ſouveryn Leenhof van Braband en Jan ſynen zone verkogt het den 6 November 1449 aen *Guy van Brimeu*, Heer van Hunbrecour, die het naerliet aen *Euſtachius*, geboren uyt ſyn houwelyk met *Antonette van Rambures* : dezen, Heer van Weſemael en Marſchalk van Braband, het land van Meghem in 't jaer 1515 verheven hebbende dede het op nieuws aenſtellen tot een Graefſchap : in het jaer 1571, ging het zelven onder den naem van houwelykx - goed over in de huyzen van *Berlaimont* en van *Croy*, tot dat het verkogt wierd, eerſtelyk in 't jaer 1680 aen *Alexander Otto* Graef van Vehlen, en eyndelyk aen ſyne doorlugtigſte hoogheyd den Keurvorſt van den Paltz.

Daer is in deze klyne Stad een Klooſter der Recollecten, welkers Kerk van grooten dienſt is voor de roomſch Catholyken, die de naeburige plaetzen bewoonen onder de Heerſchappye der Staeten Generael.

De Waepenen van Meghem zyn rood van boven goud.

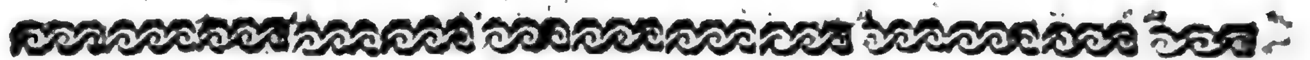

DE STAD RAVENSTEYN.

DEze Stad van Maeßland tusschen Graeve en Meghem sluyt in haere Heerlykheyd veerthien Dorpen, de welke gebleven zyn onder het regts-gebied van den Bisschop van Luyck; de Jesuiten hadden aldaer een Colegie; en het luysterlyk Commandeurschap van Gemert, toehoorende aen de Ridders van het Duytsche Order, ligt in des zelfs naebuerige landstreek, even als het Klooster der Kruysheeren tot Uden, alwaer men met grooten toeloop eerbied een seer miraculeus H. Kruys: deze Stad maekt een gedeelte uyt van het land van Herpen, oud erfgoed van de Heeren van Cuyck die het ten deel gaeven aen eenen van hunne jongste broeders: daer is een oud Kasteel gelegen op de Maes, het welk gehouden wierd voor een goede beschansinge, zoo verre dat Wenceslaus Hertog van Braband het zelve belegerde in't jaer 1363 zonder het te konnen innemen: in het jaer 1378 ontfong Renaud van Valkenburg, Heer van Dalembrouk het Kasteel van Ravenstyn met zyn grondgebied, even als de Heerlykheyd van Herpen, tot een leengoed van Wenceslaus en Joanna Hertogen van Braband, om het zelve te bezitten volgens de Brabandsche Costumen: Reynaud gehouwelykt zynde met Elisa-

beth van Cleef overlyde zonder kinderen in het jaer 1396 en liet voor algemeynen erfgenaem ſynen neve, Simon Grave van Salm; maer Adolf Grave van Cleef hem den oorlog aengezeyd hebbende, dede zelf hulde van dit kaſteel in 't jaer 1397 aen Joanna Hertoginne van Braband. In 't jaer 1609, ſtierf Joannes Guilielmus van Cleef, Hertog van Gulck en Heer van Ravenſteyn zonder erfgenaemen; ſyne erffeniſſe veroorzaekte zwaere oorlogen in Duytſland doch dit wierd eyndelyk bygelegd in 't jaer 1659 door den vrede van 't Pyreneeſche gebergte alswanneer den Keurvorſt van Brandenburg verkreeg het hertogdom van Cleef, de graefſchappen van de Marck en van Ravensburg; en den Keurvorſt van den Paltz voor het ſyne, de hertogdommen van Gullik, van Bergh en de heerlykheyd van Ravenſteyn.

De Wapenen van de Stad zyn de ſtrael van een Carbonkel-ſteen op rood met goude lelien.

BOXMEER.

Is ook een Leen-goed van het hertogdom van Braband en alhoewel het maer eene klyne Stad is, zoo is des zelfs Heerlykheyd zeer aenzienelyk; zy wierd tot leen verheven in 't jaer 1367: zy word noord-ooſt door de Riviere de Maes afgeſneden van het Hertogdom van Cleef en is naer by gelegen aen het land van Cuyck en het Hertogdom van Gelderland; voor het jaer 1367 behoorde

deze Heerlykheyd toe aen Pieter van Cullenbourg, zynde een Landschap vry van alle regten; hy gaf het over aen den Hertog van Braband, van welken hy het tot leen behield; agtervolgens is deze overgegaen aen de Graven van s'Heerenberg, van welke den lesten genaemt Oswald Grave van Bergh enz. overleden zynde in 't jaer 1701 zonder erf-genaemen, alle syne goederen naerliet aen Franciscus Antonius, Prince van Hohenzollern klyn-zone van syne zuster, de welke eenen Prins van dit huys getrouwt hadde: de Princesse Joanna van Hohenzollern, Zigmaringen, enz. is tegenwoordig in het bezit van deze Souvereyne-heerlykheyd. Daer is een zeer oud kasteel geweest, in voorige tyden zeer sterk zynde, dog men heeft het zelve afgebroken en nieuw opgebouwt werkelyk bewoont door de regeerende Vorstin.

Men heeft 'er twee Kloosters van het H. Order Onze Lieve Vrouwe Broeders des berg Carmeli, het een van mans-persoonen die de bedieninge hebben van de Parochie Kerke, toegeweyd aen den H. Petrus, en die de latynsche taele aldaer aen de jougheyd leeren; het ander van vrouw-persoonen, die pensionairen houden met eene buyten-schoole voor de jeugd van hun geslagt; buyten deze heeft men 'er eene vermaerde fransche schoole: in de Kerke van de Onze L. Vrouwe Broeders

Digitized by Google

ders word van over meer als 300 jaeren bewaert het heylig miraculeus bloed, het welk eenen Priester met twyffelagtigheyd celebrerende, dusdaenig roodvervig en ziedende bevond, dat het overliep en op den corporael gestolt is gebleven, ontrent de grootte van eene kruyd-note, het welk aldaer nog jaerelyks word uytgestelt eene gantsche octave, met vollen aflaet, te verdienen op zondag naer H. Sacraments-dag, met eenen aldergroosten toeloop van volk.

DE STAD STEENBERGEN.

MEn noemt het in 't latyn *Steno-berga*: deze plaetze eertyds aen den oever van de Zee, is 'er hedendags eene myle van verwydert; zynde de droevige uytwerking van de overstroomingen, welke haere haeve verswolgen en haeren koophandel vernietigt hebben; sy grenst aen Volkerack, welk Braband afscheyd van het Eyland Overflakke, door een canael aen het Vlie uytkomende en welkers intré beschermt is door de sterkte van Leur. Alhoewel sy besloten is in het noordelyk gedeelte van het Mark-graefschap van Bergen-op-den-Zoom, en gelegen is twee en eene halve myle van de Stad van dezen naem, zoo behoort Steenbergen egter niet onder des zelfs afhangelykheden: de Staeten-Ge-

nerael der Vereenigde Provintien zyn 'er de Overheden van, gelyk ook van de Heerelykheyd, de welke in eene uytgeſtrektheyd van ontrent eene myle lengde en breede verſchyde Polders begrypt, onder andere Cruysland, Cromwel, Oudeland, Weſtland, Rubierre en het leen van Triangle: alle deze Land-ſtreken benevens hunne hoofd-plaets, wierden langen tyd geſaementlyk bezeten door de heeren van Bergen-op-den-Zoom en Breda voor de ſcheydinge ofte verdeeling van het oude Graefschap van Stryen; maer de Princen van Oragnien hebben hedendaegs alleen de bezittinge onder den titel van erfgnaem van Willem den III., Koning van Engeland, waer onder begrepen is het Princen land, een klyne landſtreek naer by de Finaert, langs de mark.

Men telt'er niet meer als vyf ofte zes ſtraeten en hondert vyftig huyzen: de groote Kerk is toegewyd aen den H. Servaes, deze hadde voortyds een Capittel van vyfthien Canoniken; men ſtaet alhier aen de Roomſch Catholyke geenen openbaeren Godsdienſt toe, dus dat ſy den zelven op de buyten Dorpen moeten gaen hooren: de beroemſte gebouwen zyn het Stad-huys, en het Bevel-hebbershuys: het Zeebewindſchap van Zeeland ontfangt'er de uyt en inkomende Regten.

Gedurende dat Seenbergen geene andere borſtweringe had als zyne mueren, wierd de zelve verſchyde mael genomen en er-

nomen, dan door de Spagniaerden, dan door de vereenigde Staeten, tot dat deze eyndelyk in't jaer 1627 eene onverwinnelyke sterkte maekten: hedendaegs is haere schans geflanqueert met zes Bolwerken omringt met eene diepe Gragt, beschermt door twee Ravelynen en een Contrescherp; buyten de zelve zyn nog twee werken, het een eenen hoorn en het ander een kroon-werk; des niet tegenstaende had een Detachement van Spagniaerden en Fransche, onder het bevel van den Brigardier *Jacobus Pasteur*, de kloekheyd van in de plaets door te dringen en de zelve te plunderen in't jaer 1712.
De Waepenen van Steenbergen zyn dry roode Kruycen.

DE FORTEN LILLO, LIEFKENS-HOEK, FREDRIK HENDRIK, DE KRUYS-SCHANS, SANTVLIET, DE PEIRLE, ST. PHILIPPUS EN DE MARIE.

DE Borgers van Antwerpen bouwden de sterkte van Lillo 1584 tot hun groot naedeel, alzoo zy, sedert dat de zelve onder het gebied der Staeten Generael is, aldaer genoodzaekt zyn in het voorbyvaeren Anker te smyten om in en uytgaende regten te betaelen aen het Zeebewindschap van Zeeland; Lillo met zyn omtrek was in dien tyd eene Heerlykheyd toehoorende aen de Familie van Van Dael; van de welke men

op heden binnen Loven nog een Collegie beschouwt, genaemt het *Van-Dael Collegie* op de Heverlesche-straet in het welk naer des zelfs afstammelingen, die van Lillo voortreffelyke borzen konnen genieten: deze sterkte is gelegen op den boord der Schelde dry mylen van Antwerpen, vier van Bergen-op-den-Zoom, en een van het geslechte Fort Santvliet: des zelfs beschanssingen zyn zeer regeltugtig; dog heeft men deze plaetze maer op het eynde van het jaer 1784 met Kazemakken voorzien, ten welken eynde zy alle de boomen van de Vestingen hebben afgekapt; des zelfs Vesten zyn bezet met verschyde stukken Kanon, om de schepen die zouden voorbyvaeren te bedwingen tot het betaelen der in en uytgaende regten, en om voorders te beletten dat'er geene Zee-tuygen zouden voorbyvaeren volgens de smertelylyke en dwangstellende overeenkomst, opgemaekt in den Munsterschen Vrede des jaer 1648, tusschen de uytgeputte en alom-ververlaeten Spaensche Kroone en de Hoogmogende Staeten der vereenigde Provintien: naer dat deze sterkte in't jaer 1748 door de Fransche aen de Staeten wederom was overgegeven, is de zelve geheel nieuw opgebouwt; men telt 'er ontrent de zestig huyzen zonder de barakken: de Staeten hadden daer voortyds eenen Uytligger, om te beletten dat geene schepen zouden hebben doorgesnapt zonder regten te betaelen; deze Fregat lag

regt voor Lillo op het grond gebied des Keyzers, waerom men de zelve in't jaer 1784 verpligt heeft af te zakken naer de Wester-schelde boven Schaftingen, buyten het grond gebied van zyne Keyzerlyke Majesteyt.

Daer is eene andere vierkante sterkte, op den boord van de Schelde naest Vlaenderen, de welke schuyns over Lillo is gelegen en ook in't jaer 1584 is opgebouwt, genaemt Liefkens-hoek afgelegen een groot quartier uers van 't Dorp den Doel, welkers Polder het zelve meer als een derde kan onder water zetten, door dien des zelfs sluyze gelegen is binnen de barrieren van het gemelde Fort. Men beschouwt naest den kant van Lillo nog twee beschanzingen by de Schelde, de eene tusschen Sandvlied en Lillo genaemt Fredrick Hendrick schans, en de andere tusschen Lillo en St. Philippus Fort genaemt de Kruys-schans.

In 't jaer 1584 op den 3 July zond den Hertog van Parma den Colonel Mondragon met vyf duyzend mannen en thien stukken geschuts om de schanzen van Lillo en Lief kens-hoek te belegeren: den Marquis van Risbourg belegerde Lief kens hoek welkers sterkte nog niet volbouwt was, en naer 'er dry honderd scheuten opgeschoten te hebben, dede hy de zelve bestormen; dog hy wierd in den eersten storm van die van binnen afgeslaegen: hier naer dede hy eenige waegens hoey en stroey toe-

voeren, en dat in den brand ſteken het welk zoo grooten ſmoor en damp veroorzaekte, dat de belegerde de wallen moeſten verlaeten, en aldus naemen de vyanden deze Beſchanzinge met geweld in ; men ſloeg in de zelve dood al de gene die in de Wapenen wierden bevonden, waer onder een groot getal Antwerpenaers waeren, derwaerts gezonden tot bevyliginge dezer ſchans.

Mondragon hadde hier en tuſſchen ſyn geſchut geplant voor de ſchanze van Lillo, tot de welke die van Antwerpen gezonden hadden het vendel van de jonge gezellen met honderd van hunne Gildebroeders ; naer dat hy daer 500 ſcheuten hadde op geloſt en eene goede openinge gemaekt hadde, dede hy alles veerdig maeken tot het ſtormloopen ; die van binnen dit bemerkende, hebben terſtond eene onderaerdſche meyne gemaekt, om die te doen ſpringen als des Konings volk daer zoude opkomen ; dog alzoo ſy het vuer daer te ſpoedig hadden ingeſteken, is voor dat des Konings volk aenkwam, een groot deel van de bezettinge opgevlogen, ſy bleven niet te min even dapper aen Mondragon tegenweer bieden, onder het kloek beleyd van hunnen bevel-hebber Odet de la Noue, Heere van Teligni ; hy dan ziende dat hy die van binnen niet en konde afsnyden de ſchipvaert en byſtand die hun van Antwerpen kwam, dede eenige ſtukken geſchuts, naeſt

Liefkens-hoek aen d'overzeyde der Schelde ſtellen, om alzoo de ſchepen in den grond te booren; maer alles was vrugteloos, 't welk den Prins van Parma bemerkende, dede hy het beleg opbreken met verlies van meer als 2000 mannen; naer dat hy het beleg had opgebroken, dede hy eenige beſchanzingen maeken ontrent Lillo, als op den kouwenſteynſchen dyk, Oorderen en Elders, die hy met ſoldaeten bezette en waer hy geſchut dede naer toe voeren om het voorby-vaeren der ſchepen te beletten.

Men beſchouwt op den boord der zelve Riviere naeſt Braband het Fort St. Philippus, alwaer een zeer ſwaer Comptoir is van de uyt en inkomende regten voor ſyne Keyzerlyke Majeſteyt: des zelfs veſtingen en voordere beſchanzingen zyn in 't jaer 1784 geſlegt.

Aen d'overzyde naeſt Vlaenderen heeft men het fort de Peirle en de St. Maria, de welke insgelykx onderhoorig zyn aen Syne Keyzerlyke Majeſteyt; ſy zyn beyde onder 'tregts-gebied van het dorp Calloo, eene heerlykheyd van den Graeve van Roesbeek: op de Marie was eertyds eeu zwaer comptoir tot ontfang der in- en uytgaende regten: de Hollanders hadden aen den overleden Keyzer vier millioenen in geld geſchoten, waerom ſy de comptoiren van de forten van St. Maria en St. Philippus tot onderpand kregen; maer de Staeten van Braband deze ſomme

afgeleyd hebbende aen de Hollanders in 't jaer 1734, zoo hebben sy ten dezen opzigte geene de minste regts-eysschingen meer.

Eene myle beneden de sterkte van Lillo, verdeyld zig de Schelde in twee takken, welkers eenen op de linker-hand genaemt word den *Hond*, door het groot gedruys dat hy maekt, gelyk aen het gebas van eenen hond; dit was eertyds eene enkele vaerd, gegraven in het jaer 980, door bevel van den Keyzer Otto den II.; in het jaer 1377 dede de zelve zwaere overstroomingen, en verscheyde dorpen en steden inzinken, en maekte aldus uyt eenen aenzienelynen zee-boezem, langs den welken het grootste gedeelte der wateren van de riviere de Schelde zig ontlast in de Zee.

Eene myle beneden Lillo, vind men op den zelven boord der Schelde de sterkte Santvlied, afgelegen vier mylen van Antwerpen, en dry van Bergen-op-den-Zoom; Ambrosius Spinola wanhopende de leste van deze twee Steden in-te-nemen, die hy sedert verscheyde maenden vrugteloos belegert had, begon deze sterkte te bouwen in 't jaer 1622, om door dezen middel de plaetze nauwer te bezetten, en het land voor de aenvallen der Hollanders te bevyligen; het wierd volbouwt in 't jaer 1628, op het grond-gebied van het dorp Santvlied, welkers heerlykheyd toebehoord aen den Abt der Abdye van St. Michiels tot Antwerpen, die deze in 't jaer

1614 heeft gekogt van den Koning Karel den II.; des zelfs Kerk, toegeweyd aen de H. Maria Magdalena is in de laeste belegeringe van 't jaer 1705 in den grond geschoten: het zelve jaer als de sterkte volbouwt was maekten 'er de Hollanders zig meester van; de hope van eene gewigtigtigere veroveringe; dede hun de zelve in 't volgende jaer wederom verliezen; geduerende dat sy bezig waeren het beleg van s'Hertogen-bosch voort-te-zetten, namen de Spagniaerden Santvliet, en behielden het zelve tot het jaer 1705, wanneer door de Geallieerden, naer zes dagen dat de loop-graeven geopent waeren, het garnizoen van 700 mannen krygs-gevangen gemaekt, en korts daer naer de sterkte geslegt wierd.

Den 20 Juny 1703 wierd 'er eenen vermaerden slag geslagen aen het dorp van Eeckeren, op de baene van Antwerpen naer Santvlied, tusschen het spaensch en fransch leger, onder het bevel van den Marquis van Bedmar en den Maerschalk van Boufflers; de hollanders zynde onder het opper-bevel van den Generael Obdam, den welken aldaer geslagen is: het verlies was langs beyde de kanten by naer even-gelyk.

In 't jaer 1638, wierden de Hollanders, onder het geleyde van den Grave Guilielmus van Nassauw, ganschelyk verslagen door de Spagniaerds digt by het dorp Calloo een vierde uers afgelegen van de sterkte St. Marie;

Mauritius van Nassauw, zone van den Grave, oud 21 jaeren, wierd aldaer met 2000 Hollanders gedood; de Spaensche maekten daer bovendien 1200 krygs-gevangenen; namen 18 stukken kanon en tachentig schepen gelaeden met krygs- en mond-behoefstens tot buyt.

De Frederic-Hendric-schans en de Kruysschans syn niet aenzienelyk, enkelyk voorzien van eenige barakken, dog houd men de zelve voor sterker als Lillo en Lief kenshoek, door de menigte van kasemakken en onderaerdsche schuyl-plaetzen die men daer heeft; voor de eerst-genoemde is in het jaer 1747 een merkelyk getal Fransche gebleven, alswanneer sy optrokken tot de belegeringe van Bergen-op-den-Zoom.

DE STAD MAESTRICHT.

DIt is eene der oudste en sterkste Steden van het Nederland, voortyds begrepen onder Austrasien en agtervolgens ingelyft in het hertogdom van Neder-Lorrynen; in't jaer 1530 verzekerde zig Keyzer Karel den V. van des zelfs bezittinge op den rykx-dag van Ausburg, en vervoegde-ze aen het hertogdom van Braband, alhoewel sy rondom ingesloten is in het bisdom van Luyk, van het welk sy voor het geestelyk afhangt: men noemt-ze in het latyn, *Trajectum ad Mosam*, ofte *Tra-*

image
not
available

jectum Superius, om deze te onderscheyden van de Stad Uytrecht, gezeyd *Trajectum ad Rhenum*, ofte *Trajectum Inferius.*

Maestricht is gelegen op de Maese, in de welke aldaer de riviere de *Jaer* ofte *Jecker* haeren loop eyndigt: daer zyn zes poorten zonder de water-poorten; genaemt Onze Lieve Vrouwe-poort, St. Pieters-poort, de Tonger- ofte Lincker-poort, de Brusselsche- ofte Wimeringer-poort, de s'Hertogenbosch- ofte de Hochter-poort, en die van Wiek die ook genaemt word de Duytsche-poort: men heeft 'er verscheyde andere toegemetst, als die van Linder-kruys, en van St. Martinus-ten-wyk: men verwondert aldaer eene zeer schoone brugge over de Maes, opgebouwt van harduyn-steenen, en lang 500 voeten; ten eynde van deze brugge ligt het Stedeken Wiek, afhangelyk van Maestricht, welkers wetten en costumen het volgt: de Stad heeft twee bezondere heeren, te weten den Prins-bisschop van Luyk en de Staeten-Generael der Vereenigde Provintien; (voortyds was des zelfs heer den Hertog van Braband:) ieder heeft 'er synen Hoofdmeyer, ontfangers en andere regts-bedienden: de Stads-regeering is opgemaekt uyt twee Borger-meesters den eenen Roomsch Catholyk en den anderen Gereformeerd, uyt veerthien Schepenen, uyt acht beëede Raeds-heeren, en twee Raed-pensionarissen, welkers eene helligt insgelyks Gereformeerd

is en de andere Roomſch Catholyk: alle twee jaeren word de zelve verandert door twee Luykſche en twee Hollandſche Commiſſariſſen, de welke men noemt de *Uytſprekers*: deze komen Souvereyne vonniſſen ſtryken zonder beroep over alle pleyt-handels die op het eerſte verzoek gewezen zyn door de Borger-meeſters en de Raeds-heeren, de welke het leege-geregt uytmaeken, ofte door den Hoofd-meyer en Schepenen, uytmaekende het hooge-geregt, en van het welke men beroepen heeft: de zaeken moeten voor eerſt uytgeleyt worden voor vier berigtende Commiſſariſſen, inſgelyks twee Roomſche en twee Gereformeerde.

In deze Stad is ook eene Wet, inhoudende dat den genen geboren uyt eene moeder, de welke geboortig is van Braband, gehouden word als brabander, en dat diën eenen luykenaer is, welkers moeder van het luykſche geboortig is.

Men vind in wynige ſteden duſdanige gevoegzaemheyd voor de ryzigers als in Maeſtricht: men kan van daer dagelykx vertrekken met de poſt-wagens, op Bruſſel, s'Hertogen-boſch en Ceulen; en alhoewel deze ſteden 'er twintig mylen afgelegen zyn, zoo doet men niet tegenſtaende de reyze op eenen dag geduerende den ganſchen zomer; men kan 'er ook dagelykx te ſcheep naer Luyk vertrekken; waer van ſy vyf mylen is afgelegen,

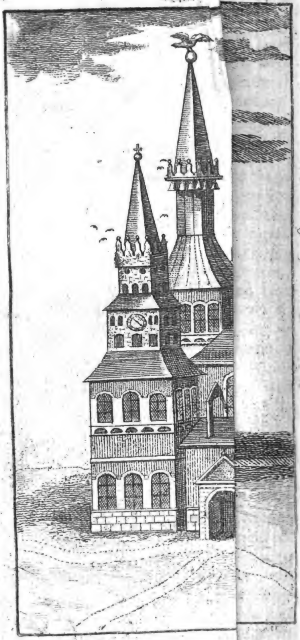

legen, dry van Tongeren en zes van Aken.

Dit was eertyds eene Bisschoppelyke stad; want Tongeren verwoest zynde door de Barbaeren, zoo stelde den H. Servaes, den welken tegenwoordig was in de Kerk-vergaederinge gehouden tot Ceulen, in het jaer 346, den Bisschoppelyken stoel over naer Maestricht, alwaer hy verbleef tot in het jaer 710, hebbende aldaer agtervolgens 21 Bisschoppen gehad, de welke alle erkent zyn voor Heyligen en welkers feest-dag men vierd den 6 February; eyndelyk den Bisschop St. Huybrecht vestigde synen Stoel tot Luyk, en bouwde aldaer eene nieuwe Cathedrale Kerk, op de zelve plaets, alwaer den H. Lambertus, synen Voorzaet, de martelie hadde onderstaen.

De twee voornaemste Kerken van Maestricht zyn Collegiaele, de eene toegeweyd aen den H. Servaes, en de andere aen Onze Lieve Vrouwe: de eerste, welkers ontwerp men hier in print heeft bygevoegd, is zeer schoon, en gansch met loot bedekt; den H. Monulphus, twaelfsten Bisschop die in die Stad verbleef, dede deze opbouwen ter gedagtenisse van den H. Servaes, die in die Stad gestorven en begraeven was in 't jaer 395: dit was oudtyds eene Abdye van Religieuzen; die aldaer hunne Choor hielden; zy is door verschyde Keyzers gegeven aen de Arts-bisschoppen van Trier, die aldaer een geeste-

lyk en wereldlyk Regtsgebied hebben gepleegt tot in de derthiende Eeuw.

Dit is tegenwoordig een luysterlyk Capittel van 40 Kanoniken, met eenen Prooft, eenen Deken en eenen voorzanger enz.

De Jesuiten van Maeſtricht beſaeten twee van deze proven, met voorwaerde van de jeugt te moeten onderwyzen in de grondregelen der latynſche taele: den Hertog van Braband heeft'er insgelykx eene prove, en het was in deze hoedanigheyd dat den Keyzer Karel den V., gaende naer Aken om Gekroont te worden in't jaer 1520, in de Kerke verſcheen in het kleedzel van eenen Kanonik, om'er bezit te nemen van zyne prove.

De Staeten Generael vergeven de plaets van Prooſt; en verkoopen aen de meeſtbiedende de kanonikxdyen, de welke komen open te vallen, binnen de zes maenden, die voortyds aen den Paus waren, laetende de vrye vergevinge aen den Prooſt binnen die zes maenden: daer is onder deze Kerke eene Spelonke ofte onderaerdſche plaetſe, in de welke de Lichaemen der HH. Biſſchoppen van Maeſtricht, Mondulphus en Gondulphus beruſten: de overleveringe getuygt ons, dat den Keyzer Karel den Grooten, Onze-Lieve-Vrouwe Kerke tot Aken gebouwt hebbende, den Paus Leo den III. verzogt om des zelfs plegtige wydinge te doen, boven dien begeerende dat'er zoo veel Biſſchoppen

zouden hebben tegenwoordig geweest als'er dagen in't jaer waeren; en alzoo'er twee ontbraeken om het getal van 365. te vervullen; dat den Almogenden Godt de HH. Mondulphus en Gondulphus uyt hunne Grafplaetse opwekte, welke zig alsdan met de andere Bisschoppen op de plegtige wydinge tot Aken bevonden, de welke geëyndigd zynde begaeven sy zig wederom tot hunne Grafplaets en binnen Maestricht: deze wydinge en dit mirakel geschiede in't jaer 797 ofte 804; alzoo veschevde schryvers in het tydstip niet overeenkomen.

De andere Collegiale Kerk, toegewëyd aen O. L. Vrouwe, heeft een wereldlyk opperhoofd; den welken Dom-heer van Luyck moet zyn; eenen Deken en zesthien Canoniken: men zegt dat deze tot eene Cathedrale diende, alswanneer de Bisschoppen tot Maestricht hunne verblyf-plaetze hielden.

Voor de Kerke van den H. Servaes, is een Klooster van Religieuzen, genaemt de Witte-vrouwen, alwaer men eenen Christus gehegt aen het kruys beschouwd, geheel uyt een stuk: men verhaeld dat eenen borger van Maestricht in pelgrimmagie gegaen zynde naer Jeruzalem, synen zone hem op syne wederkomst onophoudelyk vroeg, ofte hy hem niets uyt het H. Land hadde mede gebrogt: den vader gaf hem eene note die hy geplokken had op den Calvarie-berg, de welke het kind met groot betrouwen ont-

ſong; naer de zelve in den Hof geplant te hebben, zoo waſchte deze op in de gedaente van een Kruys, het welk alnog het zelve is, dat men beſchouwt in de Kerke van deze Religieuzen: eene overleveringe voor welkers egtheyd men niet kan inſtaen.

De Roomſch Catholyken hebben vier Parochie Kerken tot Maeſtricht; te weten, St. Jacob, S. Catharina, St. Nicolaes en St. Marten die de Parochie Kerke van Wiek is: de twee eerſtgenoemde waeren over ouds maer kapellen, opgeregt tot Parochie Kerken, naer dat de Gereformeerden tot hun genomen hebben, de Parochie Kerken, van St. Jan en St. Matthias; de Luterſche hebben 'er eene nieuwe Kerke opgebouwd om hunnen Godts-dienſt te verrigten, en de franſche Calviniſten bezitten 'er een Cappelle om hunne Predicatien te doen.

Daer zyn boven dien thien Religieuze Kloosters; te weten, de Heeren van het duytſche Order van het Commandeurſchap van Bieſſen; de Religieuzen van het order van den H. Antonius van Viennois; de Kruys-heeren, de Predikheeren, de Auguſtynen, de Minderbroeders, de Beggarden ofte Paeters van den derden Regel, de Capucinen, de Cellebroeders en het vernitigt Klooſter der Paeters Jeſuiten.

De Jeſuiten en Minderbroeders wierden uyt Maeſtricht gejaegt in 't jaer 1638, ter

oorzaeke dat den Pater Joannes Baptista Boddens, Rector der Jesuiten, en Pater Vinck Guardiaen der Minder-broeders, hadden uyt de biegt geweten de saemen-spanning de welke eenen brouwer, genaemt Joannes Landsman, en eenige andere borgers hadden bestaen, om de stad aen de Spagniaerts over-te-leveren: deze Paters wierden op de pynbank gebrogt; op dat sy zouden hebben kenbaer gemaekt deze saemenrottinge; eyndelyk naer hun verscheyde tormenten te hebben aengedaen, wierden sy onthoofd, even als den Procurator der Jesuiten en eenen leeken-broeder, met eenen anderen Minderbroeder; de overige der beyde Kloosters wierden uyt de Stad verdreven; dog zyn sy in de zelve wederom gekomen als wanneer Maestricht in het bezit der Fransche was, en sedert dan zyn sy'er verbleven door eenen bezonderen artikel van de voorwaerde der overgave.

Men telt'er ook elf Vrouwen-kloosters, de welke zyn de Witte vrouwen, de Sepulchrinen de Annuntiaeten, de welke tot Wiek woonen; de Religieuzen van den Byaerd oft van het dal van Josaphat; die van den H. Andreas, die van den Calvarieberg, ofte Nieuwenhof, alle vier van het Order van den H. Augustinus; de Penitentinen, de Gast-huys-nonnen, de Grouwzusters, en die van St. Catharinendael van den derden Regel van St. Franciscus.

De verscheyde belegeringen hebben deze

Stad vermaerd gemaekt ſedert twee eeuwen: des zelfs inwoonders hebbende willen het ſpaenſche Jok afworpen, verzogt den Gouverneur Montesdoka onderſtand van den Hertog van Alba, door welkers bevel de Stad geplunderd wierd op den 20 October 1576, met een groot verlies en bloedſtortinge der inwoonders: de Spagniaerden trokken 'er uyt den 21 April 1577, en wynigen tyd daer nae trokken 'er de Krygbenden der Staeten in.

Alexander Farneſius Prince van Parma, nam-ze den 29 Juny 1579 in, langs eenen al te ſlegt bezetten kant, naer eene belegeringe van vier maenden; ſy wierd geplundert, en meer als acht duyzend perſoonen wierden 'er omgebrogt.

Den Gouverneur, Grave van Swartzenberg, toegeloopen zynde met den degen in de hand, wierd gedood; en ſynen Lieutenant Sebaſtianus Tapin, franſchen calviniſt, wierd krygs-gevangenen genomen en ſtierf van ſyne wonden op het kaſteel van Limburg: de Spagniaerts verloren 'er 2300 mannen, onder andere den Grave van Berlaimont, Fabio Farneſius, bloed-verwant van den Prins, en een aenzienelyk getal goede officiers.

Fredrik Hendrik Prince van Oragnien belegerde deze den 10 Juny 1632 en verpligtte des zelfs Gouverneur, den Baron van Lede, haer over-te-geven den 22 Auguſti agtervolgens, alhoewel den Spaenſchen General

Alvarez van Bazan, Marquis van St. Croix, en de Duytsche onder het geleyde van den Grave van Papenheim, tot tweemael toe waeren aengevallen op de leger-dyken van den Prins, de welke sy niet eens hebben konnen overweldigen

Den Marquis Aytone belegerde-ze in de maend July 1632; maer Fredrik Mauritius Hertog van Bouillon, verdedigde deze zoo wel, dat hy den tyd gaf aen den Prins van Oragnien om Breda te belegeren, het welk de Spagniaerts verpligte het beleg van Maestricht op-te-breken om die van Breda ter hulp te komen.

Ludovicus den XIV. Koning van Vrankryk trok in het jaer 1678 zeer vroegtydig naer het veld, met voornemen van Maestricht te belegeren: hy dede agtervolgens eene kryg-bende van 13000 man over de Brugsche-vaerd trekken, onder het geleyde van den Hertog van Orleans synen broeder, om de Spagniaerts agterdenken by te brengen, terwylen hy zelfs Brussel naederde, even ofte hy het zelve hadde willen gaen belegeren: den Grave van Monterey; Gouverneur Generael der Nederlanden, door deze bewegingen misleyd zynde, dede de Spaensche bezettinge, die hy merkelyk vergroot hadde in Maestricht, naer Brussel komen om de Stad te verdedigen; dit was volstrektelyk den wensch van den Koning: Maestricht wierd terstond belegert; des zelfs

bezettinge bestond in 6000 mannen en 1100 peerden onder het bevel van den heere Fariaux, Onder-grave van Maude, eenen krygsheld van groote agtinge. Den heer van Vauban, die al dat noodig was tot de belegeringe beschikte, gebruykte aldaer voor de eerste reyze de vierkante bezettinge van het legerveld, waer van de Turken schynen de eerste uytvinders geweest te zyn: den Gouverneur der Stad was zeer verwondert dat hy niet eenen uytval konde doen zonder eene groote menigte volkx te verliezen; zynde dit het uytwerkzel van deze nieuwe uytvindinge, de welke het voet-volk der belegeraers veel ontsaggelyker maekt, om dieswille dat sy nader en beter te saemen versamelt syn. Maestricht gaf zig over den 29 January, naer dat de loopgraven dertien dagen geopent waeren.

In 't jaer 1676 belegerde den Prins van Oragnien de Stad Maestricht; dog hy wierd verpligt de zelve te verlaeten, naer dat de loopgraeven veertig dagen geopent waeren, op het aenkomen van het Fransch leger, onder het geleyde van den Maerschalk van Schomberg: den Grave van Calvo den welken het opper-bevel binnen de Stad hadde, had de zelve met eene buyten-gewoone kloekmoedigheyd verdedigt: men vermeynt dat den Prins van Oragnien in die belegeringe ontrent 12000 mannen verloren heeft.

Den Koning van Spagnien hadde een verdrag met de Staeten-Generael gemaekt in 't

jaer 1672 door het welk ſy zig verbonden om aen den Koning Maeſtricht wederom te geven, het ſy door den vrede ofte wapenen ingevolge des zelfs XVIII. artikel, luydende: " De Heeren Staeten-Generael beloven daer en boven van te geven en te cedeeren aen haere Catholyke Majeſteyt de Stad van Maeſtricht met het graefschap van Vroenhoven, en geheel hun aendeel in het land van Over-maeze, benevens de pretentie de welke ſy houden te hebben op de redemptie-dorpen zonder eenige reſerven, enz.; " maer den Koning van Vrankryk hun deze Stad overgelevert hebbende door het Tractaet van Nimwegen namen ſy 'er bezit van den 6 November 1678, even als van het graefschap van Vroenhoven, van het land van Valkenburg, en van Dalem, met eenige dorpen afhangelyk van Maeſtricht.

Deze Stad word beſchouwt als den ſleutel der Vereenigde Provintien langs den kant der Maeze; ook en heeft men niets geſpaert om de zelve tot eenen ontſaggelyken toeſtant te brengen.

Des zelfs toegang word belet door twee aenmerkelyke onderwaterzettingen, die men kan doen door middel van een klyn riviertken, genaemt de Jecker; eene van deze onderwateringen geschied naeſt den kant van Luyck, tuſſchen de Stad en de ſterkte van St. Pieters, zig uytſtrekkende van de Maes tot aen de Tongerſche poort; de andere ge-

ſchied langs den kant van de Boſch poort en ſtrekt zig uyt van het bolwerk, genaemt de Opf, tot aen de Maes: de Veſtingen hebben eene myle in hunnen omtrek; de voornaemſte ſterkte van deze Stad beſtaet in verſchyde afgezonderde klyne en groote Bolwerken, hoorn- en kroon-werken, en in eenen bedekten weg die op ſommige plaetzen dobbel en op ſommige dry dobbel is; alle deze werken zyn ondermynt.

Daer zyn in de Stad zes Poeder Magazynen, alle onderaerdſche gewelfde plaetzen, en in verſcheyde omſtreken gelegen, zoo tot Maeſtricht als tot Wiek; boven dien zyn 'er verſchyde andere in de kaſſemakken onder de Veſten, van plaetze tot plaetze: buyten deze plaetzen is'er een groot Wapen-pen-huys, in het welk men alle ſlag van Kryg-behoeftens vind, genoegzaem om 30000 mannen te wapenen; dit Wapen-huys was eertyds een Kerk aenegtig aen het Klooſter der Minderbroeders: de Klooſters en andere conventen zyn op heden al zoo vele wapen-huyzen, de welke vervult zyn met affuyten en andere gereedſchappen voor het grof geſchut.

De Stad Maeſtricht is groot en wel bevolkt men telt'er ontrent 3000 huyzen en 12 à 13 duyzent inwoonders, zonder daer by des zelfs bezettinge te begrypen: het Stadhuys is een der ſchoonſte van het gantſche Nederland; het is een groot vierkant gebouw,

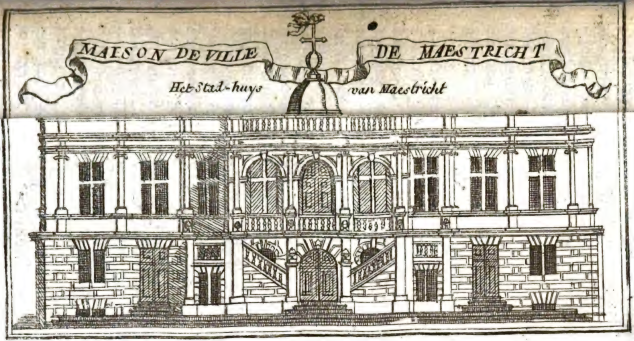
MAISON DE VILLE DE MAESTRICHT
Het Stad-huys van Maestricht

iets langer als dat het breed is, byna in het midden der groote merkt, volgens den hedendaegschen nieuwen smaek van bouwen opgemaekt; men bouwde het zelve in het jaer 1652, welkers beworp men hier in print verbeeldinge bygevoegt heeft. Op de vlakte van den dyk aenmerkt men de openbaere gevangen-huyzen men klimt de eerste stagie op door eenen zeer schoonen trap, die langs den linkeren- en langs den regten-kant loopt

Alzoo het Opper-heerschappyschap van Maestricht verdeylt is tusschen de Staeten van Luyk en de Staeten-Generael, zoo gaen de vonnissende Commissarissen van den Prins van Luyk met de Luyksche Stads-regeringe langs den regteren trap op, terwylen dat de vonnissende Commissarissen van hunne Hoogmogende met de Brabandsche Stads-regeringe langs den linkeren trap opgaen; agtervolgens vinden sy zig gelykelyk op eene groote stoep, de welke gesloten is door eene luysterlyke balustrade by maniere van eene balkon, van de welke sy zig tot de zaele van den raed begeven: langs den regteren vleugel van de tweede stagie is eene openbaere boek-zael, van een zeer groot getal en wel onderhouden.

Al hoe wel de Roomsch-Chatholyken hunnen openbaeren Godts-dienst plegen, zoo mogen zy maer twee Processien houden op een jaer, rondom twee Colegiale Kerken, en het is hun ook niet geoorloft open-

baerlyk het H. Sacrament des Autaers tot de ziekene te draegen. Men heeft gezien hoe Ludovicus den XIV. Koning van Vrankryk ſig meeſter gemaekt hadde van Maeſtricht; naer dat de loop-graeyen derthien dagen geopent waeren ; ſedert dien tyd waeren des zelfs beſchanzingen en ſterktens aenmerkelyk vermeerderd, en men hieldze voor eene der ſterkſte Steden van de Nederlanden, als wanneer de Franſche, onder het bevel van den Maerſchalk van Saxen, de zelve belegerden in 't jaer 1748.

Naer verſcheyde optogten dan hier langs dan daer langs, de welke de vyanden in twyffelagtigheyd vervoerden, nopens het inzigt van den Maerſchalk, begon men de Stad te belegeren naeſt den regten boord der Maeze en de belegeringe wierd voltrokken den 13 April: den Maerſchalk van Saxen hield ſyn verblyf in de Abdye van Hocht, den Maerſchalk van Lowendael tot Burharen; den Marquis van Brezé, Lieutenant Generael, beleyde op de hoogtens van het Fort S. Pieters het zelve Legerveld, dat den Grave d'Eſtreés beleyd hadde het voorgaende jaer, tuſſchen de Maeſe en de Jecker: de loopgraven wirden geopend s'avonds den 13 April door 6000 werklieden: tot als dan waeren de Steden in de Nederlanden belegerd door de Franſche zeer ſlegt verdedigd geweeſt door de Hollandſche bezettinge; de belegeringe van

Maeſ-

Maeſtricht wierd beter verdedigd door den Baron van Aylva, die het opper-bevelſchap in de Stad hadde, men bemerkt in ganſch zyn gedrag eene groote dapperheyd en desverſtandigheyd; maer de belegeringe wierd door de Franſche zoo kragtiglyk voortgezet, en hun grof geſchut dat onnoembaer was, was zoo wel gebruykt geweeſt, dat den Maerſchalk van Saxen oordeelde, dat het den 4 Mey agtervolgens tyd wierd om eenen algemeynen aenval te doen uyt den bedekten weg: terwylen hy de noodzaekelyke beſchikkingen tot dezen aenval dede veerdig maeken, om den zelven in het begin van den nacht te ondernemen, zoo ontfong hy ontrent den middag eenen brief van den Hertog van Cumberland, Generael der krygbenden van het bontgenootſchap, door den welken dezen Prins, hem kennis gevende van de teekeninge der voorafgaende artikels van Vrede, voorſtelde Maeſtricht aen de Franſche over te geven, op voorwaerde, dat het zoude geoorloft zyn aen des zelfs bezettinge, van'er met alle eerteekens van den kryg te mogen uyttrekken: dezen brief dede den voorgenomen aenval opſchorſſen, en men kwam overeen aengaende eenen wapen ſtilſtand van 48 uren, om te werken aen de artikels te bepaelen voor het overgeven der Stad; deze wierden opgeſteld en geteekend den 7 Mey, door den Maerſchalk van Saxen en door den Baron van Aylva.

De belegerde verzogten dat de Stad en de sterktens zouden bezet worden door een guarnizoen, de helligt van de Fransche en de andere helligt van de Krygbenden des Bontgenootschap: dezen artikel wierd afgeslaegen, en daer wierd besloten dat de Stad met de Foorten zouden aen de krygbenden des Konings worden overgegeven; men stemde toe dat de bezettinge den 10 Mey zoude uyttrekken met alle eerteekens van den kryg: en ten opzigte van den Baron van Aylva Gouverneur der Stad, stond men hem toe twee mortiers en vier stukken kanon met zig te nemen van welke twee twaelf ponders en twee dry ponders, met alle zyne roerende goederen en 24 kartouchen voor ider stuk grof geschut.

De overmeesteringe van Maestricht is de onderneminge geweest van den Maerschalk Grave van Saxen in de Nederlanden, in de welke hy dry veldslaegen hadde gewonnen, en alle de Steden hadde ingenomen die hy belegerd hadde: dezen Generael, welkers naem zal vereeuwigt blyven by de geschiedenis-schryvers, was den natuerelyken zoon van Fredrik Augustus den II, Keurvorst van Saxen en Koning van Polen, en van de Gravinne van Koningsmark, van eene der luysterlykste huyzen van Zweden: hy wierd geboren tot Dresde den 19 October 1696, en van zyne kindsche jaeren af gaf hy blyken van eene volstrekte genegentheyd voor de

krygkunde; hy was agtervolgens in den dienst tegen de Zweden, die den oorlog voerden tegen zynen vader, en hy volgde dezen Vorst in alle zyne krygkundige ondernemingen; daer naer kwam hy in Vlaenderen in dienst, gedurende den oorlog nopens de opvolginge in het Spaensch Ryk, alwaer hy de hoogagtinge en den lof verdiende van den Prins Eugenius en den Hertog van Marlborough, in de belegeringen van Ryssel en van Doornyk, even als in den slag van Malplaquet: in het jaer 1711 volgde hy den Koning van Polen naer Stralsund; en swom aldaer de riviere over met het pistool in de hand in het gezigt der vyanden, en hy zag nevens hem gedurende deze overswemminge, dry officiers en twintig soldaeten dooden; naer den veldtogt van 't jaer 1712, in den welken hy tegen de Zweden gedient hadde met zyne gewoonelyke dapperheyd, dede hem zyn moeder, de Gravinne van Koningsmark, de jonge Gravinne van Loben ten houwelyk nemen, de welke zeer ryk en liefgetallig was, genaemt *Victoria*: hy zeyde al lachende, dat dezen naem alleen zoo veel hadde mede gewerkt om hem in dit houwelyk te doen toestemmen, als haere schoonheyd en rykdommen: hy heeft uyt haer eenen zoone gewonnen, den welken in zyne kinder jaeren is gestorven; maer agtervolgens kreeg hy eene walging van haer en dede zyn houwelyk scheyden in 't jaer 1721. De getrou-

wigheyd ten dezen opzigte en kon geene plaetze in zynen aerd grypen; hy beminde wel te zeer de wereldsche genugten om standvastig te zyn, en om geene dagelykſche veranderinge te zoeken.

Hy kwam in Vrankryk aen in't jaer 1720 alwaer hy terſtont met den eertitel van Veldmarſchalk verrykt wierd: twee jaer hier naer kogt hy een duytſche Regiment, en ſedert dan verknogt hy zig geheel aen den franſchen Dienſt met het welnemen van den Koning van Polen: hy dede aen zyn Regiment ſyne voorige waepen-oeffening veranderen, om eene nieuwe aen te nemen die hy bedogt had. Ferdinandus Hertog van Courland, geſtorven zynde zonder kinderen, in de mand December 1725 ſtelde den Grave van Saxen ſyne zinnen in het werk om dit Opperheerſchappyeſchap te bekomen; in dit voornemen vertrok hy om zig naer Mittau te begeven, alwaer hy den 18 Mey 1726 aenkwam: hy vond aldaer de Hertoginne Douariere van Courland, die haere verblyvinge in die Stad hield ſedert de dood van haeren man; zy was nigte van den Czar Peeter den grooten; den Grave van Saxen vertrouwde haer ſyn voornemen toe en trok haer wel haeſt in ſyne belangen: hy hadde eene maniere om aen het vrouwelyk geſlagt te behaegen, eene zaeke wel eygen aen alle Landſchap, dog in de welke hy nog volmaekter geworden was geduerende ſyn

verblyf in Vrankryk. Deze Princesse wierd dusdaeniglyk voor hem ingenomen, dat zy niets veronagtzaemde om syn voornemen te doen gelukken, in hope van hem ten houwelyk te zullen bekomen; ingeval zy tot haer oogwit kwam van hem de Opper-heerschappeyschap te bezorgen die hy verlangde: het gelukte haer eyndelyk en de Staeten vueriglyk aenzogt door deze Princesse, verkozen hem gezaementlyk Hertog van Courland den 5 July 1726: de Moscoviters en die van Polen zig tegen deze verkiezinge gestelt hebbende, zoo ondernam de Princesse om deze hinderpaelen uyt den kant te ruymen; sy nam met voorbedagten raed de reyze aen naer Riga en St. Peetersburg, om de twee mogendheden, die zig tegen syne verheffinge stelden gunstiger te maeken voor den Grave van Saxen, en misschien, waert dat den Grave getrouwer hadde geweest en standvastiger in syne liefde, en zoude hy niet alleen Hertog van Courland geweest hebben, maer zoude met haer nog konnen den Throon van Moscovien hebben beklommen, alwaer sy agtervolgens heerschende Keyzerinne was; maer sy vernam; dat terwyl hy haer eene eeuwige getrouwigheyd hadde gesworen, hy eene heymelyke verkeeringe onderhield met eene van haere Staet-jouffrouwen: sy was hier over dusdaeniglyk ingenomen dat sy hem verliet en zig in syne belangen niet meer wilde stellen.

Als hy zag dat alle ſyne hope verdwenen was wierd hy verpligt wederom naer Vrankryk te vertrekken in 't jaer 1729 alwaer hy leefde als eenen eenvoudigen Edelman, zig alleenelyk ſlagofferende aen de wulpsheden en de oeffeninge der Krygkunde, de welke hy noyt van elkanderen ſcheyde, altyd van de eene tot de andere overgaende : hy ſtelde noyt ſyn verſtand te werk in eenige wetenſchap als die der Krygkunde, in de welke hy zoo volmaekt wird, dat hy in alle de veld-togten daer hy het opper-bevel gehad heeft, eenen onſterffelyken naem heeft bekomen. Hy wird Veld- en Leger-maerſchalk Generael des Konings gemaekt, eene weerdigheyd, de welke hem verhief tot eenen trap van Opper-heer boven alle de andere Maerſchalken van Vrankryk, en die tot alsdan aen niemand vergunt was als aen den Maerſchalk van Biron, den Maerſchalk van Turenne en den Maerſchalk van Villars.

Hy overleyde tot Chambor, naer eene ſiekte van negen dagen, den 30 November 1750, oud 54 jaeren : het was eenen man van een kloeke geſtalte, van eene buyten gewoone magt, welkers gezondheyd eer te kort gedaen is door de buyten-ſporige wulpsheden, als door den ſwaeren laſt van den kryg : hy hadde een werk in het franſch gemaekt, inhoudende de opmerkingen die hy gedaen hadde nopens de krygkunde, het welk hy getytelt heeft : *Mes Rêveries*, het is naer

ſyne dood in druk gegeven en men erkend in het zelve de penne en het vernuft van eenen grooten Veldoverſten.

Door het vredens verdrag, het welk geteekend wierd tot Aken den 18 October 1748, keerde de Stad Maeſtricht weder in het vermogen van haere voorgaende Meeſter met haere afhangelykheyd en onderhoorigheden.

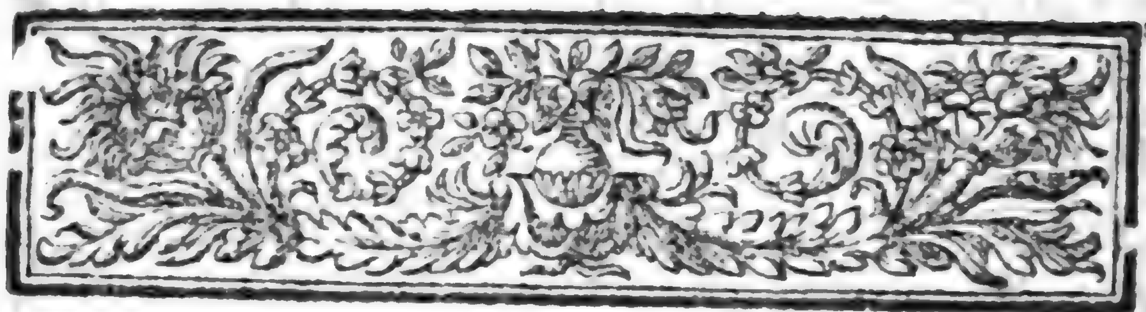

HET HERTOGDOM
VAN LIMBURG.

DEze Provintie, eene der zeventhien, der Nederlanden, is gelegen tusschen het land van Luyk en het Hertogdom van Gulik; sy bevat in zig de vyf regtsbanken van Baelen, van Herve, van Montzen, van Walhorn en van Sprimont. De graefschappen van Valkenburg en van Dalem als ook het land van s'Hertogen-raede, en maeken geen deel van het Hertogdom van Limburg; maer deze syn eene bezondere land-streke, de welke men noemt het land van Over-maeze; dog niet tegenstaende die van het land van Over-maeze treden by in de algemeyne vergaederinge van dit Hertogdom.

Dit Hertogdom behoort toe aen syne Keyzerlyke Majesteyt; dog de helligt van Valkenburg, Dalem en s'Hertogen-raede is 'er van gescheyden geweest en afgestaen aen de Staeten der Vereenigde Provintien, uyt kragte van een verdrag gesloten in den Haeg den 29 December 1661.

Het Hertogdom van Limburg met het

land van Over-maeze zyn voor eeuwig vereenigt aen het Hertogdom van Braband, en het blykt dat deze vereeniginge gedaen is naer den vermaerden ſlag van Woeringen: deze twee Provintien hebben eenen en den zelven Cancellier, ſy gebruyken den zelven zegel, en den Raed van Braband, verblyvende tot Bruſſel is hunnen Souvereynen Regter.

De quartieren van Limburg, Dalem en s'Hertogen-raede, zyn voor het geeſtelyk onderworpen aen het biſdom van Luyk, en dat van Valkenburg aen het biſdom van Ruremonde, uytgezondert eenige dorpen in ieder van deze quartieren, de welke van het Ards-biſdom van Keulen afhangelyk zyn: de Ards-diakens van Hasbaye en Condroz in de Cathedrale Kerke van Luyk, nemen'er kennis der Geeſtelyke en Kerkelyke zaeken derwaerts regters ofte onder-bediende afvoorderende, de welke aldaer in het land verblyven.

De Limburgers genieten niet alleen hunne eygene voorregten, maer ook die der Brabanders, en ſy konnen benevens deze alle ampten bedienen in Braband: de vrydommen en voorregten waeren hun in voorige tyden gemeyn toegeſtaen, zoo als men kan opmerken in de uytdrukkingen des Keyzers Karel den IV., in 't jaer 1349; van Sigiſmundus in 't jaer 1430; van Maximilianus in 't jaer 1509 en van Karel den V. in 't jaer

1530. Philippus den II. Koning van Spagnien, den eed van getrouwigheyd ontfangende door de afgezonderde der Nederlandsche Provintien, naer den afstant van Keyzer Karel den V., synen vader, nam maer eenen eed af voor de Provintie van Braband en die van Limburg te saemen: Karel den III. Keyzer en Koning van Spagnien, is'er ingehult geweest in 't jaer 1703, in den persoon van den Grave van Sinzendorf Groot-cancellier van het hof en volmagtigden van den Keyzer Josephus den I.

Men gelooft dat dit landschap de verblyfplaetze geweest is der oude *Punisiers* en der *Eburoners*; het is zeer langen tyd door bezondere heeren bezeten geweest. Eenige geschiedenis-schryvers zeggen, dat het den titel van Hertogdom heeft gevoerd voor den Keyzer Wenceslaus; andere, dat dezen Keyzer het tot een Hertogdom verheven heeft, tot erkentenis der groote diensten van de Graven van Limburg, en der blykende getrouwigheyd van hunne onderdaenen.

Henricus, lesten Hertog van Limburg gestorven zynde verkogt het Adolphus, Grave van Berg en van Meurs, die het van den voorgemelden geërft had, in 't jaer 1282 aen Joannes den I., Hertog van Braband bygenaemt den *Victorieuzen*: Reinoldus den I., Grave van Guelderen, den welken gehouwelykt was met Hermengarda, dogter van Walerand, ook Hertog van Limburg,

en zuster van Henricus, betuygde tegens deze verkoopinge, als gedaen zynde tot syne benaedeelinge; het welk gelegendheyd gaf tot eenen bloedigen oorlog en tot den vermaerden slag van Woeringen.

Deze twee voelden zig niet genoegzaem in staet om hunne regts-eyschinge te handhaeven; den Grave van Gueldre verkogt de syne aen Henricus Grave van Luxemburg, en den Grave van Berg verkogt-ze aen den Hertog van Braband: deze over-een-komste was oorzaek, dat des zelfs koopers ten oorlog optrokken als opper-hoofden, en dat de verkoopers hun maer ter hulp kwaemen als bontgenooten; maer alzoo sy betragteden den prys te verdienen van hunne verkoopinge, zoo waeren sy de voornaemste oorzaek van den Limburgschen oorlog, den welken vyf jaeren duerde: ieder maekte zig vrienden, en poogde tot synen kant te trekken alle de Princen die men konde bewilligen: den Hertog van Braband hadde van synen kant Waltherus Berthoud heer van Mechelen; Guy Grave van St. Pol; synen broeder Godefridus van Braband, en een menigte andere heeren.

Adolphus Graeve van Bergh, die meer belang als iemand in deze zaeken hadde, vertoogde aen den Hertog van Braband dat hy Sigisfridus van Westerburg, Ardsbisschop van Ceulen, moest bestraffen, den meest ingenomen van alle de bondgenoten; hy ver-

thoonde hem hoe dat de ſterkte van Woeringen, ontrent Ceulen, eene ſchuylplaetze van dieven was, die ten allen kanten veele onverwoeſtingen deden, en den koophandel onderbraeken door hun ſtrooperyen; dat hy en die van Ceulen zelfs hier over zeer dikwils geklaegt hadden aen den Ardsbiſſchop, zonder dat hy deze wanorders en de ongeregtigheden van deze volkeren heeft willen beteugelen.

Den Hertog van Braband met ſyne bontgenoten, ſtelde zig aen het hoofd van 6000 mannen in de maend Mey 1288, en begon den oorlog door de belegeringe der ſterkte van Woeringen: de belegerde verdedigden zig zoo kloekelyk, dat ſy dentyd uytwonnen voor hunne mede-partyen om een Leger by een te zaemelen tot hunnen onderſtand: den Grave van Luxemburg met ſyne aenhangers trok te veld, aen het hoofd van 20000 ſtrydbaere mannen, om den Hertog van Braband te verpligten tot het opbreken der belegeringe ofte om ſlag te waegen: den Arts-biſſchop van Ceulen begon met den Ban der Kerke uyt te bulderen tegen den Hertog van Braband, en hy hield zig alreeds zoo verzekert van de zegenpraelinge, dat hy verſchyde wagens met ketingen had doen laeden, beſchikt om de overwonnene aen een te ketenen.

Den ſlag wierd gelevert tuſſchen Nuys en Ceulen den 5 Juny 1288; den Arts-biſſchop van

van Ceulen ſtelde zig aen het hoofd van het Leger en maekte de voorhoede met zyne Weſtphalers. Den Grave van Luxemburg en den Grave van Gelderen maekten de twee vleugels uyt, en Walrand Heere van Valkenburg verdedigde de agterhoede: den Hertog van Braband ſtelde ook zyn klyn Leger in ſlagorder; hy ſtelde zig zelfs met zyne Brabanders op de voorhoede, en op den regten vleugel ſtelde hy Adolphus Grave van Berg, gevende het bevel over den linkeren aen Arnoldus Grave van Looz; de afgezonderde krygbenden waren onder het geleyde van zynen broeder Godefridus van Braband: naer een bloedig en langdurig gevegt helde de zegenpraelinge eyndelyk tot de Brabanders over; de overwonnene lieten op het ſlag-veld 112 Ridders en 4000 krygsmannen: de verwinnaers verloren'er enkelyk 40 perſoonen van aenzien; Godefridus van Braband broeder van den Hertog, nam eygenhandig Sifridus Biſſchop van Ceulen gevangen, den welken de voornaemſte oorzaek was van dezen oorlog; en den Grave van St. Paul nam den Grave van Gelderen in egtenis, den welken hy voordroeg aen den Hertog van Braband; dezen wierd niet in vryheyd geſteld, voor aleer dat hy voor altyd hadde afſtand gedaen van zyne Regtseyſchinge op het Hertogdom van Limburg, en men verpligte hem boven dien afſtand te doen van de Steden van Doesburg en van Waſſenburg,

als ook van het Kasteel van Scherpen-heuvel: sedert dien tyd zyn de Hertogdommen van Braband en van Limburg vereenigt gebleven onder eenen en den zelven heerschappyehebber.

De Kerke van Onze Lieve Vrouwe van Zegenpraelinge, op den Savel tot Brussel, heeft den Hertog van Braband doen opbouwen tot erkentenisse van deze overwinninge, hy stelde aldaer ook eenen Feestdag in om het geheugen van zoo gedenkweerdigen slag te vereeuwigen; dezen wierd van tyd tot tyd gevierd, alswanneer het land bevryd van Oorlog was; die van Brussel hebben aen deze feest den naem van ommegang gegeven.

De Staeten van het land van Limburg zyn verdeeld in dry leden; den geestelyken staet is opgemaekt uyt de Abten van s'Hertogenrode ende van Val-dieu, de welke beurtelings afgezonden worden; den adelyken staet is opgemaekt uyt de Graeven, Barons en Edel-lieden der Provintie, en den derden staet uyt de meyers der Heerelykheden en gemyntens met hunne benoemde; de voortreffelykste stammen, zyn die van de Graeven van Besneux, van Eynatten en Argenteau, der Barons van Hoen van Belderbusch, van Draeck, van Teuven, van Gulpen, van Wodemont, en van Collyns van Busdal; der Graeven van Linden, der Barons van Belven, van Trips, van Hoven, der Graeven van Gueulle, der Barons van Fronteau van

Housse, van Margelle; van Rabusée, en verscheyde andere. de steden van dit Hertogdom zyn Limburg, des selfs Hoofd-stad; Dalem, Valkenburg, s'Hertogenrode, Herve, Kerpen, en de Burght Néau: de Dorpen zyn 'er dusdaeniglyk bewoont, dat de minste meer als 1000 parochianen heeft: des zelfs inwoonders zyn werkzaem en doornuft, en doen hunne manufactueren tot eenen bloeyenden stand opbeuren.

De Wapenen der Stad en Provintie van Limburg zyn eenen rooden Leeuw op zilveren grond, aen den steert gespleten met eene goude Kroone en eene goude uytstekende blauw geschaeyde tonge.

In 't jaer 1715 vielen 'er eenige onderhandelingen voor tusschen Keyzer Carel VI. en Guilielmus Keurvorst van den Paltz, nopens den afstand van Limburg aen dezen Keurvorst, om hem schaedeloos te stellen van het gene hy door het Vredens-verdrag van Radstad verpligt was geweest weder te geven aen den Keurvorst van Beyeren, te weten den hoogen Paltz, met de weerdigheyd van eersten wereldlyken Keurvorst, dog deze vervremdinge en heeft geenen stand gegrepen, ter oorzaeke der verthoogen en tegenstellinge der andere Provintien.

DE STAD LIMBURG.

HEt hertogdom van Limburg neemt zynen oorspronkelyken naem van deze Hoofd stad, de welke gelegen is op eenen berg ontrent de klyne riviere de Weze, vier mylen van Aken, vyf van Luyk en zeven van Maestricht: deze Stad hangt voor het geestelyk af van het Bisdom van Luyk, onder het Archidiakonaet van Condroz: zy was eertyds zeer regeltugtig beschanst; daer was een Kasteel gebouwt op eene rotze, byna langs alle kanten ontoegankelyk, met thorens en bolwerken opgebouwt van arduynsteen, en alzoo het zelve op het spits van den Berg gelegen was, zoo was het onmogelyk om het te ondermynen.

De Hollanders Limburg ingenomen hebbende in het jaer 1633, ernamen het de Spagniaerts wynigen tyd hier naer: in het jaer 1675 belegerden het de Fransche onder het opper-bevel van den Prince van Condé: het ander Leger het welk door den Koning Ludovicus den XIV. zelfs wierd aengeleden, was eenen hinderpael voor den Prins van Oragnien om de belegerde te hulpe te komen; in diër voegen dat des zelfs Gouverneur, den Prins van Nassauw-siegen naer dat de loopgraeven elf daegen geopend waeren, genoodzaekt wierd de Stad over te geven in het jaer 1677, de Fransche voor-

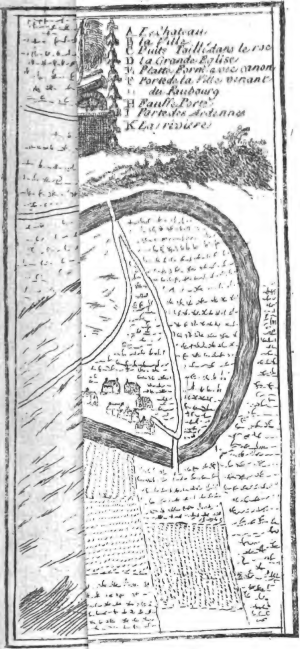

Digitized by Google

ziende dat sy door het vredens verdrag van de zelve zoude moeten hebben afstand doen; deden sy het Kasteel springen en verwoesteden geheelyk alle de sterktens; sy staeken ook alle de huyzen in den brand, uytgezonderd de Kerken en het huys van den Pastoor: het volgende jaer wierd deze stad met de Provintie wederom aen Spagnien overgeleverd uyt kragte van het tractaet van Nimwegen.

Naer de dood van Karel den II. Koning van Spagnien, in 't jaer 1701, overweldigden de fransche en spaensche krygbenden Limburg en andere Steden door het Land: de Fransche deden het op nieuws versterken, en den Grave van Regnac, Lieutenant Generael onder Vrankryk, wierd 'er als bevelhebber ingeleyd; maer den Hertog van Marlboroug aen het hoofd van een leger der bondgenoten dede de zelve belegeren den 8 September 1702; den Prins van Hesse-Cassel had het bevel over de belegerende Krygbenden en den Baron van Trognée stond aen het hoofd der aengerande: de batteryen begonnen langs wederzyds los te branden den 26 en des ander-dags wierd het guarnizoen krygs-gevangen gemaekt. Wynigen tyd daer naer wierd den Koning Karel den III. er ingehuld als Hertog van Limburg en don Barnardo de Quiros, van te voren Ambassadeur van Spagnien aen den Haege wierd tot Bewindhebber benoemt.

Den Gouverneur der Provintien houd syn verblyf-plaetze in de Stad, in de welke ook zyn eenen Bevel-hebber met de Staf-Officiers en eene klyne bezettinge: daer zyn alnog eenige beschanzingen, twee Poorten, eene groote straete en ontrent 100 huyzen maer de Voor-stad, genaemt Dahlem ofte Dolhain bevat'er in zig veel meer; de Parochie Kerke, toegeweyd aen den H. Georgius is tamelyk schoon; eenen Religeus der Abdye van s'Hertogen-Raede is'er Proost van en gezaementlyk Pastor van de gantsche Stad even als van het Dorp Goé, een aengrenzende Dorp daer de Parochiale Kerke der Stad voortyds is geweest; hy heeft ook de bestieringe over verscheyde bygelegen Gehuchten, tot de welke hy Priesters afveerdigt om den dienst te verrigten.

Daer is een Klooster van Religieusen Recollectinen, het welke voortyds gebouwt was ontrent de Veste door vrouwe Francisca van Gavre, Marquise van Malespine, hunne stigtersse: tegenwoordig woonen sy in de neder Stad. De instellinge van deze Religieusen heeft haren oorspronk genomen in't jaer 1623, door de zorge van den geleerden pater Petrus Marchand Provinciael der Recollecten in Vlaenderen, en van zuster Joanna Neerrincq van Gend, de welke tot Limburg in opinie van Heyligheyd is overleden in 't jaer 1648: van deze eerste opregtinge is een onnoemlyk getal Kloosters voordgesproten, zoo in

de Nederlanden als in het land van Luyk, welkers religieuzen een voorbeeld van godvrugtigheyd zyn.

Sedert het jaer 1703 dat het Hertogdom van Limburg gescheyden is van dat van Braband, door de veroveringe van des zelfs Hoofd-stad, regte men eene bezondere regts-bank op voor deze Provintie in de burgt van Henri-chapelle, de welke vernietigd wierd in 't jaer 1710 alswanneer dit Hertogdom wederom vereenigd wierd aen dat van Braband door den Keyzer Karel den VI.; en alsdan kwaemen des zelfs afgevoorderde op de inhuldinge van syne Keyzerlyke Majesteyt tot Brussel, den 11 October 1717.

DE STAD VALKENBURG.

DEze Stad wierd overouds in het latyn genaemt *Coriovallum* en nu *Falcoburgum* en in het fransch *Fauquemont*; des zelfs heerelykheyd bestaet in veerthien dorpen, welkers voornaemste gedeelte aen de Hollanders is afgestaen in 't jaer 1661; sy is gelegen op de klyne riviere de Gueule, twee mylen van Maestricht en dry van Aken: het is een oud graefschap het welk heft van het Hertogdom van Limburg; voor het geestelyk hangt het af van den bisschop van Ruremonde; men vind 'er maer eene Kerke toegeweyd aen de H. Barbara, de welke gelykelyk dient voor

de Roomsche om hunnen Gods-dienst te verrigten, en voor de Gereformeerde om hunne predicatien te houden.

De kryg-benden van den Hertog van Alba plunderden deze Stad ontrent het jaer 1568; om dieswille dat des zelfs inwoonders voor het grootste gedeelte de Calviensche leeringe hadden omhelst: de Fransche overweldigden de zelve 1672 en weynigen tyd daer naer braken sy des zelfs kasteel af, het welk zeer sterk was, even als de poorten der Stad en des zelfs mueren.

Men beschouwt digt by dit klyn Stedeken eene zeer schoone Proosdye uyt het order van Præmonstreyt, genaemt St. Gerlacus gestigt in 't jaer 1201 door Goswyn heer van Heynsberg, erbouwt in 't jaer 1710 of daer ontrent: men ontfangt in de zelve niet als persoonen van onderscheydendheyd de welke het regt hebben om zig eenen Proost te kiezen, zynde eenen religieus uyt hun order: men bewaerd en eerbied aldaer de overblyfzels van den H. Gerlacus; dit was eenen edelman van het land van Valkenburg, die in die plaetze heyliglyk synen levens-loop geëyndigt heeft, alwaer hy ook is begraeven geweest: hy is agtervolgens veel vermaerder geworden door verscheyde mirakelen, en door eenen put, welkers waters men drinkt om syne genezinge te bekomen. Men vierd synen feest-dag op den 5 January.

Men beschouwt daer ook de klyne en oude

Proosdye van Meerssen, die eertyds afhong van de Abdye van den H. Remigius tot Rheims, maer de welke daer is afgescheyden geweest en overgegeven aen de Kanoniken regulier der Abdye van Eaucourt in Artois, die 'er alnog eenen Proost naer toe zenden met eenige religieuzen: een gedeelte der inkomsten van deze Proosdye is in 't jaer 1560 vervoegd geweest aen de bisschoppelyke inkomsten van Ruremonde.

DE STAD DAELEM.

DIt klyn Stedeken met zes dorpen van syn regts-gebied, is aen de Hollanders afgestaen in 't jaer 1661, door een verdrag aengegaen in den Haege: twaelf andere dorpen, onder de welke dat van Fouron-le-Comte met een klyn kapittel van Kanoniken, bleven aen den Koning van Spagnien. Dalem is gelegen op de klyne riviere de Berwyne, dry mylen afgelegen van Luyk en zoo vele van Maestricht: syne voordeelige gelegendheyd was oorzaek dat men 'er eertyds een kasteel bouwde, het welk men regeltugtiglyk beschouwde; maer door de geduerige oorlogen, is het gantschelyk verwoest geworden.

Dit was oudtyds een Graefschap, het welk Henricus den II Hertog van Braband vervoegde aen syn opper-heerschappyeschap in 't jaer

1239: den vermaerden leeraer Joachim Hopperus, Raed van Staet van den Koning Philippus den II, wierd'er Heer van benoemd door dezen Vorst ontrent het jaer 1560.

Sedert dat de Hollanders het onder hun gebied hebben, moeten de Catholyke gedulden dat de Gereformeerde in hunne Kerke ook hunne Predikatien doen.

De Abdye van Val-dieu Religieuzen van 't Order van Citeaux is'er niet verre afgelegen; sy is gestigt geweest in 't jaer 1216 door Lotharius Grave van Hofstaden; des zelfs gelegendheyd is zeer schoon in het midden der Wouden, en haere inkomsten zyn genoegzaem aenmerkelyk.

Ontrent Dalem is ook gelegen de Priorye van Sinnich, een adelyk Stift van het Order van den H. Augustinus, gestigt in 't jaer 1245, door de Abten van s'Hertogen-rode de welke derwaerts deden overgaen de Religieuzen die voormaels tot s'Hertogen-rode verbleven hadden en die van een ander Klooster, genaemt *Scharnen*, 't welk digt by Maestricht gelegen was.

DE STAD s'HERTOGEN-RODE.

HEt is een klyn Stedeken gelegen op de Riviere de Worm, twee mylen van Aken: het land van s'Hertogen-rode is een der dry landen van Overmaeze de welke

met het Hertogdom van Limburg uytmaeken, de Provintie van dien naem: de oude beschanzingen van s'Hertogen-rode zyn verwoest geweest door de zwaere Oorlogen, even als het grootste gedeelte der Stad; men beschouwt'er alnog de overblyfsels van een Kasteel: des zelfs Kerke is toegeweyd aen den H. Lambertus, en des zelfs Pastorye is van de vergevinge van den Abt van s'Hertogen-rode en sy word bediend door eenen der Religieuzen: deze Abdye van het Order van den H. Augustinus, genaemt *Klooster-rode*, is een quaertier uers van de Stad afgelegen; des zelfs Abt is heer der banken van Kerkrode en Merxsteyn by verpandinge, en Grond-heer van Goé, eerste lit der Staeten van de Provintie van Limburg, en eeuwig benoemden van de geestelyke Staeten beurtelings met den Abt van Val-dieu: hy is oversten van dry adelyke Vrouwe-kloosters; van dat van Sinnich, in die Provintie, van Mariendael, in 't land van Ceulen en van Hoeydonck in de Meyerye van den Bosch, de welke verwoest is geweest door de Hollanders; hy heeft eertyds ook oversten geweest van alle de Canoniken-Regulier van 't Order van den H. Augustinus in Vriesland, voor de aenstellinge der vergaederinge van Windesheim.

De Abdye van s'Hertogen-rode is gestigt geweest in 't jaer 1104, door Albertus geboortig van Anthoin, gesproten uyt de Graeven

van Heinsberg, Kanonik der Cathedrale Kerke van Doornick.

DE STAD HERVE.

DEze Burgt, zonder poorten en mueren, den titel voerende van Stad en Vryheyd, overtreft in groote en in rykdommen ſyne Hoofd-ſtad Limburg: ſy bevat ontrent in zig 400 huyzen, afgelegen twee mylen van Verviers en van Limburg, dry van Luyk en van Viſet, vier van Maeſtricht, zeven van Aken.

Des zelfs Parochie Kerke toegeweyd aen den H. Joannes Baptista is zeer ſchoon; het Capittel van den H. Dionyſius tot Luck vergeeft de Paſtorye en de Graeven van Lynden en Aſpremont zyn de heeren der Stad: de Paſtorye met haere afhangelykheden is van eene zeer groote uytgeſtrektheyd en bezit tegenwoordiglyk alnog over de agtduyzend Communicanten, alhoewel men 'er heeft van geſcheyden Clermont, Charneux, Thimiſter en Cheſneux, de welke nu ieder eene Parochie uytmacken, welkers getal van Communicanten tot ettelyke duyzende beloopt: die van Clermont is de meeſte bevolckt.

Daer is tot Herve een Klooſter van Religieuzen Penitentinen: des zelfs weth word alle

alle jaeren verandert door den Grave van Lynden, men maekt'er zeer goede laekens, die men tot de nabuerige Landstreken verzend; ook heeft men'er eene soorte van kaes die in eene zeer groote agtinge is, men heeft 'er zelfs verscheyde ryke Kooplieden die deel hebben in het genootschap der bank van Franckfort.

Eene halve myle van daer beschouwt men de burgt van Bolland, toebehoorende aen den Grave de Lannoy van Clervaux, welkers voor-ouders aldaer een Convent van Minderbroeders gestigt hebben.

DE BURGT VAN NEAU.

SY is twee mylen afgelegen van Limburg en dry van Aken; des zelfs laekens zyn zoo uytnemende schoon en deugdzaem dat zy byna aen die van Engeland niet moeten wyken, voornaementlyk het zwart, het blauw en het scharlaeken; den aftrok die men daer in heeft door het gansch land, en wel voornamentlyk in Duytsland, is zeer aenmerkelyk.

Daer zyn verschyde Kooplieden van de Calvinsche secte, die zig aldaer gegrondvest hebben gedurende de Nederlandsche Beroertens; sy hebben'er zig eene Kerke gebouwt gedurende deze laeste oorlogen, beschermt zynde door de Staeten-Generael, niet tegenstaende den tegenstand der Magistraet en der

inwoonders; dog deze Kerke is weder gesloten geweest naer den vrede van Uytrecht.

De riviere de Wese, neemt haeren loop door eene haer'er gehuchten, alwaer men ook zeer groote bosschen heeft, die toebehooren aen den opper-heerschappye-hebber, de welke hem jaerelyks zeer veel opbrengen en vol wild zyn: deze Landstreken zyn van dusdanige gelegendheyd, dat men 'er in het begin van den zomer nog zeer dikwils sneeuw vind, en sy zyn ontoegangelyk in den winter.

De Parochie Kerke is toegeweyd aen den H. Nicolaus en word bediend dooreenen Religieus der Abdye van s'Hertoghen-Rode den welken verschyde heeren onder zig heeft; voortyts was'er enkelyk eenen Pastor tot Néau den welken afhong van de Parochie van Baelen; dog men heeft verpligt geweest de zelve van een te schyden ter oorzaeke der menigte van inwoonders: de Paters Capucinen hebben'er een tamelyk schoon Klooster met zeer schoone hovingen.

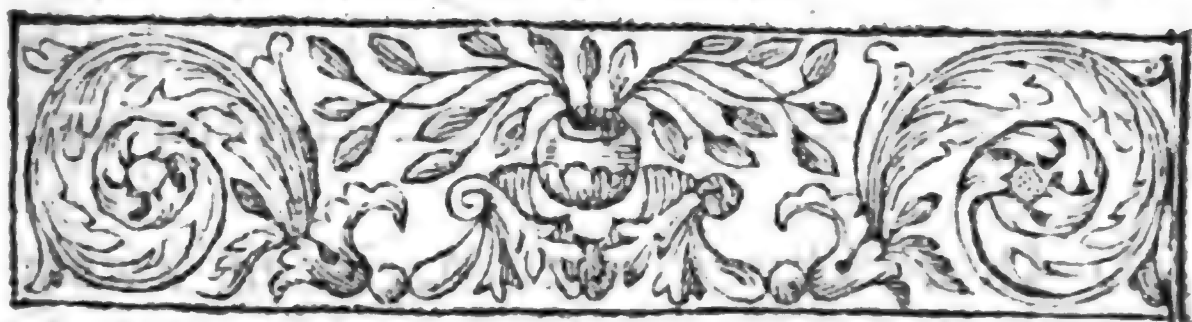

DE HEERLYKHEYD VAN MECHELEN.

DEze Heerlykheyd is zeer oud, aengezien zy twee Graven gehad heeft van in de zesde Eeuw: Adon was Grave van Mechelen ontrent het jaer 754, door begiftinge van Pipinus *den Korten* Koning van Vrankryk, om hem te vergelden voor syne bewezene diensten in den oorlog tegen de ongeloovige; hy hadde eenen eenigen zone, genaemt Libertus, die Godt hem hadde verleend door het voorbidden van den H. Bisschop Rombaut, die het waere geloof naer Mechelen kwam verkondigen; dezen jongen Heer ongelukkig verdronken zynde, storte den H. Rombaut vueriglyk syne gebeden en verwekte hem van de dood; hy begaf zig agtervolgens tot den geestelyken staet en wierd Prooft ofte Abt van het Klooster der Kanoniken, die St. Rombaut tot Mechelen hadde gestigt; maer de Noordmannen aldaer eenen inval gedaen hebbende, plunderden het Klooster, St. Libertus meynde hunne verwoedheyd te ontvlugten, waerom

hy zig vertrok naer de Abdye van St. Truyen, alwaer hy voor den Autaer biddende in 't jaer 790 door deze barbaeren vermoord wierd.

De Heerlykheyd van Mechelen kwam agtervolgens onder het vermogen van de Bisschoppen van Luyk; deze wierd aen hun bekragtigd in het jaer 910 door Karel den Kaelen, Koning van Vrankryk; en in het jaer 1006 door den H. Henricus Keyzer, ten voordeele van den H. Bisschop Notger, diër gestigt ofte ersteld hadde het Kapittel ter eere van den H. Rombaut; de Bisschoppen van Luyk stelden 'er als Schutsheeren, de heeren van Berthout, om de Heerlykheyd van Mechelen te bestieren uyt den naem der Kerke van Luyk. Men rekend des zelfs afstammingen tot van Berthaut van Grimbergen, den welken leefden onder het Ryk van Karel den grooten in het jaer 800.

Mechelen in het vervolg sterk aengroeyende aen d'overzyde der Deyle, door een gedeelte van 't grondgebied van Sempst, een Dorp na bygelegen aen deze stad, het welk toebehoorde aen het gemelde huys van Berthaut, zoo naemen des zelfs afstammelingen den Tittel van heer van Mechelen aen zig eygen: zy waeren als dan zeer magtig, besittende niet alleen alle de plaetzen gelegen in de omstreeke van Mechelen, maer ook de grondgebieden van Grimbergen, Duffel, Geel, Hoogstraeten, Westerloo &c. Sy zey-

den zelfs den Oorlog aen aen de Hertogen van Braband en de Bisschoppen van Luyk, hebbende op hun verscheyde schoone voordeelen behaelt.

Eyndelyk den Bisschop Hugo de Cabillon in 't jaer 1300 de sterkte van de Berthauts niet konnende wederstaen, trede met hun in een vredens verdrag; des zelfs overeenkomste geschiede in 't jaer 1308 tusschen Tibaut van Barr Bisschop van Luyck, en Gillis de Berthaut van Mechelen, by welkers besluyt sy ieder de helligt der Stad Mechelen moesten besitten: het was zeer moeyelyk dat twee heeren in eene en de zelve Stad zig met elkanderen lang konden verstaen; Adolphus van der Marck Bisschop van Luyk, bedugt dat hy zyne Regten in de Stad van Mechelen niet zoude hebben konnen handhaeven, koos den middel om nopens de zelve te handelen met Ludovicus van Nevers, gezeyd *van Cressy*, Grave van Vlaenderen, en stond hem de zelve af voor de somme van 100000 Doornicksche gulden, door een verdrag dat tusschen hun gesloten wierd den 3 October 1333.

Het en was niet genoeg voor den Grave van Vlaenderen van het regt van den Bisschop van Luyk bekomen te hebben in de Stad Mechelen; maer hy moeste hier toe ook nog het bescherm-ampt van deze Stad hebben; dit behoorde toe aen Margarita dogter van Reynoud Grave van Guelderen en

vrouwe van Guilielmus Grave van Gulik: deze twee heeren stonden het af aen den Grave van Vlaenderen, door een verdrag van den 1 December 1333, mits betaelde 60000 Doorniksche guldens. Deze verkoopinge veroorzaekte bloedige oorlogen; Ludovicus van Nevers en wilde Joannes den III. Hertog van Braband niet erkennen als Opper-heerschappye-hebber: dezen Hertog hield staende dat de voorgaende heeren van Mechelen 'er hem hulde hadden gedaen, als van een leen-goed verheffende van het hertogdom van Braband, en deze moeyelykheyd en wierd niet beslist als in 't jaer 1347, door het houwelyk van Ludovicus den Kwaeden, zone van den Grave van Nevers, met Margarita de oudste dogter op een naer van den Hertog van Braband.

Philippus den Goeden Hertog van Bourgognien scheyde deze heerlykheyd van syne andere grond-gebieden en verhefte deze tot eene der zeventhien Nederlandsche Provintien: buyten de Stad Mechelen bevat deze enkelyk zes dorpen, alle ingelyft in het hertogdom van Braband, dit zyn langs d'eene zyde de dorpen van Hombeek, Heffen, Leest, Muysen, Hever, en de afhangelykheden van Hanswyck, Neckerspoel, Pennepoel, Battel, Hofstade, Geerdegem, enz. Langs den anderen kant heeft sy het dorp Heyst-op den-berg, met zeven gehugten, en het dorp van Gestel.

Karel den Stouten, Hertog van Bourgognien, regte in 't jaer 1473 eenen Souvereynen raede ofte parlament op, den welken opgemaekt was uyt vier-en-dertig persoonen, den Prins 'er onder begrepen zynde; te weten uyt den Cancelier, zes Request-meesters twaelf Wereldlyke- en agt Geestelyke-raedsheeren, zonder de Geregts- en Geheymschryvers: de Voorzitters en de Raeds-heeren hadden roode tabbaerts aen, even als die van het parlament van Parys; dog deze schikkinge nam een eynde in 't jaer 1476 door de dood van den Hertog Karel, en men regte eenen raed van staet en eenen geheymen raed op tot bestieringe van het land tot onderstand van de Princesse Maria erfgenaeme van Bourgognien: dezen raed hield eene plegtige zittinge tot Mechelen den 1. Meert 1484, in de tegenwoordigheyd van Maximilianus Arts-hertog van Oostenryk en agtervolgens Keyzer, en van synen zone Philippus den Schoonen, agtervolgens Koning van Spagnien; maer alzoo dezen raed het hof en den persoon van den Vorst Philippus den Schoonen moesten volgen, verdeylde hy den zelven, eer hy naer Spagnien trok om bezit te nemen van syne Staeten, in twee regts-banken, door een decreet gegeven den 22 January 1504; hy stelde 'er een gedeelte van tot Brussel onder den titel van *Gehymen-raed*, en het overig tot Mechelen onder den titel van *Grooten-raed*: Karel den V. zat in

den zelven voor in 't jaer 1516, den Koning Philippus den II. in 't jaer 1559 en de Artshertogen Albertus en Isabella in 't jaer 1616: sedert dat zelve jaer, hield dezen grooten-raed syne zittinge in die plaetze, die voortyds het hof vau Margarita van Oostenryk, hertoginne van Savoyen, en Gouverneur der Nederlanden, was geweest, en agtervolgens het hotel van den Cardinael van Granvelle.

Dezen regter-stoel is opgemaekt uyt eenen Voorzitter en zesthien Raeds-heeren, onder de welke 'er twee geestelyk zyn, eenen Advocaet-fiscael en eenen Procureur-generael, buyten zes Geheym- en twee Geregts schryvers: des zelfs regts-gebied bevatte in zig gansch Vlaenderen, Artois, Holland, Zeeland, Namen, Luxemburg, het Doornyksche en Valencyn: de Ridders van het Guldevlies stellen aldaer hunne zaeken voor ter eerste bewyzinge. Men strykt'er Souveryne vonnissen by arrest van de welke men niet kan beroepen als tot de groote overzieninge.

VOORZITTERS VAN DEN GROOTEN RAED.

I. Joannes Pieters heere van Catz, in 't jaer 1504.

II. Josse Laureys in 't jaer 1521.

III. Nicolaus Everardi, hoogleeraer in de regten der Universiteyt van Loven, agtervolgens Voorsitter in den raede van Holland in 't jaer 1528 Voorsitter van den grooten raede en stirf in 't jaer 1532.

IV. Lambertus van Briaerde; van voorts raeds-heer van Mechelen en van den gehymen raed, overleyde in 't jaer 1557.

V. Everardus Nicolaï, raeds-heer van den grooten en van den gehymen raed, Voorſitter van dien van Vrieſland, en agtervolgens van den grooten raed, overlyde in 't jaer 1561.

VI. Jan de Glymes, gezeyt Berges, heer van Waters-dyk, raeds-heer in den raed van Holland en Voorſitter van den grooten raed, ſtirf in het jaer 1584 tot Naemen werwaerts den grooten raed zig hadde vertrokken ter oorzaeke van de Nederlandſche beroertens.

VII. Joannes van der Burcht was raedsheer geweeſt in Vlaenderen en in den gehymen raed, hy wierd in 't jaer 1592 Oppervoorſitter en ſtirf in t jaer 1597.

VIII. Igram van Achlen Voorſitter van den raede van Vrieſland, en raeds-heer van den gehymen raed volgde hem op in 't jaer 1598 en overlyde in 't jaer 1604.

IX. Jan Liebaert raeds-heer van den grooten raed en Voorzitter van dien van Vlaenderen, wierd Voorzitter van den grooten raede in 't jaer 1605, en ſtierf in 't jaer 1622.

X. Renomus de France, heer van Noyelles, wierd Voorzitter den 30 Auguſty 1622, naer Voorzitter geweeſt te hebben van den raede van Artois; hy ſtierf in 't jaer 1628.

XI. Zeger Coulez, Voorzitter van den raed van Naemen, wierd den 18 October 1628

voorzitter tot Mechelen en ſtierf in 't jaer 1638.

XII. Henricus van Vicq, heer van Meulevelt, raeds-heer van den geheymen raed, volgde hem op den 27 Meert 1638 en ſtierf in 't jaer 1651.

XIII. Antonius L'Hermite, raeds-heer van den geheymen raed, zat in dien van Mechelen voor, den 25 December 1651 en overlyde in 't jaer 1661.

XIV. Adrianus de France, heer van Noyelles &c. Voorzitter van den raed van Artois en agtervolgens van den grooten raed, overlyde in 't jaer 1668.

XV. Joannes Antonius Locquet, Borggrave van Humbeeck wierd Voorzitter van den grooten raed den 28 October 1669 en in 't jaer 1687 cancellier van Braband.

XVI. Andreas Del Marmol, Raeds-heer van den hoogen Raede by den Koning Karel den II. tot Madrid, wierd voorzitter tot Mechelen in 't jaer 1687 en overlyde in 't jaer 1690.

XVII. Guilielmus Philippus, Marquis van Herzelles, wierd den 16 Juny 1690 Voorzitter van den grooten Raede, en in 't jaer 1691 Cancellier van Braband.

XVIII. Guilielmus Albertus van Gryſpere, Baron van Goyck Raeds-heer van den grooten Raede tot Madrid wierd den 5 Mey 1691 Voorzitter tot Mechelen en in 't jaer 1698 Cancellier van Braband.

XIX. Hyacintus Maria van Broekhove van Bergeyck Raeds-heer in den grooten Raede wierd voorzitter in 't jaer 1699 en ſtirf den 28 September 1707.

XX. Joannes Stalins, Raeds-heer van den Raede van Vlaenderen, agtervolgens van den grooten Raede, wierd Voorzitter den 12 December 1707 en overlyde den 22 July 1714.

XXI. Chriſtophorus Erneſtus, Grave van Baillet, raeds-heer van den Grave van Luxemburg en agtervolgens van den grooten Raede, nam den 26 Auguſty 1716 bezit van het Voorzitterſchap; hy wierd Oppervoorzitter van den geheymen raed in't jaer 1725.

XXII. Petrus van Volden raeds-heer van den grooten raede wierd Voorzitter van den zelven benoemd in't jaer 1726 en overlyde den 9 Juny 1738.

XXIII Eugenius Joſephus van Olmen Heere van Courtaubois, Baron van Poederlé, raeds heer van Mechelen en in den geheymen raed, wierd tot Voorzitter benoemd den 13 Mey 1739: de Stad Mechelen ingenomen zynde door den Koning van Vrankryk den 12 Mey 1745, wierd hy verpligt zig terſtond met geheel den grooten raed te vertrekken naer Naemen, van daer naer Aken, en eyndelyk naer Epternach, tot dat den Vrede geſloten was: hy overlyde den 9 December 1756.

XXIV. Guilielmus Ignatius Pyke, van Gend, ridder heer van Idegem, raeds-heer van den grooten-raed van Mechelen, het welk hy wierd op 9 October 1730, voords van den raed-van-ſtaet en van den geheymen-raed; den 20 Mey 1757 wierd hy tot voorzitter verkozen, en ſtierf den 21 July 1773.

XXV. Goſwinus de Fierlant, van Bruſſel, raeds-heer van den priveën raed, wierd voorzitter van den grooten-raed by brieven van den 26 December 1773, en heeft bezit genomen den 9 February 1774.

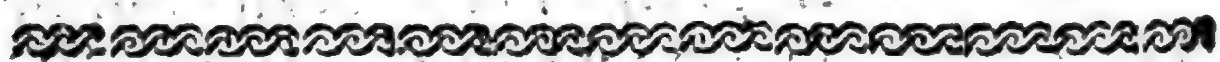

DE STAD MECHELEN

DEze Hoofd-ſtad is gelegen in eene vlakte aen het middelpunt van Braband: daer zyn'er die verzekeren dat ſy eertyds was aen den oever van de Zee; maer het bewys-ſchrift van *Pepyn*, zekerder als deze gevoelens, plaetſt het aen de ſaemen-vloeyinge van de Deyl en de Schelde; het is met den oorſprong des naem even als met de gelegentheyd van de Stad; by de oude noemde haer den eenen Maghlinia, Maſlinia, en Machela, den anderen Melina en Melinia; het bewys-ſchrift geeft hem dien van Malina ofte Maſlina die het ontleent van Maris Linea, Paelſteën van den vloed, die zig niet verder verheft als tot een meyle afstand.

Meche-

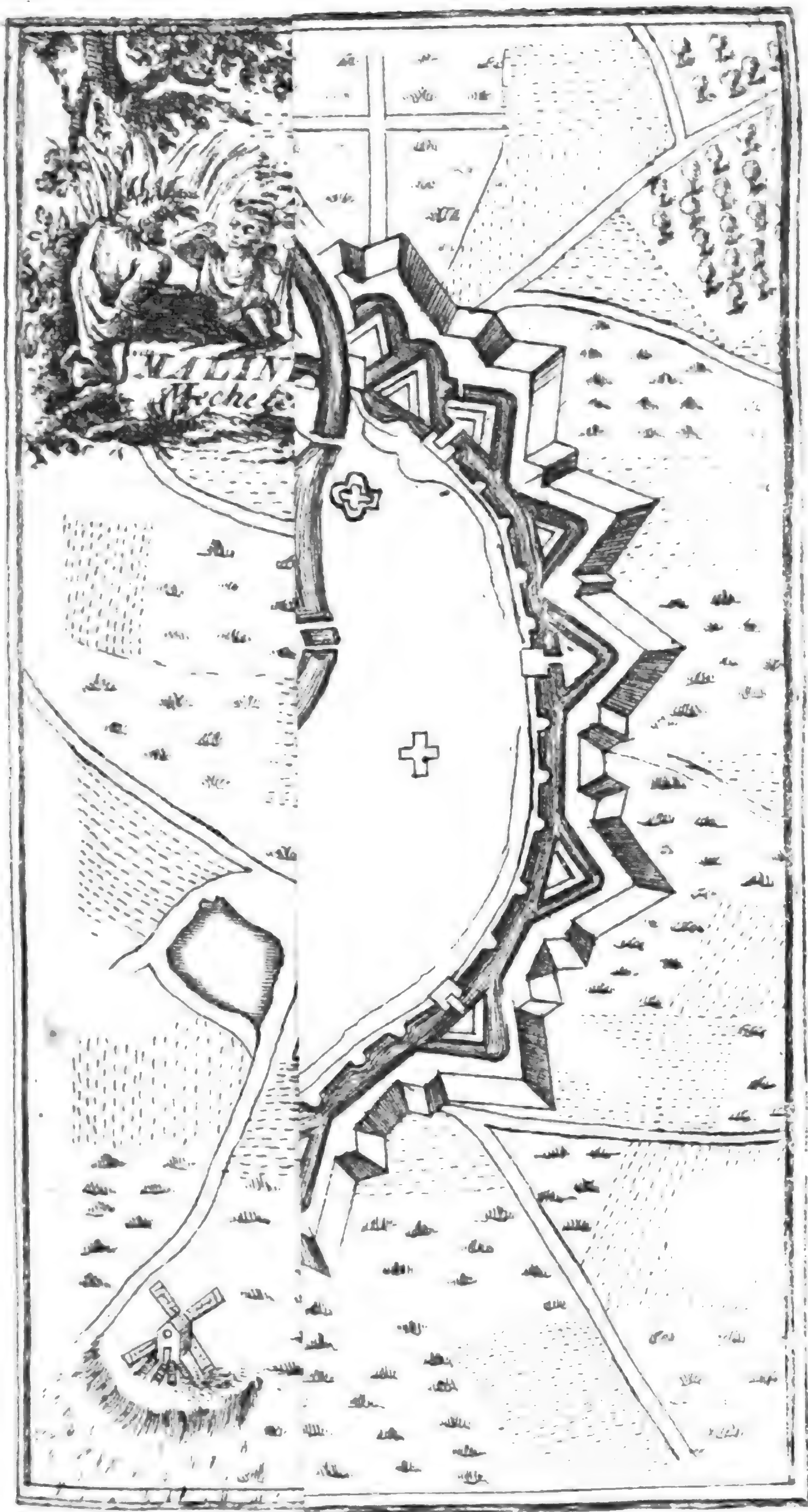
MALIN
Mechele

Mechlinia in 't latyn heeft over-een-komst met de uytlegging, en Mechelen in de duytsche tael verschilt wynig van Mechelen in de uytspraek van de luyden van het land eertyds en hedendaegs.

De Stad beschouwt in een dryhoek die van Leuven, van Brussel en Antwerpen, alwaer men naer toegaet door dry schoone steenwegen, ider van vier meylen lang. Sy gelykt zeer wel naer de hollandsche Steden aengaende de ziendelykheyd; ook onderscheyd men haer door den bynaem van *Net*. Ontrent het jaer 1300 gaf men haer den toenaem van *Strydbaer* uyt hoofde van de weêrdigheyd van haere inwoonders; in 't jaer 1450 die van *gelukkig* om reden van een Jubilé aen haer toegestaen door den Paus Nicolaus den vyfden. En in 't Jaer 1473 die van *voorzigtig*, by gelegendheyd van een Parlement, dat aldaer wierd opgeregt door *Karel den Stouten* ofte den *Verschrikkelyken* Hertog van Bourgognien,

Deze Stad wierd niet dan zeer langzaem vergroot, zonder twyffel, in dien het mogelyk was, om de inwoonders van twee kanten te beschermen tegens de invallen der Normandiers: het was ontrent het jaer 930 dat de vrees voor de vernieling van deze Barbaeren haer noodzaekte om een gedeelte van de Stad met mueren te omringen aen dezen kant van de groote riviere. Ten tyde van Notger Bisschop van Luyk was de zyde

van de Stantwycks-poorte af tot aen die van de Neckerspoel omringt met eenen muer, van een gragt ; den anderen kant had geene beſcherming als eenen houten omring zonder metzelwerk ; naer een bezoek der Normandiers in de laeſte jaeren der thiende eeuw, werkte men om deze zyde, even als de ander te verſterken, het welk voor het begin van de elfde voltoyt wierd.

Des zelfs inwoonders hebben oudtyds ten opzigte van het geeſtelyk geſtaen onder de Biſſchoppen van Luyk ; dog voor het jaer 1100 ſtonden ſy al onder het geeſtelyk regtsgebied der Biſſchoppen van Cameryck, het welk ſtand bleef grypen tot in het jaer 1559, als wanneer 'er den Paus Paulus den IV, op het verzoek van Philippus den II. Koning van Spagnien, een Artsbiſdom opregte met den tittel van Primaet der Nederlanden.

Des zelf af hangende Biſdommen zyn Antwerpen, Gend, Brugge, Ipre, Ruremonde en s'Hertogen-boſch : onder des zelfs regts-gebied ſtaen 17 ſteden en ontrent 500 dorpen, verdeyld in 12 Dekenyen, de welke ſyn 't Artspriesterſchap der Stad, de Dekenye van Mechelen, die van Bruſſel, van Loven, van Dieſt, van Thinen, van Zoutleeuw, van Aelſt, van Geeraerts-bergen, van Renay, van St. Peeters-leeuw en Oirdeghem.

DE ARTS-BISSCHOPPEN VAN MECHELEN.

I. Antonius Perrenot, Bourgundier, Cardinael van Granvelle, was Bisschop van Arras, als hy Arts-bisschop wierd in 't jaer 1559; den Paus Pius den IV. verrykte hem met den Cardinaels-hoed in 't jaer 1561, en hy stierf tot Madrid 1586, hebbende ook Arts-bisschop van Besançon geweest.

Den Cardinael van Granvelle, heeft als bedienende Bisschoppen aengesteld, Pepinus Rosa, religieus en hoog-leeraer van 't order van den H. Dominicus, en agtervolgens Gisbertus Vroedius die byna altyd afwezig was, Pastoor der Cappelle-kerk tot Brussel, byde onder den tittel van Bisschop van Salubry.

II. Joannes Hauchin, Deken der Kerke van de H. Gudula tot Brussel, volgde hem op in 't jaer 1583 en overlyde ses jaer daer naer: syne Majesteyt benoemde agtervolgens tot dit Arts-bisdom den Cardinael Guilielmus Alanus, engelsman; en Livinus Torrentius Bisschop van Antwerpen; dog deze twee overlyden zonder bezit te hebben genomen.

III. Matthias van den Hove, gebortig van Mechelen, Canonik en Archidiaken van de Artsbisscoppelyke Kerk, en Vicaris Generael van het Arts-bisdom, wierd ingewyd in 't jaer 1596 en stirf in 't jaer 1620.

IV. Jacobus Boonen, Canonik en Deken van Mechelen, als mede geestelyken Raedsheer in den grooten Raede van Mechelen; stirf in 't jaer 1655, naer eerst Bisschop geweest te hebben van Gend.

V. Andreas Creusen, eerstelyk Bisschop van Ruremonde stirf in 't jaer 1666.

VI. Joannes van Wachtendonk, Proost der Artbisschoppelyke Kerk van Mechelen, geestelyken Raed, vervolgens Bisschop van Naemen; hy overlyde in het jaer 1668, wynigen tyd naer dat hy bezit hadde genomen.

VII. Alphonsus van Berges, Proost van Nyvelle en Canonik van Doornik, was benoemd geweest tot Bisschop van Doornik; maer de Fransche deze Stad ingenomen hebbende, wierd hy in het jaer 1671 benoemt tot het Arts-bisdom van Mechelen, en overleyde in 't jaer 1689.

VIII. Humbertus Guilielmus de Precipiano bourgondier, van voorts Bisschop van Brugge; hy stirf den 9 Juny 1711 oud 85 jaeren.

IX. Thomas Philippus van Alsace, Grave van Bossu, Proost der Cathedraele van Gend, en dienstbaeren Kerk-voogd van Paus Clemens den XI, wierd in 't jaer 1713 benoemd tot het Bisdom van Ipre, en het agtervolgende jaer tot het Arts bisdom van Mechelen; hy wierd tot Weenen ingewyd den 19 January 1716, door de Heer Spinola

Nuntius van den Paus, en agtervolgens Cardinael; de Bisschoppen van Neytra en van Weitzen verrigten mede in deze plegtigheyd. Den Paus Clemens den XI verrykte hem met den Cardinaels-hoed den 29 November 1719, den welken hy tot Mechelen ontfong door den Bisschop van Gend den 7 July 1720: hy heeft zeer pragtiglyk het bisschoppelyk Palys herbouwt, en heeft in het zelve eene boek-zaele gesteld, die zonder tegenspreken de uytgelezenste is der Nederlanden. Eyndelyk hy was eenen aenzienelyken Arts-vader wegens syne groote gestaedigheden en uytmuntende deugden.

X. Joannes Henricus Grave van Frankenburg en Schellendorff, Artsdiaken der Cathedraele Kerke van Breslauw en Deken van die van Olmutz, benoemd Arts-bisschop van Mechelen door de Keyzerinne Koninginne, wierd geweyd tot Weenen den 25 July en dede synen intré tot Mechelen den 27 October 1759; hy wierd door den Paus Pius den VI met den Cardinaels-hoed verrykt in 't jaer 1779.

Mechelen is verdeylt in zes Parochie Kerken: de Cathedraele Kerke de welke volbouwt was in't jaer 1451, de Collegiale Kerke van Onze Lieve Vrouwe, die van St. Jan, sedert het jaer 1645 door de Priesters van het Oratorie bedient zynde; die van St. Peeter en Paulus, die van St. Catharina en die van Onze Lieve Vrouwe van Hanswyk, de welke eene

Priorye is geweest van Kanoniken regulier uyt de Orden van den H. Augustinus der vergaderinge van de H. Genoveva: naer de beroertens der zesthiende Eeuw begaeven sy zig binnen de Stad; hunne Kerke, gebouwt met een rond dak, wierd voltrokken in't jaer 1678: men eerbied'er een afbeeldzel van de H. Maget Maria sedert het jaer 988 door verscheyde mirakelen vermaerd.

Het Kapittel der Arts-bisschoppelyke Kerk bestond eertyds uyt 24 Kanoniken, gestigt in 't jaer 996 door den H. Notger Bisschop van Luyck: sedert de opregtinge van den Arts-bisschoppelyken stoel is het zelve vergroot ten getalle van 17 Kanoniken; daer zyn 'er zes met bezondere weerdigheden begiftigt, den Proost, den Deken, den Arts-diaken, den Voorzanger, den Arts-priester en den Penitensier: boven dien zyn'er 12 kerkelyke amptenaers, gestigt in't jaer 1250 door Arnoldus van Zellaer, Kanonik en Scholaster der zelve Kerke; sy staen onder het groot Kapittel, en den Arts-bisschop verhefieze in't jaer 1654. Philippus den Schoonen Hertog van Bourgognien en Koning van Spagnien heeft'er in't jaer 1491 eene plegtige vergaederinge gehouden van het Gulde-vlies in de welke hy 14 nieuwe Ridders maekte.

Den grooten Toren begon men te bouwen in't jaer 1452 van de aelmoessen der Pelgrims die aldaer den Jubilé kwaemen verdienen, ten dezen opzigte door den Paus

image
not
available

Nicolaus den V. toegeſtaen; hy is 348 voeten hoog, en alhoewel 'er eene naelde op ontbreekt, by welkers middel hy ongelyk hooger zoude zyn als tegenwoordig, zoo ontdekt men nogtans tegenwoordiglyk van den zelven verſchyde ſchoone Steden en buyte-plaetſen; daer is eenen zeer ſchoonen byaerd, en men ſtelde in't jaer 1710 vergulde wyzers naeſt alle vier de kanten van den Toren, ider van 144 voeten in zynen omtrek: den Koning Ludovicus den XV deze Stad verovert hebbende hadde de nieuwſgierigheyd om tot in't ſop van dezen Toren in te klimmen den 15 Mey 1746, en de Stads regeringe heeft aldaer een gedenkſchrift doen ſtellen om deze gebeurteniſſe te vereeuwigen.

Voor de beroertens der zeſthiende eeuw waeren 'er maer zes Kloosters in deze Stad, de welke agtervolgens zeer ſterk vermenigvuldigt zyn; de Minderbroeders wirden'er aengenomen in't jaer 1231; de Augſtynen, in welk Klooſter men de proef-jaeren doet, in't jaer 1252; de geſchoende Carmeliten, waer men insgelyks de proef jaeren doet, in't jaer 1254, de Cellebroeders in't jaer 1305, de Capucinen in't jaer 1596, ſy hebben'er alle zeer ſchoone Hoven; de Jeſuiten wierden'er aengenomen 1611 des zelfs Kerke die volbouwt wierd in't jaer 1677 is om haere ſchoonheyd het beſchouwen der vremdelingen weerdig en hunne vergaeder-plaets was voortyds de verblyf-plaetze van Karel den V; den

ganſcheen bouw was opgeregt door de mildaedigheyd van den Arts-biſſchop Crueſen; voor des zelfs vernietinge dede men aldaer ook de proef jaeren en ſy leerden de grondregels der latynſche taele aen de jongheyd, even als de Prieſters der vergaederinge van het Oratorie tegenwoordiglyk nog doen; deze zyn geſtigt in't jaer 1630: de ongeſchoende Carmeliten wierden aldaer aengenomen in't jaer 1650 en de Predik-heeren zyn'er uyt s'Hertogen-boſch aengekomen in't jaer 1651.

De Vrouwe-kloosters aldaer ſyn de Prooſdyen van *Leliendael*, van het order van Præmonſtryt, geſtigt in 't jaer 1223, de Prioorye van *Muyzen* buyten de Stad, van het order van Citaux geſtigt in't jaer 1380; *Blyenbergh*, Kanonikerſſen regulier van den H. Auguſtinus, geſtigt in 't jaer 1113; *Bethanien*, ook een Klooſter van Kanonikerſſen regulier geſtigt in 't jaer 1422; de Kanonikerſſen regulier van *Thabor* geſtigt in 't jaer 1459 en de Prioorye genaemt *Ter-Ziekenen* geſtigt voor de melaeſche in 't jaer 1200: deze zyn alle ofte meeſtendeel vernietigt. Bovendien heeft men 'er Zwartzuſters geſtigt in 't jaer 1465, Gaſthuys-nonnen geſtigt in't jaer 1200, arme Clariſſen in 't jaer 1500, ongeſchoende Carmelieterſſen geſtigt in't jaer 1616, Urbaniſten ofte ryke Clariſſen geſtigt in 't jaer 1654, Urſelinnen geſtigt in 't jaer 1680 twee Beggyn-hoven en eene vergae-

deringe van twee-hondert Apoſtelinnen.

Het groot Beggyn-hof is gelegen digt by de Antwerpſche-poorte; dit wierd geſtigt in't jaer 1249, het is als een klyn Stedeken rondom in ſyne mueren en men rekend'er gemeynelyk meer als acht-hondert beggynen: hunne Kerke is van een luyſterlyke bouwkunde.

Het Commandeurſchap van Pitſemburg is weerdig beſchouwt te worden door de vremdelingen, zoo ten opzigte van des zelfs bouwkunde als van de ſchoone hoven en wandelingen; dit behoort toe aen de ridders van het duytſche order van de balluagie van Coblentz; het is geſtigt geweeſt in 't jaer 1198 door de heeren de Berthout.

In den tyd der heydenen bad men tot Mechelen eenen afgod aen onder den naem van *Nagt-heer*; eenen naem den welken men nog bewaert in dat van *Neckers-poel*, eene nabuerige ſtreeke van de Stad, alwaer men waerſchynelyk eenen Tempel ter eere van dezen valſchen godt opgeregt hadde.

Den beſcherm-heyligen van deſe Stad is den H. Rombaut en de beſcherm-heylige is de H. Maria Magdalena: men zegt dat St. Rombaut zone was van eenen Koning van Ierland en Arts-biſſchop van Dublin; dog het is waerſchynelyker dat hy Biſſchop *in partibus* is geweeſt, ingeweyd tot Roomen door den Paus Stephanus den III., terwylen hy derwaerts gegaen was om de graf-plaetzen der Apoſtelen en andere Martelaeren te bezoeken: op ſyne

te rug-komste hield hy stil tot Mechelen, alwaer hy een groot getal van ongeloovige vond, aen de welke hy het woord Gods verkondigde, gehandhaeft zynde door Adon, Grave van Mechelen, die hem in het *Olmenbroek* een bosch van ipen-boomen gaf en zoo veel lands als hem ontbrak om aldaer een Klooster te bouwen; dezen heyligen man wierd gedood den 24 July 775, door twee moordenaers; den eenen aengezet uyt gierigheyd, meynende by hem eenen grooten schat te vinden, en den anderen uyt vraek-lust, ter oorzaeke dat hy van hem berispt hadde geweest over een zeer groot overspel: de mirakelen die men zag geschieden aen syne graf-stede, trokken 'er het volk naer toe om syne overblyfsels te eerbiedigen: men viert synen Feest-dag den 1 July, en men houd jaerelyks twee plegtige processien 't syn 'er gedagtenisse, de eene den eersten zondag van de maend July binnen de Stad, de andere 's woondaegs naer Paesschen rondom de vesten; de overblyfzels van den H. Rombaut worden'er omgedraegen in eene zilvere kasse, welke gehouden word voor eene der schoonste en rykelykste van het land; eertyds was'er eene zilvere verguld, verrykt door eene menigte van kostbaere gesteenten, gemaekt in het jaer 1369 en wegende 3600 marken zilvers, maer deze gerooft zynde door de wederspannige in de beroerte van 't jaer 1578 zoo heeft men de kasse in 't jaer 1631 ge-

maekt, de welke men op heden beschouwt: wegende 4000 oncen.

In 't jaer 1500 wierd'er een Collegie gestigt voor de arme studenten door Joannes Standonck eenen Mechelaer, Doctor der H. Gods-geleerdheyd in de Universiteyt van Parys; den welken in groote agtbaerheyd gestorven is 1504 men leerde eertyds in dit Collegie de grondregelen der latynsche taele, onder eene gelyke regeltugt, even als in 't Collegie dat den zelven Standonk tot Loven gestigt hadde: den Artsbisschop van den Hove erstelde dit huys in 't jaer 1596, en met toestemminge der Stads-regeringe maekte hy 'er een Bisschoppelyk Seminarie van, het welk tegenwoordiglyk een der aenzienelykste van de Nederlanden is; immers in het zelve woonen meer dan 100 Theologanten.

De Stads regeringe bestaet uyt eenen Schouteth; twee Borgermeesters die men gemynelyk noemt Commuen-meesters, twaelf Schepenen, van de welke 'er zes edele en zoo vele borgers zyn, twee Stads-bestierders, twee Tresoriers, twee Pensionarissen, twee Geheym- en twee Geregts-schryvers: men heeft hier boven gewag gemaekt van den raed opgeregt tot Mechelen, dus onnoodig van hier voorder van te handelen: boven dien is 'er een Leen-hof en dat van Besseren.

Het Goude-leir, de Wolle-dekens, het graen en kanten zyn zoo veele takken van haeren koop-handel de welke zeer veel aen

de inwoonders toebrengen; de kanten boven al worden 'er in zoo groote menigte in de Cloosters, Begynhoven, scholen en borgers huyzen gemaekt, dat de kooplieden aldaer noyt voorraed ontbreekt, hoe menigte 'er hun ook mogen gevraegt worden: het wapen-huys der Stad is zeer aenzienelyk, in het welke men beschouwt eene nieuwe uytvindinge van Saedels om de Canonvoerders in vlugtingen, en moyelyke wegen van veel onheyl te bevryden, men heeft 'er eene Canon-gieterye: en ook eene Geweêrmaekerye.

Mechelen heeft van ouds zeer vele ongelukken onderstaen: den 7 Augusti 1546 ontkwam de Stad het om geheelyk door den blixem vernielt te worden, den welken vallende op den thoren der Santpoorte, meer als 2000 tonnen bus-kruyt aenstak; den slag geschiede zoo heftig, dat men het geraes daer van tot Brussel en tot Antwerpen konde hooren, alwaer den schok zig als eene aerdbevinge dede gevoelen: de gragten van de schanzen wierden door dezen toeval uytgedroogt; de naebuerige Kerken en huyzen, jae zelfs die 'er dry-honderd stappen waeren afgelegen, wierden ingestort; het koste ook het leven aen meer als vyf-honderd persoonen en meer als zes-honderd waeren 'er verminkt.

Gedurende de Nederlandsche beroertens plunder-

plunderden de zelve de Spaensche en Waelsche soldaeten geduerende dry dagen, beginnende met den 2 October 1572 uyt bevel van den Hertog van Alba, op voorwendzel dat de borgers den intre der Stad gewygerd hadden aen de Koninglyke Benden en dat zy die van den Prins van Oragnien hadden bevoordeeld; niets wierd 'er gespaert als de Kerken, welk verlies aen de borgers verscheyde Millioenen guldens gekost heeft.

Den 6 February 1578 plunderden en verbranden de soldaten van den Prins van Oragnien rondom Mechelen alle de Kerken, voornaemtlyk het groot Beggynhof Hanswyck; Neckerspoel &c. alle de klokken wierden uyt de zelve genomen en naer Antwerpen overgevoert om 'er geschut laeten van te gieten; dog eene nog vreedere en schrikkelyker vernielinge was die van den 9 April 1580: Norrits Engelschen Bevelhebber en Olevier van den Tympel, Gouverneur van Brussel, overvielen Mechelen langs verschyde kanten, en overweldigden het soo veel te gemakkelyker, om dat de Stad zonder Guarnisoen was: ontrent de 100 borgers wierden'er gedood, den pater Petrus Lupus Prior der Carmeliten, vermaerden Doctor in de H. Godsgeleertheyd der Universiteyt van Loven wierd aldaer in't midden der merkt gedood; de Autaeren, pronk vaten, overblyfselen, Graf-steden, met een woord het heylig en onheylig niets wierd ontzien

ofte gespaert; zy slypten het lichaem van den H. Rombout tot in het middelste gedeelte van de Kerk, en vernietigden in de Stad alle Oeffeningen van den Catholyken Godsdienst tot den 19 July 1585; den gelukkigen dag, op den welken de Stads regeringe en de borgerye zig bevryd zaegen van de onderdrukkinge en zig wederom vonden onder het jok van hunnen wettigen Souveryn.

Sedert dien tyd geschiede 'er niets ongelukkig ofte aenmerkens weerdig binnen deze Stad, als dat zy zig in het jaer 1706 overgaf aen den Hertog van Marlboroug, naer alvoren door de Fransche overgegeven te zyn: daer verhief zig ook een wanorder in't jaer 1718; de pak-dragers misnoegt door een besluyt ten hunnen naerdeele opgestelt, vervoegden zig tot het gemeyn volk en deden het zelve intrekken door wil en dwang; zy lyden het voornaemelyk toe op den Schout als het opperhoofd der regeringe; zy plunderden syn huys, en stelden het geschut tegen eenige soldaten, de welke gokomen waeren om hun te bedwingen; den oproer eyndigde niet dan door de zendinge van een groot getal Keyzerlyke troupen: verscheyde muyters wierden gevangen genomen en door vonnis van den grooten Raed den 21 Augustus veroordeeld; vier wierden 'er met de koorde gestraft, acht gegeesselt, twaelf in beeldenis opgehangen en meer als hondert gebannen.

Sedert de opregtinge van het Arts-bisdom

van Mechelen, heeft men 'er dry Provinciaele Kerkvergaederingen gehouden in de onderhoorigheyd van des zelfs Bisdom; de eerste in't jaer 1570, in de welke Martinus Rithoven Bisschop van Ipre, Voorzitter was in de afwezentheyd van den Cardinael van Granvelle, den welken als dan tot Madrid was: deze eerst Kerkvergaederinge wierd gehouden tot Mechelen: de tweede in het Savoyaerds Collegie tot Loven, in't jaer 1574, en dat was ook den vorgemelden Bisschop van Ipre die'er voorzat: de derde wierd wederom tot Mechelen gehouden in't jaer 1607, en den Arts-bisschop van den Hove was des zelfs Voorzitter.

In 't jaer 1746, naer dat Mechelen geduerende den winter de algemeyne veblyfplaetze geweest was der kryg-benden van het bondgenoodschap, de welke aldaer eenige beschansingen gemaekt hadden, oordeelden de Generaels die het bevel hadden dat het tyd was de zelve te verlaeten, zoo als sy den 12 Mey agtervolgens deden; de Franschen trokken 'er den zelven dag in, naer eenen aenval den welken maer dry ueren geduerd hadde; sy maekten 'er eenen Capityn en ontrent 55 soldaeten krygs gevangenen: Ludovicus den XV Koning van Vrankryk kwam'er den 15 der zelve maend binnen; hy bezogt terstond de Arts-bisschoppelyke Kerk, en hield syne verblyf-plaetze in het Commandeurschap van Pitzemburg.

Eene meyle van Mechelen beschouwt men de Abdye van Roozendael, Religieuzen van het order van Citaux; gelegen op de riviere de Nete, en gestigt in 't jaer 1138 door de Heeren de Berthaut Bescherm-heeren van Mechelen; eenige der eerste waeren van des zelfs afstammelingen, den Abt van St. Bernarts is des zelfs Overften.

Daer is een onderscheyd tusschen de Waepenen der Stad en die der Heerlykheyd van Mechelen: die van de Heerlykheyd zyn dry roode Paelen op goud; die van de Stad hebben eenen gouden Schild en eenen swarten Arend daer boven.

HET HERTOGDOM
VAN GUELDRE.

De land-beschryvers willen dat dit land voortyds bewoont was door volkeren, die Julius Cæzar in syne gedenk-boeken *Menapii*, *Husipetes*, *Gugerni* en *Sicambri* noemt: men vermeynt dat het den naem die het tegenwoordiglyk draegt getrokken heeft van de Stad *Gelduba*, van welke Tacitus gewag maekt in syne jaer-boeken; het is ook het gevoelen van verscheyde vermaerde schryvers, dat Clovis den I. Koning van Vrankryk oorsprongelyk was uyt het land van Gueldren.

Dit landschap heeft byna geene bergen, en besluyt in zig buyten het graefschap van Zutphen twee-en-twintig Steden, waer van Ruremonde, Arnhem en Nimwegen de aenmerkelykste zyn; en meer dan dry-honderd dorpen: het is verdeyld in vier quartiers; het huys van Oostenryk bezit aldaer het gene men noemt het opper-quartier, welkers Hoofd-stad Ruremonde is; alhoewel er door den vrede van Uytrecht den Koning van Pruyssen en de Hollanders een groot ge-

deelte hebben van medegeſlypt : de dry andere quartiers, de welke de Hollanders ſedert dan meer als eene eeuwe bezitten, zyn de Betuwe, welkers Hoofd-ſtad Nimwegen is; de Veluwe welkers Hoofd-ſtad Arnhem is; en het graefſchap van Zutphen welke voor Hoofd-ſtad heeft de Stad van den zelven naem.

Voor het gene aengaet de bezondere heerlykheyd van dit land, deze heeft haeren oorſprong genomen onder de Koningen van Vrankryk van het tweede geſlagt, alſwanneer de heeren die'er van voorts enkelyk beſtierders van waeren, zig 'er de heerſchappye van hebben toegeëygend.

HEEREN VAN GUELDRE.

I. Wichard ofte Richardus heer van Pont, een oud dorp ontrent Gueldre, in het jaer 878; hy overlyde in 't jaer 910 ten houwelyk genomen hebbende de dogter van den Grave van Zutphen.

II. Gerlacus ſynen zone, houwelykte de dogter van den Grave van Cuyk; hy kwam met ſyne kryg-bende Karel *den Eenvoudigen* Koning van Vrankryk ter hulpe, tegen Robert Grave van Anjou; en hy overlyde in 't jaer 931.

III. Godefridus ſynen zone ſtierf in 't jaer 952.

IV. Wichardus den II., zone van Godefridus en van Adelaïda van Cleef, heerſchte

vyfthien jaeren; hy houwelykte met de dogter van den Grave van Zutphen en overlyde in 't jaer 968.

V. Den heyligen Mengosus ofte Mengengaudis, volgde synen vader Wichard op; hy trouwde Gerbergis, dogter van Godefridus *met den Baerd* Hertog van Braband, uyt de welke hy eenen zone genaemt Wikingus en vier dogters won, onder welke Bertrada en Adelaïda abdissen geweest zyn tot Ceulen, en aldaer overlyden in opinie van heyligheyd: men vierd hunnen feest-dag den 19 December gelykelyk met dien van hunnen vader, den welken stierf in 't jaer 1011.

VI. Wikingus trouwde met Elizabeth van Beyeren, uyt de welke hy vier zonen heeft gewonnen: te weten Wichardus die hem is opgevolgt, Guilielmus bisschop van Uytrecht, Richardus bisschop van Luyk en Meinverus bisschop van Paderborn: hy overlyde in het jaer 1035.

VII. Wichardus den III., was eenen groooorlogs-held, die met alle syne magten den Keyzer Henricus ter hulpe kwam, in de oorlogen die hy tegen de Hongaren voerde. Floris den I., Grave van Holland, maekte hem krygs gevangen in eenen veld-slag, en verpligte hem 2000 marken zilvers te betaelen voor syn los-geld: hy heeft maer eene eenige dogter gehad uyt syne huys-vrouwe Margareta van Loon, en hy stierf in 't jaer 1061.

GRAEVEN VAN GUELDRE.

VIII. Alix ofte Adelaïda eenige dogter van Wichardus, houwelykte in het jaer 1061 met Otto van Nassau den welken naer haere dood eene tweede vrouwe trouwde in 't jaer 1077, genaemt Sophia eenige dogter van Wichman, Grave van Zutphen, de welke hem dit Graefschap voor houwelyks gifte toebrogt: den Keyzer Henricus den IV. verrykte hem in 't jaer 1079 met den titel van Grave, tot Franckfort op de Mein, en Godefridus van Bouillon, stont hem in 't jaer 1095 af tot eene eeuwige leen het quaertier van de Veluwe: Otto overlyde in 't jaer 1106, naerlaetende uyt zyne eerste vrouwe Geeraerd Grave van Gueldre, en uyt de tweede Gerlacus Grave van Zutphen.

IX. Geerardus volgde in het Graefschap van Gueldre op; hy houwelykte met Hedwigis, dogter van Florus den tweeden Grave van Holland, en overlyde in 't jaer 1131.

X. Henricus van Nassau, zone van Geerard, handhaefde kragtelyk de partye van Thierry Grave van Holland, tegen den Grave van Cuyk: hy heeft uyt syne vrouwe, Seinaris van Braband dry zonen gewonnen, Arnoldus Arts-bisschop van Ceulen, Gerardus en Otto die hem zyn opgevolgd: hy stierf in 't jaer 1162.

XI. Geerardus den tweeden heeft verscheyde geschillen gehad met den Bisschop van

Uytrecht: hy heeft geene kinderen gehad uyt byde zyne huys-vrouwen, Margarita van Spanheim, eu Ida van Boulognien, en overlyde in 't jaer 1178.

XII. Otto zynen broeder volgde hem op; hy nam ten houwelyk Richarda van Braband: den Keyzer Henricus den IV. begiftigde hem met de Stad Nimwegen tot Leen; hy heeft verschyde oorlogen onderstaen tegen de Bisschoppen van Uytrecht, tegen Thierry Grave van Holland en Henricus den IV. Hertog van Braband, die hem gevangen nam: hy heeft ook eene reyze gedaen naer het H. Land en overlyde in 't jaer 1202.

XIII. Gerardus den III., zone van Otto, heeft verscheyde oorlogen onderstaen tegen zyne nabueren: hy heeft voor vrouwe gehad Margarita van Braband en Richarda van Nassau, uyt de laestgemelde heeft hy gewonnen Otto den II, die hem is opgevolgd naer zyne dood in 't jaer 1220.

XIV. Otto den II gezeyd *den Kreupelen*, nam Margareta van Cleef ten houwelyk, de welke zonder kinderen overleden zynde ging hy een tweede houwelyk aen met Philippina Gravinne van S. Pol, uyt de welk hy Rynaut gewonnen heeft die hier volgd: eenige wilden hem Keyzer kiezen in 't jaer 1258. maer hy wygerde deze weerdigheyd en overlyde in 't jaer 1270.

XV. Rynaut den I. nam voor zyne eerste vrouwe Ermengardis, weduwe van Henri-

cus Hertog van Luxemburg, en naer deze Margareta dogter van Guy van d'Ampierre, Grave van Vlaenderen, uyt de welke hy gewonnen heeft Rynaut den II. Dezen ontaerden zone ſtont tegen zynen vader op en wiſt tot zynen kant te trekken alle de Steden van Guelderland, uytgezonderd die van Arnhem: in het jaer 1318 nam hy ſynen vader in egteniſſe en ſloot hem op in het Kaſteel van Montfort op de Maes, op voorwendzel dat hy zinneloos geworden was; dog het was veel eer uyt happigheyd om aen het roer der heerſchinge te zitten geduerende het leven van ſynen vader: den Grave Rynaut den I. ſtierf ellendiglyk op dit Kaſteel in 't jaer 1326, naer geduerende 48 jaeren gehe erſcht te hebben.

HERTOGEN VAN GUELDERLAND.

XVI. In het jaer 1329 regte den Keyzer Ludovicus van Beyeren op den rykxdag van Frankfort, Guelderland op tot een Hertogdom, ter bevoordeelinge van Rynaut den II. gezeyd *den Roſſchen*: dezen Prins heeft verſcheyde geſchillen gehadt met de Vrieſſen en Brabanders; hy verkogt in 't jaer 1332 het regt dat hy hadde op de Heerlykheyd van Mechelen, aen Ludovicus Grave van Vlaenderen; het welk hem eenen langduerigen en bloedigen oorlog toebrogt met Jan Hertog van Brabrand, hy ſtierf tot Arnhem in 't jaer

1343 naer agt jaeren geheerſt te hebben geduerende het leven van ſynen Vader, twelf als Grave en vier als Hertog van Guelderland: hy had twee Vrouwen gehouwelykt, Sophia de Berthaut, vrouwe van Mechelen, uyt de welke hy enkelyk vier dogters had gewonnen; naer deze Eleonora, zuſter van Eduardus den III. Koning van Engeland, uyt de welke hy gewonnen heeft Rynaut den III. en Eduardus, die hier volgen.

XVII. Rynaut den III. houwelykte Maria dogter van Joannes Hertog van Braband; hy voerde den Kryg tegen ſynen broeder Eduard, door den welken hy wierd gevangen genomen in 't jaer 1361.

XVIII. Eduard heerſchte agtervolgens over Gueldren en Zutphen; hy overleyde in 't jaer 1371, in eenen ſlag die Wenceſlaus Hertog van Braband hadde gelevert tegen Guilielmus Grave van Gulck, ſchoon-broeder van Eduardus: Rynaut den III. wierd uyt ſyne gevangeniſſe verloſt, alzoo ſynen broeder zonder naekomelingen geſtorven was; dog hy ſtierf ook het zelve jaer ſonder kinderen nae-te-laeten.

XIX. Guilielmus neve en opvolger des voorgaende, en zone van Guilielmus Grave van Gulck en van Maria van Gueldren, nam Catharina van Beyeren ten houwelyk; hy was bynaer noyt zonder oorlog, voornamentlyk tegen de Hertogen van Braband: hy overleyde tot Arnhem in 't jaer 1402,

zonder wettige kinderen naer-te-laeten.

XX. Rynaut den IV. volgde ſynen broeder op; hy nam Maria van Harcourt ten houwelyk, van de welke hy geene kinderen naeliet: hy overleyde in 't jaer 1423.

XXI. Arnoldus Grave van Egmont wierd erfgenaem der Staeten van Rynaut ſynen oud Oom; hy was klyn-zone van Joanna van Gueldren, zuſter van Rynaut den IV. de welke gehouwelykt was met Jan Heere van Arckel: uyt dit houwelyk is maer eenen ſone voords geſproten genaemt Guilielmus, in 't jaer 1417 gebleven in eenen ſlag voor Gorcum, zonder dat hy getrouwt was geweeſt; welkers eenige zuſter Maria van Arckel, door haer houwelyk het Hertogdom van Gueldre dede overgaen aen Joannes van Egmont vader van dezen Arnoldus: dezen nam ten houwelyk Catharina van Cleef, uyt de welke hy Adulphus gewonnen heeft, dezen ontaerden zone ſtond op tegen Arnoldus zynen vader, en trok op ſynen kant alle de Steden van Gueldre; hy maekte hem krygs-gevangenen in de Stad Grave in 't jaer 1465, en verpligte hem afſtand te doen van alle zyne ſtaeten; maer Arnoldus verloſt zynde uyt de gevangeniſſe, en hield zig niet aen het verdrag het welk Arnoldus ſynen zone hem gedwongen had aen te gaen; en hem ook hebbende doen in egtenis nemen in 't jaer 1470, dede hy hem naer

naer Kortryck overvoeren, alwaer hy vast bleef tot in het jaer 1473 wanneer Arnoldus overlyde den 3 February.

XXII. Adolphus Grave van Egmont nam Catharina van Bourbon ten houwelyk uyt de welke hy gewonnen heeft Karel die hier volgen Philippina en Catharina van Gueldre, twee voorbeeldzels van godvrugtigheyd, van welke de eerste, weduwe van René Hertog van Lorrynen, overlyde in't jaer 1547 Religieuze van de H. Clara tot Pont-à-Mousson; de andere, in't jaer 1537, Religieuze in't Order van den H. Augustinus tot Gueldre. Door de wreedheyd waer mede hy synen vader behandeld hadde, wierd hy van den Paus Paulus den II. in den Ban der H. Kerke geslaegen, en trok daer door over zig de wapenen van verschyde Vorsten: hy stond eyndelyk toe hem te ontslaegen op de aenhoudende verzoeken van Karel den Stouten, Hertog van Bourgognien, die agtervolgens Guelderland overweldigde en hun zelfs in egtenisse nam: den zelven Hertog van Bourgognien verkreeg in't jaer 1473 van den Keyzer Fredrik den leen-gift-brief van het Hertogdom van Guelderland, naer dat hy het zelve van Arnoldus gekogt hadde voor 92000 Rhyn guldens door een verdrag gesloten tot St. Omer 1472: Adolphus bleef in de gevangenisse tot het jaer 1477, als waneer Maria van Bourgognien hem uyt de zelfde verloste, om hem het Opper-bevelschap te geven over

haere krygbenden tegen Vrankryk, met de welke hy de Stad Doornik aenrandde; maer hy wierd in de belegeringe gedood, en syn Lichaem wierd aldaer begraeven in de Cathedrale Kerke.

XXIII. Karel Grave van Egmont, volgde op in de Staeten van zynen vader, uyt de welke hy de Bourgondiers, die deze bezaeten, heeft verdreven; gedurende de minderjaerigheyd van Keyzer Karel den V, nam hy verschyde Steden in, in de Provintien van Overyssel en van Groeningen, en zelfs in die van Holland en Vriesland: den vermaerden Marten van Rossem, Guelderschen Generael trok zelfs door tot in Braband, alwaer hy alles te vuer en te zweerd overweldigde: Franciscus den I. Koning van Vrankryk, handhaefde de voornemens van Karel van Egmont zynen bontgenoot; den welken zig verbonden had door een verdrag, van aen Vrankryk Gueldre met zyne veroveringen naer te laeten, in geval hy zonder kinderen kwam te overlyden; maer Karel den V. ernam wederom alle die Steden, en verpligte hem van zig te houden aen de verkoopinge en afstand die zynen vader en grootvader gedaen hadden aen de Hertogen van Bourgognien hy stierf in 't jaer 1538 in den ouderdom van meer als 70 jaeren, van de welke hy'er 50 hadde overgebrogt in Oorlogen en gedurige beroertens: hy en liet geen naergeslagt agter uyt syne vrouwe Elisabeth van

Luxemburg, en wierd begraven tot Arnhem in de Kerke van den H. Eusebius, alwaer gesteld wierd het volgende Graf-schrift.

Carolus en beviter quidnam Dux Gueldrius egit.
Et quis dùm vixit, disce viator, erat:
Dux, pugil, ultor, herus: tenuit, tulit, auxit, abegit,
Jus, decus, arma, lupos; vi, fide, lege, rogó.

XXIV. Keyzer Carel den V. door deze dood Hertog van Gueldre en Grave van Zutphen geworden zynde, dwong Guilielmus Hertog van Cleef, den welken bezit hadde genomen van dit Hertogdom, afstand te doen van alle de regts-eyschingen die hy wilde maeken op de erffenisse van het huys van Egmont: den Keyzer trof tot Venloo een verdrag van bevredinge aen met de Staeten der Provintie den 12 September 1543.

XXV. Philippus den II. wierd in 't jaer 1556 Hertog van Gueldre, door den afstand van Keyzer Carel den V. synen vader; maer alzoo het grootste gedeelte van het Hertogdom tegens hem opstond, bleef hy enkelyk bezitter van dat gedeelte het welk men oostenrykx Guelderland noemt: de bontgenooten overweldigden het zelve in 't jaer 1702, uyt den naem van den Koning Carel den III, agtervolgens Keyzer, als erfgenaem van Carel den II. Koning van Spagnien; dog in tusschentyd heeft men het zelve zoo ontleed, dat den Opper-heerschappye-hebber tegenwoordiglyk er het klynste gedeelte van bezit:

den Koning van Pruyssen bekwam in 't jaer 1713 door den VII. en VIII. artikel van het vredens verdrag van Uytrecht, het opperheerschappyschap der Stad Gueldren met syn gansch regts-gebied; van het Land van Kessel en der bailluagien van Criekenbeeck: de Staeten Generael hebben bekomen door den XVIII. Artikel van het Tractaet van Barrier, gesloten tot Antwerpen in 't jaer 1715, het Opper-heerschappyeschap der Stad Venloo met des zelfs Regts-gebied en het fort van St. Michaël; het fort Stevensweerd, en het Amptmanschap van Montfort, behoudens nogtans dat 'er den roomschen Godsdienst en het Regts-gebied van den Bisschop van Ruremonde over al zullen gehandhaeft worden; even als in de voorgaende tyden.

Daer is een onnoembaer getal van Edeldom in die Provintie, van welke den erfagtigen grooten Maerschalk is den Marquis van Hoensbroek: de oude Heerschappyehebbers, Hertogen van Bourgognien en Koningen van Spagnien, hebben'er Gouverneurs en Capityns Generaels van de Provintie en 't Hertogdom aengestelt, welkers lesten is geweest Philippus Emanuel Prince van Hornes, tot aen de overgaeve van dit Land aen de bontgenooten in 't jaer 1702.

De Staeten van Gueldre syn maer uyt twee Leden opgemaekt, te weten uyt den Edeldom en de Benoemde der Stad alzoo'er de geestelyke geene bytredinge in hebben: daer

is ook eenen raed der Provintie, den welken souverynelyk en zonder beroep vonnist; hy is opgemaekt uyt eenen Cancellier, uyt vyf gewoonelyke Raedsheeren, twee Edele Raedsheeren, eenen Raed-fiscael, eenen Geheymen eenen Geregts-schryver.

Keyzer Karel den V. hadde dezen raed tot Arnhem opgeregt in 't jaer 1547, van waer hy naer Ruremonde is overgekomen in het jaer 1580, ten opzigte der Nederlandsche beroertens: maer sedert dat den Koning van Pruyssen eenen nieuwen raed tot Gueldre heeft opgeregt, en de Staeten-Generael eenen anderen tot Venloo, is het regts-gebied van den raed van Ruremonde sterk ingetoomt geweest: daer is ook eene reken-kamer geweest, de welke opgemaekt was uyt eenen Voorzitter, eenige Reken-meesters en Aenhoorders; maer deze is overgevoert naer Brussel in 't jaer 1681, en ingelyft in de reken-kamer van den Koning in Braband.

CANCELLIERS VAN GUELDRE.

I. Josse Sasbout, gebortig van Delft, wierd door Karel den V. Cancellier benoemd in 't jaer 1547, dog hy overlyde weynigen tyd hier naer.

II. Adrianus Marius Nicolaï, was Raedsheer in den grooten-raed, alswanneer hy Cancellier van Gueldre wierd, in 't jaer 1548; hy stierf in 't jaer 1568.

III. Arnoldus Sasbout, zone van den

voormelden, heeft vier jaer Cancellier geweest, en wierd Opper-voorzitter van den geheymen-raed in 't jaer 1572, daer naer vertrok hy zig geduerende de beroertens naer den Haege, alwaer hy overlyde in 't jaer 1583, Engelbertus Leoninus, gebortig van Bommel, Hoog-leeraer in de regten, in de Universiteyt van Loven, en gehymen-raed van Guilielmus Prince van Oragnien, wierd als Cancellier van Gueldre aengenomen ontrent het jaer 1577 door de Staeten van het land: hy volgde de partye der wederspannige, en stierf tot Arnhem in 't jaer 1598.

IV. Guilielmus Cripius, gebortig van Delft, Raeds-heer tot Mechelen, wierd Cancellier van Gueldre in 't jaer 1582 en stierf in 't jaer 1606.

V. Petrus van den Bosche, van voorts Voorzitter in den raed van Naemen, overlyde in 't jaer 1614.

VI. Henricus Uwens, gebortig van Nimwegen, Raeds-heer in den raed van Mechelen, gestorven in 't jaer 1622.

VII. Godefridus Gilkens, van Ruremonde, stierf in 't jaer 1625.

VIII. Hieronymus van Gaule, Raeds heer van den grooten- en in den geheymen-raed, wierd Cancellier in 't jaer 1625, en overlyde in 't jaer 1650.

IX. Jacobus Stalins, van voorts Raeds-heer in den raed van Vlaenderen, stierf in 't jaer 1654.

X. Josse van den Kerkhoven, stierf in 't jaer 1657.

XI. Banduinus van der Piet, Raeds-heer tot Mechelen; daer naer Cancellier van Gueldre, wierd ontrent het jaer 1662 Raeds-heer in Spagnien en in den geheymen-raed; hy overlyde tot Brussel in 't jaer 1672.

XII. Joannes Albertus van den Winkel, van voorts Raeds-heer in den raed van Braband, overlyde in 't jaer 1670.

XIII. Jacobus van Gutschoven, van voorts Raeds-heer in den raed van Braband, overlyde in 't jaer 1682.

XIV. Philippus Franciscus van Varick, Borg-grave van Brussel, leyde dit ampt af in 't jaer 1702, alswanneer Guelderland van heerschappye veranderde; hy stierf in 't jaer 1714.

XV. Franciscus Gaspar van Hempselrode, van Starckenburg, den oudsten Raeds-heer van dien raed, alwaer hy geduerende verscheyde jaeren was Voorzitter geweest, leyde den eed af als Cancellier den 23 April 1721 en stierf den 7 November agtervolgens.

XVI. Petrus van Lom, leyde den eed af den 3 April 1723 en stierf den 4 Mey 1724.

XVII. Hermanus Jacobus van den Bergh, leyde den eed af den 15 November 1724, en overlyde den 20 December 1727.

XVIII. Albertus Bernardus van Lom, van Ruremonde, leyde den eed af den 17 April 1728, en stierf den 29 December 1736.

XIX. Joannes Bernardus van Weyns, van Ruremonde, Raed-fiscael in den zelven raed, leyde den eed af als Cancellier den 4 December 1737: hy overleyde in 't jaer 1743, en hadde voor opvolger,

XX. Franciscus Baillét, geboortig van Luxemburg. Uyt kragte van een decreet gegeven tot Weenen, den 2 October 1737, is 'er bevolen geweest, dat 'er in 't vervolg in de Stad en het hof van Ruremonde niet meer als eene geregts-bank zoude zyn, opgemaekt uyt eenen Cancellier, twee Edellieden en zeven Raeds-heeren van den langen Tabbaert, de welke den raed en de Stads-regeringe zullen uytmaeken, mits behoudende den naem en titel van raed der Provintie en Hertogdom van Guelderland.

Dat den Cancellier, den oudsten der twee Edele Raeds-heeren, de twee oudste Raeds-heeren van den langen Tabbaert en den Raed-fiscael kennisse zullen nemen der saeken, voortyds toegeëygend aen den raed van Gueldre, om 'er by arrest over te vonnissen; en dat ten opzigte der andere zaeken die van voors onderhoorig waeren, aen de Stads-regeringe, des zelfs kennisneminge zal toebehooren aen den Borger-meester, aen den jongsten Edelen Raeds-heer en aen de dry jongste Raeds-heeren van den langen Tabbaert; dat 'er ook twee Geregts-schryvers en twee bezondere Geregts-kamers zullen zyn. enz.

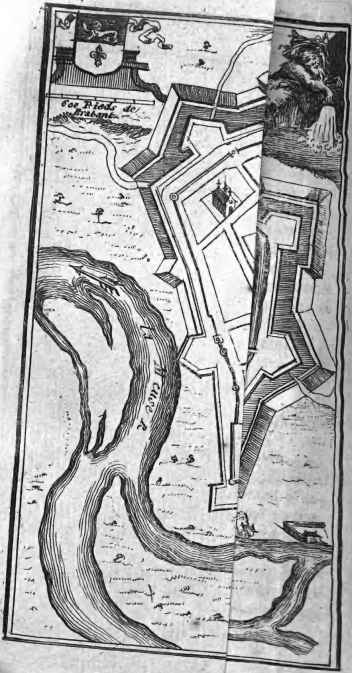
600 Pieds de Brabant
Meuse R

De Waepens der Provintie van Gueldre waeren oudtyds dry roode vyfvinger kruyd blaederen op gouden grond 2, 1; maer Otto den I., andere zeggen Otto den III. veranderde deze, en nam de Waepenen van Nassau aen, de welke Rynaut den II. eersten Hertog wederom veranderde, omze te onderscheyden van deze, en nam eenen gouden gekroonden Leeuw gewapend en des zelfs gespleten, steert met rood geschaduwt op blauwen grond.

In 't jaer 1544 zyn des zelfs wapenen alnog veranderd geweest in die 'er voegen dat zy tegenwoordig zyn eenen goud gekroonden Leeuw op blauwen grond.

DE STAD RUREMONDE.

DE Riviere de *Roere*, de welke zig door deze Stad in de Maeze eyndigd, naer langs-henen des zelfs Vesten besproeyt te hebben, heeft haer dezen naem gegeven, by het welk men het woord Mond gevoegd heeft, om te beteekenen den uytloop ofte den Mond der Reviere de *Roere*: het is eene welbevolkte Stad, taemelyk bebouwt en redelyk wel versterkt, zy is gelegen op de Grens-paelen van het Bisdom van Luyck, en het Hertogdom van Gulick, dry mylen boven Venloo, zes van Gueldre, 14 van Nimweghen en negen van Maestricht.

Deze Stad was oudtyds maer een Dorp, waer naer Otto, bygenaemt *den Kreupelen*, haer met zes Poorten rondom heeft doen

in mueren ſtellen, als wanneer hy Grave van Gueldre was, den Keyzer Rudolphus verrykte haer in 't jaer 1290, met het voorregt van geld te mogen ſlaegen.

Den Paus Paulus den IV. regte 'er een Bisdom op, afhangende van het Arts-bisdom van Mechelen; dit bisdom hing voortyds voor het grootſte gedeelte af van dat van Luyck, en gedeeltelyk van dat van Uytrecht en van Ceulen, tegenwoordiglyk begrypt het onder zig 11. ſteden, de welke zyn Ruremonde, Venloo, Gueldre, Wagtendock, Weert, Boxmeer en Straelen met Nimwegen, Graeve, Valken-burg en Battemburg, de welke aen de Hollanders toebehooren, bovendien zyn 'er 94 Burchten en Dorpen aen de welke verdeyld zyn in 9 Land-dekenyen.

De Cathedrale Kerke; de eenige Parochie van de Stad, toegewyd aen den H. Chriſtophorus, is verrykt door eenen hoogen thoren, ogebouwt van ſteen, op welkers toppunt men het ſtand-beeld van dezen Heyligen beſchouwt: deze Kerk is maer eene Cathedraele geworden in 't jaer 1659 alswanneer het Capittel op witten-donderdag op den 24 April aldaer geplaetſt wird, naer dat de Kerke van den H. Geeſt, de oude Cathedrale, zig buyten ſtaet bevond om nog konnen erſtelt te worden.

Dit Capittel is opgemaekt uyt twaelf Canoniken hebbende voor Ampt-bedienden eenen

image
not
available

Deken en eenen Scholaster; agt van deze zyn oude stigtingen: deze waeren eertyds geweest op het Dorp van St Pieters-berg ofte Odylien-berg, eene meyle van Ruremonde, alwaer den H. Wiron Plechelmus en Otger, Apostelen van Guelderland gewoont hebben: dit Capittel wierd tot Ruremonde geplaetst in 't jaer 1358 met des zelfs Proosdye, die ter vergevinge was van den Bisschop van Uytrecht, en die agtervolgens aen het Bisdom van Ruremonde vervoegd is: de dry andere Kanonikxdyen zyn gestigt geweest door den Deken Pelerinus Vogelen; den twaelfsten Canonik is den Pastor der Cathedrale Kerke.

Den Paus begiftigde den nieuwen bisschop, en ook om de Kanonikxdyen te vermeerderen, met de inkomsten van de Proosdyen van Meersen ontrent Maestricht, der Prioryen van den H. Hieronymus Kanoniken Regulier tot Ruremonde, van de H. Ursula Religieuzen in de burgt van Kessel, en van den H. Walricus van het Order van Citaux tusschen Grave en Nimwegen, als ook van de Proosdye van 't Order van Premonstryt; maer deze vyf Kloosters wierden verwoest door de Ketters geduerende de Nederlandsche Beroertens; zoo dat des zelfs overschietende inkomsten zoo wynig waeren, dat het Bisdom van Ruremonde de minste inkomen heeft van alle die der Nederlanden.

BISSCHOPPEN VAN RUREMONDE.

I. Guilielmus Lindanus, van Dort, Doctor in de H. Gods-geleerdheyd van Loven, en Deken van Onze Live Vrouwe in den Haege, wierd ingeweyd in 't jaer 1562, dog hy konde'er geen bezit van nemen voor zeven jaer daer naer, ter oorzaeke dat de wederspannige Ruremonde in bezit hadden met het gansche bisdom: dezen geleerden man ging in 't jaer 1588, over tot het bisdom van Gend, alwaer hy wynigen tyd daer naer is overleden.

II. Henricus Cuyckius, van Culemburg, Doctor in de H. Gods-geleerdheyd in de Universiteyt van Loven en Deken van St. Piters aldaer, wierd ingeweyd in 't jaer 1596 en stierf in 't jaer 1609.

III. Jacobus à Castro, van Amsterdam Doctor in de H. Gods-geleerdheyd der zelve Universiteyt, wierd ingeweyd in 't jaer 1611, en stief in 't jaer 1639.

Den Koning van Spagnien benoemde voor opvolgers Carolus Adriaenssens, gestorven Kanonik der Cathedraele tot Gend; daer naer Henricus Callenus Archidiaken en Vicaris Generael van Mechelen, welkers benoeminge wierd ingeroepen ter oorzaeke van de Jansenisterye die hy staende hield; agtervolgens Guilielmus des Anges, Doctor in de H. Gods-geleerdheyd van de Universiteyt

van Loven en President van 't Paus Collegie, den welken stierf in 't jaer 1648, en Pelerinus Vogel, Deken der Cathedrale van Ruremonde, overleden in 't jaer 1649; alle voor dat sy hunne Bullen van Roomen hadden ontfangen.

IV. Andreas Crusen, van Maestricht, Kanonik en Arts-diaken van Cameryck, ingewyd in't jaer 1651, en wierd Arts-bisschop van Mechelen in't jaer 1657.

V. Eugenius Hubertus d'Allamont, Canonik van den H. Lambertus tot Luyck, wierd ingewyd in't jaer 1659; hy is ook Apostolyken Vicarius geweest van s'Hertoghenbosch, hy erbouwde luysterlyk syn Bisschoppelyk Palys en ging in't jaer 1666 tot het Bisdom van Gend over.

VI. Lancelotus van Gottignies, van Brussel, Kanonik van de H. Gudula en Vicaris Generael der Legers van syne Majesteyt, wierd ingewyd in't jaer 1671 en stierf in't jaer 1673.

VII. Reginaldus Cools van Antwerpen, Religieus uyt het order van den H. Dominicus, wierd ingewyd in't jaer 1677; hy heeft aldaer een Seminarie opgeregt, in het welke hy leeraers van syn order gestelt heeft: in't jaer 1700 wierd hy benoemt tot Bisschop van Antwerpen, alwaer hy stierf in't jaer 1706

VIII. Angelus Doignies, Grave van Estrées, van Brussel, Religieus van het order der Capucinen en Predikant van den Koning,

wierd ingewyd tot Brussel den 1 January 1702; hy bragt veel voordeelen toe aen zyn bisdom en stierf tot Brussel den 9 April 1722.

IX Ludovicus Franciscus Sanguessa, van Mechelen, Provinciael der Minderbroeders wierd mede-bedienaer in 't jaer 1720 en wierd ingewyd onder den titel van Bisschop van Utiquen, den 10 Augusty 1721, door zynen voorzaet in de Cathedrale Kerke; hy wierd aldaer achtervolgens Bisschop by tytel, en bestierde de Kerke van Ruremonde tot in de maend Augusty van 't jaer 1741, wanneer hy overlyde in den ouderdom 70 jaeren.

Joannes Baptista Hony, van Brussel, hoog leeraer in de Regten in de Universiteyt van Loven, geestelyken Raedsheer in den grooten Raede tot Mechelen, wierd tot dit bisdom benoemd door haere Majesteyt de Koninginne van Hongarien, in het begin van het jaer 1742, maer hy bedankte over het zelve.

Joannes Baptista Ludovicus de Castillon, Prooft der Kerke van de H. Pharaïldis tot Gend, bekwam syne brieven voor hetzelve bisdom in 't jaer 1742 maer binnen dat jaer wierd hy door haere Majesteyt benoemd tot Bisschop van Brugge.

X. Josephus Anselmus Franciscus Werbrouk Kanonik Gradueel en Voorzanger tot Ipre, zyne geborte plaets, wierd aldaer Bisschop van Ruremonde ingewyd den 29 September 1743 door den Bisschop van Ipre,

hy dede zynen intré tot Ruremonde den 1 January 1744 en wierd overgeſtelt tot het Biſdom van Antwerpen in't jaer 1746.

XI. Joannes Antonius de Robiano, van Bruſſel, Kanonik Penitenſier der Arts-biſſchoppelyke Kerke tot Mechelen, wierd tot Ceulen ingewyd den 12 Juny 1746 door zyne Hoogweerdigheyd Spinola Arts-biſſchop van Laodiceëen, geaſſiſteert door de Wy-biſſchoppen van Ceulen en van Luyck: hy is overleden den 28 Juny 1769.

XII. Henricus Joannes Kerens gebortig van Maeſtricht ingewyd den 21 January 1770 dede zynen intrede den 29 Mey van't zelve jaer, van voorts Rector geweeſt zynde in het Thereſiaenſch Collegie tot Weenen: hy is agtervolgens overgegaen tot het Biſdom van Nieuſtad.

XIII. Philippus Damianus Marquis van en tot Hoensbroek, des H. R.R. Grave, Primaet van Guelderland, Kanonik Kapittulair der Cathedrale Kerke van Spier, Prooſt van Emmerik, Arts-diaken van Utrecht &c. &c., ingewyd den 2 July 1775: hy heeft zynen intré gedaen den 30 October van't zelve jaer.

Buyten de Cathedrale, zyn 'er 13 Clooſters; de Abdye van Munſter, Edele Religieuſen van het order van Citeaux geſtigt in 't jaer 1224 door Richarda van Gulick, vrouwe van Geeraerd Grave van Gueldre: de Jeſuiten wierden aldaer aengenomen in 't jaer 1611. om de grond-beginſelen der La-

tynsche taele te leeren, hunne eerste wooninge heeft geweest in de Priorye van den H. Hieronymus, maer in 't jaer 1665 verwisselden zy deze tegens het oud Paleys van den bisschop: de minderbroeders wirden 'er gestigt in 't jaer 1229 door geeraerd Grave van Gueldre; de Ursulinnen kwamen 'er van Sittard aen, in 't Hertogdom van Gulick, in 't jaer 1656. alwaer zy hunne wooningen begonst hadden, de Princesse Henrica Christina van Wolfenbuttel, moeye van de Keyzerinne, ende naer de Lutersche Secte afgezworen te hebben egt-genote van Karel den VI, kwam in dit Clooster haere woonplaetse nemen in 't jaer 1712. de Cruysheeren zyn aldaer gekomen in't jaer 1422 de Swart-zusters in't jaer 1425. de Clarissen, in't jaer 1614 de religieusen van den derden regel van den H. Franciscus, gezeyd *van Gods weerd* in 't jaer 1344. de Religieuzen Penitentinen in't jaer 1666 hunne Kerke is die van den H. Geest, voortyds de Cathedraele, de welke agtervolgens de Calvinisten aen zig hebben genomen om hunne Predikatien te doen tot in 't jaer 1716. de ongeschoende Carmeliten zedert het jaer 1699. deze bewoonen de oude reken-kamer: de Predikheerinnen, gezeyt *van Marienweerd*, wirden in de Stad aenveerd in 't jaer 1530. de Prioryen van *Mariengarde*, Religieuzen van het Order van den H. Augustinus; een klyn Beggyn-hof en een Gast-huys voor de arme bedelaers, op-

geregt in 't jaer 1739: daer is ook een zeer ryk en schoon Klooster van Carthuyzers gestigt in 't jaer 1370, door Werner heere van Swalmen; den vermaerden Dionysius van Ryckel, meer bekend onder den naem van *Dionysius Carthusianus*, was eenen Religieus van dit Klooster; syn stigtende leven, en syne schriften vol godvrugtigheyd en onderwyzinge, hebben hem eenen ontstervelyken naem doen bekomen: het is zeker dat 'er geenen onder de Kerkelyke schryvers is, uytgezonderd den H. Augustinus, die meer geschreven heeft als hy: hy stierf aldaer als Prior in 't jaer 1471; den Bisschop Cuykius hebbende in het jaer 1608 syn graf-stede doen openen, bevond dat de twee vingers, met de welke hy zoo vele schoone werken geschreven hadde, nog geheel waeren met vleesch bekleed en in eene levende gedaente.

De Stad Ruremonde heeft eertyds bestierd geweest door eenen Borgermeester, negen Schepenen en twee Geheym-schryvers; den Keyzer Karel den VI. brogter eenige veranderinge in, in 't jaer 1737: (Zoo als wy hier voren gezeyd hebben:) deze Stad heeft eenen schrikkelyken rampspoed onderstaen den 31 Mey 1665 zynde H. Dryvuldigheyd-dag en kermis der Stad, als wanneer eenen onblusschelyken brand veroorzaekt door eene geweer-scheut, gevlogen in een stroyen dak; ten tyde der Processie, het grootste gedeelte der huyzen, der Kerken en Kloosters met

het bisschoppelyk Paleys in assche heeft gelegd.

Zy is verscheydemael genomen en ernomen geweest, zoo door de Spagniaerts als de Hollanders; den Prins van Oragnien namze stormender-hand in den 4 Augusty 1572, en syne kryg-benden vermoorden 'er vreedelyk twelf Carthuysers, met Paulus Waelwyck, Priester en Cappellaen van den Bisschop Lindanus; sy plunderden de Kerken en alle de huyzen benevens de schoone Boekzael van den Bisschop: de Staeten haer eenigen tyd daer naer verlaeten hebbende, leydden 'er de Spagniaerts Duytsche bezettinge in onder het bevel van den Grave van Polweiller; weynigen tyd daer naer wierd zy in 't jaer 1577 belegerd en zeer straf aengerand door de Hollanders onder het bevel van den Grave van Hohenlo maer sy wierden gedwongen het beleg op te breken op het aenkomen der Spagniaerts, onder het geleyde van den Grave van Berlaimont.

In 't jaer 1632 overweldigden de Staeten Generael de zelve naer eene aenrandinge van vier daegen; den Grave Ernestus Casimirus van Nassauw, Stadhouder van Vriesland, wierd in deze belegeringe gedood; daer waeren als dan maer 300 krygmannen in de Stad: den Prins Cardinael Infant, het bevel hebbende over het Spaensch Leger, ernam de zelve en dede 'er synen intrede den 3 September 1637; eyn-

delyk een gedeelt van het Leger der bontgenoten; onder het bevel van den Prince van Nassauw Saarbruck, overweldigde de zelve 1702: den Prince van Hornes, Gouverneur voor den Koning Philippus den V., trok 'er twee daegen daer naer uyt met syne Spaensche en Fransche bezettinge en vier stukken Kanon, die men naer Loven overvoerde.

De Hollanders syn van de zelve bezitters gebleven tot den 18 February 1716, als wanneer sy deze uyt kragte van het Tractaet van Barrier aen de Keyzerlyke krygbenden ter hand stelden, en de Stads Regeringe leyde den eed van getrouwigheyd af in de handen van den Grave van Maldeghem: sedert den vrede van Uytrecht is het quartier van Ruremonde dusdaniglyk ontlit, dat het tegenwoordiglyk maer ses Dorpen bevat.

Daer is ontrent deze Stad eene schoone Priorye van Kanoniken Regulier, genaemt van de H. Elisabeth, de welke aldaer gestigt is sedert het jaer 1240 door Thiery Heer van Hoorn en Altena, eerstelyk voor Benedictinen getrokken uyt het Klooster van Koolendal in Bougondien: in 't jaer 1434 naemen de Kanoniken der vergaederinge van Windesheim, onder den regel van den H. Augustinus, bezit van de zelve Prioorye.

De Wapenen der Stad Ruremonde zyn eenen gouden doorgesneden Leeuw met roode uytstekende Tonge; de spits der Wapen-schild is zilver met eene roode Bloeme.

DE STAD GUELDRE.

DE Provintie van Gueldre heeft haeren naem ontfangen van deze Stad, de welke zeer voordeelig gelegen is tusschen zeer groote moerasschen op de riviere de Niers; des zelfs wateren vervullen 'er dobbele vestingen, de welke zeer groot en breed zyn, voorzien van verscheyde bolwerken, het welk haer zoo ontzaggelyk sterk maekt, dat men zig inbeelde, dat de zelve niet konde ingenomen worden als door uythongeringe: men beschouwt 'er een Kasteel, het welk oudtyds diende tot verblyf-plaetze der Opper-heerschappye-hebbers van Gueldre; dit is gebouwt geweest door Wichardus de Pont, eersten heer van dat land.

Gueldre is byna in het midden gelegen tusschen Rhynberg en Venloo, van welke sy vier mylen is afgevoordert: sy hong eertyds af van het Arts-bisdom van Ceulen dog tegenwoordig staet sy onder het bisdom van Ruremonde; daer is een Capucienen Klooster, die aldaer aenkwaemen in 't jaer 1619; een der Lieve-vrouwe-broeders, de welke pastors der Parochie Kerke zyn, toegewyd aen de H. Maria Magdalena, en die de grond-beginselen der latynsche taele aen de jongheyd leeren; een van Kanoniken regulier uyt het order van den H. Augustinus, ge-

zeyd *Nazareth;* een van Carmelieterssen en een van Grouw-zusters: de bescherm-heyligen der Stad zyn de HH. Gallenus en Vallenus martelaeren der Thebaïssche Reye.

In 't jaer 1587 verkogt den Colonel Patron, eenen Schot, Gouverneur van Gueldre, in de afwezendheyd van den Colonel Schenck, deze Stad voor 36000 guldens aen den heer van Houtepenne, voor den Koning van Spagnien, alhoewel sy van alle krygs-behoeftens voorzien was: de Hollanders hebben-ze dry-mael vrugteloos belegert, te weten in't jaer 1638, 1639 en 1640; in de eerste belegeringe wierden sy geslaegen door het leger van den Cardinael Infant, het welk hun een groote slagtinge toebrogt, buyten dat hy nog zes stukken kanon overweldigde.

De Pruyssische, onder het bevel van den Generael Grave van Lottum, overweldigden de zelve den 21 December 1702, naer eene belegeringe van agthien maenden, en eene bombarderinge van vyfthien dagen.

Door den vrede geteekent tot Uytrecht den 11 April 1713, tusschen de Koningen van Vrankryk en van Pruyssen wird deze Stad met haer opper-heerschappyeschap aen syne Pruyssische Majesteyt afgestaen, met het Land van Kessel en de Bailluagie van Criekenbeek, de welke voortyds aen de zelve vervoegt waeren door Rynaut den I. Hertog van Gueldre: syne Pruyssische Majesteyt hadde aen Ludovicus den XIV Koning van Vrankryk afgestaen alle

de regts-eysschingen die hy hadde op het Prinsdom van Oragnien gelegen in Vrankryk als erf-genaem van Guilielmus den III. Koning van Engeland; en daer wierd besloten dat den Koning van Pruyssen in toekoemende den naem van Prinsdom van Oragnien aen de Stad Gueldre en haere afhangelykheden zoude geven. Dezen Vorst regte aldaer op eenen raed van zeven Raeds-heeren, om de zaeken van het land te vonnissen, staende onder syn gebied in het Guelдersche.

Den 18 July 1735 ontstont 'er een schrikkelyk onweder, en den blixem viel ontrent zes ueren 's morgens op eene der poorten alwaer het grootste magazyn van buskruyd was; het welk eene deêrelyke verwoestinge bybrogt; het grootste gedeelte der Kloosters en huyzen storte te neder, en de schaede was alsdan grooter als die van het bombardement in 't jaer 1702.

De burgt van Straelen gelegen in de omstreke van Gueldre, heeft aen zig een Prioorye van Kanoniken regulier van het order van den H. Augustinus, gezeyt *Stralen in 't Sant*, eerst gestigt geweest zynde in 't dorp van Osterom, ontrent het jaer 1450.

DE BURGT VAN KEVELAER.

TWee mylen van Gueldre, op de grenspaelen van het land van Cleef, beschouwt men de burgt Kevelaer, de welke

tegenwoordiglyk onder de heerschappye is van den Koning van Pruyssen: dit was eertyds maer een slegt dorpken, het welk vermaert is geworden door de onnoembaere mirakelen die Godt aldaer heeft uytgewerkt door de voorbiddinge van de H. Maget Maria, welkers miraculeuze afbeeldinge daer met zeer grooten toeloop geëerbied word.

De Priesters van het Oratorie hebben de bestieringe over de kappelle daer dit heylig beeld berustende is sedert het jaer 1646; sy hebben aldaer een zeer schoone wooninge, alwaer sy de çieraeden en rykelyk e giften bewaeren die aldaer door verscheyde Vorsten en andere voornaeme persoonen gedaen zyn, ter eere van de Alderheyligste Maget; sy zyn'er ook de Pastors der Parochie Kerke, door begiftinge van Fredericus Guilielmus Koning van Pruyssen: dezen Vorst alhoewel eenen Protestant, verscheyde-mael naer Kevelaer gekomen zynde, heeft aldaer zeer stigtelyk de H. Moeder Gods, geëerbied, en nam deze plaets aen tot syne bescherminge.

DE STAD VENLOO.

DEs zelfs naem spruyt uyt de nederduytsche woorden *Ven en loo* de welke zoo veel willen zeggen als eene leege wyde; dit was maer eene burght voor het jaer 1343

Rynaut den II. Hertog van Gueldre begiftigde haer met de tittels en voorregten van eene Stad en dede haer beschanzen: zy is gelegen op de saemen vloeyinge van de Maes en de klyne Rivier de Haven.

Men heeft 'er enkelyk eene Parochie Kerk toegeweyd aen den H. Joannes, en bediend door de Religieuzen der Abdye van Everbode; men heeft 'er een Klooster van Minder-broeders aldaer aengenomen in het jaer 1610; een der Annuntiaeten alder gekomen in 't jaer 1614; dat van het Order van den H. Augustinus, voortyds Beggynen, en een Priorye van Kruys-heeren die 'er de grond-beginzelen der latynsche taele leeren.

Margareta van Oostenryk, moeye van den Keyzer Karel den V., wierd gedwongen des zelfs beleg op-te-breken in 't jaer 1511, door den dapperen wederstand die 'er de borgers deden, jae zelfs hunne vrouwen, en dit gedueerende veerthien weken, hunnen Gouverneur den Grave van Swartzenburg, de party-houdende van Karel van Egmont Hertog van Gueldre: Venloo heeft zig sedert dan niet meer aen den Keyzer overgegeven, als op heerlyke voorwaerden, door een verdrag gesloten voor gansch Guelderland in 't jaer 1543.

Die van Venloo teekenden mede in de Unie van Uytrecht in 't jaer 1579 en ontfongen een guarnizoen van de Staeten Generael,

nerael, tegen den dank van de overige plaetzen van Guelderland: den Prins van Parma nam de zelve in by verdrag in't jaer 1586 en hy had aldaer eene bezettinge opgemaekt uyt Italiaenen en Duytsche; maer de borgers de Italiaenen niet konnende dulden, maekten eene saemen-rottinge om de zelve te verjagen; het welk ten uytvoer gebrogt zynde verdreven sy ook de Duytsche: sy verdedigden niet te min de Stad onder de gehoorzaemheyd van den Koning van Spagnien, voornamentlyk in't jaer 1597 tegen de krygbenden van Mauritius Prince van Oragnien, de welke het misslukte om haer te verrasschen door eenige schepen vol soldaten, die sy 'er 's nagts deden intrekken; maer sy wierden met een zeer groot verlies wederom gedreven; eyndelyk hebben sy de zelve overweldigt in't jaer 1632 en hebbenze alsdan behouden tot den 25 Augusty 1637, alswanneer zy ernomen wierd door den Cardinael infant: den Grave van Bredenrode hadde aldaer het bevel over eene bezettinge van 1000 Hollanders; maer hy verdedigde zig zoo kwaelyk, dat de Staeten hem veroordeelden om onthooft te worden. Den Marquis van Lede Gouverneur der Provintie, dede'er agtervolgens in't jaer 1641 opbouwen het Fort St. Michiel, aen d'over zeyde van de Maes, om de aenrandingen der Stad des te moeyelyker te maeken.

In't jaer 1627 ondernaemen de Spagniaers, om aen de Hollanders den koophandel afte-

snyden met Duytsland langs den Rhyn en de Maes, door eene vaert te graeven: sy begonnen hier aen beneden Rhynberg in't Keurvorstendom van Ceulen, zy nam haeren loop langs d'Abdye van Campen, langs Bruggen, door het land van Gulik en zoo door Gueldre; voords door de riviere de Niers gevloeyt zynde viel zy in de Maes tot Venloo; zy was ontrent 8 mylen lang en men noemde haer den *nieuwen Rhyn* ofte *de Eugeniasche Vaert*, ter oorzaeke dat de infante Isabella Clara Eugenia de zelve had doenondernemen den 21 September door den Grave Henricus van Berg Gouverneur van Guelderland, en door den Marquis van St. Angelo, eersten ingenieur; dog dit werk wierd dit zelve jaer onderbroken en tegenwoordig beschouwt men enkelyk de overblyfzels van eene vaert, de welke men met zoo veele kosten hadde ondernomen.

Men dede in deze Stad in't jaer 1588 de eerste proef der bomben: eenen inwoonder van Venloo hadde deze uytgevonden om een vuer-werk te maeken; eene rampspoedige vernuftheyd voor den uytvinder zelfs! alzoo door deze proefneminge den brand gesteken wierd in verschyde huyzingen van deze Stad die terstond in assche geleyd wierden; en nog rampspoediger gedurende onze daegen, voor zoo vele schoone Steden! den Prince van Parma heeft deze eerst werkstellig ge-

maekt in de belegeringe van Wachtendonk, die hy wynig tyd daer naer ondernam.

Venloo wierd belegerd in 't jaer 1702 door het leger der Bontgenooten; den Grave van Warroz was des zelfs Gouverneur, en den Prince van Nassauw Saarbruk hadde het bevel in 't beleg: het Fort St. Michaël wierd met het sweerd in de hand ingenomen den 18 September, alwaer het grootste gedeelte der Fransche vermoord wierd: de Stad ging met verdrags-handel over den 23 en het guarnizoen trok 'er langs de opene geschoten mueren den 26 agtervolgens uyt en wierd naer Antwerpen ter getalle van 1160 mannen overgeleyd.

In 't jaer 1715 verkregen de Staeten Generael van haere Keyzerlyke Majesteyt door het Tractaet van Barrier gesloten tot Antwerpen den 15 November, den eygendom der Stad Venloo en der sterkten van St. Michaël en Stevensweerd, welkers beschanzingen sy aenmerkelyk vermeerderd hebben.

In 't jaer 1717 hebben sy tot Venloo eene Kerke doen bouwen voor de Gereformeerde, van welke 'er eenige onder de borgers waeren: sy hebben 'er ook het zelve jaer eenen Raed opgeregt, bestaende uyt eenen Voorzitter, genaemt Franciscus Adam van Aefferden, uyt vier Raeds-heeren, eenen Procureur Generael en eenen Geregts-schryver, om te vonnissen over de zaeken van hun Regts-gebied in dat quaertier van Gueldre.

Venloo beroemt zig als de geboorte-plaetze van Hubertus Goltzius, den welken zeer kundig was in de Romeynsche en Griekſche Oudheden, en van Henricus Puteanus van Bammelrode, hiſtorie-ſchryver der Univerſiteyt van Loven, kweekeling en opvolger van den vermaerden Juſtus Lipſius.

De Wapenen van Venloo zyn eenen blauwen Anker zonder gouden Dweers-balk, waer boven eenen halven Leeuw met roode uyſtekende Tonge, den ſteirt geſpleten en van boven als een X.

DE STERKTE STEVENS-WEERT.

HEt Eyland van Stevens-weert omcingeld door de Maeſe, is gelegen op de grenſpaelen van het land van Gulick en van Luyk, eene meyle van Maſyk en van Thorn, en twee van Ruremonde: den Marquis van Aytone, Gouverneur der Nederlanden, dede in 't jaer 1633 naer de dood der Infante Iſabella, in dat Eyland eene ſterkte met zeven Bolwerken opbouwen; en hy dede aldaer, om den koophandel der Hollanders op de Maeſe te dweersboomen, eene Brugge van ſchepen ſlaegen, welkers beginſel langs den anderen kant verſterkt is door eene halve Maene.

Dit was eertyds maer een Kaſteel, het welk Henricus Grave van Berg verkogt aen den Koning van Spagnien; de zelve Heerlykheyd, met verſcheyde ſchoone Dorpen

die'er van af hangen, heeft agtervolgens toebehoort aen den Grave van Styrum.

De Bontgenoten belegerden Stevens-weert op het eynde van September 1702; den Grave van Noyelles hollandschen Generael, hadde het opperbevel in het Beleg, en den Spaenschen Gouverneur gafse over den 2 October; het Guarnisoen wierd met twee stukken Canon naer Namen overgebrogt: deze sterkte wierd in eygendom afgestaen aen de Staeten Generael door den Keyzer Karel den VI., uyt kragte van het Tractaet van Barrier des jaere 1715.

DE STAD WEERT.

DEn Prins van Chimay is Heer van dit klyn Stedeken het welk ook in zig besluyt de schoone landstreken van Nederweert en Wissen: syne voorouders hebben dit geërft van Ernestus Dominicus Prince van Chimay, die tot Pampelunen is gestorven in 't jaer 1686, zynde Onderkoning van Navarre: het is de Hoofdstad van het land het welk men noemt *Peëland*; sy is vier meylen afgelegen van Ruremonde, alwaer men eene groote menigte van torf graeft: daer was voortyds een Kasteel omcingelt door zeer breede Wallen; maer de Oorlogen hebben het zelve by na verwoest, voornaementlyk in 't jaer 1702, als Weerd be-

legerd wierd door de bontgenooten, onder het geleyde van den Prins van Hesse cassel.

De Parochie Kerke is toegeweyd aen den H. Martinus, onder de bescherminge van den H. Servaes tot Maestricht: men beschouwt aldaer de grafstombe van den Grave van Hornes, in't jaer 1568 tot Brussel onthoofd, door bevel van den Hertog van Alba: daer is ook eene Priorye van Kanoniken Regulier van't order van den H. Augustinus, die gestigt zyn in't jaer 1419 ontrent Eyndhoven in de Meyerye van s'Hertoghen-bosch door Joannes Heer van Schoonvorst: de Meyerye is daer naer vervallen aen de Hollanders.

Het Klooster der Minderbroeders wierd aldaer gestigt in't jaer 1461 door Jacobus Grave van Hornes en heere van Weert, die aen hun zyn oud kasteel afstond om'er hun Klooster van te maeken; hy zelfs aenveerde aldaer het Religieuzen Habyt, en hy zong het Evangelie alswanneer synen zone Joannes van Hornes, Bisschop van Luyck, zyne eerste Misse dede in de kerke van den H. Lambertus tot Luyck: hy overlyde in't jaer 1434 en wierd begraeven in de kerke van deze paters.

Het Klooster der Religieuzen Penitentinen wierd gestigt door Joannes van Weert, gebortig van deze Stad, den welken, alhoewel van eene leege geborte, door zyne dapperheyd het opper-bevel bediende van de Keyzerlyke legerbenden: dezen klom tot den trap van zyn fortuyn genoegzaem

wonderlyk op; want het ſchoenmaeken leerende en geſlaegen zynde van ſynen meeſter, nam hy uyt ſpyt dienſt onder de duytſche kryg-benden, de welke door Weert trokken: hy kwytte zoo wel zyne pligten, voornaementlyk in Hongarien, dat hy, tot alle trappen van krygs-eer opgebeurt zynde, Onder-koning van Bohemen en bevel-hebber van Praeg wierd: alwaer hy ſtierf ontrent het jaer 1655.

De Proofdye van Keyzers-boſch, onder het biſdom van Luyk, is gelegen in het Graefschap van Horn, niet verre van Weert; dit is een zeer ſchoon Nonnen-klooſter van het order van Præmonſtreyt, geſtigt in 't jaer 1135, onder de beſtieringe van den Abt van Everbode.

DE STAD ERCKELENS.

ALhoewel dit klyn Stedeken ingelyft is in het hertogdom van Gulik, ſy is nogtans altyd geweeſt aen het hertogdom van Gueldre en van het quartier van Ruremonde: verſcheyde land-beſchryvers houden ſtaende, dat ſy de oude Stad is bekend onder den naem van *Herculis Caſtra*: des zelfs grond-gebied is genoegzaem wyd uytgeſtrekt, het welk men noemt *De Voogdye van Erckelens*. Naer dat de zelve hadde toebehoort aen het Capittel van Onze Lieve Vrouwe tot Aken,

is ſy overgegaen tot zeer luyſterlyke heeren, verknogt aen de oude Graven van Guel-dre; men beſchouwt 'er alnog hun oud Kaſteel: daer is een Minderbroeders Klooſter en een Gaſt-huys: de kryg-benden van den Keurvorſt van den Paltz ſyn het zelve komen bezetten in 't jaer 1712 en ſy is agtervolgens aen dezen Vorſt gebleven: in't jaer 1713 en 1720 is ſy byna gantſch afgebrand geweeſt.

Men beſchouwt ontrent Erckelens de oude en ſchoone Abdye van Gladbach, toegewyd aen de H. Vitus, gelegen in het hertogdom van Gulik en in het biſdom van Ceulen; ſy word bewoond door Benedictinen, die aldaer onder andere eene zeer ſchoone heylige kas bewaeren, in de welke het hoofd van den H. Laurentius beruſt: den Koning Philippus den II. hebbende het vermaerd klooſter van Eſcurial in Spagnien doen opbouwen, ter eere van dezen heyligen, heeft alle moeyte by de Moniken van Gladbach aengewend, om deze overblyfzels te bekomen, daer zelfs het gezag van den Paus met de alderſchoonſte geloftens toe gebruykende; zonder dat het hem nogtans is konnen gelukken, even als het zelve wierd afgeſlaegen aen de Arts-hertogen Albertus en Iſabella, naer zoo vele aenhoudende verzoeken die ontrent zeſtig jaeren lang geduert hebben.

DE STAD WACHTENDONK.

DE voornaemste sterkte van dit klyn Stedeken, het welk gelegen is twee mylen van Gueldre, bestaet in de moerassen die het rondom gelegen heeft, en in de waters der riviere de Niers, die haere wallen vervullen: sy heeft haeren naem gegeven aen de luysterlyke en aloude familie der Graven van Wachtendonck, de welke alnog in stant is in Duytsland en uyt de welke voortyds eenen Arts-bisschop van Mechelen is geweest.

De Hollanders de zelve overweldigd hebbende in het begin der beroertens, belegerde haer den Grave van Mansfeld in 't jaer 1588, met een gedeelte van het Spaensche leger, en verbryzelde haer op eene eysschelyke wyze door de kanon-ballen en bomben, de welke men in de Nederlanden voor den eersten keer in dit beleg gebruykt heeft: de belegerde verdedigden zig met dusdaenige dapperheyd, dat, alhoewel de Stad op eenen hoop geschoten was, de belegeraers zig verpligt zouden hebben gevonden deze te verlaeten naer een beleg van dry maenden, waer 't dat den Gouverneur, den Colonel Chircourt, de Stad niet hadde overgegeven aen den Grave van Mansfeld, alswanneer sy op het punt was van onderstand te ontfangen.

In 't jaer 1600 ernam Ludovicus Grave van Nassauw het Kasteel van Wachtendonck, door de bevoordeelinge van het ys, in eenen tyd als 'er maer dertig mannen tot bezet laegen; de voornaemste verdediginge geschiede aldaer door de dienst-maert van den Gouverneur, de welke alleen vyf soldaeten doodde die met leerders het Kasteel beklommen.

In 't jaer 1603 overweldigde haer Henricus Grave van Berg door krygs-list; maer syn volk wierd weynigen tyd daer naer gedwongen de zelve over-te-geven by gebrek van levens-middelen: den Grave van Buquoy Generael der Spaensche kryg-benden, ernam-ze in 't jaer. 1625.

Daer is een klooster van religieuzen van den regel van den H. Franciscus, genaemt *Het Dal van Josaphat*: dit is ongelukkiglyk afgebrant den 14 Augusti 1708, met de kerke en het grootste gedeelte der huyzen van de Stad.

De Wapenen van Wachtendonck zyn een goude Kasteel op welkers bovenste eene roode Lelie staet.

HET GRAEFSCHAP VAN NAMEN.

DEez Provintie heeft maer twaelf Mylen in haere lengde en thien in haere breede, zy heeft langs het noorde voor grens-paelen het Hertogdom vau Braband, van het welke zy is afgeschyden door *de hooge Baene*, de welke een overblyfsel is van de aloude weghen van het roomsch Keyzerryk nemende haeren loop van Bavay, naer den kant van Tongeren; langs den westen heeft zy Henegauw; langs den oosten Hasbaye en Condroz, landstreken van het grondgebied van Luyck, en langs den zuyden het land tusschen de Sambre en de Maes: des zelfs grondgebied is bergagtig en ongelyk, besprocyt door de Rivieren de Maes de Sambre en de Mehagne: het is vol bosschen, de welke voorzien zyn van alle wild, voornaementlyk in zyne zuydelyke streke: alwaer het woud van Marlagne gelegen is; het besluyt in zig eene menigte van yzer en loot meynen, alle soorten van marmer: witte en blauwe steen-kuylen, schalie gronden en

ſteenkool meynen, verſchyde vuerovens, glasblaſeryen &c. hier in beſtaet den voornaemſten koophandel en rykdom van dit land. Men verwonderd aldaer de vernuftheyd der inwoonders de welke in de meynen en ſteenkuylen werken, als ook de werktuygen die zy gebruyken om het water uyt te dryven, voornamentlyk dat, het welk gebruykt word om het loot te trekken, dit brengt men in beweginge door den damp alleen, zynde eene nieuwe uytvindinge van eenen Engelsman.

Dit Graefschap bevat in zig de Stad Namen, des zelfs hoofd-plaetze; Charleroi, Charlemont, Marienburg, Bouvigne en Walcourt, met ontrent 180. Dorpen: men verdeyld het zelve in 7 Bailliuagien, die van Namen van Waſſeige, van Feix; van Fleurus, van Bouvigne, van Sanſon en van Poilvache.

De inwoonders van dit land zyn die de welke Julius Cæſar in zyne gedenk-boeken noemt *Pleumoſiers*, zy hongen oudtyds af van *de Advatiken*, een volk het welk Tongeren bewoonde: de ſchryvers over de Nederlandſche oudheden geven een naem-lyſtige beſchryvinge van de Marquiſen en Graven van Namen; de welke zy doen opklimmen tot het jaer 276, maer alzoo de zelve te zeer met verdichtzels vervult is, zoo zullen wy enkelyk deze aenhaelen de welke genoegzaem blykelyk is: men weet geenzints

den

den tyd wanneer dat het land van Namen van Marquizaet tot Graefschap is opgeregt, men vind'er zelfs verscheyde die het voormaels bezeten hebben, zonder onderschyd Graven ofte Marquizen van Namen genoemd wordende.

GRAVEN VAN NAMEN.

I. Naymo Hertog van Beyeren, wierd door Keyzer Karel den grooten begiftigd met het Kasteel en Marquizaet van Namen, hy overlyde in 't jaer 812.

II. Thierry genaemt den *Kloekmoedigen* overlyde ontrent het jaer 820.

III. Amaulry Neve van Thierry stierf in 't jaer 842.

IV. Gerardus, overleden in 't jaer 899.

V. Berengerius, gezeyd *den Getrouwen*, overleden in 't jaer 940.

VI. Robertus overleden in 't jaer 962.

VII. Albertus den I. gezeyd *den Gelukkigen*, overleden ontrent het jaer 998. hy hadde ten houwelyk genomen Ermengardis, dogter van Karel Hertog van Lorrynen.

VIII. Rotbodus, gezeyd den *Myneedigen*, zone van Albertus stierf in 't jaer 1016.

IX. Albertus den II. houwelykte met Regulindis, dogter van Gotilon, Hertog van Lorrynen, uyt de welke hy Albertus, den III. gewonnen heeft hy wierd gedood in eenen Veld-slag in 't jaer 1067.

X. Albertus den III. gezeyd *den Vreedzaemigen*, overlyde in't jaer 1102; hy heeft uyt ſyne vrouwe Ida, weduwe van Fredericus van Luxemburg, Hertog van Neder-Lorrynen, vier zonen en eene dogter gewonnen: Godefridus ſynen zone volgde hem op, en Fredericus wierd Biſſchop van Luyck.

XI. Godefridus nam voor ſyne eerſte vrouwe Sybillle dogter van den Grave van Porceau, uyt de welke hy twee dogters heeft gewonnen; en voor ſyne tweede Hermenſona, Gravinne van Luxemburg, die hem tot houwelykx gift toebrogt deze Provintie met die van Limburg, uyt de welke hy twee kinders won Henricus en Adelaïda: Henricus bygenaemt *den Blinden*, behield het Graefschap van Luxemburg, en Adelaïda trouwde met Bauduinus Grave van Henegouw, en brogt hem tot houwelyks goed toe het Graefschap van Namen. Sy zyn begraeven in de Abdye van Floreſſe, die ſy geſtigt hebben voor religieuzen van het order van Præmonſtreyt.

XII. Bauduinus, gezeyt *den Bauwer*, Grave van Henegauw, heeft uyt Adelaïda ſyne egt-genote gewonnen vier zonen en dry dogters en hy overlyde in 't jaer 1170.

XIII. Bauduinus, bygenaemt den *Kloekmoedigen*, was Grave van Vlaenderen, van Henegauw en van Namen, hy houwelykte in 't jaer 1169 met Margareta van Alſacen, Gravinne van Vlaenderen, uyt de welke hy Bauduinus gewonnen heeft, Keyzer van Con-

ſtantinopelen, Grave van Vlaenderen en van Henegauw, en Philippus Grave van Namen: Bauduinus overlyde in 't jaer 1195 een jaer naer de dood van ſyne egt-genote.

XIV. Philippus, bygenaemt *den Edelen*, nam Maria van Vrankryk ten houwelyk, dogter van den Koning Philippus Auguſtus, uyt de welke hy geene kinderen gewonnen heeft; hy overlyde in 't jaer 1212 en wierd begraeven in de kerke van den H. Aubinus tot Namen.

XV. Jolanda, zuſter van Philippus *den Edelen*, volgde hem op; ſy hadde ten houwelyk genomen Petrus van Courtenay Grave van Auxerres en van Tonnere, die ook den titel van Marquies van Namen aennam: in't jaer 1216 wierd hy Keyzer van Conſtantinopelen verkozen, en twee jaer daer naer met ſyne egt-genote tot Roomen gekroont door den Paus Honorius den III.; maer op ſyne aenkomſte in het H. Land wierd hy in egteniſſe genomen door Theodorus Laſcaris, Keyzer der Grieken, en eyndigde ellendiglyk ſyne dagen in eene gevangenis.

Den Keyzer Petrus van Courtenay, liet vier zonen naer, van welke Robertus Keyzer van Conſtantinopelen wierd naer ſynen vader, hy overlyde in 't jaer 1229: Bauduinus den II., opvolger van ſynen broeder, en den laeſten Keyzer der Latynen, verloor de Stad Conſtantinopelen in 't jaer 1261; Philippus bygenaemt *met de Lippe* wierd gedood

in het beleg van Avignon in 't jaer 1226 en Henricus nam ook den titel van Marquis van Namen aen, naer de dood van fynen broeder Philippus, alhoewel 'er noyt nog den eenen nog den anderen bezittinge heeft van genomen.

XVI. Walerand den II., Hertog van Limburg, den welken gehouwelykt hadde in 't jaer 1214 Ermenfona van Luxemburg dogter van den Hertog Henricus *den Blinden*, zone van Godefridus Grave van Namen, ftelde zig in bezit van het land van Namen, geduerende de afwezendheyd van Jolanda en tot naedeel van haere kinderen; hunne gefchillen wierden eyndelyk bygelegd door een verdrag gefloten tot Dinant in 't jaer 1222, uyt kragte van welk den Hertog van Limburg alleen bezitter bleef van het Graeffchap van Namen. Walerand ftierf in 't jaer 1244.

XVII. Henricus, bygenaemt *den Grooten* oft *den Blonten*, Grave van Luxemburg, van Namen, enz. houwelykte in 't jaer 1240 met Margareta van Barr, uyt de welke hy Ifabella gewonnen heeft, die hy ten houwelyke gaf aen Guy van Dampierre, Grave van Vlaenderen, aen den welken hy ook het Graefschap van Namen afstont in 't jaer 1261.

XVIII. Guy van Dampierre, Grave van Vlaenderen, van Namen, enz. liet naer uyt fyne egt-genote Ifabella van Namen, vier

zonen en zeven dogters, van welke Joannes, die den oudsten was, hem opvolgde in het Graefschap van Namen: hy stierf in 't jaer 1305, en wierd begraeven in de Abdye van Flinen by Douay.

XIX. Joannes, Grave van Namen, heere van Sluys, trouwde voor syne eerste vrouwe Margareta van Bourbon dogter van Robertus van Vrankryk, de welke zonder kinders overlyde in 't jaer 1309: in 't jaer 1313 nam hy voor syne tweede vrouwe Maria dogter van Philippus van Artois, heere van Couches, enz. uyt de welke hy gewonnen heeft Joannes den II., zeven andere zonen en eene dogter; hy overlyde in 't jaer 1330 en wierd in de Celle-broeders begraeven tot Parys.

XX. Joannes den II., Grave van Namen, stierf zonder naegeslagt in 't jaer 1335.

XXI. Guy den II, gezeyt *den Spraekzaemen*, volgde synen broeder Joannes den II. op; dog hy stierf insgelyks zonder naegeslagt in 't jaer 1336.

XXII. Guilielmus den I., gezeyt *den Ryken*, broeder van de voorgaende, trouwde voor syne eerste vrouwe Joanna van Henegauw, Gravinne van Soisson, uyt de welke hy geene kinderen gehad heeft, in 't jaer 1352 nam hy voor syne tweede vrouwe Catharina van Savoyen, uyt de welke hy dry kinderen gewonnen heeft, Guilielmus den II. en Joannes den III., die hem zyn opgevolgd, en Maria van Namen, de welke trouwde

met Petrus Brebar, Groot-zee-bewind-hebber van Vrankryk. Den Grave Guilielmus ſtierf in 't jaer 1391 en wierd begraeven by de Minderbroeders tot Namen.

XXIII. Guilielmus den II., heer van Bethunen en van Montaigle, nam eerſt ten houwelyk Maria van Barr en daer naer Joanna van Harcourt, maer hy ſtierf in't jaer 1418 zonder kinderen en wierd by ſynen vader begraeven.

XXIV. Joannes den III. heer van Bailleul en van Peteghem, volgde ſynen broeder op en ſtierf inſgelyks zonder naer-geſlagt in't jaer 1429; hy wierd begraeven in de kerke van den H. Aubinus: hy maekte Philippus *den Goeden*, Hertog van Bourgognien, ſynen algemynen erfgenaem, aen den welken hy van voorts het Graefſchap van Namen hadde afgeſtaen, met verſcheyde andere grondgebieden in Vlaenderen, mits betaelende 13200 goud kroonen: *men zoud het vervolg van ſynen ſtam konnen beſchouwen onder de Hertogen van Braband in het eerſte deel.*

Maximilianus Emanuël Keurvorſt van Beyeren, den 22 January 1712 bekomen hebbende de Opper-heerſchappyeſchap over de Nederlanden, door de erffeniſſe van Philippus den V., wierd den 17 Mey agtervolgens zelfs in Perſoon ingehaeld als Grave van Namen binnen des zelfs hoofdſtad; dog dezen Vorſt dede in't jaer 1714, afstand van alle zyne Regts-eyſchingen op dit Graefſchap.

Karel den VI. Keyzer en Koning van Spagnien wierd den 18 October 1717 ingehuld; den Grave de Lannoy de Clairvaux, bestierder der Provintie, ontfong de huldinge in den naem van syne Majesteyt.

Men moet zeggen tot lof van die van Namen; dat in de groote beroertens der zesthiende eeuw Namen en Luxemburg de twee eenigste Provintien geweest zyn, die getrouw bleven aen den Koning van Spagnien hunnen Heerschappye-hebber.

De Staeten zyn'er opgemaekt uyt dry ledemaeten, te weten uyt de Geestelykheyd, den Edeldom, en de benoemde der Stad: den Bisschop van Namen is het hoofd van den geestelyken staet; naer hem volgen'er zeven Abten; dien van Waufort van het order van den H. Benedictus; dien van Floreffe, van het order van Præmonstreyt; dien van Grand-pré, van Moulins, Jardinet en Boneffe, alle van het order van Citeaux; en dien van Jeronsart, van het order van den H. Augustinus, buyten de Proosdyen der Kapittels van Sclayn en Walcourt.

Het tweede litmaet van den staet is den Edeldom, die 'er zeer ryktallig is; des zelfs hoofd is den Gouverneur der Provintie.

Het derde litmaet is opgemaekt uyt de Stads-regeringe van Namen, en de afgezonderde der Steden van Bouvigne, van Walcourt en van Fleurus: den ganschen staet

word niet vergadert, ten zy door uytdrukkelyk bevel van den Heerschappy-hebber; maer ider litmaet verkiest zyne gewoonelylyke benoemden, de welke alsdan tot Namen vergaderinge houden.

Men heeft in het Graefschap van Namen twaelf pairschappen ofte leen-goederen, die verheffen van het kasteel van Namen; te weten, het Regts-gebied van Syes, het welk tegenwoordig toebehoort aen den heer van Spontin; de Heerlykheyd van Bailleul, toe behoorende aen den Prince de Ligne; het leengoed van Audenaerde; dat van Obay toehoorende aen den Abt van Floresse; dat van Avelois, gedeeeltlyk aen den Abt van Floresse en gedeeltelyk aen den Baron van Roose en van Leeuw; Ham op de Sambre, toehoorende aen den Baron van Roose; Faulx, voortyds aen den heere van Coswarem: dit leengoed is tot niet; de landstreken Boussu, in Henegauw, toebehoorende aen den Prince van Chimay, Zetrude en Lumay, toehoorende aen den Grave van Berghes en Olhain; het leengoed van Wanges; dat van Bergiliers, toebehoorende aen den Baron van Cortembach; het Pairschap van Poilvache het welk te niet is, sedert dat het toebehoort aen den Souveryn.

Sedert dat de Opper-heerschappye van het Graefschap van Namen aen den Keyzer Karel den VI. is, heeft men de volgende

Gouverneurs oft Hoog-baillieus in deze Provintie gehad.

GOUVERNEURS VAN NAMEN.

I. Adrianus Gerardus, Grave van Lannoy en Clairvaux, Raeds-heer van den Raed van Staet wierd door zyne Keyzerlyke Majesteyt benoemd tot Bestierder in't jaer 1714; hy overlyde den 22. December 1730.

II. Conrardus Albertus Carolus, Hertog van Ursel, Baron van Hoboken, Grave van Grobbendonck, &c. volgde hem op in't jaer 1731 en stierf den 3 Mey 1738.

III. Carolus Emanuël Josephus Prince van Gavre, Marquis van Aiseau, Kamerheer van zyne Kyzerlyke en Koninglyke Majesteyt, wierd benoemd tot Bestierder en Hoog-baillieu den 30 Augusty 1739 en dede zynen intré den 8 October.

Onder de oude Graven, wierden alle de zaeken der Provintie gevonnist door de Leenheeren van het Graefschap; maer den Keyzer Maximilianus en zynen klyn zone Karel, hebben aldaer in't jaer 1509 eenen raed opgeregt, bestaende uyt den Hoofd-ballieu en thien Raedsheeren, onder de welke'er 4 geestelyke waeren; in't jaer 1551 veranderde Maria, Koninginne van Hongarien, zuster van den Keyzer Karel den V., en Gouvernante der Nederlanden, den zelven, en maekte hem op uyt eenen Voorzitter en 4 wereldlyke Raedsheeren, de welke tegenwoordig

ten getalle van zes zyn, daer onder begrepen zynde den Procureur Generael: men beroept van daer voor den grooten Raede van Mechelen.

VOORZITTERS VAN DEN PROVINTIALEN RAED VAN NAMEN.

I. Joannes Le Rouſſel, in't jaer 1509; van voorts Raeds-heer in den grooten raed; hy overlyde in 't jaer 1522.

II. Joannes Jonglet heer van Marets; hy overlyde in 't jaer 1540, Raeds-heer zynde in den geheymen raed.

III. Hercules van Dinant.

IV. Thierry L'Arballeſtrier.

V. Ludovicus Martigny, Raeds-heer in den grooten raed, agtervolgens Voorzitter in den raed van Namen in 't jaer 1547, en het volgende jaer in dien van Artois.

VI. Jacobus Muiſſart, Raeds-heer in den grooten raed van Mechelen, volgde hem op in 't jaer 1548.

VII. Franciſcus Fruitier.

VIII. Philippus Le Cocq.

IX. Guilielmus de Maſnuy.

X. Petrus van den Boſch, hy wierd in 't jaer 1610 Cancellier van Guelderland en ſtierf in 't jaer 1614.

XI. Joannes Prooſt, van voorts Raeds-heer in den grooten raed van Mechelen, volgde hem op in't jaer 1611 en ſtierf in't jaer 1619.

XII. Zeger Colez, hy wierd in 't jaer 1628

Voorzitter van den grooten raed van Mechelen, alwaer hy voortyds ook Raeds-heer geweest was, en stierf aldaer in't jaer 1638

XIII. Joannes Gerlais, van voorts Raeds heer tot Mechelen, overleden den 10 November 1642.

XIV. Joannes Baptista Polchet, van voorts Raeds-heer tot Namen en tot Mechelen; hy stierf in 't jaer 1650.

XV. Petrus de Cortille, Raeds-heer tot Namen, overleden den 27 Juny 1673.

XVI. Franciscus Floriet, overleden in 't jaer 1678.

XVII. Joannes Drosmél.

XVIII. Nicolaus Cuvelier.

XIX. Robertus Henrart.

XX. Nicolaus Philippus de Wespin.

XXI. Nicolaus Cuvelier, zone van den voorgemelden, overleden in't jaer 1717.

XXII. Franciscus Josephus de Lambillon.

XXIII. Thomas Moloteau, Raeds-heer van dezen raed, wierd tot des zelfs Voorzitter benoemd door den Koning Ludovicus den XV. in't jaer 1747; dog hy wierd daer naer afgestelt door de Keyzerinne Koninginne.

XXIV. Justus de Bervoet, van Furnen, eerst Raeds-heer in den grooten-raed van Mechelen, agtervolgens in den raed van staet en van financie, wierd Voorzitter van den raed van Namen benoemd door haere Keyzerlyke Majesteyt den 15 October 1749.

DE STAD NAMEN.

DEze Stad is gelegen tusschen twee bergen op de saemen - vloeyinge van de Sambre en de Maeze : sy word beschermt door een zeer sterk Kasteel, het welk langen tyd voor de Stad gebouwt is geweest : dit Kasteel bevat in zig met syne beschanzingen zoo veel beloop van grond als de Stad zelve ; het is verdeyld in dry deelen, welkers een het oud Kasteel is; alwaer men eene Kerke beschouwt toegeweyd aen den H. Petrus, voortyds eene Collegiaele voor twaelf Kanoniken en eenen Prooft, de welke overgestelt zyn in de Cathedrale Kerke tot Namen : het ander gedeelte, meer verheven, word genoemt het nieuw land; het derde is de sterkte van Oragnien, ofte van Coehorn, voordspruytende van den naem van dien vermaerden Ingenieur, volgens welkers ontwerp het zelve volbouwt is in't jaer 1691, door bevel van Guilielmus den III., Koning van Engeland.

Dit kasteel is tegenwoordiglyk voor het grootste gedeelte geslegt.

Verscheyde beschanzingen omçingelen de Stad, welkers voornaemste zyn de Maes-sterkte en de Cocquelet-sterkte naest de Lovensche poort, welkers beschanzingen eene groote uytgestrektheyd bevatten.

Den

Den Koning Ludovicus den XIV. kwam zelfs in persoon Namen belegeren den 25 Mey 1692, naer dat hy het beleg hadde doen beginnen door den Marquis van Boufflers: den 1 Juny opende men de loop-graven en de Stad en bood maer zes dagen tegenstand: men randde agtervolgens het fort Oragnien aen het welk zig den 22 overgaf, en des zelfs bezettinge wierd krygs-gevangene naer Gend geleyd, dan randden de franschen het oud Kasteel aen, het welk geenen onderstand hebbende konnen bekomen, zig overgaf: den Prince van Barbançon, Gouverneur der Stad en der Provintie, gaf-ze over by Verdrags-handel; des zelfs bezettinge wierd naer Loven geleyd en den Grave van Guiscard wierd als Gouverneur aengestelt. De fransche bleven dry jaeren in des zelfs bezit, en versterkten zeer aenmerkelyk alle des zelfs werken. Ondertusschen den Koning Guilielmus den III. belegerde deze plaets den 3 July 1695: den Maerschalk van Boufflers was'er daegs van te voren ingetrokken met eene merkelyke krygbende: deze belegeringe is eene der bloedigste en der gedenkweerdigdigste van dezen ganschen oorlog; want men dede langs wederzeyds zeer geweldige poogingen; het guarnizoen bestond uyt 14000 mannen. Den Maerschalk van Villeroi hadde het bevel over een Leger van 100000 mannen uyt inzigt om eene afwendinge te maeken van de belegeringe, hy stelde alle beden-

kelyke krygs-listen in het werk, om het klyn leger van den Prins van Vaudemont in Vlaenderen, te slaegen; dog dit dede eenen zeer eerlyken aftogt: Villeroi nam Deynse en Dixmuyden in, door de lafhertigheyd van hun guarnizoen; hy stelde zelfs vast de Stad Brussel te bombarderen, om de bontgenoten door dit ongeval af te trekken van de belegeringe van Namen; maer niets kon de Princen en de Generaels van hun voornemen aftrekken: men liep zelfs op eenen dag tot drymael toe zeer geweldig storm op de Stad, de welke zig den 4 Augusty overgaf; terstond blyvende vervolgen in de aenvallen op de Kasteelen, liep men den 30 Augusty eenen algemeynen storm, den welken duerde van elf uren voor noen tot vier uren naer middag, en zy overweldigden eyndelyk den bedekten weg, alhoewel met verlies van meer als 1200 mannen: den Maerschalk van Boufflers zyn guarnizoen reeds vermindert ziende op 4000 mannen, dede de chamade slaen den 1 September, en het guarnizoen trok'er den zesden uyt, met alle eerteekens van den kryg, om zig naer Givet te begeven: ondertusschen dede den Koning van Engeland den Maerschalk ophouden, alswanneer hy aen het hoofd der Fransche krygbenden uyttrok, en hy wierd voor eenigen tyd naer Maestricht overgebrogt, om den Koning van Vrankryk te verpligten, dat hy de guarnizoenen van

Deynse en Dixmuyden, de welke hy krygsgevangen hield, zoude ontslaen

Den 26 July 1704 naederde het leger der bontgenoten deze Stad, onder het bevel van den Grave van Nassau-Owerkercke; dog naer een groot getal bomben en gloeyende ballen 'er ingesmeten te hebben, vertrok het van daer zonder aenzinelyke schade veroorzaekt te hebben.

In't jaer 1713 den vrede gesloten zynde tot Uytrecht tusschen Vrankryk, Spagnien en de bontgenoten, wierd Namen aen de Staeten Generael afgestaen, om hun te dienen als eene barriere tegen Vrankryk; en in 't jaer 1714 leverde den Graeve Maffey, Generael der Beyersche kryg-benden, de welke vanvoorts de Stad bezaten in den naem van den Keurvorst, de zelve over aen de kryg-benden der Staeten, de welke aldaer het oppergezag behielden over het krygs-bestier, met belastinge van de beschanzingen te onderhouden; ondertusschen de opper-heerschapyeschap met de borgerlyke en staet-kundige heerschinge zyn altyd in het vermogen van het huys van Oostenryck gebleven; tot dat eyndelyk syne Keyzerlyke Majesteyt Josephus den II. de krygbenden der Staeten Generael alle de Barrier-steden heeft doen ontruymen in't jaer 1782.

De Fransche belegerden Namen in het begin der maend September 1746 met een Leger onder het bevel van den Grave van

Clairmont, Prince van den bloede, en van den Generael Grave van Lowendael: de loop-graven wierden geopent den 12 der zelve maend voor de Stad, die zig den 19 overgaf; men begon het Kasteel te bombarderen den 24 en het gaf zig over den 30 der zelve maend: den Hollandschen Lieutenant Generael Krommelin gaf zig krygs-gevangen met de gansche bezettinge: den Grave van Lowendael bleef aldaer Gouverneur tot den 10 February 1749 alswanneer de Fransche deze plaetze ontruymden, gelykvormiglyk aen het vredens verdrag van Aken; en de krygbenden der Staeten Generael trokken'er den zelven dag wederom in, op den zelven voet als te voren.

Namen heeft eenen Bisschoppelyken stoel, afhangelyk van het Arts-bisdom van Cameryk; hy besluyt in zig vier Abdyen van het order van den H. Benedictus, veerthien van het order van Citeaux, een van Premonstreyt, een Abdye en twee Prioryen van Kanoniken regulier, zeven Kapittels van Kanoniken, dry van edele Kanonikerssen, en een menigte van kloosters.

Philippus den II. Koning van Spagnien, willende de jaerlyksche inkomsten van den nieuwen Bisschop beschikken, bewees hem eerstelyk de Abdye van Floresse; daer naer die van den H. Gerardus, van het order van den H. Benedictus, van de welke den Bisschop nog Abt en bestierder is, boven dien bewees hy hem nog twee Prioryen, de eene van

Namesche op de Macs, de andere van Bertreye in waelsch Braband.

DE BISSCHOPPEN VAN NAMEN.

I. Antonius Havet, van Arras, Hoog-leeraer in de H. Godtheyd, van het order van den H. Dominicus, wierd ingewyd in't jaer 1562; daer naer heeft hy zig bevonden op de zittinge van het Concilie van Trenten; hy hield in 't jaer 1570 eene kerk-vergaederinge zyns Bisdoms en stierf in't jaer 1578.

II. Franciscus Wallon-Chapelle, van St. Omer, Religieus van het order van den H. Franciscus wierd ingewyd in't jaer 1579 en overlyde in 't jaer 1592.

III. Joannes Dave van Namen, Proost der Cathedrale tot Namen, en Geestelyken Raedsheer in den grooten Raede, wierd ingewyd in 't jaer 1594 en overlyde het volgende jaer.

IV. Jacobus Blasæus, van Brugge, van het order van den H. Franciscus, wierd in 't jaer 1597 ingeweyd en ging in 't jaer 1600 over naer het Bisdom van St. Omer.

V. Franciscus de Buisseret van Bergen-in-Henegauw Deken en Vicaris Generael van Cameryk, ingeweyd zynde in't jaer 1602 hield in 't jaer 1604 en 1605 een Kerk-vergaederinge syns Bisdoms, en wierd begiftigt met het Arts-bisdom van Cameryk in 't jaer 1614, alwaer hy overlyde: in 't jaer 1615.

VI. Joannes Dauvin, van Namen, Canonik en Archidiaken tot Namen; hy hield

eene Kerkvergaederinge ſyns Biſdoms in 't jaer 1625 en overleyde in 't jaer 1628.

VII. Engelbertus van den Boſch, Prooſt van St Piters tot Ryſſel, wierd ingeweyd in 't jaer 1629; hy hield eene Kerk-vergaederinge ſyn Biſdoms in 't jaer 1639 en overleyde in 't jaer 1651.

VIII. Joannes van Wachtendonck, van Mechelen, Prooſt der Arts-biſſchoppelyke Kerk tot Mechelen, Raedsheer in den grooten Raede, wierd ingeweyd in 't jaer 1654, en hield eene Kerk-vergaederinge ſyns Biſdoms 1659; in 't jaer 1667 wierd hy verkoren tot Arts-biſſchop van Mechelen, alwaer hy ſtierf in 't jaer 1668.

IX. Ignatius Auguſtinus van Grobbendonck, Kanonik, Arts-diaken en Vicaris Generael van Doornyk, van voorts benoemd zynde geweeſt tot het Biſdom van Ruremonde; hy wierd ingeweyd in het jaer 1667 en ging over tot het Biſdom van Gend in 't jaer 1679, alwaer hy ſtierf in 't jaer 1680.

X. Petrus van den Perre, van Bruſſel, Kanonik der Cathedraele van Antwerpen, benoemd tot het Biſdom van St. Omer, en agtervolgens tot dat van Namen in 't jaer 1680; hy overleyde in 't jaer 1695.

Albertus de Traizignies, Borg-grave van Bilſteyn, Prooſt van Nyvel, Kanonik van 't Capittel van St. Waudru tot Bergen, wierd benoemt tot het biſdom van Namen; dog

A NAMUR
TOT

hy bedankte hier over en ſtierf in 't jaer 1699.

XI. Ferdinandus Maximilianus, Grave van Berlo van Brus, van Namen, Kanonik van St. Lambertus tot Luyk en Arts-diaken van de Luykſche Kempen, wierd ingewyd in 't jaer 1697, alſdan ook zynde Prooſt van St. Paulus tot Luyk en ſtierf den 24 Auguſty 1725.

XII. Thomas Joannes Franciſcus, Grave van Strickland en van Sizerghe, eenen Engels-man, Sorbonſchen-hoog-leeraer, wereldlyken Abt van St. Pieters tot Préaux in Vrankryk, wierd tot dit biſdom benoemd in't jaer 1725 door den Keyzer Karel den VI, en ingewyd tot Mechelen den 28 September 1727; hy heeft zeer luyſterlyk het Biſſchoppelyk Paleys en Seminarie opgebouwt, als ook een zeer ſchoon buyten-goed: hy ſtierf tot Loven den 14 January 1740 in den ouderdom van 57 jaeren, ſyn Seminarie vollen erf-genaem laetende.

XIII. Paulus Godefridus van Berlo, van Frandouaire, Prooſt der Kerke van Nyvel, tot dit biſdom benoemd door de Arts-hertoginne Maria Eliſabeth, Gouvernante der Nederlanden, wierd ingewyd tot Bruſſel den 9 April 1741, door den heer Tempi, Arts-biſſchop van Nicomedien, Nuntius van ſyne Heyligheyd.

De Cathedrale Kerke heeft voor beſchermheyligen St. Aubinus Prieſter en Martelaer van Mayence, welkers overblyfzels men al-

daer bewaerd : het Capittel erkend als ſy-
nen ſtigter in 't jaer 1046 Albertus den II.,
Grave van Namen, en des zelfs eerſten De-
ken is geweeſt Fredericus Hertog van Ne-
der-Lorrynen, den welken daer naer Arts-
diaken van Luyk wierd, en agtervolgens
Paus, onder den naem van Stephanus den
X. : daer zyn twintig Kanonikxdyen, ter ver-
gevinge van den Opper-heerſchappy-hebber,
uytgenomen de negen Graduëlen, de welke
verkiesbaer zyn als elders : des zelfs weer-
digheden zyn : den Prooſt, den Deken, twee
Arts-diakens, den eenen van het Naemſche
en den anderen van Waelſch-Braband ; buy-
ten deze is 'er eenen Cantor, eenen Arts-
prieſter en eenen Scholaſter : dit was eertyds
eene der geringſte Cathedrale Kerken van het
land ; maer den Biſſchop en de Kanoniken
aengewekt door eenen bezonderen iever, en
zig betrouwende op de Goddelyke voorzie-
nigheyd, deden-ze in 't jaer 1751 afbreken
even als de Parochie Kerke van St Jan ; men
bouwde dan eene gantſche nieuwe Kerke ;
waer van den Prince van Gavre, Gouver-
neur der Provintie, den eerſten ſteen leydde
uyt den naem van den Hertog Karel van
Lorrynen.

Men beſchouwt tot Namen alnog de Col-
legiale Kerke van onze Lieve Vrouwe, al-
waer eertyds agthien Kanoniken waren,
welkers getal agtervolgens op twaelf is ge-
brogt ; den Biſſchop is hunnen wereldlyken

Prelaet, en die de Kanonikxdyen met den Paus vergeeft; ſy hebben ook eenen Prooſt en eenen Deken: dit is de voornaemſte Parochie Kerke der Stad, zynde de andere die van St. Jan Baptiſt, die van den H. Lupus, en die van den H. Nicolaus; de Kerke van den H. Joannes Evangeliſt, de welke eertyds eene der Parochie Kerken van Namen was, is afgebroken en ingelyft aen de Cathedrale.

Men heeft'er altyd zes Religieuze klooſters gehad; de Jeſuiten, die aldaer de grondbeginſelen der latynſche taele leerden; de Minderbroeders, welkers uytmuntende Kerk volbouwt is geweeſt in 't jaer 1753; de Predikheeren, aldaer aenveert in 't jaer 1648; de Capucienen, de Ongeſchonde Carmeliten en de Kruys-heeren; men heeft'er ook zeven vrouwe klooſters, de welke zyn: de erſtelde Benedictinen, gezeyt den Onze L. Vrouwe van den Vrede, de Urſelinnen, de Annuntiaten, de Ongeſchoende Carmeliterſſen, de Recolectinen, de Witte-vrouwen, ofte Geſchoende Carmeliterſſen en Swart-zuſters: de Kerke der Jeſuiten is verwonderens-weerdig door haere bouw-kunde, door haer welfzel van witten marmer, door haeren voorgevel en de algemeyne rykelykheyd; ſy is geheel van rooden en zwarten marmer opgebouwt, onderſteunt door twaelf zwaere colommen van rooden marmer.

Het hof van den Prins verdiend inſge-

lykx de aendagtigheyd der vremdelingen: de Stad word jaerelyks schoonder en schoonder zoo door de bezorgingen der Stads-regeeringe, als door het gemak dat men 'er heeft om te bouwen, alzoo alle de bouw-stoffen daer zeer goeden koop en ter hand zyn.

De inwoonders nemen 'er gantsch bezondere verlustingen: sy klimmen op zeer hooge stelten en verdeylen zig in twee benden, de welke tegens elkanderen vegten; de eene word genoemt de *Melans* en de andere de *Havressen*.

De Stads-regeeringe van Namen word gewoonelyk vernieuwt op St. Andries door den Gouverneur van het land: den Hoofdmeyer bekleed de eerste weerdigheyd, welkers ampt altydduerende is; onder de zeven Schepenen zyn dry Edel-lieden, twee Advocaten, en twee borgers; buyten deze heeft men den Borger-meester ofte eersten verkozen, den Lieutenant-meyer ofte tweeden verkozen, den Geregts-schryver der Stad, dien der verkozen, en vier Gezwoorne.

Den anderen regter-stoel is de Souveryne Baillieuagie, opgemaekt uyt zes regts-geleerde raeden, de welke vonnissen over alle leenzaeken op de eerste aenzoekinge; den Gouverneur der Provintie is des zelfs opper-hoofd.

BAILLIEUAGIE VAN NAMEN.

Het District van Namen bevat in zig verscheyde dorpen en gehugten met het bosch

van Marlagne en een groot getal van Abdyen en Kloosters: deze land-streke word besproeyt door de wateren der Maeze en van de Sambre.

De Abdye van Malone, is eene myle van Namen afgelegen; dit zyn Kanoniken regulier van het order van den H. Augustinus, de welke men zegt gestigt te zyn sedert het jaer 651 door den H. Bertuinus, den welken uyt Ierland gekomen was om de Nederlandsche volkeren te bekeeren: deze Abdye hangt zoo voor het wereldlyk als voor het geestelyk af van den Bisschop van Luyk.

De Abdyen van Salines en van Marche-les-Dames zyn ook niet verre afgelegen van de stad Namen; zynde Religieuzen van het order van Citeaux: de eerste is gestigt geweest door Philippus *den Edelen*, Grave van Namen, en de andere heeft men begonst te bouwen in 't jaer 1380.

De Abdyen van Geronsart, Kanoniken regulier van het order van den H. Augustinus, is gestigt in 't jaer 1138 door Alberon, Bisschop van Luyk, afgelegen een half myle van Namen, deze was voor het jaer 1617 maer eene klyne Priorye, uyt de welke voordsgesproten zyn de Kanoniken van Hanswyk tot Mechelen, die van Zoutleeuw en meer andere.

De Abdye van den H. Gerardus ofte van Brogne, van het order van den H. Benedictus, dry mylen afgelegen van Namen, is ge-

ſtigt ontrent het jaer 913, door den Heyligen welkers naem ſy voert; ſedert de opregtinge van het Bisdom van Namen, is deszelfs beſtieringe en het grootſte gedeelte haer 'er goederen toegewezen aen deszelfs Biſſchop, den welken 'er Prelaet van is: in het jaer 1647 namen die Religieuzen aen, door de zorgvuldigheyd van den Biſſchop van den *Boſch*, de zelve erſtellinge, die den vermaerden Abt Ludovicus Bloſius voortyds hadde ingevoert tot Lieſſies.

De Abdye van Floreſſe, Religieuzen van het order van Præmonſtreyt, gelegen twee mylen van Namen op de Sambre, is geſtigt geweeſt in 't jaer 1121 door Godefridus en Hermenſonius Graven van Namen: die is de derde Abdye van het order van Præmonſtreyt en de eerſte die in de Nederlanden is geſtigt; de Abdyen van Heyliſſem in Braband; Leſſe, ontrent Dinant; Poſtel, in de Kempen; en Beaurepart tot Luyk, ſyn 'er uyt voordsgeſproten, daer zyn nog dry Prooſtſchappen die 'er van afhangelyk zyn.

Die van Boneſſe, op de Mehagne, dry mylen van Namen, is eerſtelyk geſtigt geweeſt in 't jaer 1242, voor nonnen van het order van Citeaux, in welkers plaetze men geſtelt heeft in 't jaer 1461 heeren van het zelve order.

Tuſſchen Namen en Huy, van elk dry en eene halve myle afgelegen vind men de

burght

burgt van Andenne, alwaer men een Capittel van Edele Kanonikerssen heeft, gelyk aen die van Bergen-in-henegouw, van Maubeuse en van Nyvel, gestigt door de H. Begga, dogter van Pepinus van Landen, Hertog van Braband, en van de H. Ibubergis, de welke wedergekeert zynde tot Andenne van eene pelgrimmagie naer Roomen, aldaer zeven kapellen bouwde ter gedagtenisse van de zeven Kerken ofte Statien van Roomen; en voords stigtte sy aldaer eene Abdye van adelyke dogters, onder de welke sy zig ook begaf, en alwaer sy in 't jaer 698 heyliglyk overlyde: agtervolgens wierd dit Klooster verandert in een Capittel van dertig Kanonikerssen, met eenen Proost, eenen Deken en thien Kanoniken om 'er de goddelyke diensten te verrigten: de vergevinge der Kanonikxdyen hoort toe aen den Grave van Namen.

Eene halve myle van daer is gelegen het dorp Sclayn, alwaer een Capittel van acht Kanoniken is met eenen Proost en acht andere kerkelyke bedienders: den Keyzer Henricus den IV. stigtte deze; des zelfs vergevinge hoort toe aen den Abt van St. Cornelis-munster van het order van den H. Benedictus ontrent Aken: deze Collegiaele Kerke is toegeweyd aen Onze Lieve Vrouwe en aen den H. Felix.

Tot Moustier een dorp op de Sambre, eene myle boven Floreffe, en dry mylen

van Namen, is ook een vermaert Capittel van achthien Kanonikerssen, de welke moeten blyken geven van goeden edeldom, even als tot Nyvel, en van thien Kanoniken, gestigt in 't jaer 661 door den H. Amandus den welken de Kerke toewyde aen den H. Petrus.

Eene myle van Namen is de ermitagie van Marlagne gelegen in een bosch van dien naem, alwaer een schoon Klooster van Ongeschoende Carmeliten is, gestigt in 't jaer 1620 door den Arts-hertog Albertus en de Infante Isabella Gouverneurs der Nederlanden; dit is de eerste ermitagie geweest die deze paters in de Nederlanden gehad hebben.

Men beschouwt ook in de omstreke van Namen, op den boord der Maese, de overblyfzels van een zeer sterk kasteel, genaemt *Sanson*, het welk gelegen was op eene ontoegangelyke rotze, en voortyds onwinbaer gehouden wierd; maer de Fransche hebben het zelve doen springen in de laeste oorlogen.

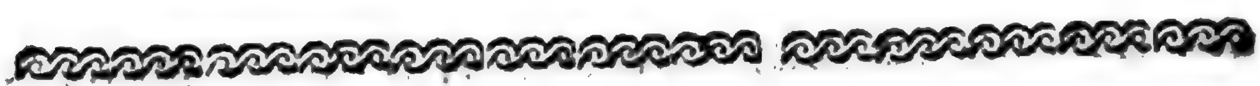

DE STAD CHARLEROI.

DEn Marquis van Castel-Rodrigo Gouverneur der Nederlanden, bouwde deze Stad met haere sterkte in 't jaer 1666, aen de welke hy den naem gaf van *Charleroi* ter gedagtenisse van Karel den II. Koning van Spagnien: men begon 'er te aer-

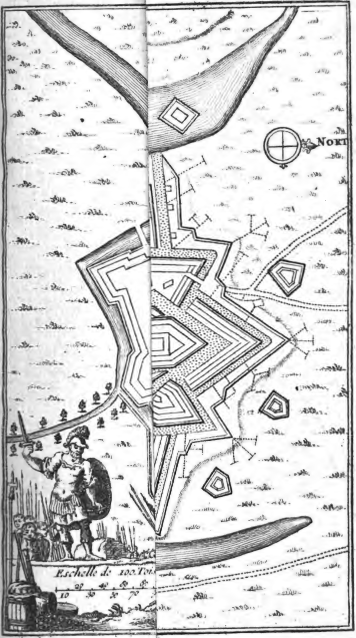
NORT
Eschelle de 100.Tois

beyden aen de nieuwe werken den 3 September, en ſy wierd opgebouwt op den linkeren boord van de Sambre, in eene landſtreke van voorts genaemt *Charnoy*, het welk een ſchoon dorp en heerlykheyd was, toehoorende aen den Prins van Yſenghien: Bergen-in-Henegauw is 'er ontrent zes mylen afgelegen, en Bruſſel en Loven thien; de Provintien, van Namen, Braband en Henegauw en het land van Luyk grenſen digt by deze Stad aen.

Charleroi is verdeyld in dry quartieren, de welke men noemt *de Opper-* en *Neder-ſtad* en *de Tuſſchen-beyde-ſtad*: de Opper-ſtad heeft twee poorten, de eene genaemt de Bruſſelſche- en de andere genaemt de Franſche-poort; van deze laeſte poort gaet men af tot de Sambre, langs eenen weg die langshenen des zelfs oever loopt als eene plyne, beneden de welke de Tuſſchen-ſtad is, alwaer men verſcheyde brouweryen, molens en ſmiſſen vind, in de welke bynaer alle de nagelen worden gemaekt, die men door het gantſch Nederland gebruykt; men bewerkt aldaer ook het yzer en men maekt 'er de loopen der geweiren, waer in de voornaemſte handel-dryvinge dezer Stad gelegen is.

Het tuſſchen beyde quartier der Stad heeft twee poorten, genaemt de Naemſche- en de Dampremy-poort; het is ook verſterkt door zeer goede bolwerken, halve-maenen, wallen, en eenen goeden bedekten weg, ge-

meynſchap hebbende met de Neder-ſtad door eene brugge over de Samber, de welke zeer wel verſterkt is.

De Neder-ſtad aen de overzyde der riviere op het grond-gebied van Luyk, heeft twee poorten, de Marchienne-au-pont, en de Marchiaelle-poort; ſy word geſloten door eene goede veſtinge, rond de welke eenen grooten wal ligt, die ſyne wateren trekt uyt de riviere de Heure, by middel der komme van de Louvoiſe: men heeft rond de zelve zes bolwerken, en om den toegang des te moyelyker te maeken, heeft men ſluyzen op de Sambre, door de welke men kan onderwater ſtellen alle de weyden en naebuerige landen.

De Parochiaele Kerke der Opper-ſtad is toegewyd aen den H. Ludovicus en den H. Chriſtophorus, de welke den Koning van Vrankryk heeft doen opbouwen in 't jaer 1669, op de plaetze der oude Kerke van den H. Chriſtophorus, de welke de Spagniaerts hadden doen afbreken: in de Neder-ſtad, die afhangt van de Parochie Kerke van het dorp Marcinelle, is een Klooſter der Paters Capucienen met eene taemelyke ſchoone Kerke: den Prins van Yſenghien ſtelt 'er de Stads-regeeringe aen; te weten: den Baillieu, den Meyer, zeven Schepenen, en eenen Geregts-ſchryver.

De Spagniaerts niet hebbende konnen voltoyen de werken van deze, hebbenze ge-

ſlegt, ter oorzaeke van den oorlog die Vrankryk hun verklaerde in't jaer 1667, op voorwendzel der geregtigheyd van de Koninginne, maer de Franſche maekten'er zig meeſter van, en erſtelden-ze geheelyk; zy bleef alſdan onder hunne heerſchappye, uyt kragte van het Tractaet van Aken des jaere 1668: daer naer hebben zy tot tweemael toe het beleg der zelve doen opbreken; in't jaer 1672 alſwanneer den Prins van Oragnien, om de Franſche te dwingen tot eenen aftogt, de welke eenige Steden van Holland aenrandden, de zelve belegerde den 13 December met zyne krygbenden en die der Spagniaerts, onder het bevel van den Grave van Marchin: de dapperheyd van den Grave van Montal, Gouverneur der Stad, en het loopende gerugt, dat den Koning van Vrankryk met zyne krygbenden zelfs in perſoon de belegerde ten hulpe kwam, dede den Prins van Oragnien het beleg opbreken, eer dat hy de loop-graeven geopent hadde: in't jaer 1677 belegerde dezen Prins de zelve wederom op den 6 Augusty, met een leger van 60000 mannen; dog hy wierd verpligt het beleg weder op te breken.

De Franſche deze Stad aen de Spagniaerts overgegeven hebbende door het Vredens-verdrag van Nimweghen, bombardeerden-ze in't jaer 1692 en ſy naemen dezelve in den 10 October 1693 onder het bevel van den Maerſchalk van Luxemburg, naer den ſlag van

Landen ofte Neerwinde: den kloeken wederstand van den Gouverneur, den Marquis van Villadarias, Generael der Spaensche Artillerie, dede hun deze Stad byster duer staen; zy gaf zig maer over naer dat de loop-graeven 26 dagen geopent waeren, en naer dat dry vierden van het guarnizoen gesnevelt waeren: Charleroi keerde weder onder de Spaensche heerschappye in't jaer 1697 door den vrede van Ryswyck, en door dien van Uytrecht in 't jaer 1713 wierd zy afgestaen aen de Staeten Generael, die'er den 4 Juny bezit van deden nemen; dog zy gaven-ze over aen den Keyzer in't jaer 1716 uyt kragte van het tractaet van Barriere.

Den Prince van Conti overweldigde de zelve den 2 Augusty 1746 naer eenen aenval van vier dagen: de vier bataillions van de bezettinge, gedeeltelyk Keyzerlyke en gedeeltelyk Hollanders, uytmaeckende 1500 mannen, wierden verpligt zig krygsgevangenen te geven, maer den 24 February 1749, keerde de Stad wederom onder de heerschappye der Keyzerinne Koninginne, uyt kragte van het Vredens-verdrag van Aken.

In des zelfs omstreken is gelegen de Abdye van Soleilmont; zy is gestigt in't jaer 1088 door Philippus, Grave van Namen, en ontrent het jaer 1400 gegeven tot een vrouwen Klooster aen Religieuzen van het order van Citeaux.

Twee meylen van Charleroi om naer

Gemblours te gaen, ontmoet men de Burght van Fleurus, vermaerd door twee veldslaegen die aldaer zyn voorgevallen; den eersten is gewonnen geweest door Don Gonzales van Cordoua, Generael van het Spaensche leger, den 30 Augusty 1622, tegen Arnestus Grave van Mansfeld, en Christianus Hertog van Brunswyk, Bisschop van Halberstad, die'er hun kanon met alle hunne krygs-behoefiens verloren: deze nederlaege en belette geenzints den Grave van Mansfeld, naer eenen aftogt die hem meer luyster toebrogt als de zegenpraelinge zelfs zoude gedaen hebben, van door gansch Braband met 4000 mannen peerde volk en 3000 voetgangers te trekken, om zig te vervoegen met den Prins van Oragnien, die door dezen bystand den Marquis van Spinola verpligte het beleg van Bergen-op-den-Zoom op te breken.

Den tweeden slag wierd geleverd den 1 July 1690, tusschen het leger der Bontgenoten, onder het bevel van den Prins van Waldeck en dat van Vranckryk onder het geleyde van den Maerschalk van Luxemburg; deze waeren een derde deel sterker als de andere: de bontgenoten wierden 'er verslaegen met verlies van 5000 dooden en 4000 krygs-gevangenen, van 49 stukken kannon, 16 keteltrommels, 92 standaerts en vaendels; dog naer deze overwinninge gedaen te hebben, deden de Fransche wynig voordeel met de zelve.

De Wapenen van Charleroi zyn roode Leliën op zilveren grond.

DE STAD CHARLEMONT.

KEyzer Karel den V. heeft deze Stad doen opbouwen in 't jaer 1555, en heeft haer synen naem toegeeygend; men noemtze in het latyn *Carolo-montium*; des zelfs beschanzingen zyn regelmaetig en sterk; zy is gelegen op het sop van eenen berg, besproeyt wordende door de Maese: den weg die'er nae toe leyd is zeer moeyelyk en alzoo men'er maer langs eenen kant kan opklimmen, heeft men'er dusdaenige werken gemaekt dat sy byna ontoegankelyk is.

Des zelfs grondgebied hong eertyds af van het Land van Luyk en het Graefschap van Agimont; het bevat in zig dry-en-dertig Burgten en Dorpen, buyten de sterkte van Charlemont en Philippe-ville.

Dit Graefschap van Agimont behoorde voortyds toe aen Philippus, Graeve van Koningssteyn en van Eppensteyn, den welke het verkogt ontrent het jaer 1540 aen den Keyzer Karel den V., die alsdan Charlemont heeft vervoegd aen het Graefschap van Namen, en Philippe-ville aen 't Graefschap van Henegauw.

Charlemont is gelegen ontrent de Stad Givet dry meylen van Dinant en Philippe-

Partie
de
Givet
CHARLE-MONT

ville, zes van Rocroy en zeven van Namen: het is onder de Heerschappye der Fransche sedert den 28 April 1679 en zy hebben aldaer nieuwe beschanzingen gemaekt: daer is maer eene Parochie Kerke.

DeWapenen van Charlemont zyn vyf roode Balken ofte breede Streépen op rooden grond.

DE STAD GIVET.

DEze klyne Stad die als nu gedeelte maekt van Charlemont, bestaet uyt twee verscheyde klyne Stedekens van elkanderen gescheyden door de Maese: dat, het welke onder Charlemont ligt, word genoemt *Givet-Saint-Hillaire*, en het ander, aen d'overzyde van de Maes, noemt men *Givet Notre Damme:* over 50 jaren was Givet een slegt verworpen plaetsken, van het welk men een aenbelangende Stad gemaekt heeft; men heeft'er volstrekte schoone bouwen opgemaekt, men heeft de straeten zeer regt getrokken, zynde van een schoone breedde en zeer digt bebouwt: dit is een der werken van den Maerschalk van Vauban.

Givet-Saint-Hillaire is aldus genoemt, ten opsigte van syne Parochie Kerke toegewyd aen den H. Hilarius Bisschop van Poitiers: dit bestaet in een klyne landstreek van slegt gebouwde huyzen, die alle de gedaente hebben van een over-oud vervallen dorp en in verscheyde

nieuwe straten, die eenen omtrek beloopen vyf ofte zesmael grooter als de vervallen huyzen: men aenschouwt'er onder andere de pleyne, de welke eene der grootste en der regelkundigste van't land is, tot welkers opmaekinge men gebruykt heeft den onbebouwden grond, die gelegen was tusschen Givet en Charlemont: de oude pleyne is ook redelyk schoon en genoegzaem regelkundig, en men beschouwt'er onder andere dingen zeer schoone gebouwde barakken.

Men gaet in Givet langs twee poorten d'eene leydende op den weg van Bauvigne, de andere regt over de nieuwe houte opgemaekte brugge, en de welke diend om gemeynschap te hebben met het ander Givet: in den wal, den welken droog en in eene steenrotze gehouwen is, zyn zes halve maenen overzyds gestelt; die de welke de poorte dekt, is beschanst door een afgezonderd vertrek ofte klyne halve maene, omçingelt met eene klyne walle. Den omvang, gelegen op de riviere is maer eenen enkelen muer, dog zeer wel en sterk gebouwt, welkers grondvestinge in het water ligt, rondom den welken eenige klyne bolwerken staen, welkers streyk-hoeken zeer klyn zyn: langs henen binnewaerds den muer, aen den voet van de steen rotze, op de welke Charlemont gebouwt is, is eene zeer groote en luysterlyke reye barakken, bestaende uyt dry zware vleugels; van dien kant der Maeze is eene aenzienelyke

wyk-schans; dit is een uytmuntende werk gelegen op eene hoogte, de welke in tyd van noode de Stad zoude konnen verdedigen; des zelfs gedaente is achtkantig, zynde twee ofte dry verdiepen geopend om het geschut door te laeten spelen; en sy word omçingeld door eene drooge wal.

Givet-Notre-Dame, voerd dezen naem van de Parochie Kerke, de welke toegewyd is aen de H. Maegd en Moeder Gods Maria, buyten welke 'er nog een Minderbroeders Klooster is en een van Recollectinen; eertyds was 'er nog een Klooster der Ursulinnen: deze plaets heeft twee omvangen die als eene Opper- en eene Neder-stad uytmaeken; het opper-gedeelte is onbebouwt land de welke men 'er enkelyk in besloten heeft om de hoogtens in bezit te hebben: den omvang die van eene zeer onregelmaetige gedaente is, bestaet uyt vier groote Bolwerken, onderworpen aen de onregelmaetigheyd van den grond; de tusschen plaetze die men heeft tusschen ider bolwerk, is bewerkt door eenige uyt en inspringende hoeken; den omvang die de Opper-stad en Neder-stad verdeylt, is ook opgemaekt uyt verscheyde in en uytspringende hoeken met thorens: den boord der riviere heeft geene verdedinginge als de Rotse die zeer steyl en geheel ontoegangelyk is. daer is ook op den boord der riviere, by de rotse, naest de zyde daer eene afstroomenden watervloed van de rot-

ſe valt, eene vierkante wyk-ſchans van eene goede bouw-kunde langs binnen en buyten bekleed: het gedeelte van den omvang, daer men eenen wal heeft konnen graeven, is gedekt door twee halve maenen, welkers eene dryhoekig beborſtweerd is, zynde by dit alle volgens gewoonte vervoegd eenen bedekten weg met ſyne galderyen, wapen-plaetzen en kliffen die van den bedekten weg afloopen, dat gedeelte het welk zig uytſtrekt van de riviere tot aen den water-val, heeft enkelyk eenen klynen wal in de rotze gehouwen; de Neder-ſtad is van elkanderen geſcheyden door eene klyne riviere, welkers een gedeelte het oude en het ander het nieuwe genoemt word: het oude is enkelyk eene breede ſtraete, en het nieuwe is in tegendeel zeer aenzienelyk; onder vele regelmaetige ſtraeten die men 'er beſchouwt, is die de welke van de brugge afkomt de breedſte en digt bebouwdſte; de wapen-plaets is redelyk groot en is gelegen op den oever der klyne riviere, en niet in het midden der Stad als in alle nieuwe opgebouwde Steden: men heeft dry poorten langs de welke men tot de zelve ingaet, en de haeve der klyne riviere is vergroot en voorzien van zeer goed metzel-werk langs wederzyds, even als eene komme van eenen vaerd, de welke zig verſpreyt door verſcheyde eylandekens, op eene van welke gelegen

legen is een klyn vierkant Kasteel, gestrykthoekt door vier ronde thorens volgens de oude bouw-kunde; en langs den anderen kant heeft men eene water-poorte ofte sluyze.

In 't jaer 1696 wierd den Grave van Athlone en den Generael Coehoorn afgevoorderd, met een gedeelte van het leger der bont-genoten om Givet te bombarderen, het welk sy ondernamen den 16 Meert om aldus de groote magazynen, de welke de Fransche aldaer hadden opgemaekt tot onderhoud van hunne kryg-benden, te verwoesten; het welk hun zoo wel gelukte, dat de Fransche geensints hunne onderneminge konden beletten, zoo verre zelfs, dat 'er alles wierd in den brand geschoten.

Eene myle van deze Stad, op den boord der Maeze, als men naer Dinant toe gaet ontmoet men de Abdye van Waufors, in het latyn genaemt *Walciodorum*, van het order van den H. Benedictus, staende onder het bisdom van Namen en gestigt in 't jaer 946, ter eere van de H. Maget Maria, door den Grave Eilbertus, en bevestigt door den Keyzer Otto in 't jaer 964: sy was in haer beginsel onder het regts-gebied van den bisschop van Metz in Lorrynen, en de Priorye van Hastiers, de welke gelegen is aen de overzyde van de Maes, insgelyks ontrent Charlemont, heeft altyd gestaen onder den Abt van Waufors, alhoewel voortyds deze Religieuzen zeer groote poogingen gedaen heb-

ben om voor zig eenen bezonderen Abt te verkrygen.

Men beſchouwt ook ontrent Givet de Abdye van Felixpret, een vrouwe Klooſter van het order van Citeaux, onderhoorig aen het biſdom van Luyk; voor het jaer 1464 was dit een mans Klooſter van het zelve order, de welke gemangelt hebben tegens de vrouwe Abdye van den H. Remigius ontrent Rochefort in Ardennen, met algemeyne toeſtemminge van den Vader-Abt van Citeaux.

DE STAD MARIENBURG.

MAria Koninginne van Hongarien, zuſter van Keyzer Karel den V., en Gouvernante der Nederlanden, vond de gelegendheyd van deze plaetze zoo ſchoon en aengenaem, dat ſy deze van den biſſchop van Luyk verżogt, waer voor ſy hem afſtont het regts-gebied der Baronnie van Herſtal tuſſchen Luyk en Maeſtricht; ſy dede deze plaetze in 't jaer 1542 met mueren omzetten en maekte van een dorp eene ſchoone Stad, de welke den naem voerd van haere ſtigterſſe: ſy is gelegen op het grond-gebied en onder het biſdom van Luyk, in eene land-ſtreke genaemt Tuſſchen-Sambre-en-Maeze, hebbende langs wederzyds eene klyne riviere, genaemt de zwarte en de witte;

Philippeville is 'er twee mylen afgelegen, Rocroi zes en Bergen-in-Henegauw thien.

De Koninginne van Hongarien beminde zeer de jagt, waer in ſy haer vergenoegen zeer dikwils ontrent deze Stad nam, die ſy hadde doen verſterken met veſtingen en vier bolwerken, die haer eene vierkante gedaente geven: geduerende dat Keyzer Karel de Stad Metz belegerde in 't jaer 1552, dede ſy door haere kryg-benden eenen aftogt doen in Picardien, alwaer ſy verſcheyde Steden plunderden en branden, als ook het Koninglyk Huys van Folembray opgebouwt door den Koning Franciſcus den I.: twee jaeren daer naer nam den Koning Henricus hier vraek over; hy belegerde de Stad Marienburg en nam-ze in, alhoewel ſy alſdan voor onwinbaer gehouden wierd; ſyne kryg-benden plunderden en verbranden het Paleys van die Vorſtinne, even-gelyk behandelende de Stad Binche, als ook het Kaſteel van Marimont, het welk ſy hadde doen opbouwen in 't jaer 1548.

De Franſche behielden Marienburg tot in het jaer 1559, alſwanneer ſy het aen Spagnien wedergaven, uyt kragte van het Tractaet van Chateau-Cambreſis: in 't jaer 1659 ernam Vrankryk wederom deze Stad, de welke hem alſdan gebleven is door den XXXIX. Artikel van den Pyreneéſchen vrede, ter uytwiſſelinge der Stad van Bergen St.

Winox in Vlaenderen, die aen Spagnien wierd gegeven.

Daer is maer een Klooster, zynde nonnen van het H. Graf, en eene Parochie Kerke toegewyd aen de H. Maria Magdalena; het is uyt dezen hoofde dat de Stad in haere wapenen voerd het afbeeldzel van deze Heylige, liggende in eene spelonke.

DE STAD BOUVIGNE.

JOlanda Gravinne van Namen, begiftigde in 't jaer 1213 Bouvigne met het regt en de voorregten van eene Stad; sy is gelegen op den linkeren boord der Maeze tegen over Dinant, afgelegen vyf mylen van Namen: des zelfs Meyer heeft zittinge in de Staeten der Provintie.

In 't jaer 1554, namen de Fransche de zelve stormender hand in, en verwoesten-ze onder het Ryk van den Koning Henricus den II.: sy wierd alsdan niet verdedigd als door haere inwoonders, onder de welke de Fransche eene schrikkelyke slagtinge deden; een gedeelte der zelve verdronk zig in de riviere, en die de welke het ontvlugtten, wierden eyndelyk gevangen genomen en om hunne hoofdigheyd opgehangen, uyt reden dat sy op zig hadden het kanon laeten losbranden, daer sy niet in staet waeren om eene belegeringe te onderstaen.

Daer en is maer eene Parochie Kerke toegewyd aen den H. Lambertus, en twee Kloosters, het een der paters Augustynen, die zig aldaer hebben neêrgestelt in 't jaer 1613, en het ander van religieuzen van het H. Graf, gestigt ontrent het jaer 1666: men heeft 'er ook een aloud Kasteel gehad, het welk zeer sterk was en genoemt wierd *Crêvecœur*, het welk zelfs de heerschappye had over de Stad Dinant, en een weynig voorder was het Kasteel van Poilvache gelegen, insgelyks op de rotzen gebouwt; maer sy zyn verwoest geduerende de leste oorlogen.

De Abdye van Moulins, van het order van Citeaux, is eene myle afgelegen van Bouvigne, op de beke genaemt Flavion; men beschouwt in des zelfs omstreek verscheyde smelt-ovens van yzer en koper benevens zeer goede papier-maekeryen: deze Abdye wierd ondernomen in 't jaer 1233, en volbouwt zynde, eygende men-ze aen vrouw-persoonen toe, in welkers plaets men in 't jaer 1414 gestelt heeft eenige religieuzen uyt de Abdye van Villers.

DE STAD WALCOURT.

SY is gelegen op de riviere de Heure naest de grens-paelen van het land van Luyk; zy hadde voortyds haere bezondere heeren,

waer van de leste Graven van Rochefort zyn geweest: eenen van deze verkogt-ze in't jaer 1363 aen Guilielmus Grave van Namen; zy wierd niet tegenstaende maer vervoegt aen het Graefschap van Namen in't jaer 1438, door Philippus *den Goeden*, Hertog van Bourgognien, ten opzigt van eenige verschillen die nopens deze verkoopinge waeren opgerezen.

Deze Stad wierd geheel in assche gelyd in't jaer 1615, even als des zelfs Collegiale Kerke, die zeer oud was, toegewyd aen de H. Maget Maria; in de zelve is een Kapittel gestigt in't jaer 1020, door Edwinus, heer van Walcourt, voor acht Kanoniken en eenen Proost, den welken stemme heeft in de Staeten der Provintie.

De Abdye, genaemt *Du Jardinet*, wierd gestigt door Thierry van Rochefort heer van Walcourt, tot een vrouwe Abdye van het order van Citeaux: in't jaer 1430 stelde men'er in des zelfs plaetze Religieuzen van het zelve order; in't jaer 1685 verkreeg Benedictus Loyer, die'er Abt van was, tot verpanding van den Koning van Spagnien de Heerlykheyd van Walcourt, voor de somme van 22000 guldens, en in gevolge van deze behooren de vergevingen der Pastorye en Kanoniksdyen van de Cathedrale aen dezen Abt, met regt van de Stads regeringe, het hoog en leege geregt aen te stellen: sedert eenige jaeren heeft syne Majesteyt hier van uytgezondert de

Proofdye, ftaende houdende dat het regt, om de hoogfte weerdigheyd te vergeven, onvervremdbaer was.

In't jaer 1689 het leger der bontgenoten onder het bevel van den Prins van Waldeck en dat van Vrankryk onder het bevel van den Maerfchalk van Humires, gelegen zynde in de landftreken, genaemt Tuffchen-Sambre-en-Maefe, wilde den Maerfchalk den Feeft-dag van den H. Ludovicus vereerelyken door de overweldiginge van de klyne Stad Walcourt, werwaerts ontrent 1000 mannen gevlugt waeren, die uyt waeren geweeft om buyt te maeken, en die door de Franfche middelertyd van het leger der bontgenoten waeren afgefneden; maer den Prince van Waldeck trok terftont af tot hunnen onderftand, en verpligte de Franfche met groot verlies het beleg op te breken.

Walcourt voert in zyne Wapenen een oud Kafteel met eenen dikken Thoren, verheven op eenen berg, op welkers linker zeyde de Wapenen van het Graefschap van Namen geftelt zyn.

HET GRAEFSCHAP VAN ARTOIS.

Dit land word in het latyn genoemt *Artesia*; het was eertyds bewoond door die volkeren der Nederlandsche Gaulen, die Julius Cæzar in zyne gedenk-boeken noemt *Atrebates*; en de aloude Moriniers bezaten'er ook een gedeelte van: het word besproeyt door de rivieren de Lye, de Scarpe en de Aa, hebbende voor grens-paelen ten oosten het Kamerykſche en een gedeelte van Vlaenderen, ten westen het Boulogniſche, ten noorden West-Vlaenderen, alwaer de Steden van Duynkerke en van Bergen St. Winox gelegen zyn, en ten zuyden Picardien.

Men verdeylde het in twaelf land-ſtreken, de welke zyn: het Gouvernement van Arras, het beſcherm-ampt van Bethunen, het Graefſchap van St. Paul, het Koninglyk voorregt op de openſtaende geeſtelyke ampten van Terouanen, en de Baillieuagien van Arien, van St. Omer, van Hedin, van Lillers, van Lens, van Bapaume, van Aveſnes en Aubigny, beſtaende in 844 Dorpen en acht-en-twintig ſchoone Abdyen: des zelfs grootſte lengde is vyf-en-twintig mylen, van St. Omer tot aen de Schelde; en des zelfs breede is twaelf my-

len, van Bucqnoy tot aen Baſſée; des zelfs uytgeſtrektheyd was eertyds veel grooter; want het bevatte van voorts ook de Graefſchappen van Calais, van Guines en van Ardres, die de Koningen van Vrankryk'er agtervolgens van hebben afgeſcheyden.

Arras is de Hoofd ſtad van dit Graefschap; de andere Steden zyn St. Omer, Bethune, Arien, Eſdin, Bapeaume, Lins, Lillers, St. Paul, en St. Venant; dit een der ſchoonſte en der vrugtbaerſte landſchappen der XVII. Provintien; des zelfs landen brengen gewoonelyk alle ſoorten van Graen, en voornaementlyk Terwe, in zoo groote menigte voort, dat men deze doorgaens noemt *de Graenſolders van het Nederland*; waer mede het overvloediglyk de naebuerige Provintien ſpeyſt: daer groeyt ook zeer veel Hop, en en het is uyt dezen hoofde, dat men'er ten allen kanten zeer goed en ſterk bier vind: des zelfs inwoonders munten uyt door hunne regtveerdigheyd, eenvoudigheyd, en getrouwigheyd; ſy zyn werkzaem en oplettende in het volbrengen hun'er pligten; dog boven al zyn zy toegeneygt tot eene ſtipte onderhoudinge van den Roomſchen Catholyken Godsdienſt; ook zouden zy niet het mienſte van hunne voorregten en oude gebruyken af ſtaen.

Artois wierd oudtyds door de Romynen overweldigt en agtervolgens door de Franſche de welke het begrepen onder de verdeylinge des Koningryk van Auſtraſien: onder het twee-

de geslagt der Koningen van Vrankryk, waren'er bezondere bestierders die'er de heerschappye over voerden: men vind dat onder de Ryken van Pipinus en Carlomanus, Tibaut Bestierder van Artois was; dat Unroch dit ampt bediende ten tyde van Karel *den Grooten* en van Ludovicus *den Zagtmoedigen*, die'er Berengherius heeft aengestelt; en dat dezen laesten is opgevolgt door Everardus, Adalardus, Unroch den II., Huthmar en Adalelmus.

HEEREN VAN ARTOIS.

I. Bauduinus gezeyd *den Yzeren Erm*, was den eersten heer en eygen bezitter van Artois; hy kwam in het jaer 862 naer Senlis van waer hy Judith wegvoerde, weduwe van Adolphus, Koning van Engeland, en dogter van Karel *den Kaelen*, Keyzer en Koning van Vrankryk: dezen Vorst was hier over dusdaniglyk vergramt, dat hy Bauduinus zelfs gewapender hand vervolgde; maer des zelfs kryg-benden wierden tot tweemael toe ganschelyk verslaegen, digt by S. Eloy-Berg in Artois: ondertusschen Bauduinus en Judith wierden in den ban der Kerke geslagen in eene Bisschoppelyke Kerkvergaederinge, gehouden tot Senlis; sy gingen naer Roomen zig werpen voor de voeten van den Paus Nicolaus den I., en alzoo Bauduinus niets hadde verrigt zonder toestemminge van Judith gaf den Koning Karel, door de voorbiddinge van den Paus, syne toestemminge in dit

houwelyk, het welk plegtiglyk voltrokken wierd tot Auxerre in 't jaer 864; dezen Vorst maekte hem Grave van Vlaenderen en Opper-heerschappye-hebber van Artois: Bauduinus stierf tot Arras in 't jaer 879 en wierd begraven tot S. Bertinus; maer des zelfs ingewanden wierden naer Gend overgevoerd, alwaer syne vrouwe Judith begraeven was.

II. Bauduinus den II., gezeyd *den Kaelen*, volgde synen vader op; hy was Abt (volgens de gewoonte van dien tyd) van St. Vaest, S. Bertinus en van S. Pieters tot Gend, alwaer hy begraven is in 't jaer 917 en syne huysvrouwe Elstrudis dogter van den Koning van Engeland, is aldaer ook ter aerde bestelt in 't jaer 929.

III. Arnoldus, gezeyd *den Grooten* ofte *den Ouden*, stond in het jaer 958 het Graefschap van Vlaenderen af aen synen zone.

IV. Bauduinus den III., den welken Mahaud, dogter van den Hertog van Saxen ten houwelyk nam; maer hy overlyde tot Bergen S. Winox in 't jaer 961, dry jaeren voor Arnoldus synen Vader.

V. Arnoldus den II. volgde in 't jaer 964 op aen Arnoldus synen groot-vader; hy nam Lutgardis dogter van Berengerus, Koning van Italien, ten houwelyk, en overlyde in 't jaer 988: des zelfs weduwe ertrouwde met Robertus den II. Koning van Vrankryk.

VI. Bauduinus den IV, gezeyd *den Ge-*

baerden oft *den Sagtmoedigen*, ſtierf in 't jaer 1031 ; hy hadde ten houwelyk genomen Ogina van Luxemburg, de welke in den ouderdom van vyftig jaeren, zoo men verhaeld, openbaerelyk kwam te geliggen van Bauduinus, gezeyd *van Ryſſel*, in eene tente opgeregt op de Groote-Merkt van Arras in 't jaer 1014.

VII. Bauduinus den V, gezeyd *van Ryſſel*, nam Adelaida ten houwelyk, dogter van Robert den II. Koning van Vrankryk ; hy ſtierf in 't jaer 1067 en wierd begraeven in S. Pieters tot Ryſſel, en ſyne vrouwe Adelaida wierd begraven in 't jaer 1071 tot Meſſines, alwaer ſy eene Vrouwe Abdye geſtigt hadde.

VIII. Bauduinus den VI, gezeyd *van Bergen in Henegauw*, was ook Grave van Vlaenderen en van Henegauw, uyt hoofde van ſyne Vrouwe Richildis : hy overlyde in 't jaer 1070.

IX. Arnoldus den III. wierd in eenen ſlag gedood in 't jaer 1072, zonder erfgenaemen naer te laeten.

X. Robertus den I. gezeyd *den Vries*, Broeder van Bauduinus den VI, nam met geweld bezit van de Staeten van Arnoldus ſynen Neve, hy houwelykte met Gertrudis van Saxen, en overlyde in 't jaer 1093.

XI. Robertus den II, gezeyd *den Jongen* ofte *van Jeruſalem*, nam Clementia van Bour-

gognien

gognien ten houwelyk, ſuſter van den Paus Calixtus den II.; hy ſtierf van eenen val in 't jaer 1111, en wierd begraeven in d'Abdye van S. Vaeſt.

XII. Bauduinus den VII. gezeyd *met de Beyl*, volgde ſynen Vader op; hy houwelykte met Agnes van Britagnien, van de welke hy geſcheyden is ten opzigte van bloedverwantſchap; hy ſtierf zonder naekomelingen in 't jaer 1119 en wierd in d'Abdye van den H. Bertinus begraeven.

XIII. Karel, gezeyd *den Goeden*, volgde ſynen Neve langs moederlyke zeyde op: hy wierd tot Brugge in de Kerke van den H. Donatius vermoort, zonder kinderen uyt ſyne Vrouwe, Margareta van Clermont, gewonnen te hebben.

XIV. Guilielmus van Normandien bekwam Vlaenderen, Artois enz. door gunſte van Ludovicus den VI. Koning van Vrankryk: hy nam Sybilla, dogter van Humbertus, Grave van Vertus, ten Houwelyk, uyt de welke hy geene kinderen heeft gewonnen: hy wierd voor de Stad Aelſt gedood door den ſcheut van eenen Kruys-boge in het jaer 1129, en wierd begraeven tot S. Bertinus.

XV. Thierry van Alſacen, klyn-zone van Robertus, gezeyd *den Vries*, Grave van Vlaenderen en Opper-heer-ſchappye-hebber van Artois, wierd vreedzaemen bezitter dezer Provintien; hy nam de weduwe van

Karel den Goeden ten houwelyk, en naer haere dood Sybilla, dogter van Foulquus van Anjou, Koning van Jerusalem, hy stierf in 't jaer 1168.

XVI. Philippus van Alsacen stierf in het H. Land in 't jaer 1191, zonder kinderen naer te laeten uyt Elisabeth, Gravinne van Vermandois: hy hadde in 't jaer 1180 syne nigte Isabella van Henegauw ten houwelyk gegeven aen Philippus Augustus, agtervolgens Koning van Vrankryk, aen den welken hy gantsch Artois voor houwelyks-gift gaf met het Graefschap van Calais, en den Koning Ludovicus den VII., vader van Philippus Augustus, stont hem tot uytwisselinge af het Graefschap van Vermandois: deze over-een-komst veroorzaekte in die landen vele beroertens en oorlogen: want Philippus Augustus op den Throon geklommen zynde, en wilde zig niet houden aen de begistiginge van den Koning synen vader en Philippus van Alsacen overweldigde Artois: den vrede wierd eyndelyk gesloten tot Peron in 't jaer 1199, naer de dood van Philippus van Alsacen, alswanneer Bauduinus *den Kloekmoedigen*, synen schoon-broeder, met den Koning van Vrankryk over-een-kwam, aen zig alleenelyk behoudende St. Omer, Arien, Lillers, Guines en Ardres, voords aen den Koning afstand doende van de Stad Arras en het overig van Artois; dog in het vervolg kreeg Ludovicus den VIII. Koning

van Vrankryk alle die Steden wederom onder ſyne magt, door een verdrag geſloten in de omſtreke van Lens in 't jaer 1211.

XVII. Philippus Auguſtus, Koning van Vrankryk, heeft dry vrouwen gehad; Iſabella van Henegauw, Iſamberga van Denemarken, de welke hy verſtootte, en Agnes van Meranien, van de welke hy zig ook heeft afgeſcheyden; hy overlyde in 't jaer 1223, oud zeven-en-vyftig jaeren, naer twee-en-veertig jaeren geregeerd te hebben.

XVIII. Ludovicus den VIII, Koning van Vrankryk, zone van Philippus Auguſtus en van Iſabella van Henegauw, regeerde maer dry jaeren, en ſtierf in 't jaer 1226 in den ouderdom van negen-en-dertig jaeren hy heeft uyt ſyne huys-vrouw Blanca van Caſtilien gewonnen, den H. Ludovicus Koning van Vrankryk, Robertus, Grave van Artois, die hier volgd, en zeven andere zonen met twee dogters.

GRAVEN VAN ARTOIS.

I. Robertus van Vrankryk, bygenaemt *den Goeden* en *den Manhaftigen*, wierd geboren in 't jaer 1216 en wierd den eerſten Grave van Artois, door bevoordeelinge van ſynen broeder, den H. Ludovicus, die dit landſchap in 't jaer 1237 tot een Graefſchap verhefte; hy is ook beſtierder geweeſt van het Koningryk van Sicilien, en weygerde de Keyzerlyke Kroone, die den Paus Grego-

rius den IX. hem dede aenbieden: syn eerste houwelyk was met Maria, dogter van Joanna Graevinne van Vlaenderen en van Ferdinandus van Portugael, uyt de welke hy geene kinderen gewonnen heeft, en voor tweede vrouwe heeft hy genomen Mahaud, dogter van Henricus den II. Hertog van Braband: hy vergezelschapte den Koning synen broeder, op syne overzeesche reyze, en wierd gedood in den ouderdom van dry-en-dertig jaeren in den slag van Massouren in Egypten in 't jaer 1249.

II. Robertus den II., bygenaemt *den Beroemden*, zone van Robertus den I. en van van Mahaud van Braband, wierd Byzitter in het Parlement van Vrankryk verklaert in 't jaer 1297, door den Koning Philippus *den Schoonen*, in welkers dienst hy zig hadde doen uytmunten: hy wierd gedood in eenen veld-slag in de omstreek van Kortryk in 't jaer 1302, gewonnen hebbende uyt Amicia van Cortenay, Philippus, in't jaer 1297 voor synen vader gestorven in eenen veld-slag ontrent Veurnen; Robertus nu jong gestorven zynde, volgde Mahaud hem op, vrouwe van Otto den IV., Grave van Bourgognien.

III. Mahaud ofte Mathildis, wierd erfgename van het Graefschap van Artois, alhoewel Philippus haeren broeder eenen zone, genaemt Robertus, hadde naergelaeten, Grave van Beaumont-le-Roger; maer alzoo door het gebruyk van Artois de kinders in de

plaets van hun vader en moeder niet konnen opvolgen in de erffenissen van groot-vaders, verloor hy de plytinge die hy tegen syne moeye had aengeleyd, aen welke het Graefschap van Artois wierd toegewezen in 't jaer 1309, naer vyf verscheyde besluyten van het Parlement van Parys: Mahaud overlyde in 't jaer 1329.

Robertus bleef ondertusschen den titel voeren van Grave van Artois, en om dit staende te houden aenzogt hy Eduardus den III., Koning van Engeland, tot onderstand; hy overlyde tot Londen in 't jaer 1343, van de wonden die hy ontfangen hadde in het verdedigen der Stad Vannes in Vrankryk, tegen den Koning Philippus de Vallois: syne naerkomelingen, Joannes van Artois, Grave van Eu; Joannes heere van Peronne; Robertus van Artois; Philippus Rykx-veld maerschalk en Karel byzitter in 't Parlement van Vrankryk, namen insgelyks den titel van Grave van Artois aen: dezen laest-gemelden stierf in 't jaer 1472 zonder kinderen naer-te-laeten.

IV. Robertus III., zone van Mahaud en van Otto, Grave van Bourgognien wierd geboren in't jaer 1292 en stierf in't jaer 1315 voor syne moeder, zonder kinderen naer te laeten.

V. Joanna van Bourgognien, zyne zuster en erf-genaeme, houwelykte in 't jaer 1360 met Philipphus den V. gezeyd *den*

Langen, Koning van Vrankryk, aen welken sy diensvolgens Bourgognien en Artois toebrogte, uyt dit houwelyk sproot eenen zone, die korts daer naer stierf en vier dogters, van welke de oudste, genaemt Joanna, het Graefschap van Artois heeft bekomen: deze Koninginne overlyde in 't jaer 1330, naer tot Parys het Bourgondisch Collegie gestigt te hebben.

VI. Joanna van Vrankryk houwelykte in 't jaer 1318, met Eudus den IV, Grave van Bourgognien, en stierf in 't jaer 1347.

VII. Philippus van Bourgognien stierf voor synen vader en moeder in 't jaer 1346, aen eene wonde die hy hadde gekregen door den val van syn Peerd, in de belegeringe van Aigiullon, in Guyennen: hy hadde in houwelyk genomen Joanna, eenige dogter van Guilielmus Grave van Boulognien en Auvergne, uyt de welke hy heeft gewonnen

VIII. Philippus van Bourgognien, gezeyt van *Rouvres*, die opvolgde in alle de Staeten van Joanna syne Groot-moeder in 't jaer 1347: hy overlyde in 't jaer 1361 in den ouderdom van 14 jaeren, ten houwelyk verlooft zynde aen Margareta, Gravinne van Vlaenderen.

IX. Margareta van Vrankryk tweede dogter van Joanna van Bourgognien de vyfde, Gravinne van Artois, volgde op aen Philippus *van Rouvres*, haeren na-neve: sy

was Weduwe van Ludovinis van Crecy, Graeve van Vlaenderen, en ſtierf in 't jaer 1382.

X. Ludovicus van Male, Grave van Vlaenderen, kwam in bezit van het Graefſchap van Artois uyt hoofde van ſyne moeder Margareta: hy overlyde tot S. Omer in 't jaer 1384. *Ziet het vervolg hier naer in den vyf-en-twintigſten der Graven van Vlaenderen.* Naer de dood van Karel *den Stouten*, Hertog van Bourgognien, Grave van Artois enz. den welken gebleven is voor Nancy in 't jaer 1476, overweldigde Ludovicus den XI, Koning van Vrankryk, Artois, het welk hy in 't jaer 1477 opregte tot eene Provintie en Land-voogdyſchap, het poogende wederom te vereenigen aen de Kroone, al-hoe-wel Maria van Bourgognien, erfgenaeme van Karel, er van in bezit was als van eene vrouwelyke Leen: Karel den VIII. Koning van Vrankryk, ſtond het eyndelyk af aen Maximilianus den I, als dan Koning der Romynen, den welken de erfgenaeme van Bourgognien ten houwelyk hadde genomen: het verdrag wierd geſloten tot Senlis in 't jaer 1493. Karel hadde ten houwelyk genomen in 't jaer 1491 Anna dogter van den Hertog van Brittagnien, de welke eerſt verlooft was geweeſt aen Maximilianus, en hy zag af van het houwelyk met Margareta dogter van Maximilianus, met de welke Ludovicus den I. ſynen vader hem

hadde willen doen houwelyken : dezen ſmaet verbitterde duſdaniglyk den Roomſchen Koning, dat hy den Oorlog aen Vrankryk aenzeyde ; veraſchte Arras en S. Omer en nam by na ook onvoorzints Amiens in ; dog den vrede wierd wel haeſt daer naer geſloten door den afstand die Karel den VIII. dede van het Graefschap van Artois.

Den Koning Franciſcus den I, krygsgevangen gemaekt zynde door de kryg-benden van Keyzer Karel den V, in den ſlag van Pavien, in 't jaer 1524, dede voor altyd afstand van ſyne regts-eyſſchingen door het verdrag van Madrid, geſloten in 't jaer 1525, en uyt kragte van welk hy in volle vryheyd geſteld wierd : ſedert dien tyd af en hebben de Opper-heerſchappye-hebbers der Nederlanden niet meer verpligt geweeſt hulde te doen aen de Koningen van Vrankryk, voor het welke ſy voortyds eenen Sperwer moeſten aenbieden op ider verheffinge, zoo als Karel den V. nog gedaen had in 't jaer 1515, door den perſoon van Rynaerd van Chalons, Prince van Oragnien, des zelfs Ambaſſadeur by Franciſcus den I. Philippus den VI, Koning van Spagnien, is den leſten Vorſt van het huys van Ooſtenryk geweeſt die gantſch Artois in bezit gehad heeft; want de Stad Arras met des zelfs afhangelykheden vielen onder de magt der Franſchen in 't jaer 1640. Dezen Vorſt overlyde in 't jaer 1665.

KONINGEN VAN VRANKRYK, ZYNDE GRAVEN VAN ARTOIS.

I. Ludovicus den XIII., bygenaemt *den Regtveerdigen*, Koning van Vrankryk, zone van Henricus den IV. en van Maria de Medicis wierd ingehaelt in't jaer 1610; hy nam Anna van Oostenryk tot huysvrouwe, dogter van Philippus den III., Koning van Spagnien, en overlyde den 14 Mey 1643 in den ouderdom van twee-en-veertig jaeren.

II. Ludovicus den XIV., bygenaemt *den Grooten*, Koning van Vrankryk, wierd geboren den 5 September 1638 en gezalft 1654; hy nam den 9 Juny 1660 ten houwelyk Maria Theresia van Oostenryk dogter van Philippus den IV. Koning van Spagnien, de welke overlyde den 30 July 1683, naerlaetende eenen eenigen zone, genaemt Ludovicus, Dauphin van Vrankryk, die overlyde den 14 April 1711, naerlaetende uyt syne huysvrouwe Maria Anna Victoria van Byeren, dry Princen van welke den oudsten, ook genaemt Ludovicus, Hertog van Bourgognien en agtervolgens Dauphin van Vrankryk, den 18 February 1712 overlyde; Philippus Hertog van Anjou, die agtervolgens Koning van Spagnien wierd, en Carolus Hertog van Berg die den 4 Mey 1714 overlyde: den Koning Ludovicus den XIV. stierf tot Versailles den 1 September 1715, naer

twee-en-zeventig jaeren het Ryk bestiert te hebben.

III. Ludovicus den XV. klyn-zone van Ludovicus den XIV., was zone van Ludovicus en van Maria Adelaïda van Savoyen; hy wierd geboren den 15 February 1710 en begon te heerschen den 1 September 1715, onder de voogdye van synen Neve Philippus van Vrankryk, Hertog van Orleans, die van eene geraektheyd stierf den 2 December 1723, oud negen-en-veertig jaeren: den Maerschalk van Villeroi en den Cardinael van Fleury wierden aengestelt, om zorge te hebben tot opvoeding van den Vorst, die meerder-jaerig verklaert wierd den 16 February 1723, naer gezalft en gekroont te syn tot Rheims den 25 October 1722: men beschikte hem ten houwelyk Maria Anna Victoria, infante van Spagnien, dogter van Koning Philippus den V.; de welke haeren intré dede in Parys den 2 Meert 1722 enkelyk vier jaer oud zynde; dog deze Princesse wierd agtervolgens naer Spagnien weder gezonden, en syne Majesteyt nam den 5 September 1725 ten houwelyk Maria Leszinski, dogter van Stanislaus Koning van Polen, uyt de welke hy gewonnen heeft Ludovicus Dauphin van Vrankryk, geboren den 4 September 1729 en gestorven den 20 December 1765, oud zes-en-dertig jaeren; benevens dezen heeft hy uyt haer verschyde Princessen gehad, Ludovicus den XV. stierf in't jaer 1774.

IV. Ludovicus den XVI. klyn-zone van Ludovicus den XV. geboren den 23 Augusty 1754 en Koning van Vrankryk en van Navarre gekroont den 10 Mey 1774, in houwelyk met Maria Antonia van Oostenryk geboren den 29 November 1755.

Die van Artois vervoegden zig met de andere Provintien gedurende de beroertens der XV. eeuw, om zig tegen de Spagniaerts te stellen; maer zoo haest zy verstonden, dat den oorlog voornamentyk gevoert wierd, om de ketteryen van Luther en Calvien in het land te brengen, schydden zy zig van de wederspannigen, aennemende den naem van *misnoegden*: zy verstonden zig eyndelyk met den Koning van Spagnien door een verdrag gesloten in d'Abdye van Mont-St.-Eloy, den 6 April 1579, geteekend door den Gouverneur der Provintie, door Matheus Moulart, Bisschop van Arras, en door verscheyde andere heeren en Abten.

De Fransche hebben zig meester gemaekt van de Provintie van Artois op verscheyde nieuwe voorwendzels, en des zelfs grootste gedeelte is aen hun gebleven uyt kragte van het Pyrineesche Tractaet, gesloten in't jaer 1659; den Koning van Spagnien niets aen zig behouden hebbende, als de Borgtvoogdyen van St. Omer en Ariën: men maekte alsdan de verdylinge van het *afgestaen* en van het *behouden Artois*; dog den oorlog wederom begonst zynde, hebben de Fransche

het overig van Artois, dat hun konde voordeelig zyn, insgelykx overweldigd, en des zelfs bezittinge is hun bekragtigd door het vredens-verdrag, gesloten tot Nimweghen in 't jaer 1678.

Geduerende den Oorlog, ten opzigte der erffenisse van Spagnien, zyn de Bontgenoten doorgedrongen tot in die Provintie toe, en sy hebben'er den Koning van Vrankryk ontnomen, geduerende den veldtogt van het jaer 1710, de Steden van Ariën, Bethunen, S. Venant, Lens enz.; dog alle deze veroveringen zyn wedergekeert tot Vrankryk uyt kragte van den XV. Artikel van den vrede van Uytrecht des jaere 1713.

DE STAETEN VAN ARTOIS.

De Staeten der Provintien van Artois syn opgemaekt uyt de Geestelykheyd, uyt den Edeldom en uyt den derden Staet: den Geestelyken is'er zeer ryk en in een groot getal, opgemaekt uyt de Bisschoppen van Arras en S. Omer, uyt negenthien Abten en negen Capittels: den Bisschop van Arras bekleede het ampt van geboren Voorzitter der Staeten van Arras; maer deze zig daer tegen gestelt hebbende, wierd de zaeke tegen den Bisschop gewezen in den Raed des Konings, die hier door in't jaer 1740 verpligt wierd af te zien van dezen *Eertytel*.

De Abdyen zyn: S. Vaest tot Arras, S. Ber-

S. Bertinus tot S. Omer, Anchin, Blangy, S. Jean-au-Mont: (welke Abdye nu tot Ipre in Vlaenderen is :) Auchy-les-moines en Ham van het Order van den H. Benedictus; Clairmarais, en van Chercamp van het Order van Citeaux, Arouaise, S. Eloy, Hennin-lietard, Eaucourt, Choques, Ruisseauville en Marœul van het Order van den H. Augustinus, Dommartin, S. Andries-ten-Bossche, en S. Augustinus van Terouanen, van het Order van Præmonstreyt : den Opper-prioor van St. Vaast tot Arras heeft insgelykx zittinge in de Staeten : de Capittels zyn ; de Cathedraelen van Arras en S. Omer, en de Colegialen van Arien, Bethunen, Lens, Lillers, S. Paul, Valkenburg en Hesdin.

Onder den Edeldom en worden'er geene aengenomen ten zy sy een buyten goed met eenen thoren hebben en vier afstamselen van Edeldom. Den derden staet bevat in zig de afgevoorderde van elf Steden ; te weten, van de Stad Arras, S. Omer, Bethunen, Arien, Lens, Bapaume, Hesdin, het oud Aras, S. Paul, Pernes en Lillers : deze algemeyne vergaederinge word gewoonelyk eens s'jaers in de maend October gehouden, zoo om te beraemen over de saeken der Provintie, als ten opzigte der onderstand-gelden die men aen den Koning moet opbrengen : daer zyn dry benoemde van den kant syn'er Majesteyt die 'er voorzitten; den Gouverneur Generael, den toezigter der Provintie,

en den eersten Voorzitter van den raed van Artois.

Men verkiest in de zelve vergaederinge dry afgevoorderde naer het hof, eenen langs den kant der geestelykheyd, eenen uyt den edeldom, en eenen uyt den derden staet: sy draegen aen den Koning voor de papieren der Provintie, opgemaekt geduerende de algemeyne vergaederinge, en sy moeten bescheyd brengen van des zelfs beantwoordinge: den Gouverneur der Provintie draegt deze eygenhandig aen syne Majesteyt voor. Buyten deze aengehaelde verkiest de geestelykheyd eenen gewoonelyken benoemden, den welken zorge moet draegen met eenen daer toe benoemd van den edeldom en eenen van den derden staet nopens de uytvoeringen der besluyten, genomen in de algemeyne vergaederingen: deze benoemde blyven dry agtervolgende jaeren in die bedieninge, en sy vergaederen gemeynelyk tot Arras.

Den Baillieu van Arras was het opperhoofd van het geregt van het land van Artois, voor dat den raed van die Provintie opgeregt wierd in de Stad Arras; het welk gebeurde den 12 Mey 1530, door Keyzer Karel den V., Opper-heerschappy-hebber der Nederlanden; hy wierd alsdan opgemaekt uyt eenen Voorzitter, uyt twee Ridders ofte Raeds-heeren van den Degen, uyt zes Raeds-heeren van den Tabbaert, uyt ee-

nen Advocaet en eenen Procureur Generael, uyt eenige geregts-ſchryvers, enz.: dezen raed hadde zig vertrokken naer St. Omer in 't jaer 1640, alſwanneer Arras door de Franſche wierd ingenomen, het welk gelegendheyd gaf aen de onderſcheydinge, *van den raed van Artois, zittende tot Arras, en van den raed van Artois zittende tot St. Omer*: den Koning Ludovicus den XIII. ſtelde eerſtelyk eenige nieuwe regters aen tot Arras, en den toezigter der Provintie van Artois bekleede 'er het ampt van Voorzitter tot in 't jaer 1661, alſwanneer den raed weder erſtelt is tot Arras.

In 't jaer 1678, is dezen raed vermeerdert geweeſt door twee Raeds-heeren, voor dien tyd verblyvende tot St. Omer: in 't jaer 1687 ſtelde 'er ſyne Majeſteyt eenen tweeden Voorzitter aen met zeven nieuwe Raedsheeren, den gemelden raed verdeylende in twee kamers, dus dat 'er tegenwoordiglyk zyn eenen eerſten en tweeden Voorzitter, twee Ridders van eer, vyfthien Raeds-heeren, eenen Cancellier der Provintie, eenen Advocaet en eenen Procureur Generael: het is altyd eenen Souverynen raed geweeſt in hals-zaeken; maer nopens de borgerlyke geſchillen der Provintie, ging men oudtyds by beroep tot het Parlement van Parys, alſwanneer Artois onderhoorig was aen Vrankryk; naer den afſtand van Franciſcus den I. is men overgegaen tot dien van Mechelen;

maer ſedert dat Artois wederom aen Vrankryk is gekomen, gaet men als voren by beroep tot het Parlement van Parys.

Dezen raed ſtelde dry perſoonen voor aen den Vorſt, den welken 'er eenen uytkoos, aen den welken hy het ampt van Raedsheer, van Procureur ofte Advocaet Generael in den raed van Artois begiftigde, als'er eene van deze plaetzen openviel; maer door een bevel van Ludovicus XIV. Koning van Vrankryk, afgevoorderd in het jaer 1693, zyn alle de bedieningen van deze Provintie, het zy van regts-gebied ofte andere, te koop geſtelt en erfagtig gemaekt.

VOORZITTERS VAN DEN PROVINCIAELEN RAED VAN ARTOIS.

I. Joannes Caulier, heeft ook Opper-voorzitter geweeſt van den geheymen raed, en ſtierf ontrent het jaer 1538

II. Guilielmus Hangouart, heere van Pietré, Raeds-heer van den Keyzer Karel den V., ſtierf in 't jaer 1546.

III. Ludovicus de Martigny, van voords Raeds-heer tot Artois en tot Mechelen, volgde hem op in 't jaer 1547.

IV. Jacobus de Rebreviettes, Raeds-heer tot Artois, daer naer in 't Parlement van Mechelen, volgde hem op in 't jaer 1554.

V. Petrus Aſſet overleden in 't jaer 1580.

VI. Joannes Richardot, van voorts Raedsheer tot Mechelen, wierd in't jaer 1586

Raeds-heer en agtervolgens Opper-voorzitter van den geheymen Raed; hy overlyde tot Arras in't jaer 1609, op zyne te-rugkomst van zyn gezantschap naer Vrankryk.

VII. Hieronymus de France, Heer van Vacquerie, van voorts hoog-leeraer in de Regten der Universiteyt van Friburg in Duytsland, en Raeds-heer tot Mechelen, overlyde in 't jaer 1606.

VIII. Rynutius de France, heere van Noyelles, zone van den voorgemelden, wierd in't jaer 1622 Voorzitter van den grooten Raed tot Mechelen, alwaer hy overlyde in't jaer 1628.

IX. Antonius Denys, heere van Savigny, gestorven in't jaer 1624.

X. Joannes Grospré, heere van Gorguelle, overleden ontrent het jaer 1634.

XI. Carolus Laurin, heere van den Haeg, van voorts Raeds-heer in 't Parlement van Mechelen wierd in't jaer 1640 Raeds-heer van den geheymen Raed, en overlyde in't jaer 1664.

XII. Joannes de Bailly, heere van Inghen, wierd Voorzitter van dezen Raed, verblyvende tot St. Omer, naer het innemen van Arras: in't jaer 1650 wierd hy Raeds-heer van den geheymen Raed.

XIII. Antonius Colins, Hoog-leeraer in de Regten der Universiteyt tot Loven, en Raeds-heer in het Parlement tot Mechelen, agtervolgens Voorzitter in den Raed, zittende

tot St. Omer, wierd Raeds-heer van den geheymen Raed in 't jaer 1658 en ſtierf in het jaer 1666.

XIV. Adrianus de France, heeft Voorzitter geweeſt van den Raed van Artois tot in't jaer 1661, wanneer hy Voorzitter wierd van het Parlement tot Mechelen, alwaer hy overlyde in't jaer 1668.

XV. Andreas Scarron, benoemd door den Koning Ludovicus XIV tot Voozitter in den Raed van Artois, erſtelt tot Arras in 't jaer 1661; hy ſtierf in 't jaer 1685.

XVI. Ignatius Simon, Raeds-heer tot Bergen-in-Henegauw daer naer tot Mechelen, is Voorzitter geworden van den Raed van Artois, zittende tot St. Omer in't jaer 1665; hy wierd agtervolgens Raeds-heer van den geheymen Raed.

XVII. Aignanus de Préfontaine, volgde hem op in't jaer 1685 en ſtierf in't jaer 1687.

XVIII. Antonius Franciſcus Le Merchier, overleden in 't jaer 1703.

XIX. Philippus Franciſcus Paliſot, Baron van Athies, &c. ſtierf in't jaer 1707.

XX. Ignatius Franciſcus Paliſot, volgde ſynen vader op en ſtierf den 4 Meert 1718.

XXI. Ambroſius Alexander Paliſot, heer van Incourt, en broeder van den voorgaenden, wierd Voorzitter in't jaer 1718.

TWEEDE VOORZITTERS.

I. Philippus Hourdequin is den eerſten be-

Google

noemd geweest tot dit Ampt, opgeregt door den Koning Ludovicus den XIV., in't jaer 1687.

II. Philippus Franciscus Hourdequin, volgde synen vader op in't jaer 1705.

III. Albertus Ludovicus Emanuël Bulteel, Raeds-heer in den zelven Raed, volgde hem op den 10 January 1729.

Den Koning heeft'er ook in't jaer 1715 eene Cancelleryе opgeregt, bestaende uyt eenen Zegel-bewaerder, vier Geheym-schryvers, gelast om de zegels mede naer te zien vier Geheym-schryvers, gelast met het tegen-boek-houden, twaelf andere Geheym-schryvers, verschyde ontfangers enz.

DE STAD ARRAS.

DIt is eene der oudste Steden van de Nederlanden; Antoninus maekt er gewag van, en hy noemt-ze *Nemetacum*, en Julius Cæzar *Atrebatum*: dezen laesten spreekt'er van in zyn gedenk-boeken, ten opzigte van Commius, Koning der Atrebatiers, den welken myneedig was geweest aen de Romeynen, alhoewel hy aen hun syne kroone moest toeschryven: dit was voortyds de Hoofd-stad van Vlaenderen; Karel *den Kalen*, gaf ze tot houwelyks-gift in't jaer 863 aen syne dogter Judith, vrouwe van Balduinus, bygenaemt *den Yzeren-Erm*: zy is gelegen op de

riviere de Scarpe vyf mylen van Douay en van Dourlens, zeven van Cameryk, thien van Ryssel en ontrent veerthien van Amiëns en St. Omer.

Arras, de Hoofd-stad van het Graefschap van Artois, is gelegen op eenen berg; deszelfs omstreken zyn vervult van Steen-kuylen, uyt de welke men witten steen trekt, en zelfs in verscheyde streken van de Stad vind men eenen overvloed van steenen tot het bouwen van huyzen, de welke men, de kelders opbrekende, uyt den grond haeld: men verdeyldeze voortyds in de nieuwe en oude Stad: den Abt van St. Vaast was Heer der nieuwe Stad en den Bisschop der oude Stad; maer door een bevel van den Koning Ludovicus den XV, afgekondigt in de maend October 1749, is besloten geweest dat de oude en nieuwe Stad maer een lighaem zouden uytmaeken; ook dat 'er maer eene Stadts-regeringe zoude zyn, opgemaekt uyt eenen Hoofd-bailliu, eenen Meyer, twee Raed-pensionarissen, negen Schepenen, (van welke twee Edele, vyf Advocaeten en twee onderscheyde persoonen moeten zyn) eenen Procureur en gemagtigden des Konings, eenen Stedehouder, eenen Geregts-schryver der borgerlyke en eenen der hals-zaeken, eenen Rent-meester enz.

De oude Stad was eertyds van de nieuwe afgescheyden met mueren, Poorten en eenen breeden Wal, in den welken de klyne rivie-

re van Crinchon haeren loop nam ; deze diende tot eene afscheydinge, en weynig voorder worpt sy zig in in de scharpe ; maer sedert deze nieuwe schikkinge, zyn de mueren afgeworpen en de wallen gedempt : het Kasteel, opgebouwt volgens de teekeninge van den Maerschalk van Vauban, is beschanst volgens alle grondstellingen der konst ; maer het is in zoo leege landstreeke gelegen, dat het tot geen groot nut kan strekken, het welk aen dit den naem heeft doen toeëygenen van het *schoon vrugteloos* Kasteel.

De groote merkt van Arras is van eene buytengewoone uytgestrektheyd voor eene Krygs-stad ; op de klyne merkt die'er digt aengelegen is, beschouwt men het Stad-huys, het welk zeer regelstellig gebouwt is, en den thoren der brand-klokken, gedekt met eene kroone, op de welke eenen rooden koperen Leeuw staet, dienende voor eenen weerhaen ; dezen thoren is volbouwt geweest in 't jaer 1551.

In het midden van deze merkt is ook de Kapelle van de H. Keersse, de welke, zoo men verhaelt, aldaer gebrogt is door de H. Maegd Maria, ontrent het jaer 1105, aen den Bisschop Lambertus, tot hulpmiddel tegens eene siekte, genaemt het brandende vuer, die tot het ingewand toe der inwoonders verteerde ; men genas'er van door het drinken van waeter, waer in eenige druppelen wasch van deze Keersse wae-

ren afgeleekt : de gedagtenisse van dit bovennatuerelyk wonder en de kerkweydinge der Stad worden gevierd op den tweeden zondag naer Sinxen : deze H. Keêrsse word bewaerd in eene silvere Kasse, gegeven door Mahaud de III, Gravinne van Artois : de mildaedigheyd en godtvrugtigheyd der borgers hebben deze Kapelle verrykt door schoone verçiersels, in welkers midden eene klyne verheven ronde is, gebouwt op zyn italiaensch zy heeft eenen thoren, opgebouwt op de wyze van eene Piramide, welkers konst zeer groot geagt word, ten opsigte van verscheyde Stand-beelden die men op de zelve geplaets heeft.

De Cathedrale Kerke van Onze Lieve Vrouwe, de welke zeer groot en wel opgeschikt is, heeft men aldus in staet gestelt in 't jaer 1396 : sy is zeer beschaedigd geweest door den brand in 't jaer 1571 ; des zelfs thoren is zeer hoog, hebbende een schoon uerwerk, op het welk men verscheyde klyne metaele Stand-beelden beschouwt, verbeeldende de mysterien van het lyden ons Saligmaeckers die by middel van sekere veéren voor den thoren uytkomen, slaende de ueren en halve ueren ; dit werk is aldaer gestelt in 't jaer 1541.

Het Capittel der Cathedrale is opgemaekt uyt eenen Prooft en Deken, de Arts-diakens van Arras en Ostrevant, eenen Voorzanger, eenen Scholaster, eenen Les-lezer,

eenen Pœnitensier en veertig Kanoniken, buyten de welke 'er agt-en-veertig Capellaens zyn, twaelf Criaels enz. den Bisschop vergeeft alle deze bedieningen.

Men bewaert aldaer met groote eerbiedigheyd in eene zilvere Kasse, omzet met Peêrlen en Diamanten, het H. Manna, gevallen uyt den Hemel in de gedaente van witte Wolle, ontrent het jaer 371, in eene zeer groote droogte : den H. Hieronymus heeft de overleveringe van dit groot wonder bekragtigt, waer van gewag word gemaekt in syne werken.

Het Bisdom van Arras bevat het Zuydelyk gedeelte van Artois, met Ostrevant en een gedeelte van Fransch-vlaenderen ; men telt in het zelve agthien Abdyen, vyf Capittels, en 400 Dorpen, van de welke 'er 250 in Artois en 150 in Fransch-vlaenderen zyn gelegen, verdeyld in twaelf Dekenyen, te weten ; Valencyn, Douay, Bapaume, Lens, Bethunen, Hennin, Basseé, St. Paul, Aubigny, Houdaing, Pas en Croisillies.

Het Bisdom van Arras is vervoegd geweest aen dat van Cameryk, sederd den beginne van het Christendom tot in het jaer 1094, als wanneer naer de dood van den Bisschop Gerardus, ter oorsaeke van den tweespalt en verscheyde oneenigheden, die ontstaen waeren onder de Geestelykheyd van Cameryk, die van Arras aen den Paus Urbanus den tweeden verzogten de afscheydinge van

hunne Kerke van die van Cameryk: den Paus zeer kwalyk vergenoegd over die van Cameryk, de welke de partye van den Keyzer Henricus den IV. hielden, aenveerde zeer gunstiglyk de voorstellingen der Geestelykheyd van Arras en scheyde het Bisdom van Arras van dat van Cameryk af door eene bulle tot Roomen gegeven in 't jaer 1093.

Dit Bisdom is vry verklaert van de Koninglyke lasten door den Koning Philippus Augustus in 't jaer 1203, welkers gedagtenisse men gegroeft heeft in den muer der choore van de Cathedrale.

BISSCHOPPEN VAN ARRAS SEDERT DE AFSCHEYDINGE VAN CAMERYK.

I. Lambertus de Guines, Arts-diaken van Terouanen en Voorsanger van St. Peeters tot Ryssel, wierd tot Roomen gezalft in hoedaenigheyd van Bisschop van Arras, door den Paus Urbanus den II. in 't jaer 1094: hy trok tot zig dusdaniglyk de agtinge van het volk der Geestelykheyd van Roomen, dat hy Bisschop van Ostien wierd: hy stierf in het jaer 1115.

II. Robertus, Arts-diaken van Arras, stierf in 't jaer 1131.

III. Den H. Aluisius, Religieus der Abdye van den H. Bertinus tot St. Omer, agtervolgens Prioor van St. Vaast tot Arras en

en Abt van Anchien, bevond zig, naer Bisschop gezalft te zyn van Arras, op de Kruysvaerd van het H. Land met Theirry, Grave van Vlaenderen, en verscheyde andere Princen; hy stierf aldaer in 't jaer 1148.

IV. Den H. Godeschalcus, Religieus der Abdye van den H. Martinus tot Loon, van het Order van Præmonstreyt, en agtervolgens Abt van St. Martinus-ten-Berg, in het bisdom van Cameryk, wierd Bisschop van Arras verkozen ontrent het jaer 1150; een wyle tyds daer naer vertrok hy sig ten opsigte van syne onpasselykheden, en begaf sig in 't jaer 1164 tot de Abdye van St. Martinus tot Layon, alwaer hy syne daegen geeyndigd heeft.

V. Andreas, Abt van Vaux-Cernay, van het Order van Citeaux digt by Parys, overleden in 't jaer 1171.

VI. Robertus van Dovia, Prooft van Arien, van Brugge en van St. Omer, wierd benoemt tot het bisdom van Arras, wynigen tyd daer naer tot dat van Cameryk; hy wierd vermoord in de Stad Condé, in 't jaer 1174, zonder Bisschop ingeweyd te zyn.

VII. Frumauldus Arts-diaken van Ostrevant in de Kerke van Arras, gestorven in 't jaer 1183.

VIII. Petrus, Abt van Pontigny, en agtervolgens van Citeaux, stapte van dit Bisdom af in 't jaer 1198, om zig te vertrekken in 't Klooster van Pontigny.

IX. Raoulus van Neuville, Artsdiaken van Arras: eenige schryvers willen dat dezen door den Paus Innocentius den III. onder de Reye der Cardinaelen is gestelt; hy overlyde in 't jaer 1220.

X. Poncus Arts-diaken van Arras; stierf in 't jaer 1231.

XI. Asson, Arts-diaken van Ostrevant in de Kerke van Arras; hy overlyde in 't jaer 1245.

XII. Foursy, was wynigen tyd bisschop geworden, ofte hy wierd uyt de wereld gerukt in 't jaer 1247.

XIII. Jacobus van Dinant, stierf in 't jaer 1259.

XIV. Petrus van Noyon, stapte af van syn bisdom in 't jaer 1280, om syne dagen te eyndigen in de Abdye van St Eloy-berg, by Arras.

XV. Guilielmus van Issy, Deken der Cathedrale van Orleans, stierf in 't jaer 1293.

XVI. Joannes le Moine, Deken der Cathedrale van Bayeux, wierd Cardinael in 't jaer 1294 en strakx Bisschop van Noyon: hy stierf in 't jaer 1313, naer dat hy een Colegie gestigt had in de Universityt van Parys.

XVII. Gerardus Pigalotti, van voorts Bisschop van Spoletten in Italien, verkreeg het Bisdom van Arras van den Paus Bonifacius den VIII. in 't jaer 1294 en stierf het jaer 1316.

XVIII. Bernardus, Bisschop van Arras, overleden in 't jaer 1320.

XIX. Petrus van Chappes, groot Cancellier van Vrankryk; hy wierd agtervolgens Bisschop van Chartres in 't jaer 1326, en wynig tyd daer naer Cardinael; hy stierf in 't jaer 1336.

XX. Joannes Pasté, Deken der Catedrale van Chartres, wierd in 't jaer 1326 Bisschop van Arras.

XXI. Thierry Hérisson, Prooft van Arien en Cancellier van Robertus, Grave van Artois, Stierf in 't jaer 1328 naer dat hy de twee Cathuysers Kloosters van Gonnay gestigt hadde.

XXII. Petrus Rogerus Limosin, van voorts Religieus Benedictien, Abt van Chaise-Dieu en Fescamp, wierd Bisschop van Arras in 't jaer 1329, en het volgende jaer Arts-bisschop van Sens en wynig tyd daer naer van Rouanen: den Paus Benedictus den XII. hem Cardinael gemaekt hebbende in 't jaer 1338, verkozen hem de andere Cardinalen in 't jaer 1342 om dezen op te volgen op den stoel van den H. Petrus; hy nam den naem als dan aen van Clemens den VI. en stierf tot Avignon in 't jaer 1352; hy wierd begraeven in d'Abdye van Chaise-Dieu.

XXIII. Andreas Ghiny, van Florentien, ging van het Bisdom van Arras over, in het welk hy maer vier jaer geweest was, tot dat van

Doornyk in 't jaer 1335 en wynig tyd daer naer wierd hy Cardinael.

XXIV. Joannes Mandevilain, gebortig van Clermont in Auvergne, wierd agtervolgens Bisschop van Chalons, alwaer hy stierf in 't jaer 1344.

XXV. Petrus Bertrand, Heer van Colombier, Deken van St. Quintinus en Bisschop van Nevers; in 't jaer 1344 wierd hy Cardinael, en thien jaer daer naer Bisschop van Ostien en Déken der H. Vergaederinge; hy stierf in 't jaer 1361.

XXVI. Jonannes Galvan overleden in 't jaer 1349.

XXVII. Aimery Robert, eerstelyk Bisschop van Lisieux en Cardinael, wierd in 't jaer 1349 Bisschop van Terouanen en eyndelyk Arts-bisschop van Sens hy stierf in 't jaer 1384.

XXVIII. Gerardus van Dainville, wierd Bisschop van Terouanen in 't jaer 1370 en twee jaer daer naer Bisschop van Cameryk.

XXIX. Hugo Feydit Bisschop van Orleans, ging tot het bisdom van Arras over in 't jaer 1371.

XXX. Petrus Masoërius, Canonik en Arts-diaken van Cameryk enz. bisschop van Arras sedert het jaer 1374, overlyde in 't jaer 1391.

XXXI. Joannes Canardi, monink der Abdye van St. Denys in Vrankryk, agtervol-

gens Groot-cancellier van den Hertog van Bourgognien, stierf in 't jaer 1407.

XXXII. Martinus Porée, Predik-heer, bicht-vader van den Hertog van Bourgognien en synen afgezant tot het Concilie van Constans, stierf in 't jaer 1426.

XXXIII. Hugo van Cayeu, Proost der Kerke van St. Omer, Raeds-heer van den Hertog van Bourgognien, stierf in 't jaer 1438.

XXXIV. Fortigarius van Placentia, geboortig van Brugge, Proost van St. Pieters tot Ryssel en van Onze Lieve Vrouwe tot Veurnen, wierd verkozen door het Capittel, terwylen den Paus Quintinus Menart benoemde; dezen wierd weynigen tyd daer naer Arts-bisschop van Besançon, en Fortigarius stierf in 't jaer 1452.

XXXV. Jacobus van Coimbre, Portugies, Proost van St. Pieters tot Ryssel, neve van den Koning van Portugael en van Philippus *den Goeden*, Hertog van Bourgognien, wierd Bisschop van Arras in 't jaer 1453 en agtervolgens Cardinael en Arts-bisschop van Lisbon; hy stierf in 't jaer 1459 oud twee-en-vyftig jaeren.

Dionysius van Montmorency, deken der Cathedrale van Doornyk, wierd tot dit Bisdom benoemd in 't jaer 1454, door den Arts-bisschop van Rheims, als van hem afhangelyk, en hy wierd gehandhaeft door den Koning van Vrankryk; niet tegenstaende

heeft hy verpligt geweeſt afstand te doen aen Joannes Geofroy, en ſtierf tot Doornyk in 't jaer 1474.

XXXVI. Joannes Geofroy, monik en Abt van Luxeuil in Bourgognien, wierd Biſſchop van Arras in't jaer 1454, daer naer van Alby en voords Cardinael in't jaer 1462; hy is ook Abt geweeſt van St. Denys in Vrankryk: dezen Prelaet, die men ook *Jaufridi* ofte *Joffridi* noemde, was gebortig van Luxeuil: Philippus *den Goeden*, Hertog van Bourgognien, Ludovicus den XI. Koning van Vrankryk en de Pauzen Pius den II., en Paulus den II., hebben op hem altyd een bezonder vertrouwen gehad, hem gelaſtende met de aenbelangenſte zaeken zoo van de Kerk als van den Staet: hy overlyde in de Prioryе van Rully, in het Biſdom van Bourges, den 11 December 1473.

XXXVII. Petrus van Ranchicourt, Cancellier der Kerke van Amiens, hield eene Kerk-vergaederinge in 't jaer 1490 en ſtierf in 't jaer 1499.

XXXVIII. Nicolaus van Ruiſtre, gebortig van Luxemburg, Prooſt van St. Pieters tot Loven en van St. Bavo tot Haerlem, ſtierf in't jaer 1509, naer een zeer ſchoon Collegie tot Loven geſtigt te hebben.

XXXIX. Franciſcus van Melun, Prooſt van St. Pieters tot Ryſſel, van Onze-lieve-vrouwe tot St. Omer &c. wierd Biſſchop van Terouanen in't jaer 1512.

XL. Philippus van Luxemburg, Deken der Cathedrale van Doornyk en Bisschop van Mans in Terouanen, bestierde gedurende twee jaeren het Bisdom van Arras, hy was ook Cardinael en Bisschop van Albano; en overlyde in't jaer 1519.

XLI. Petrus Accolti, gebortig van Florentien, Cardinael, Bisschop van Anconen, van Cadix, van Maillesais en van Cérmone; hy heeft het Bisdom van Arras bestierd van het jaer 1519. tot het jaer 1526, alhoewel hy'er noyt zyne verblyf-plaetze gehouden heeft; hy stierf in't jaer 1532, Bisschop zynde van Sabinen.

XLII. Eustachius de Croy, Proost van Mechelen, van St. Omer en van Arien, stierf in't jaer 1538.

XLIII. Antonius Perrenot, van Grandvelle, Kanonik van Cameryk en van Besançon &c., wierd Bisschop van Arras in't jaer 1538 en raed van staet van Keyzer Karel den V., voords in't jaer 1560 Arts-bisschop van Mechelen en Cardinael.

Volgens dezen naem lyst heeft de Kerke van Arras onder haere Bisschoppen gehad eenen Paus, te weten Clemens den VI. en elf Cardinaelen: tot dien tyd toe hadden de Bisdommen van Arras en van Cameryk gestaen onder het Arts-bisdom van Rheims; maer in't jaer 1559 maekte den Paus Paulus den IV. Arras afhangelyk van het nieuw Arts-bisdom van Cameryk: hier staet ook te

bemerken, dat in de nieuwe opregtinge der Bisdommen in de Nederlanden, die als dan geschiede, enkelyk het Bisdom van Arras gebleven is zonder eenige vermeerdering ofte vermindering.

XLIV. Franciscus Richardot, van Bourgognien, Religieus van het order van den H. Augustinus, hoogleeraer in de Godheyd in de Universiteyt van Parys, wierd in't jaer 1554 Bisschop van Nicopolis en Suffragaen van Besançon; in't jaer 1562 dede hy zynen Intré binnen Arras, en heeft tegenwoordig geweest in't Consilie van Trenten: in't jaer 1570 hield hy eene Kerk-vergaederinge tot Arras en was den voornaemsten bezorger tot opregtinge van de Universityt van Douay, hy stierf in 't jaer 1574.

XLV. Mattheus Moulart, Abt van St. Gislenus, van 't Order van den H. Benedictus, wierd ingeweyd in 't jaer 1579; in 't jaer 1588 hield hy eene Kerk-vergaederinge en stierf in 't jaer 1600, naer in de Universityt van Douay een Colegie gestigt te hebben, het welk op heden nog synen naem voerd.

XLVI. Joannes du Ploich, gebortig van Arien, Arts-diaken van St. Omer, wierd ingeweyd in 't jaer 1602 en stierf in de maend July van het zelve jaer.

XLVII. Joannes Richardot, neve van Franciscus Richardot wierd ingeweyd in 't jaer 1604; in 't jaer 1609 wierd hy benoemd

tot Arts-bisschop van Cameryk en stierf in 't jaer 1614.

XLVIII. Hermanus Ortemberghe, geboortig van Nimwegen in Guelderland, Richter voor Duytsland in de Rota tot Roomen, wierd ingeweyd in 't jaer 1611; hy stierf in 't jaer 1626.

XLIX. Paulus Boudot, van Bourgognien, Bisschop van St. Omer, wierd Bisschop van Arras in 't jaer 1627 en stierf in 't jaer 1635.

Nicolaus Aufief, Kanonik van Doornyk en geestelyken Raeds-heer van den geheymen raed, wierd tot dit Bisdom benoemd in 't jaer 1637, door den Koning van Spagnien; dog hy heeft 'er geen bezit van genomen, alzoo de Stad Arras weynigen tyd daer naer door de Fransche wierd ingenomen hy stierf in 't jaer 1651. Den Koning van Spagnien benoemde 'er alnog Ladislaus Jonart, agtervolgens Bisschop van St. Omer en Arts-bisschop van Cameryk, en Ludovicus den XIV. Koning van Vrankryk, zond derwaerds om de Bisschoppelyke bedieningen te verrigten, den vermaerden Joannes Petrus Camus, alouden Bisschop van Bellay, die overlyde in 't jaer 1652.

L. Stephanus Moreau Hoog-leeraer in de Godtheyd en Abt van St. Josse-sur-Mer wierd ingewyd in 't jaer 1670 en stierf in 't jaer 1672.

LI. Guy van Seve, van Rochechouart,

Hoog-leeraer in de Sorbonſche Univerſiteyt, Abt van den H. Michaël tot Thierache, wierd ingewyd den 30 October 1672: hy wilde afſtand doen van ſyn Biſdom in 't jaer 1722 ter bevoordeelinge van ſynen neve, alſdan deken zynde, ofte den oudſten der Biſſchoppen van Vrankryk: hy overlyde den 28 October 1724, in den ouderdom van vyfen-tachentig jaeren.

Guy van Seve, van Rochechouart, van Iſſy, Abt van St. Stephanus tot Cornez, Arts-diaken en grooten Vicarius van Arras, wierd benoemd tot Medebeſtierder van ſynen Oom den 11. September 1719; dog hy gaf hem korts daer naer ſyn ontſlag.

LII. Franciſcus de Baglion de la Salle, Canonik en Grave van Lyon, volgde hem op in 't jaer 1725 en wierd ingewyd tot Parys den 19 January 1727 door den Artsbiſſchop van Cameryk; hy was Abt van Bonneveaux en van den H. Vincentius van Laon en ſtierf tot Parys in 't jaer 1752.

LIII. Joannes de Bonneguiſſe overleden den 28 February 1769.

LIV. Ludovicus Franciſcus Marcus Hilarius de Couzie geboren tot Breſſe in het biſdom van Lyons den 13 Meert 1732, agtervolgens Vicarius-Generael van het biſdom van Senlis, biſſchop van St. Omer ingewyd den 11 Mey 1766 en benoemd tot het biſdom van Arras in 't jaer 1769, alwaer hy nog deze weerdigheyd bekleed.

De ryke Abdye van St. Vaast, van het Order van den H. Benedictus, wierd voortyds *Nobiliacum* genoemt: des zelfs oorspronk is van het jaer 660, als wanneer den H. Aubertus, Bisschop van Arras en van Cameryk, het Lichaem van St. Vaast overbrogt uyt de Kerke van Onze Live Vrouwe tot eene klyne bidplaetze buyten de Stad, alwaer dien H. bevolen had syne Graf-plaetze te maeken: hy bouwde aldaer eene Kerke en lyde de eerste Grond-steenen van dat vermaert Klooster, voltrokken door synen opvolger den H. Vindicienus, die des zelfs Kerk-wydinge gedaen heeft: het is door den grooten toeloop van het volk, het welk de Graf-plaetze van St. Vaast kwam bezoeken, en door de boven-natuerelyke wonderen die'er Godt uytwerkt, dat deze Stad dusdaeniglyk is opgekomen.

Deze Abdye is ontslagen van het regtsgebied van den Bisschop, door de acte zelfs van syne stigtinge, de welke bekragtigt is in het concilie van Compiegne: men rekent dat sy 300000 fransche livres inkomens heeft: in 't jaer 1741 scheen des zelfs thoren te zullen invallen, het welk eenen schrik toebragt aen alle de daer ontrent woonende; ook was de Kerk en het grootste gedeelte van den bouw in eenen slegten staet; maer men heeft-ze gansch erbouwt en alles in veyligheyd gestelt.

Alswanneer 'er eenen wereldlyken Abt is,

het gene meer als een gebeurt is ſedert dat Arras onder het bewind van Vrankryk ſtaet, beſtiert haer den grooten Prior der Abdye voor 't geeſtelyk: den Abt van St. Vaaſt pleegt door eenen Officiael het geeſtelyk regts-gebied, en door ſyn twaelf Schepenen het wereldlyk regts-gebied in de Stad Arras; hy heeft het regt om de geeſtelyke bedieningen in meer als tachentig burgten en dorpen te vergeven, bovendien heeft deze Abdye een zeer ſchoon Collegie voor des zelfs moniken tot Douay, en een ander tot Parys; de Prooſdyen van Haſpre, van Berclau, van Gorre, van Beuvrieres, van Angicourt, by Parys, van St. Michiel by Arras, enz. ſyn afhangelyk van St. Vaaſt.

Men ſloot den 21 September 1435 in die Abdye het vermaerd vredens-verdrag tuſſchen Karel den VII., Koning van Vrankryk, en Philippus *den Goeden*, Hertog van Bourgognien, door het welk Karel den VII. ontkende de moord van Jan Hertog van Bourgognien, vader van Philippus, belovende van die, de welke 'er oorzaek van waeren te doen ſtraffen, en hem bovendien gevende eene merkelyke ſomme gelds, buyten dat hy aen hem nog afstond de Steden van Macon, St. Jengoux, Bar-op-de-Senne, enz.: Philippus *den Goeden* kwam 'er in perſoon, en Karel den VII. zond de Hertogen van Bourbon en van Navarre derwaerts met den

Eglise de N.D. en cité a Arr

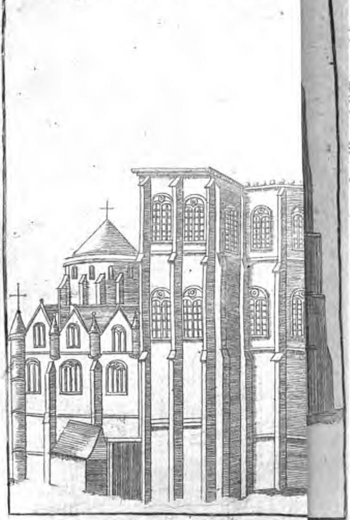

Digitized by Google

den Grave van Richemont, Rykx veld-maerſchalk van Vrankryk: den Grave van Vendôme, Groot-meeſter van het Hof; Guilielmus van Chartres, Arts-biſſchop van Rheims en Cancellier van Vrankryk; Chriſtophorus van Harcourt; Gilbertus, heer van Fayette, Maerſchalk van Vrankryk; meeſter Adam van Cameryk, eerſten Voorzitter in het Parlement; meeſter Jan Tudant, deken van Parys, Raed- en Requeſt-meeſter van het Hof des Konings; Guilielmus Chartier, Stephanus Moreau Raeds-heeren; Jan Chaſtignier en Robertus Marlier, Geheym-ſchryvers des Konings: langs den kant van Engeland, kwamen aldaer Henricus van Beaufort, Cardinael van Winceſter, den Arts-biſſchop van Yorck, de Graven van Hontindon en van Suffolck, de biſſchoppen van Nortwich, van St. David en van Liſieux, met verſcheyde andere geeſtelykheyd: langs den kant van den Paus, den Cardinael Albergati, langs den kant van het Concilie van Bâlen, den Cardinael van Luſignan, de biſſchoppen van Verone en van Albegna, Nicolaus Prévôt, en Calconius Huche, Arts-diaken van Metz in Lorrynen.

De Parochiaele Kerken van Arras zyn; Onze Lieve Vrouwe in de oude Stad, de welke ook eene Cathedrale is; van het H. Kruys, van St. Aubertus, van St. Gery, van St. Nicolaus-ten-Latte, in de oude Stad; van St. Mauritius, St. Jan, St. Nicaſius in de oude Stad, van St. Nicolaus op de Wallen,

van St. Stephanus en de H. Maria Magdalena, voor het jaer 1155 was'er ook eene Collegiaele Kerke toegewyd aen den H. Petrus, maer des zelfs inkomsten zyn toegewezen aen de Abdye van St. Vaast, en het Capittel is vernietigt: de religieuze Kloosters van Arras zyn, de Minderbroeders, welk Klooster het eerste is dat sy in de Nederlanden gehad hebben; sy verkregen voor hunne wooninge den berg der Kappelle in 't jaer 1222, een jaer voor de dood van den H. Franciscus: de Jesuiten kwamen tot Arras in 't jaer 1600; sy hongen af van de Provintie van Parys, en leerden aldaer de grond-beginselen der latynsche taele en der philosophie, in een zeer schoon Collegie, in het welk ook hunne commensaelen woonden: de Capucienen wierden 'er gestigt in 't jaer 1591 door den Abt van St. Vaast, en dit was hun eerste Klooster dat sy in de Nederlanden gehad hebben: de Lieve-vrouwe-broeders wierden 'er aengenomen het jaer 1320; de Predikheeren ontrent het jaer 1233 de Trinitarissen zyn 'er van overouds geweest; de ongeschoende Carmeliten sedert het jaer 1642; de paters der Zendinge ofte van den H. Lazarus, hebben aldaer een huys sedert het jaer 1677, en zyn de bestierders van het bisschoppelyk Seminarie.

De Vrouwe Kloosters syn, de Abdye van Vivier, Religieuzen van het Order van Citeaux, gestigt in 't jaer 1227, eene halve myle

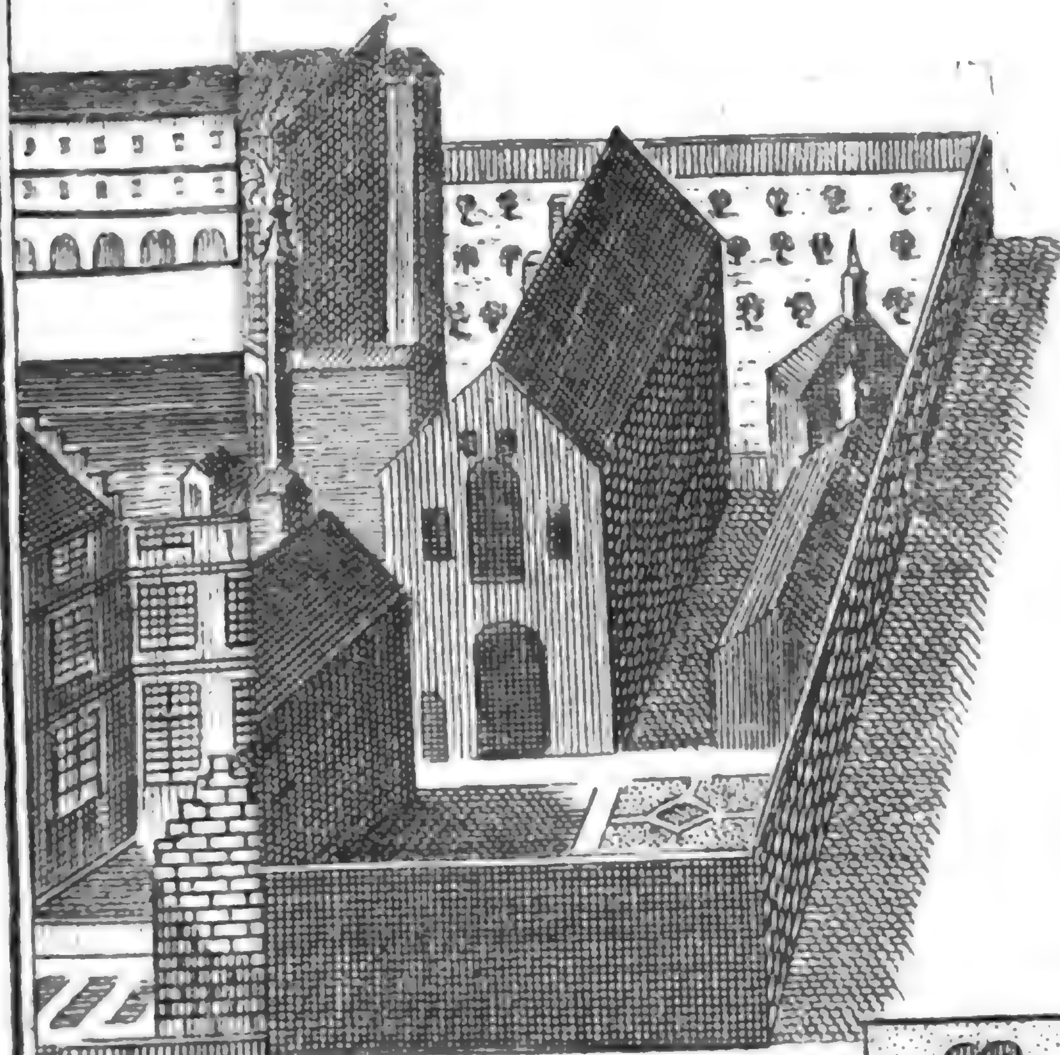

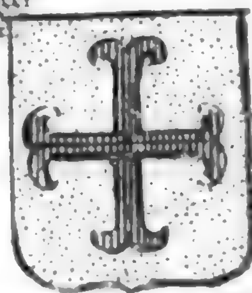

L'he Abdeye Van
Vaast .

van Arras, en tot de zelve Stad overgevoerd in 't jaer 1650, ter oorzaeke van de gedurende Oorlogen; de Abdye van Onze Lieve Vrouwe van Vrede, ervormde Benedictinen, gestigt door den Abt van St. Vaast in 't jaer 1613; de Brigittinen, het Klooster van Culoie; dat van Loue-dieu, die de ziekenen gaen dienen, het Gast-huys van St. Jan, de Augustynerssen, de Religieuzen van Hôtel-dieu, de Ursulinnen, gestigt in 't jaer 1678; de Cheriotten, van den derden Regel van den H. Franciscus, de Clarissen, gestigt in het jaer 1457; de Jacobinerssen, in Arras gekomen in 't jaer 1640 en de dogters der Voorzienigheyd.

Karel *den Stouten*, Hertog van Bourgognien, en Grave van Artois, gedood zynde geweest voor de Stad Nancy in Lorrynen, overweldigde Ludovicus, XI, Koning van Vrankryk, de Stad Arras in 't jaer 1477, door eene verraederye van den Gouverneur, Philippus van crevecoeur: Maximilianus, Artshertog van Oostenryk, ernam deze in 't jaer 1492, heymelyke onderhandelinge hebbende met eenige borgers, die dobbel sleutels der Stad hadden doen maeken.

In 't jaer 1578 overweldigden de wederspannige, zynde van de partyen van den Prins van Oragnien, de Stad Arras, verdreven uyt de zelve den bisschop Richardot, en naemen in egtenis Joannes Sarrazin eenen weerdigen Abt der Abdye van St. Vaast: hunnen aenlyder was Ambrosius van Hasper,

eenen man van leege geborte ; maer de Rooms-catholyke borgers, verdreven hun kloemoedelyk door den byſtand van het garnizoen, en verſcheyde der oproerige wierden gehangen ofte verbannen.

Een Franſch Leger, onder het bevel van den Maerſchalk van Chaulnes, van Châtillon en van Meilleraye, kwam Arras belegeren den 19 July 1640 ; den jongen Hertog van Enghien had het opperbevel over de vrywilligers.

De belegerde hielden zig als verſekert op een oud ſpreekwoord, het welk men zegt eertyds gegroeft geweeſt te zyn op eene der poorten van hunne Stad ; luydende als volgt :

Quand les François prendront Arras,
Les Souris prendront les Chats.

Dat is :

Winnen de Franſche deze Stad,
Zoo vangen de Muyzen de Kat.

Maer ſy waeren hier in bedrogen : den Cardinael Infant en den Hertog van Lorrynen, met zes andere Generaels en een leger van 30000 mannen veronagtzaemden niets om haer ter hulpe te komen ; ſy poogden om de levensmiddelen af te ſnyden aen de belegeraers, en deden tot tweemael hunne linien aentaſten ; dog de Spagniaerts wirden altyd te rug gedreven, de Stad wierd gedwongen zig over te geven den 9 Auguſty.

Den Prins van Condé, die zig vervoegt hadde met de Spagniaerts, de zelve belegerd

hebbende in't jaer 1654, wierd gedwongen des zelfs beleg op te breken, naer dat zyne linien onderbroken waeren op den dag van den H. Ludovicus door de Maerſchalken van * Turenne, van Ferté en van Hocquincourt: het voet-volk geraekte terſtont in wanorder en den Arts-hertog Leopoldus met

* Alhoewel het Franſch leger onder het bevel was van deze dry Maerſchalken van Vrankryk, zoo moeſt den ganſchen luyſter van deze zegenpraelinge aen den Maerſchalk van Turenne toegeſchreven worden: het was in die ſtreek, daer hy lag, dat zy door de linien hebben geſlaegen. Het was, zoo men genoegzaem weet, eenen der grootſte Veld-överſten, die oyt een leger onder zyn bevel gehad heeft; en ten zelven ſtond eenen alderwyſten, alderzeegbaerſten en alderdeugdzaemſten man Hy wierd in Duytſland gedood door een kanon-ſcheut, digt by Sulſzbach, den 27 July 1675, in den ouderdom van vier-en-zeſtig jaeren den Koning wilde dat hy even pragtig begraeven wierd als de Koningen, in de Kerke der Abdye van den H. Dyonyſius; men heeft op hem dit graf-ſchrift gemaekt het welk weerdig is in de geheugeniſſe te blyven, alhoewel het niet geſtelt is geweeſt op zyne graf-tombe.

Turenne a ſon tombeau parmi ceux de nos Rois,
Il acquit cet honneur par mille beaux exploits;
Louis voulut ainſi couronner ſa vaillance
A fin qu'aux ſiecles à venir
On ne mit point de différence
Entre porter le Sceptre, & le bien ſoutenir.

Dat is:

Onder de Koningen, ligt Graef Turenn' begraven
Een prys van kloeke daên in b'leg'ren en ſlaegen

den Grave van Fuensaildaigne, die'er het bevel over hadden, wierden verpligt gansch verstrooyt af te trekken naer den kant van Cameryk; maer den Prins van Condé met het peerde-volk, trok in goede schikkinge af, naer den aftogt van Leopoldus begunstigt te hebben: de Spagniaerts verloren aldaer alle hunne uytrustingen en 2000 mannen wirden'er krygs-gevangenen gemaekt: Arras is onder de heerschappye van Vrankryk gebleven uyt kragte van het Pyreneesche vredensverdrag, gesloten in't jaer 1659.

Den 3 Meert 1712, een leger van 25000 man der bondgenoten doorgedrongen zynde tot voor deze Stad, wirp aldaer eenige bommen in; dog zonder 'er eene zeer groote schaede te veroorzaeken.

Dus wilde Lodewyk dat zy zyn kloekt' beloont
En dat syn doode romp by Vrankrykx Koon'gen woont
Op dat het naergeslagt voor eeuwig zoud beschouwen
Dat men geen onderschyd in deze stellen mag
Wie dat den staf van't ryk als opper-hooft kumt houwen
En die hem heeft beweerd zoo lang hy leven zag.
Dit luyd in het latyn.

Regum inter tumulos magni jacet urna Turenni,
Egregia hoc illi facta tulère decus;
Hoc voluit Lodoix, sua sint ut præmia laudi,
Privatos cineres Regia terra tegit.
Posteritas hinc disce; parum distara coronam
Sustineatnè caput, sustineatnè manus.

HET BEWIND VAN ARRAS.

Dit bestaet in 314 dorpen en gehugten, buyten zeven-en-dertig andere van het bewind van Oisy, en zeven-en-twintig van Aubigny-la-marche, die ook afhangen van het bewind van Arras: verscheyde schoone en magtige Abdyen, als zyn die van St. Eloy-berg, van Maroëul, van Avesnes, van Estreun enz. maeken des zelfs omstreken zeer çierlyk.

De Abdye van St. Eloy-berg is gelegen op eene hoogte, twee mylen van Arras; het was in synen oorspronk maer eene bidplaetze, opgebouwt door St. Eloy, den welken aldaer eenige eremyten te zaem vergaederde en'er stierf ontrent het jaer 658: de Normandiers deze afgebrand hebbende ontrent het jaer 880, bleef dit huys in syne verwoestinge liggen, tot dat den Bisschop Fulbertus het zelve erstelde en er eene kerke dede bouwen, die hy toewyde aen de HH. Petrus en Paulus, aldaer stellende agt wereldlyke Kanoniken: den Bisschop Lietbertus stelde aldaer in't jaer 1066 Kanoniken Regulier van het order van den H. Augustinus, welkers violette kleedinge bynaer gelyk is aen die der Bisschoppen; de Priorye van Aubigny, dry mylen afgelegen van Arras, hangt van deze Abdye af: in 't jaer 1413 hadden des zelfs religieuzen de toestemminge bekomen van Jan, Hertog van Bourgognien, om de zelve

met mueren en thorens te versterken, mits eene erkentenisse, die 'er alnog in voegen is, van aen den Grave van Artois, op het afsterven van iederen Abt, eene witte ren-speêr aen-te-bieden.

De Abdye van Maroëul, is ook van Kanoniken regulier van het order van den H. Augustinus, gestigt in 't jaer 935 door de H. Bertilis.

Die van Avesnes, een adelyk stift van het order van den H. Benedictus, was eerstelyk ontrent Bapaume gestigt in 't jaer 1128 door Thierry en Clementia, Graven van Vlaenderen, voor derthien religieuzen; hun Klooster verwoest zynde ontrent het jaer 1558, hebben sy hunne huys-vestinge komen nemen op het Kasteel van Belle-Motte, by Arras, voortyds het lust-hof van Margareta, Gravinne van Artois.

De Vrouwe-abdye van Estreun, adelyke religieuzen van het order van den H. Benedictus, is gestigt ten tyde van Keyzer Karel *den Grooten*, en erstelt in 't jaer 1085 door Gerardus, Bisschop van Arras.

DE STAD ST. OMER.

SInt Omer, bisschop van Terouanen, en den H. Bertinus Abt, hebben den oorsprong aen deze Stad gegeven, de welke de tweede is der Provintie van Artois, gelegen

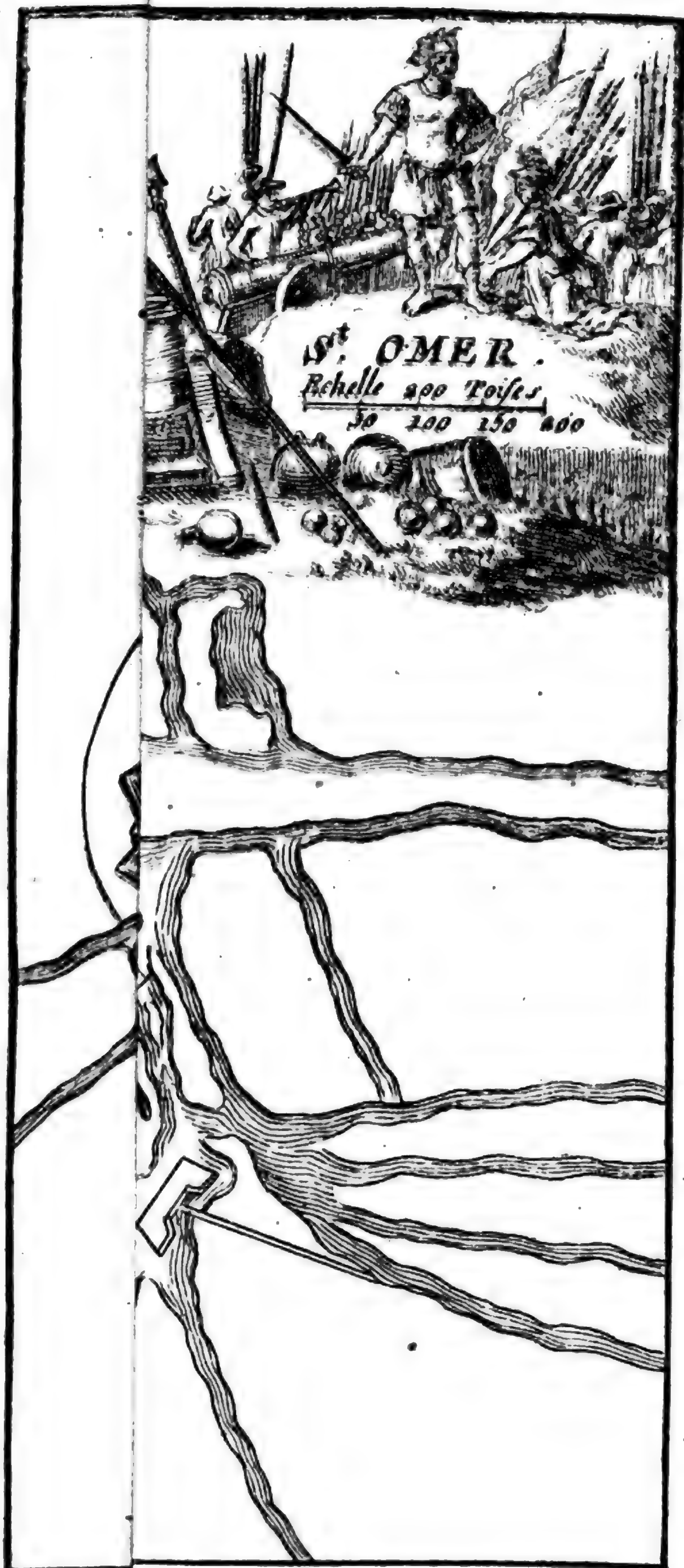
S.t OMER.
Echelle 200 Toises
50 100 150 200

op de riviere de Aa, de welke in des zelfs omstreken verscheyde moerassen en overstroomingen veroorsaekt, dry mylen afgelegen van Arien, vier van het oud Terouanen, acht, of daer ontrent, van Calais, van Duynkerke en van Boulognien, en veerthien van Arras.

Den H. Bertinus, geboren ontrent op het eynde der zesde eeuw, in de omstreke van Constans in Duytsland, wyde zig aen Godt toe in het vermaerd Klooster van Luxeuil in Bourgognien, alwaer hy St. Omer, synen bloed-verwant, vond, die aldaer eenige jaeren voor hem den zelven staet hadde omhelst: den Koning Dagobert den I., aen St. Omer het bestier des bisdom van Terouanen toebetrouwt hebbende, riep dezen bisschop uyt het Klooster van Luxeuil tot zig den H. Bertinus, den H. Momelinus en den H. Ebertranus, om met hem te arbeyden tot de bekeeringe der volkeren, de welke nog byna alle in het verblinde heydendom versmoort lagen: de land-streke van *Sithieu*, de welke hedendags in zig bevat de Stad St. Omer, behoorde alsdan toe aen eenen ryken heer van het land, genaemt Adroaldus; dezen was door St. Omer tot het waere geloof bekeerd, en geene kinderen hebbende, bood hy aen den H. Bisschop, ontrent het jaer 645, dit gedeelte van syne goederen aen, om aldaer een Gast-huys te bouwen; maer St. Omer raede hem van het liever toe-te-bieden aen den Priester Bertinus en syne

twee mede-volgers, om 'er een Kloofter te bouwen ter eere van den H. Petrus: dusdaenig zyn de beginsels geweest der Abdye van den H. Bertinus, die op korten tyd zoo vermaert is geworden, zoo door het groot getal der religieuzen die zig onder het bestier van den H. Bertinus stelden, als door het getal der inwoonders, die in die omstreek hebben komen huys-vesten, dat sy eyndelyk geworden is eene groote en schoone Stad, den naem behouden hebbende van *Audomarum* ofte *Audomaropolis*, ter eeren van St. Omer ofte St. *Audomarus*, die de stigtinge der Abdye van den H. Bertinus beschikt heeft: buyten deze bouwde hy ook eene Kerke ter eere van de Alderheyligste Maget Maria, die heden de Cathedrale Kerke is van St.Omer; dezen heyligen gestorven zynde ontrent het jaer 668, wierd aldaer begraven door de bezorginge van den H. Bertinus: des zelfs overblyfzels daer naer weggenomen zynde geweest, door Maurus, Abt van St. Quintinus, heeft Foulquinus bisschop van Terouanen, verpligt geweest de zelve gewapender-hand te doen wederhaelen in 't jaer 843; sy zyn dan wederom gebrogt niet tot de Kerke van Onze Lieve Vrouwe, maer tot die der Abdye van den H. Bertinus: langen tyd daer naer, voerde men het hoofd met eenige gebeenderen over tot de Kerke van Onze Lieve Vrouwe, nu gezeyt St. Omer, alwaer men deze bewaerd op den hoo-

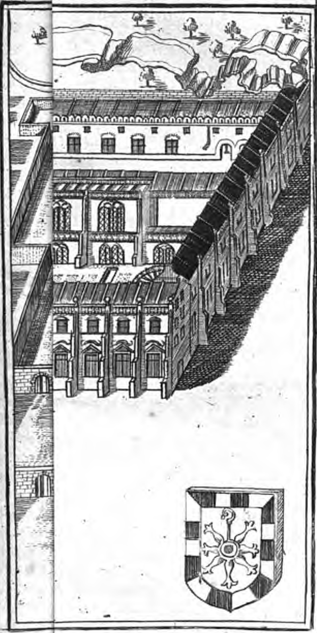

Digitized by Google

gen autaer der choor, in eene zeer schoone zilvere kasse, lang ontrent zes voeten en naer maete verheven.

Oudtyds bedienden de Religieusen der Abdye van S. Bertinus Onze Lieve Vrouwe Kerke, uyt hoofde der begiftinge die 'er hun van gedaen was door S. Omer Bisschop van Terouanen; maer in 't jaer 820 trok Friduges, Abt van St. Bertinus, uyt de Kerke van St. Omer veertig Religieusen der zelve Abdye, die deze bedienden, en stelde 'er in hunne plaetse dertig wereldlyke Canoniken, de welke hy begiftigde met het derde van de inkomsten der Abdye: men vermeynt dat Foulquinus, bisschop van Terouanen, 'er in 't jaer 839 eenen Religieus aenstelde onder den tytel van koster ofte toeziender, om aldaer op zekere daegen van het jaer de misse te zingen en 'er als dan de offerhande te ontfangen, en dat agtervolgens dezen koster is veranderd in eenen Proost, met den tytel van eerste weerdigheyd der Kerke van Onze Lieve Vrouwe en St. Omer: agtervolgens stonden de Pauzen eene menigte van voor-regten toe, zoo aen de Kerke als aen de Abdye van den H. Bertinus, het welk sedert verschyde eeuwen al menigte van plythandels veroorzaekt heeft tusschen de Abdye en die Kerk, ten opzigte der opperhoofdigheyd en der vrydommen, welke geschillen tot op den dag van heden nog dueren, zoo verre zelfs, dat men als valsch tragt te ont-

kennen de voorwaerde der ſtigtinge die St. Omer en den H. Bertinus hebben ondernomen.

Foulquinus, Abt van St. Bertinus en agtervolgens Biſſchop van Rheims, begon in't jaer 881 eenen omtrek te maken om zyne Abdye en alle de nabygelegen huyzen'er in te bevatten, en den Graeve Bauduinus *den Kaelen* maekte'er eene bemuerde Stad van in't jaer 902: de gelegendheyd en konſt waeren te ſaemen vervoegd om deze zeer ſterk te maken, en daer is een zeer ſchoon kaſteel om haer te verdedigen, het welk ſynen bezonderen Gouverneur heeft: men bemerkt in den omtrek van des zelfs mueren verſchyde ronde thorens op zyn ouds gebouwt, wel bekleede bolwerken, verſchyde halve maenen, zeer breede en diepe wallen &c.: ſedert dat den Maerſchalk van Vauban de zorge gehad heeft om de Stad even als het kaſteel regelmatig te verſterken, is zy geworden een der aenbelangenſte Steden van het ganſch verovert land.

Den Paus Paulus den IV. regte St. Omer tot een Biſdom op in't jaer 1559, naer dat de Stad Terouanen verwoeſt was, welkers Biſdom verdeyld is geweeſt in dry nieuwe Biſdommen, te weten in dat van Boulognien, van Ipre, en van St. Omer; het eerſte afhangelyk van het Arts-biſdom van Rheims, het tweede van dat van Mechelen, en het derde van dat van Cameryk.

Dat

Dat van St. Omer bevat in zig thien Steden en ontrent 200 Dorpen, verdyld in het Artspriesterschap der Stad negen Landdekenyen, onder de welke dry Collegiaele zyn te weten Arien, Lillers en Hedin; vyf mans en vyf vrouwe Abdyen: de Dekenyen zyn; Hedin, Arien, Lillers, Bourburg, Merville, Helfaud, Arcques, Waetene en Bollezeele: de inkomsten van het Bisdom zyn die van Terouanen gedeeltelyk en gedeeltelyk die van de Proosdye van St. Omer en van het Klooster van Waetene, voortyds Kanoniken regulier.

BISSCHOPPEN VAN ST. OMER.

Philippus den II., Koning van Spagnien, benoemde tot eersten Bisschop van deze Stad Guilielmus van Potiers, Proost van St. Omer en St. Lambertus tot Luyck; hy was ook benoemd geweestt in't jaer 1553 tot het Bisdom van Terouaenen door Keyzer Karel den V.; maer hy wygerde Bisschop te worden en stierf in't jaer 1570.

I. Gerardus van Hamericourt, Abt van St. Bertinus, wierd ingewyd in't jaer 1563, en stierf in't jaer 1577: hy hadde zyn Prelaetschap by het Bisdom behouden, en stigte tot St. Omer van zyn inkomsten een zeer schoon Collegie voor de Jesuiten.

II. Joannes Six, gebortig van Ryssel, President van het groot Collegie tot Loven, agtervolgens Kanonik en Penitensier tot St. Omer; hy wierd ingewyd in 't jaer 1581,

hy hield eene Kerk-vergaederinge in 't jaer 1583 en hy stierf in 't jaer 1586.

Jacobus van Pamele, gebortig van Brugge en Kanonik aldaer, agtervolgens Arts-diaken van St. Omer, en Prost van den H. Salvator tot Uytrecht, wierd benoemd tot dit bisdom; maer dezen geleerden man stierf in 't jaer 1587, voor dat hy ingeweyd was.

III. Joannes van Vernois, bourgundier, predikheer en Hoog-leeraer der Sorbonsche Uuniversityt, wierd ingeweyd in 't jaer 1590 en stierf in 't jaer 1599.

IV. Jacobus Blaise oft Blasæus, van het Order van den H. Franciscus, bisschop van Naemen, wierd in 't jaer 1600 bisschop van St. Omer, alwaer hy stierf in 't jaer 1618.

V. Paulus Boudot, bourgondier, Hoog-leeraer der Sorbonsche Universityt, Kanonik van Cameryk, en Arts-diaken van Braband; hy is ingeweyd geweest in 't jaer 1619, en in het 1627 wierd hy bisschop van Arras, alwaer hy overlyde in 't jaer 1635.

VI. Petrus Paunet, geboren van Barbançon in Henegouw, Religieus van het Order van den H. Franciscus, biegtvaeder der Infante Isabella, Souveryne der Nederlanden, ingeweyd in 't jaer 1627 en gestorven in 't jaer 1631.

VII. Christophorus Morlet, gebortig van Brussel, Deken der Cathedrale van St. Omer, ingeweyd in 't jaer 1632 en het agtervolgende jaer gestorven.

VIII. Christophorus de France Kanonik van Cameryk, agtervolgens Deken der Cathedraele van Arras, is ingeweyd geweest in 't jaer 1635 en stierf in 't jaer 1656.

IX. Ladislaus Jonart, geborgtig van Bergen in Henegouw, Deken der Arts-bisschoppelyke Kerke van Cameryk, is ingeweyd geweest in 't jaer 1660, hy wierd Arts-bisschop van Cameryk in 't jaer 1671 en stierf in 't jaer 1674.

X. Jacobus Theodorus van Brias Raedsheer in den grooten Raede tot Mechelen, wierd ingeweyd in 't jaer 1672; hy ging in 't jaer 1675 over tot het Arts-bisdom van Cameryk en overlyde in 't jaer 1694.

Joannes Karolus van Longueval, Deken der Cathedraele van St. Omer, benoemd zynde geweest tot dit bisdom door den Koning van Spagnien, stierf in 't jaer 1676, voor dat hy syne brieven hadde ontfangen: dezen Koning benoemde agtervolgens Petrus van den Perre; die bisschop van Naemen gestorven is.

XI. Armandus Tristan de la Baume van Suzen, Abt van Onze Lieve Vrouwe tot Quarante, agtervolgens bisschop van Tarbes, wierd bisschop van St. Omer door de benoeminge van Ludovicus den XIV. Koning van Vrankryk, die deze Stad overweldigt hadde in 't jaer 1677; hy ging in 't jaer 1684 over tot het Arts-bisdom van Auch, alwaer hy stierf in 't jaer 1705.

XII. Ludovicus Alphonſus van Valbelle, Hoog-leeraer der Sorbonſche Univerſityt, ging in't jaer 1684 van het biſdom van Aleth over tot dat van St. Omer, alwaer hy ſtierf in 't jaer 1708.

XIII. Franciſcus van Valbelle van Tourouves, Deken en grooten Vicaris van St. Omer, Abt van Onze Lieve Vrouwe van Pontron en gewoonelyken Veld-prieſter van ſyne alderchriſtelykſte Majeſteyt, volgde ſynen Neve op en wierd ingeweyd tot Parys in 't jaer 1710, hy ſtierf tot St. Omer den 17 November 1727 oud 64 jaeren.

XIV. Joſephus Alphonſus van Valbelle, hoog-leeraer in de Sorbonſche Univerſiteyt; Deken en groot Vicaris van St. Omer en veld-prieſter des Konings, was in't jaer 1721 benoemd geweeſt tot het Biſdom van Sarlat; maer wynig tyd daer naer dede hy afstand van het zelve om mede-helper te worden van ſynen oom, hy wierd tot Parys ingewyd op den tytel van biſſchop van Hieropolis, den elfsten April 1723 door den Cardinael van Rohan en volgde ſynen oom op in 't jaer 1727 hy is overleden in 't jaer 1754.

XV. Franciſcus Joſephus de Brunez van Montlouet, Kanonik, Opper-vicaris en Officiael van Dôle, geboren op het kaſteel van Montlones in het biſdom van Dôle in 't jaer 1712 biſſchop van St. Omer benoemd in 't

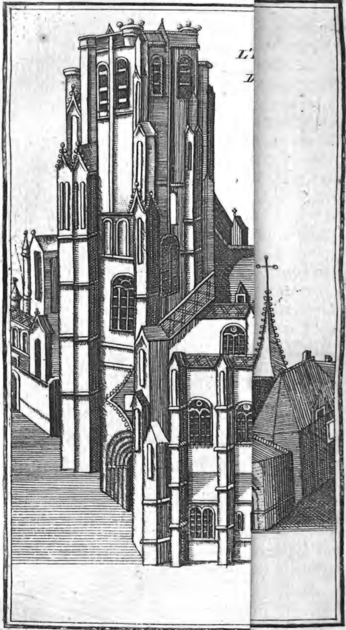

Digitized by Google

jaer 1754. ingewyd in 't jaer 1755 en overleden in 't jaer 1765.

XVI. Lodovicus Franciſcus Marcus Hillarius van Couzie, geboren tot Breſſe, in het biſdom van Lyons, den 13 Meert 1732 agtervolgens Opper-vicaris van het biſdom van Senlis, biſſchop van St. Omer ingewyd den 11 Mey 1766. en benoemd tot het biſdom van Arras 1769.

XVII. Joachim Franciſcus Mamartus van Couzie, geboren tot Breſſe in 't biſdom van Lyons den 18 Meert 1736. biſſchop van St. Omer ingewyd den 17 November 1769, benoemd tot het Arts-biſdom van Tours in 't jaer 1774, van voorts geweeſt zynde Vicaris-generael van Arras.

XVIII. Joannes Auguſtus van Chaſtenet van Suyſegur, geboren in het biſdom van Alby den 11 November 1740, biſſchop van St. Omer ingewyd den 29 Juny 1774, benoemd tot het biſdom van Carcaſſone in 't jaer 1778.

XIX. Alexander Joſepus Maria Alexius de Bruyere-Chalabre, geboren tot Caſtelnaudary in 't jaer 1736, biſſchop van St. Omer ingewyd den 9 Auguſti 1778; eerſten Leger-prieſter van den Grave van Artois, en Vicaris van Lyons.

De Cathedraele Kerke van St. Omer is zeer ſchoon alhoewel zy op de Gothiſche wyze gebouwt is; des zelfs Kapittel is zeer oud, luyſterlyk en ryk; des zelfs amptenaers zyn;

eenen Deken, twee Arts-diakens, den eenen voor Artois en den anderen voor Vlaenderen; eenen Voorzanger, den Arts-priester en den Penitensier; buyten deze zyn'er negen-en-twintig groote Kanoniken en vyf mindere met meer dan twintig Kappelaens, en verschyde Opper-kappelaens &c. : den Bisschop vergeeft alle deze plaetzen, uytgezondert negen Graduelen, die verkiesbaer zyn, even als dit geschiet in de andere Bisdommen der Nederlanden.

Buyten de Cathedraele zyn'er zes Parochie Kerken; die van de H. Aldegundis, van den H. Dionysius en van het H. Graf, ter vergevinge van het Kapittel der Cathedraele; die van St. Jan, van den H. Martinus en van de H. Margareta ter vergevinge van den Abt van St. Bertinus.

De schoone en pragtige Abdye van St. Bertinus, Religieuzen van het order van den H. Benedictus, verdient voornamentlyk van de vremdelingen beschouwt te worden; St. Omer Bisschop van Terouanen heeft-ze gestigt ter eere van den H. Petrus, in eene landstreke genaemt *Sithieu*, een halve myle afgelegen van die plaetze, alwaer men-ze nu beschouwt, door de mildadigheyd van Aldroaldus, eenen ryken heer van dat land; St. Omer verkoos den H Mommelinus, om'er den eersten Abt van te zyn; maer dezen in't jaer 659 Bisschop van Noyon verkozen zynde gaf des zelfs bestieringe over aen den H. Ber-

tinus den welken deze erbouwde ter plaetze alwaer zy nu gelegen is: hy munte dusdaniglyk uyt in deugden, geduerende syn leven, en in mirakelen naer syne dood, de welke hem overkwam in't jaer 709, dat zyne Abdye agtervolgens niet meer bekend is geweest als onder den naem van St. Bertinus: men vierd'er des zelfs feest-dag den 5 September en dien van St. Omer den 9 der zelve maend: de Kerk van den H. Bertinus moet aen niet eene van 't gansche Nederland wyken in schoonheyd; sy heeft eenen hoogen vierkanten thoren, opgebouwt in't jaer 1431, van welken men met elder weder de kusten van Engeland kan ontdekken: Philippus *den Goeden* heeft in die Kerke twee kerk-vergaderingen gehouden van het order van het Gulde-vlies, de eerste in't jaer 1440, in de welke hy vier nieuwe Ridders maekte, de tweede in't jaer 1461, alswanneer hy'er zes met den zelven eer-titel veryrkte.

Men vermynd dat deze Abdye jaerelyks meer als 100000 fransche livres inkomste heeft, daer is in de zelve sedert verschyde eeuwen maer eenen wereldlyken Abt geweest; den lesten overlyde den zelven dag tot Parys in 't jaer 1723, alswanneer hy bezit hadde doen nemen tot St. Bertinus: deze vergaederinge is ontrent van vyftig Religieuzen, de welke eene zeer goede regeltugtinge hebben, en zig geduriglyk bezig houden met hunne studien, de Abdye van Auchi-les-

Moines, de Prosdyen, van Poperingen, Sithieu, &c zyn 'er van afhangelyk.

De Jesuiten hebben aldaer twee Collegien gehad, het eene voor de Paters van het land, die 'er de groond-beginselen der latynsche taele leerden, en het ander voor die van Engeland, welke bouwen gedenkstukken syn van de pragt en luysterrykheyd van den Koning Ludovicus den XIV. sy hadden aldaer ook een Seminarie, in het welk sy een groot getal van jonge studenten onderwezen, de welke alle gekleed waeren als de Jesuiten, geduerende den tyd dat sy aldaer verbleven: dit Seminarie ongelukkiglyk in assche geleyd zynde in 't jaer 1725, wierd wynigen tyd daer naer veel pragtiger opgebouwt als het van te voren was: het huys, het welk sy tot Watene hadden, in dat bisdom, diende om de proef-jaeren te doen voor hun engelsche Provintie.

De andere Religieuze Kloosters zyn; de Minderbroeders, de Capuciènen, de Predikheeren, de ongeschoende Carmeliten, en de Cathuysers tegen de Stad; men heeft daer ook elf Vrouwe Kloosters, te weten; de Ursulinnen, de Zwart-zusters, de Grauwsusters, de Zusters genaemt Onze Lieve Vrouwe ter Zonne, uyt den derden regel van den H. Franciscus, als ook de St. Catharinasusters, de Conceptionisten, de Urbanisten, de Repenterssen, de Capucienerssen, de Religieuzen van de H. Margareta, van het

Order van den H. Dominicus (deze hebben voortyds tot Terouanen gewoont) en de Arme Clarissen, die aldaer gekomen zyn in 't jaer 1591, naer dat sy door de ketters uyt hun Klooster tot Zirikzee, in Zeeland, verjaegt waeren.

Het bisschoppelyk Seminarie, alwaer men de Gods-geleertheyd inboezemd aen de jonge geestelykheyd van dit bisdom, moet synen oorspronk toeschryven aen des zelfs eersten bisschop, Hamericourt : buyten dit zyn'er twee Collegien, het eene van den H. Bertinus, afhangelyk van de Abdye van den zelven naem ; het ander, gezeyd *de Goede Kinderen*, onder de bestieringe der Cathuysers, en dry schoone Gast-huyzen, van den H. Joannes, van den H. Ludovicus, en van St. Anna.

De Fransche de Stad St. Omer belegerd hebbende in 't jaer 1638, wierden verpligt het beleg op te breken, op de aenkomste van het leger, onder het geleyde van Octavius Picolomini, Hertog van Amalphi, Generael der legers van den Koning van Spagnien en van den Keyzer : sy belegerden deze met beteren uytval in 't jaer 1677, onder het bevel van den Hertog van Orleans, broeder van den Koning Ludovicus den XIV ; de loop-graeven wierden geopend den 4 April en sy veroverden de Stad den 20 der zelve maend, naer dat sy den vermaerden slag van Cassel hadden gewonnen ; des zelfs be-

zettinge, beſtaende in 15 oft 1600 mannen, onder het bevel van den Prince de Robecq, Gouverneur der Stad, en van den Grave van St. Venant, Commandant der zelve, wierd naer Gend overgebrogt : zy wierd aen hun afgeſtaen door den vrede van Nimwegen geſloten in 't jaer 1678 : een gedeelte van den Raed van Artois, het welk ſederd het jaer 1640 ſyne zittinge gehouden had tot St. Omer, naer het innemen van Arras, wierd ontrent dezen zelven tyd vernietigt.

Onder de Voorſteden van deze Stad, word dat van *Hautpont* als het voornaemſte en aenzienelykſte gerekend : dit bevat ontrent 300 huyzen, bewoond door de vlaemingen, de welke zig aldaer onder elkanderen verknogten, en hunne tael onder hun behouden als ook eene gantſche bezondere maniere van leven en van zig te kleeden.

De Wapenen van St. Omer zyn een zilver Lorynſch Cruys op rooden grond.

DE BAILLIUAGIE VAN S. OMER.

Deze is opgemaekt uyt eenen Hoofd-baillieu, eenen Lieutenant en verſcheyde Raedsheeren ; daer zyn negen-en-zeventig dorpen en gehugten onder gelegen, en men houd 'er tweemael ter weke plyt-handel, even als in het ſchepenſchap, het welk opgemaekt is uyt eenen Meyer twaelf Schepenen en verſcheyde Andere amptenaers.

Ontrent St. Omer zyn zeer woeste en groote moerassen gelegen, veroorzaekt door de verzaemelinge der wateren die langs alle kanten derwaerds vloeyd, op de welke men de vlottende eylanden beschouwt overdekt met boomen en andere groentens, het welk een zeer aengenaem gezigt verbeeld; men kan-ze zeer gemakkelyk met eene koorde van den eenen tot den anderen kant trekken, om-ze te stellen daer men begeerd, even ofte het schepen waeren.

Men beschouwt ook tusschen deze moerassen de schoone en ryke Abdye van Clairmarets, Religieuzen van het order van Citeaux de welke gestigt is in't jaer 1140, door Thierry van Alsacen; Grave van Vlaenderen, op het verzoek van den H. Bernardus, die 'er zelfs van syne Religieuzen van Clairvaux nae toe geleyde; des zelfs Kerke is vier-honderd voeten lang en tachentig voeten hoog.

In het dorp Blendecq, digt by de stad, is ook eene Abdye, zynde Religieuzen van het order van Citeaux, gestigt in het jaer 1186, door den H. Didierus, Bisschop van Terouanen.

DE STAD BETHUNE.

DEze Stad houd de derde plaetze onder de steden van het Graefschap van Artois, sy is gelegen op den water-loop van

Labiette, den welken, opgezwollen zynde door verscheyde loopende Beéken, zig langs twee monden in de Lye worpt, de welke Artois van Vlaenderen afscheyd: Arien is 'er dry mylen afgelegen, Ryssel en Douay zes, Arras en St. Omer acht; des zelfs voordeelige gelegentheyd op eene ro ze en haere regel-kundige beschanzingen maeken haer zeer sterk: sy heeft vier poorten, eene diepe vaerd op de welke schepen konnen vaeren, vyf bolwerken, verscheyde oude ronde thorens op de vesten, en eenen dobbelen bedekten weg in dat gedeelte, het welk men niet kan onder water stellen.

Des zelfs kasteel, zynde van eene dry-hoekige gedaente, is zeer sterk; het zelve is afgesmeten geweest in 't jaer 1578, door de oproerige die de partye van den Prins van Oragnien hielden: het was eertyds de woonplaetze der Heeren van Bethunen, verknogt aen de voornaemste Vorstelyke huyzen van Vrankryk en van de Nederlanden. Guy van Dampierre, Grave van Vlaenderen, bekwam het zelve in het jaer 1245 door syn houwelyk met Mahaud, dogter en erfgenaeme van Robertus den VII., Heer van Bethunen en van Dendermonde.

Bethunen voerd den tytel van baronnie, en daer zyn verscheyde Smallere-heeren die 'er van ontheffen, welkers voornaemste uytgedrukt zyn in de oude handvesten als *Pairs*

van

van het hof van Bethune Robert den I. Heer van Bethune, dede ontrent het jaer 999 de Colegiale Kerke bouwen, ter eere van den H. Bartholomeus, welkers Erm men aldaer bewaert en die nog gantsch afgestroopt schynt : zy word bediend door eenen Proost en twintig Canoniken, die gestigt zyn geweest door Robert den VII. in 't jaer 1230 ; eenige van deze hadden zeer rykelyke inkomsten maer in tegendeel waeren'er eenige andere, welkers Canonikxdye nauwelykx een pistool 's jaers bedroeg, waerom men deze sedert het jaer 1730 heeft gelyk gestelt en verminderd tot het getal van veerthien.

De Parochie van het H. Kruys is in den beuk der Collegiale Kerk; de andere Parochie is toegeweyd aen St. Vaast sederd het jaer 1539 : daer is ook een Klooster der Capucienen, een der Minderbroeders gestigt in 't jaer 1330 ; eene Abdye der ervormde Benedictinen, ook gezeyd de Vrouwen van den Vrede ; een Klooster der Religieuzen Annuntiaten, een Gasthuys en voortyds een Collegie der Jesuiten ; daer is ook een zeer vermaerd broederschap der medoogende van den H. Eloy, ingestelt in 't jaer 1188, door twee Maerschalken, in eene luysterlyke Capelle toegeweyd aen dezen Heyligen, alwaer oock eene H. Keersse bewaerd word; des zelfs medebroeders verbinden zig plegtelyk om die, de welke door de peste besmet zyn, by te staen.

Bethune is ook vermaerd door den goeden kaes die'er gemaekt word en die men door de gantsche Provintie van Artois verzend : daer zyn ook twee vreye jaermerkten, de eene op St. Bartholomeus-dag en de andere te Lichtmisse.

De Fransche overweldigden deze plaetze den 29 Augusty 1645, onder het bevel van Gastonius, Hertog van Orleans, oom van Ludovicus den XIV. en deze is voorts aen hun gebleven door den pyrineeschen vrede ; den Maerschalk van Vauban heeft des zelfs beschanzingen merkelyk doen vermeerderen en heeft'er zeer schoone barakken doen opbouwen, in diervoegen, dat zy tegenwoordiglyk zeer regelmaetig en sterk is.

In 't jaer 1710, naer dat Douay was ingenomen, dede den Prins Eugenius van Savoyen en den Hertog van Marlborough, bevel-hebber over het leger der bont-genooten, Bethune belegeren den 15 July door zes-en-twintig bataillons voet-volk en achthien escadrons peerde-volk, terwylen deze twee Generaels luymerden op het Fransch leger van den Maerschalk van Villars; de loop-graeven wierden geopend den 24 en men begon de Stad te bevegten den 3 Augusti : den Franschen Lieutenant Generael, Du-puy-Vauban, neve van den Maerschalk van Vauban, was bevel-hebber in de Stad en hield met negen bataillons, vier escadrons en eene afdeylinge van kanoniers en bombardiers zes

weken het beleg tegen, eyndelyk met verdrags-handel de Stad overgevende den 28 Augusti, mits dat de bezettinge 'er den 31 zoude mogen uyttrekken met alle krygs-eer, om naer St. Omer geleyd te worden: de Fransche keerden eyndelyk weder in hunne oude bezittinge van Bethune den 29 Mey 1713.

Het Bescherm-ampt van Bethune bevat in zig negen en-dertig dorpen en gehugten; in des zelfs omstreek heeft men de Priorye van St. Prix, voortyds afhangende van de Abdye van St. Pieters tot Abbeville, en nu van de Abdye van St. Bertinus tot St. Omer; die van Rebreuve, staende onder de Abdye van St. Eloy by Arras en die van Beuvrieres, afhangelyk van St. Vaast tot Arras.

De burgt Houdaing is twee mylen afgelegen van Bethune; daer is eene Proosdye van Benedictienen, afhangende van de Abdye van Lobbes in het land van Luyk, en een Klooster van Predikheerinnen.

Gonnay is eene myle van Bethune; men heeft aldaer een mans en een vrouwe Klooster van Carthuyzers, die 'er in een zeer aengenaeme land-streke gelegen zyn; deze twee Kloosters zyn gestigt geweest ontrent het jaer 1328 door Mathildis, Gravinne van Artois, en door Thierry Heriffon, des zelfs Cancellier, die agtervolgens bisschop van Arras is geweest.

DE STAD ARIEN.

KEyzer Karel den V. hebbende in 't jaer 1553 de Stad Terouanen doen slegten, maer twee mylen afgelegen van Arien, brogt dit aen deze Stad groot voordeel by: het is een Borg-graefschap toebehoorende aen den Prince van Robecq, Grave van Estaires, enz. uyt het huys van Montmorency: sy is gelen op de Lye, die haer in tweeën verdeyld, tusschen dusdaenige moerasschen, dat sy byna ontoegangelyk is: sy staet onder het bisdom van St. Omer, welke Stad 'er dry mylen is afgelegen, en met de welke sy veel koophandel dryft, by middel van eene vaerd van St. Omer op Arien getrokken, en die aldaer in de Lye valt, even als de beken van Sernoi, van Madieq en Cacquette, welke twee eerst-genoemde, het noodig water aen de wallen van Arien bezorgen en de derde omçingeld de Stad: het is door deze vaerd, dat alle koopwaeren, komende van Duynkerke en die agtervolgens door alle de Steden van het Nederland verspreyt worden, worden overgevoerd.

Arien, in't latyn *Aria* ofte *Aëria*, is beschanst door acht bolwerken; men heeft'er dry poorten, genaemt de Arras poort, de St Omer-poort, en de Onze L. Vrouwe-poort: de sterkte St. Franciscus, hebbende vyf bol-

werken, dekt de Stad naeſt Vlaenderen, en brengt even als het kaſteel haer veel voordeel by ter verdediginge; ider van deze heeft zynen bezonderen bevel-hebber.

De voornaemſte Kerk, zynde een Collegiaele en Parochiaele, is toegewyd aen den H. Petrus: men beweerd dat het lichaem van Pepinus, Koning van Vrankryk, overleden in't jaer 678, aldaer begraeven is, als ook dat, der Koninginne Bertha ſyne huyſvrouwe; de Franſche ondertuſſchen willen dat deze twee lichaemen begraeven zyn in de Abdye van den H. Dionyſius in Vrankryk.

Antonius de Buc tweeden Woudmeeſter van Vlaenderen, dede de zelve opbouwen, en Bauduinus van Ryſſel, Graeve van Vlaenderen, ſtigte'er in't jaer 1064 veerthien Proven; dit Capittel wierd alnog vergroot in't jaer 1186 door Philippus van Alſacen Graeve van Vlaenderen; in diervoegen dat men'er tegenwoordiglyk 39 Kanoniken heeft, welkers amptenaers zyn; den Deken, den Prooſt, den voorzanger, den Scholaſter en den Schatbewaerder: de Kerke die eene der ſchoonſte van het land is geweeſt, wierd ganſch verwoeſt in't beleg van't jaer 1710, en des zelfs wonderlyken thoren, die op verſcheyde plaetzen was doorſchoten geweeſt, is in 't jaer 1713 ingevallen, door de onvoorzigtigheyd der Stads-regeringe, die alle de klokken deden luyden, op den dag, alſwanneer de Stad wederom aen Vrankryk wierd over geegeven.

Daer zyn alnog de Parochie Kerke van Onze Lieve Vrouwe, het Collegie daer voortyds de Jesuiten woonden, welkers Kerke zeer schoon is; de Kloosters der Capucienen, der Penitentinen, der Grauw-zusters, der Conceptionisten, der Engelsche Clarissen, twee Gast-huyzen en een Beggyn-hof.

Den Koning Ludovicus den XI. nam de zelve in't jaer 1482 in, door de verraderye van haeren bevelhebber, heer van Cohem; dog den Arts-hertog Maximilianus van Oostenryk, Souveryn der Nederlanden, dede deze agtervolgens wedergeven door het vredens verdrag gesloten tot Arras: Karel de Laporte, Maerschalk van Meilleraye, belegerde deze den 19 Mey 1641 en nam de zelve in naer een smertelyk beleg, tegengehouden door een Spaensche, een Italiaensche en een Waelsche bezettinge ten getalle van 3000 man; daer en is buyten de Stad niet eenen voet grond geweest, ofte zy hebben hem gewapender-hand moeten overweldigen: de belegerde zig gedurende twee maenden kloekelyk verdedigd hebbende, gaven eyndelyk den 26 July de Stad over op eene loffelyke voorwaerde. De Spagniaerts namen de gelegendheyd waer van het wan-order der Fransche, de welke eenen slag kwamen te verliezen tegen den Hertog van Bouillon en den Graeve van Soisons, digt by Sedan; zy gaven hun geenen tyd om de Stad Arien te beschanzen ofte om des zelfs geschoten openingen te

laten toewerken; want zy ernamen de zelve den 7 December agtervolgens, onder het geleyde van Jan, Baron van Beck, die van Bode, General van het Spaensch leger en Gouverneur van Luxemburg was geworden.

Den Maerschalk van Humieres kwam deze belegeren in't jaer 1676, terwylen dat den Prins van Oragnien Maestricht aenrandde: de loop-graeven wierden geopend den 24 July voor het Fort St. Franciscus, het welk des anderdags door de Spagniaerts verlaeten wierd; agtervolgens randde men de Stad aen met dusdaenige gezwindheyd, dat sy zig verpligt vond met verdrags-handel over-te-geven den lesten July, naer eene belegeringe van twintig dagen, en de loop-graeven vyf dagen geopend zynde.

De Fransche hebben 'er sedert dat de zelve onder hunne heerschappye is, eene der sterkste Steden van het veroverd land van gemaekt; sy wierd hun ontnomen in 't jaer 1710, alswanneer de bont-genooten, onder het bevel van den Prince Eugenius van Savoyen en den Hertog van Marlboroug deze kwamen belegeren: de loop-graeven wierden geopend den 13 en men begon den 19 der zelve maend de Stad te bestormen; den Marquis van Goisbriant, Lieutenant Generael der Fransche, was bevel-hebber in de Stad met twintig bataillons en hy vond zig verpligt van moeten over-te-geven by gebrek van krygs-behoeftens: den verdrags-handel

hield in; dat de bezettinge er den 9 November zoude uyttrekken met alle eer-teekens van den kryg en dat sy naer Arras zoude geleyd worden; het Fort St. Franciscus gaf zig op den zelven tyd over; dog zyn de Fransche wederom in het bezit der Stad Arien gekomen den 1 Juny 1713, uyt kragte van den vrede van Uytrecht.

De Bailluagie van Arien besluyt in zig maer zesthien dorpen en gehugten, men beschouwt in des zelfs omstreke het dorp Guinegâte, vermaerd door de zegenpraelinge, die Maximilianus, Arts-hertog van Oostenryk, aldaer behaelde in 't jaer 1479 over het Fransch leger, het welk aengeleyd was door Philippus, Maerschalk van Crêvecœur en van Esquerdes, die optrok tot bystand der Stad Terouanen: men noemde dezen slag *den Spoor-dag*, om dieswille dat de Fransche zig minder bedienden van hunne degens, als van hunne spooren om te vlugten.

De Wapenen van Arien zyn eenen gouden Arend met uytgestrekte zilvere Vleugels op rood.

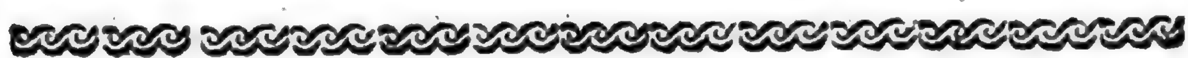

DE STAD LENS.

DE oude heeren ofte land-voogden van deze Stad waeren ook Graven van Ponthieu en van Boulognien, zelfs voor het jaer 1000, en sy waeren verknogt aen verscheyde vorstelyke huyzen van Europa;

het is hedendags nog een Borg-graefschap, toebehoorende aen het huys van Recourt, gezeyt van Licques: sy is gelegen op de grens-paelen van Artois en Vlaenderen, op de riviere van Laviette, vier mylen van Arras en van Douay en zes van Ryssel.

Men heeft aldaer de Collegiaele en Parochiaele Kerke van Onze Lieve Vrouwe en van den H. Vulganus Eremyt, een Engelsman van geboorte, die tot Arras gestorven is ten tyde van St. Vaast; sy is opgebouwt in 't jaer 1028 door Bauduinus den IV., Grave van Artois: Eustachius, Grave van Boulognien, en Ida syne vrouwe, hebben aldaer een Capittel gestigt van twaelf Kanoniken met eenen Deken: den thoren van deze Kerk, die opgebouwt is in 't jaer 1705 is van een goed bouw-order: men heeft 'er ook de Parochie van den H. Legerus, een Klooster van Minderbroeders, zynde een der oudste van het land, gestigt ontrent het jaer 1220 door den H. Pacificus, discipel van den H. Franciscus van Assisen, en eersten Provintiael der Minderbroeders in Vrankryk, den welken tot Lens begraven is; men heeft 'er bovendien een Klooster van Recolectinen en een Gast-huys.

Deze Stad is beschanst geweest, en verscheydemael genomen en ernomen; dog men heeft des zelfs schanzen in het vervolg geslegt: den Maerschalk van Gassion belegerde deze in 't jaer 1647, en wierd aldaer door eene

musquet-scheute gekwest, poogende een stuk van eenen palisaet uyt te trekken; hy dede zig naer Arras overbrengen alwaer hy den tweeden October, vier dagen naer dat hy de wonde hadde ontfangen, overlyde: de Stad gaf zig daegs naer syne dood, den derden October 1647 over.

Den twintigsten Augusty 1648, won den Prince van Condé in de vlakte van Lens eenen bloedigen slag tegen den Hertog Leopoldus Gouverneur der Nederlanden, den welken naer de Stad Lens overweldigd te hebben, zig gestelt hadde in eene voordeelige legerplaets en byna onaentastelyk; in diervoegen dat den Prins van Condé, om hem tot den slag uyt te lokken, in syne tegenwoordigheyd syn leger opbrak; de ruyterye van den Arts-hertog viel op den zelven stond op die van den Prins, verspreydeze en dreefze agterwaerts tot in de eerste linie van het in slag-order staende leger, het welk hier door in groot wanorder gebrogt wierd: den Generael Beck zig reets verzekerd meynende van de zegenpraelinge trok met al syn volk af naer de vlakte; maer op deze beweginge rande den Prince van Condé zoo voordeelig de Spaensche ruyterye aen, op den zelven stond dat zy zig aensloot om het voetvolk in het midden der linie te ontfangen, dat hy haer gantsch dede van een spreyden; niet te min zy sloot zig eyndelyk wederom door veel moeyte, ondersteunt door de afge-

zonderde krygbenden en ernam den slag; maer naer eenen kloeken tegenstand wierd zy gantsch verslaegen : het Spaensche voetvolk leed aldaer zeer sterk, en den Generael Beck wierd gevangen genomen, naer dat hy'er eene doodelyke wonde hadde ontfangen van de welke hy korts daer naer stierf.

De Bailluagie van Lens bevat in zig 132 dorpen en gehugten : men beschouwt in des zelfs omstreke, ontrent eene halve myle van de Stad, de Abdye van Aunai, Religieuzen van het order van Citeaux, de welke gestigt is in 't jaer 1251 door Michaël, Heere van Antoing.

DE STAD BAPAUME.

MEn vergunde aen deze de voorregten van eene Stad ontrent het jaer 1335, alswanneer zy met mueren omcingeld is, al hoe wel zy klyn is, zoo is zy nogtans zeer sterk, zoo door haere gelegentheyd als door haere omliggende werken : zy is gelegen op de grenspaelen van Picardien, tusschen Arras en Peronne, zynde van byde vyf mylen afgelegen.

Daer en is geen water in des zelf wallen; dog zoude het zeer moyelyk zyn de zelve te belegeren, ten opsigte dat men nog riviere nog fontyn en vind in den omtrek van vier mylen : ten dezen opzigte had men dik-

wils gebrek van water in de Stad ; dat der regenbakken was zeer flegt, en de putten, alhoewel 140 en meerdere voeten diep, waeren verscheydemael uytgedroogt ; maer eyndelyk heeft den Heer le Feulon, Ingenieur der Stad, hebbende doen graeven ontrent eene halve myle van de zelve, ter diepte van ontrent vyfthien voet, aldaer twee groote steene kommen gevonden en de ader van eene waterbron, tot als dan aen een igelyk onbekend ; hy heeft dan den middel uytgevonden om deze aeder tot op de groote merkt der Stad te lyden, alwaer de Stads-regeringe als dan eene fontyne heeft doen maeken, dienende tot voet aen het standbeeld van den Koning Ludovicus den XV. het welk aldaer gestelt is den negenthienden April 1723.

Bapaume heeft maer twee poorten met een kasteel, het welk gebouwt is op de maniere van een vierkante veld-tent, omçingeld zynde door zeer hooge bolwerken : het is een Borggraefschap toebehoorende aen den Prins van Epinoy, en voor dezen aen de heeren van Beaumets.

De Parochie Kerke is toegewyd aen den H. Nicolaus, opgebouwt in't jaer 1557 : men heeft'er een Klooster van Minderbroeders, een Gasthuys van den H. Petrus, bediend wordende door Religieuzen van het order van den H. Augustinus, en een Commandeurschap

deurſchap van het order van Maltha met tytel van groote Priorye.

Het Stad-huys word onderſteund door verſchyde pilaren van blauwen arduyn, onder de welke een groot wagt-huys is voor de ſoldaten; het is opgepronkt, door verſcheyde gedenk-penningen en ſtand-beelden, als ook door eenen ſchoonen klok-thoren, den Maerſchalk van Milleraye overweldigde deze Stad van de Spagniaerts den 18 September 1641: eenen Franſchen Officier genaemt Saint-preuil, had de vermetendheyd van de bezettinge te beſchuldigen, de welke met verdrag was uytgegaen; maer hy wierd onthoofd om dat hy zelfs aen zyne trouw gemiſt hadde, ſedert dien tyd is de Stad aen de Franſche gebleven, de welke des zelfs beſchanzingen in eenen ontzaggelyken toeſtand hebben gebrogt.

De Wapenen van Bapaume zyn dry goude Palm-takken.

De Bailluagie van Bapaume beſluyt in zig vier en zeſtig dorpen en gehugten: in des zelfs omſtreken zyn twee vermaerde Abdyen, Arouaiſe en Eaucourt, beyde van het order van den H. Auguſtinus.

De eerſte is begonſt in't jaer 1090 door dry heylige Eremyten; te weten, Heldemarus van Doornyk, Conon ofte Conrardus, die daer naer Cardinael is geworden, en Rogerus van Arras, de welke in die ſtreek eene celle ofte bid-plaets hadden gebouwt die zy lieten toeweyden aen de H. Dryvuldigheyd

en den H. Nicolaus: deze Abdye is agtervolgens de Opper-abdye van het order geworden, van de welke af hongen acht-en-twintig andere Kloosters, zoo in de Nederlanden, als in Vrankryk en in Engeland; maer deze vergaederinge heeft geenen ſtand meer gegrepen ſedert het jaer 1470: men bewaert tot Arouaiſe in eene zeer ſchoone zilvere kaſſe het lichaem van de H. Monica, moeder van den H. Auguſtinus.

De Abdye van Eaucourt, eene myle van Bapaume is geſtigt in't jaer 1101 door Lambertus, Biſſchop van Arras, op het verzoek van Odon, Eremyt, die des zelfs eerſten Abt geworden is: men heeft'er ook nog de Priorye van St. Aubinus, de welke af hangelyk is van de Abdye der Benedictinen van St. Nicolaus-ten-Boſſche, digt by Fere, in Vermandien.

DE STAD HEDIN.

DE oude gelegendheyd van Hedin was eene myle afgelegen van de hedendaegſche men heeft aldaer eertyds een luyſterlyk paleys beſchouwt, opgebouwt ontrent het jaer 1068, door bevel van Bauduinus *van Bergen-in-Henegauw*, Grave van Artois, die aldaer ſyn hof hield: Philippus van Bourgognien bouwde aldaer ook een Kaſteel in 't jaer 1395: in 't jaer 1477 wierd Hedin ingenomen en verbrand door Ludovicus den

XI. Koning van Vrankryk, het welk ook gebeurde in 't jaer 1521 en in het jaer 1537 door den Koning Franciſcus den I.; maer Philibertus Emanuël, Hertog van Savoyen, Generael der legers van Keyzer Karel den V., ernam de Stad met haer Kaſteel den 28 July 1553, en dede haer tot in den grond toe afsmyten even als men met Terouanen gedaen had.

Dezen Prince dede haer het volgende jaer wederom opbouwen met eene ſterkte, op eene plaetze genaemt *de Meſnil*, en gaf haer den naem van *Hedinfert*, zinſpelende op deze vier letteren F, E, R, T. *Fortitudo Ejus Rhodum Tenuit.* Het welk het oud wapenſchrift der Hertogen van Savoyen is.

Deze Stad ſtaet onder het biſdom van St. Omer, naeſt de grens-paelen van Picardien, acht mylen van Abbeville en vier van Montreuil en van St. Paul: men noemt-ze in het latyn *Heſdinium*: ſy is gedeeltelyk omçingeld met eenige moeraſſen, die haer by naer ontoegangelyk maeken; de riviere de Canche verdeyld haer in tweeën, en men zoude zelfs twee legers noodig hebben om haer te belegeren, om dieſwille, al was het dat men een gedeelte der Stad hadde ingenomen dat het ander nog in ſtaet zoude zyn om zig te verdedigen, het is eenen regelmaetigen zeshoek, omçingeld door eenen goeden wal en contreſcherp, alle met half-maenen en

andere werken, de welke haer bedekken naest den kant daer geene moerassen liggen.

Daer zyn maer twee poorten genaemt de burgt- en montreuil-poort: de Hoofd-kerke is toegewyd aen den H. Martinus, in de welke een Capittel is van twaelf Kanoniken en eenen Voorzanger, zynde dit de hoogste weerdigheyd; alle deze Kanonikxdyen staen ter vergevinge van den Koning. De Jesuiten hadden aldaer ook een Collegie; de Minder-broeder hebben 'er een Klooster, even als de Gast-huys-nonnen van den derden regel van den H. Franciscus; de Abdye der religieuzen van de H. Clara is 'er gestigt in 't jaer 1437, door Isabella, vrouwe van Philippus *den Goeden*, Hertog van Bourgognien.

De Fransche overweldigden de zelve in't jaer 1639, onder het geleyde van Carolus de la Porte, Marquis van Maileraye, den welken, naer dat sy de openinge geschoten hadden, van Ludovicus den XIII. verrykt wierd met den stok van Maerschalk.

In 't jaer 1658 ging de stad Hedin over tot de magt der Spagniaerts, door een wonderlyk geval: den heere van Belle-brune, Gouverneur der Stad, overleden zynde den 16 February 1658, dede den Cardinael Mazarin het openstaende Gouvernement vergeven aen den Grave van Moret, jongsten broeder van den Marquis van Vardes: eenen Officier, genaemt Fargues, den welken Major der Stad was, ging met voordagt naer

Parys, om aen den Grave van Moret syne eer-bewyzingen te doen, en om hem te verzoeken, dat hy zig van hem zoude hebben bediend en in syn ampt behouden: den Grave gaf hem zeer spytig te kennen, dat hy in Hedin wilde Officiers aenstellen, de welke hem bezonderlyk waeren toegenygt; daer by voegende dat hy wel haest zoude gaen bezit nemen van syn Gouvernement, en dat hy hem alsdan den wil des Konings zoude kenbaer maeken. Fargues onvergenoegd over deze antwoord en nog meer over de weynige hope die hem over was van syne bedieninge te behouden, besloot zig met geweld in de zelve te handhaeven: den Maerschalk van Hocquincourt hadde zig alsdan afgezonderd naer eene van syne land-goederen in Picardien, zeer kwaelyk te vreden zynde over het Hof en den Cardinael Mazarin; Fargues begaf zig tot den zelven met allen spoed en gaf hem syn voornemen te kennen: den Maerschalk beloofde dat hy hem uyt alle syne kragt zoude hebben ondersteunt, daer-en-boven hem verzekerende, dat hy zelfs in persoon zoude naer Hesdin gaen om hem te handhaven. Fargues trok 'er terstond op het spoedigste naer toe en, maekte syn voornemen kenbaer aen la Riviere, synen schoonbroeder, den welken het ampt bekleede van Lieutenant des Konings: hy moest wynig moeyte doen om hem tot syn oogwit te trekken; want de redenvoeringe van den

Graeve van Moret dede hem genoegzaem begrypen, dat hy insgelykx bedrygd wierd van syn ampt te verliezen en een algemeyn belangen dede hun zaemenrotten: zy wenden alle zorge aen om de voordere Officiers der bezettinge tot hun te trekken, die zig gantsch aen hun overgaeven en die zig verbonden van hun meester van de Stad te maeken en hun te handhaeven tegen alle de gene die'er tegen hunnen dank zouden hebben willen inkomen: de soldaeten van de bezettinge gingen de zelve verbintenissen aen als hunne Officiers en de zaemenspanninge was reeds volslaegen, als wanneer den Grave van Moret aenkwam om bezittinge van syn Gouvernement te nemen: hy vond de poorten gesloten; hy noemde synen naem en versogt aen den Lieutenant des Konings te spreken; la Riviere dede hem zeggen dat hy hem bad zig te willen vertrekken: den Grave van Moret verwonderd en in toorn schietende over deze beantwoordinge, viel tegen la Riviere uyt en drygde hem te straffen; maer men riep langs binnen dat men terstont op hem ging losbranden ingeval hy zig niet wilde verwyderen: hy wierd dan verpligt naer Abbeville te gaen vernagten, van waer hy eenen brief naer het hof schreef van al het gene hem was overkomen: den Cardinael Mazarin, die zig aen deze nieuwe tydinge geenzints verstond, was hier over zeer verslaegen, en brogt de zaeke, volgens

ſyne gewoonte, ter onderhandelinge; hy bood zeer groote voordeelen aen, aen Fargues en aen la Riviere, ingeval ſy van hunne ondernemingen wilden afstand doen: maer den Maerſchalk van Hocquencourt, die tot Hedin aenquam op deze voorvallen, dede alle onderhandelingen met den Cardinael afbreken en hy overhaelde deze twee Officiers om veel eer met den Prins van Condé in onderhandelinge te treden, die als dan onder den ſpaenſchen dienſt was: ſy maekten een verdrag met dezen Prins, door het welke hy beloofde de bezettinge van Hedin te doen betaelen door den Koning van Spagnien, het welk niet zoude mogen veranderd worden als met toeſtemminge van la Riviere en Fargues, die van hunnen kant beloofden dezen Prins getrouwelyk te zullen dienen, en van noyt eenig verdrag aen te treffen met het hof, als door ſyne toeſtemminge: den Prins verbond zig inſgelykx van noyt eenig verdrag met Vrankryk aen te gaen zonder hun daer in te begrypen, zoo haeſt als deze artikels geteekent waeren, begonnen zy uytvallen te doen in de omſtreken van Abbeville en Montreuil, en met borg-gelden te ligten in Vrankryk: den Cardinael hadde de vrouwe van Fargues met ſyne kinders doen aenhouden om hem als gyzelaers te dienen en om hem hier door eenen ſchrik aen te jaegen, ten opzigte der vraeke die men over hun zoude konnen nemen ingeval hy in ſyne

wederspannigheyd voordging ; dog dezen vond en gelukte hem niet : Fargues hadde besloten van alles ten besten te geven om zig in syne bedieninge te behouden, en hy bekwam wel haest zoo groot gezag in de Stad, dat den Maerschalk van Hocquincourt, syne tegenwoordigheyd er niet meer noodig oordeelende, vertrok om zig met den Prins van Condé tot Brussel te vervoegen.

Op het eynde van April geleyde den Cardinael den Koning naer Amiens, alwaer hy ook de vrouwe van Fargues dede komen, van de welke hy zig wilde bedienen om de stad Hedin te ernemen, deze vrouwe, de welke altyd in de ooge gehouden wierd en die zeer onverduldiglyk haere gevangenisse lydde, dede gehoor vraegen aen den Cardinael, den welken altyd met een ider willende in onderhandelinge zyn, haer dit terstont toestond : zy zeyde hem, dat zy als uytzinnig was over het gene haeren man gedaen hadde, en dat, waert dat zy met hem een gespreek konde hebben, zy zig sterk maekte om hem tot syne voorige pligten weder te brengen: den Cardinael liet sig hier in overhaelen, en hy zond haer op 't woord naer Hedin met haere kinderen ; maer nauwelykx was zy daer aengekomen, oft zy hadde alle haere beloftens vergeten ; en viel zelf in alle de gevoelens van haeren man : den Cardinael beschaemd van door deze

vrouwe bedrogen te zyn, beelde zig in, dat het naderen van den Koning tot de Stad eenen grooten indruk op de gemoederen der soldaten en van het grootste gedeelte der officiers zoude geven, als ook dat zy hier door hunnen aenlyder zouden verlaten en zig wederom begeven onder de gehoorzaemheyd van hunnen wettigen Souveryn: in deze hope dede hy den Koning van Amiëns vertrekken om naer Abbeville te gaen, van waer hy kwam vernagten in een kasteel digt by Hedin: hy zond zelfs om de bezettinge op te eysschen tot de overgave; dog zy beantwoorden hem niet als met het kanon, dus dat den Koning zig wederom verpligt vond om te vertrekken: dezen vorst die alsdan den ouderdom van twintig jaren berykte, behield altyd eenen levenden indruk van dezen opstand, en niet tegenstaende de vergiffenis-brieven, toegestaen aen Fargues door het Pyrineesche verdrag, wierd zyn proces opgemaekt ten opzigte van misdaden, die geene het minste betrek hadden tot zyne wederspannigheyd en hy wierd tot Abbeville opgehangen, acht jaren naer zynen opstand, die men altyd heeft opgemerkt als de ware beweeg-reden van zyne verwyzinge.

Den Prins van Condé hadde altyd de verbintenisse onderhouden, die hy met de bezettinge van Hedin had aen getroffen, ten opzigte van niet een verdrag met Vrankryk aen te gaen zonder het zelve daer in te begrypen; want men maekte'er eenen bezonderen

artikel van in het Pyreneesche verdrag, in den welken vastgestelt wierd, dat men zoude vergiffenis-brieven verleenen aen de krygs-officiren en aen de soldaten der bezettinge, die zig aen de gehoorzaemheyd des Konings hadden onttrokken op voorwaerde dat de Stad wederom zoude ter hand gesteld worden aen Vrankryk, het welk ten uytvoer gebrogt wierd in't jaer 1660.

Sedert dien tyd is Hedin altyd aen Vrankryk gebleven: den heere Prevost vermaerd door verscheyde werken die hy in't ligt heeft gegeven, was geboortig van deze Stad.

De Baillieuagie van Hedin bevat in zig hondert-vier-en-twintig dorpen en gehugten: men ziet in des zelfs omstreek verscheyde schoone Abdyen, als die van Cercamp, religieuzen van het order van Citeaux, de welke alhoewel in Artois gelegen, niet te min van het Bisdom van Amiëns af hangt: deze Abdye is gestigt in't jaer 1137 door de Graven van St. Paul; des zelfs Kerke was voortyds zeer luysterlyk; dog beschouwt men daer tegenwoordig niet meer van als den beuk.

De Abdye van Blangy, gelegen onder het Bisdom van Boulognien wierd gestigt ontrent het jaer 682 voor vrouw-persoonen, door de H. Bertha, Gravinne van Ponthieu, welkers overblyfzels men aldaer bezit: dit Klooster wierd ersteld in de elfste eeuw, tot een mans Abdye van het order van den H. Benedictus, de welke getrokken wierden uyt de Abdye

van Fecamp in Normandien, onder welke die van Blangy gestaen heeft tot in de veerthiende eeuw.

De Abdye van Auchy-les-Moines, van het order van den H. Benedictus, onder het Bisdom van Boulognien, is gestigt ontrent het jaer 720 ter eere van den H Silvinus; des zelfs eerste Religieuzen wierden getrokken uyt de Abdye van St. Bertinus, uyt de welke die van Auchy alnog hunnen Abt krygen.

De Abdye van Dommartin, voortyds St. Josse-ten-Bossche, onder het Bisdom van Amiëns, is gestigt in't begin van het order van Præmonstreyt, door Milo Bisschop van Terouanen: zy is zeer schoon en eene der bloeyenste van het gansch order.

Die van St. Andries-ten-Bossche, ook gelegen in het Bisdom van Amiëns, twee mylen van Hedin, was in zynen oorsprong maer eene afhangelykheyd van Dommartin: Thierry, Bisschop van Amiëns, verhefte deze tot eene Abdye in't jaer 1163: zy en heeft niet eene Pastorye aen haer, het welk genoegzaem bezonder is in't order van Premonstereyt.

DE STAD ST. VENANT.

DAer zyn sedert langen tyd betwistingen geweest ofte deze stad onderhoorig was aen Vlaenderen ofte aen Artois gelegen zynde op de grens-palen van beyde deze Provintien,

het welk noyt en is beslist geweest: des zelfs Bescherm-heyligen in St. Venant, welkers naem zy voerd: zy is gelegen op de Lye, twee mylen van Arien en heeft den tytel van Graefschap, des zelfs voornaemste verdediginge bestaet in de onderwaterzettinge, die de beken van Robecq en van Garbecq aldaer uytmaken.

Daer en is maer eene Parochie Kerk, toegewyd aen St. Venant; des zelfs inwoonders hebben deze doen bouwen, ter eere van dezen H. Martelaer, die geleeft heeft ontrent het jaer 762, ten tyde van Pepinus Koning van Vrankryk: hy hadde eerst in des zelfs krygs-dienst geweest, maer agtervolgens begaf hy zig geheelyk tot Godt en vertrok zig in de bosschen die alsdan in de omstreek van Arien waeren, alwaer hy wierd omgebrogt door eenen baen-strooper, die vermeynde groote rykdommen by hem te vinden: de boven-natuerelyke wonderen die Godt naer de dood van den H. Venant door syne voorspraek uytwerkte, en den toeloop van het volk dat langs alle kanten syne Graf plaetze kwam bezoeken, hebben den oorsprong gegeven aen deze klyne Stad: men vond in 't jaer 1608 de gebeenderen van St. Venant in 't dorp St. Itisbergen, eene myle van de Stad; dog hier over zyn eenige geschillen gerezen, ofte het waere overblyfzels van dezen Heyligen waeren, welkers feest-dag gevierd word den 10 November

Daer

Daer is een nieuw Gast-huys voor de ziekenen en voor de soldaeten, het welk bestierd word door de Broeders, aldaer genaemt *Bons-Fieux*; den Koning Ludovicus den XIV. heeft het zelve opgeregt in 't jaer 1702, en beval dat men de inkomsten van het oud Gast-huys dezer Stad en die van des zelfs Ziek huyzen, als ook die van Haverskerke, zoude voor des zelfs onderhoud gebruyken.

Deze Stad hadde voortyds zeer goede beschanzingen; in 't jaer 1657 kwam den Maerschalk van Turenne, bevel-hebber van het Fransche leger, de zelve belegeren, gedurende dat den Prins van Condé de belegeringe van Ardres in Picardien ondernam: deze laestgemelde plaets was op het punt om ingenomen te worden en de Spagniaerts maekten zig reeds al veerdig om St. Venant onderstand te gaen bieden, alswanneer des zelfs Gouverneur de Stad overgaf aen den Grave van Turenne, die terstond kryg-bendens afvoorderde om het beleg van Ardres te doen opbreken, en hy overweldigde agtervolgens op vier dagen tyds de sterkte van Mardick.

St. Venant is opgeregt tot den tytel van Graefschap den 17 December 1655, door den Koning van Spagnien, ten voordeele van Maximilianus de Lieres Gouverneur van St. Omer: in 't jaer 1659 wierd het aen Vrankryk afgestaen door het Pyreneésche verdrag en des zelfs beschanzingen wierden geslegt.

Het beleg dat deze Stad in het jaer 1710

onderſtaen heeft, heeft haer vermaert gemaekt; de Franſche hadden de beſchanzingen wederom opgemaekt en 'er een goede bezettinge geleyd, alſwanneer den Prins Eugenius van Savoyen met den Hertog van Marlboroug, bevel-hebber van het leger der bont-genooten, deze dede belegeren den 5 September, naer dat Bethune was ingenomen: den Prince van Oragnien hadde het bevel over het beleg, en den Ridder van Selve, Franſchen bevel-hebber, had het opper-bevel in de Stad met zes bataillons. Den 16 wierden de loop-graeven geopend; dog was het gebrek der levens- en krygs-behoeftens de oorzaek, dat de belegerde zig den 29 agtervolgens by verdrags-handel moeſten overgeven: deze Stad is aen Vrankryk wedergekeert in 't jaer 1713, door den Uytrechtſchen vrede.

De Wapenen van St. Venant zyn twee Barbeels rug tegen rug, en dry goude Klaever-blaederen op rood.

DE STAD LILLERS.

DEze klyne Stad is gelegen tuſſchen de Steden van Arien en Bethune, van beyde twee mylen afgelegen: ſy heeft voortyds zeer goede beſchanzingen gehad; maer ſedert eenige jaeren zyn de zelve geſlegt, zoo dat het tegenwoordiglyk eene opene

Stad is, van weynig aengelegendheyd, als dat het eene Borgt-voogdye oft Bailluagie is, van de welke ontrent zeſtig dorpen afhangen, welkers opper-heerſchappye aen Vrankryk is afgeſtaen in 't jaer 1659 door den Peryneëſchen vrede.

Des zelfs Collegiaele Kerke is toegewyd aen de H. Maget Maria en aen St. Omer; Wenomarus heer van Lillers, heeft 'er in 't jaer 1048 een Capittel geſtigt van thien Kanoniken, van de welke 'er maer vier zyn die eene volle prove genieten: den Koning vergeeft-ze beurtelings met den Marquis van Lillers.

Daer is ook een Klooſter van Predikheeren, geſtigt in 't jaer 1623, en een der Grauw-zuſters, met een zeer ſchoon Gaſt-huys voor de zieken en voor de ſoldaeten, opgeregt in 't jaer 1695 door een bevel des Konings Ludovicus den XIV.; uyt kragte van welk dit Gaſt-huys moet genieten alle de inkomſten der ziek-huyzen van de Stad en van het Gaſt-huys van Chocques.

Men heeft in de omſtreke van Lillers, twee religieuze Abdyen, de eene tot Chocques en de andere tot Ham: de eerſte zyn Kanoniken regulier van het order van den H. Auguſtinus: Robertus, heere van Bethune, hadde eerſtelyk aldaer wereldlyke Kanoniken geſtigt in 't jaer 1100; maer twintig jaer daer naer, veranderde Joannes biſſchop van Terouanen, deze vergaederinge

in een regeltugtig Klooster, het welk bevestigd wierd door den Paus Eugenius den III.; en de heeren van Bethune hebben het zelve agtervolgens nog verscheyde goederen bezet.

Die van Ham, van het order van den H. Benedictus is gestigt in 't jaer 1084, door Engerandus, heere van Lillers; de eerste religieuzen zyn 'er gekomen van Charroux in Poitou.

DE STAD ST. PAUL.

MEn noemt deze in 't latyn *Fanum St. Pauli* ofte *Paulopolis*: sy is vier mylen afgelegen van St. Omer en acht van Arras; alhoewel sy in het Graefschap van Artois gelegen is, zoo staet sy nogtans voor het geestelyk onder den bisschop van Boulognien; des zelfs Collegiaele Kerke is toegewyd aen den H. Salvator: daer is een Capittel van twaelf Kanoniken met eenen Deken, gestigt ontrent het jaer 1030, door Rogerus, Grave van St. Paul: de Parochiaele Kerke is toegewyd aen St. Paulus: deze is erbouwd geweest in 't jaer 1674. Buyten het Klooster der Lieve-vrouwe-broeders, die aldaer aengekomen zyn in het jaer 1615, is 'er een der Grauw-zusters, van den derden regel van den H. Franciscus; een der Zwart-zusters en het Gast-huys van den H. Ladrus: meer als

200 huyzen van deze klyne Stad, zyn den 23 Augusty 1730 op min als dry uren door de vlammen verslonden, veroorzaekt door het aflossen van een gewêer, welkers krop was in een strooyen dak gevlogen.

Het Graefschap van St. Paul is bezeten geweest door de Princen van het huys van Luxemburg; het ging over tot het huys van Bourbon, door het houwelyk van Franciscus van Bourbon, Grave van Vendôme, oud-groot-vader van den Koning Henricus den IV., aengetroffen in het jaer 1475 met Maria klyn-dogter en erf-genaeme van Ludovicus van Luxemburg, Grave van St. Paul en Rykx-veld-maerschalk van Vrankryk, die op de Greve tot Parys onthoofd is onder Ludovicus den XI.; van daer is het overgegaen tot het huys der Hertogen van Longueville, van welke den lesten, Carolus Paris van Orleans, Grave van St. Paul, enz. is gedood als de Franschen den Rhyn overtrokken in 't jaer 1672: syne zuster Maria van Orleans, Hertoginne Weduwe van Nemours, volgde hem op; alzoo deze geen kinderen hadde, verkogt zy het Graefschap van St. Paul aen Ludovicus van Melun, Prince van Epinoy voor de somme van 375000 livres: den zone van dezen, Ludovicus van Melun, Hertog van Joyeuze, Pair van Vrankryk, enz. wierd ongelukkiglyk gekwetst door eenen Hert, die men in het woud van Chantilly naer joeg,

aen welke wonde hy twee dagen daer naer overlyde, den 31 July 1724, oud 30 jaeren, zonder uyt syne vrouwe, Armanda de la Tour van Bouillon, kinderen naer te laeten: door deze dood verviel het Graefschap van St. Paul aen Karel, Hertog van Rohan, Prince van Soubiese enz. neve van den overledene.

Dit Graefschap was eertyds een agter-leen van het Graefschap van Artois, alhoewel de Fransche hier niet hebben willen overstemmen op de onderhandelingen gehouden tot Cameryk in 't jaer 1529, alwaer zy wilden hebben, dat deze agter-leen syn erkentenisse moeste doen aen den Koning van Vrankryk, in hoedaenigheyd van Grave van Bolognien: eyndelyk beval den Koning Ludovicus den XIV. door een besluyt van January 1707, dat het Graefschap van St. Paul zoude onmiddelyk ontheffen van de Kroone van Vrankryk en van den dikken thoren van Louvre, ter belastinge van 10 livres voor de regten en het ontheffen enz.

Het Graefschap van St. Paul voerd den tytel van Landvoogdyschap en des zelfs regtsgebied strekt zig uyt over 282 dorpen en gehugten; zelfs onthest 'er het Graefschap van Epinoy van, alhoewel het zelve tot een Prinsdom is opgeregt.

De Wapenen van St. Paul zyn eenen gouden bloeyenden Haverschoof, den band van het zelve op blouwen grond.

Men ziet in de omstreke van St. Paul de

Martinica
Monast. S. Ioañis
Episcopium
Castrum
Taruanense

Abdye van Ruisseauville, Kanoniken regulier van het order van den H. Augustinus, voortyds genaemt Onze-Lieve-Vrouwe-ten-Bossche, gestigt omtrent het jaer 1120, door eenen Heer van Quercy; de Priorye van Rebreuve, afhangende van de Abdye van Arouaise by Bapaume; de Prioorye van Pas, Ligny enz: daer is ook omtrent gelegen het dorp van Azincourt, alwaer Henricus den V, Koning van Engeland, in 't jaer 1415 het leger van Karel den VI, gantschelyk versloeg: de Fransche randden aldaer de Engelsche aen, die zig met dusdanige manaftigheyd verdedigden dat zy het gantsche Leger in de pan hakten: de Hertogen van Alencon, van Lorrynen, van Baar, van Braband, van Nevers, den Rykx-veldmaerschalk van Albret, den Maerschalk van Boucicault en den Zee-bewind-hebber van Dampierre wierden 'er alle ter plaetze gedood.

DE STAD TEROUANEN.

DEze Stad, in het latyn genaemt *Teruana* ofte *Civitas Morinorum*, is een der oudste steden van het Nederland en heeft de hoofd-stad geweest van de Moriniers, volkeren die de nederlandsche gaulen bewoonden, de welke den Poëet Virgilius in syn Enëidos heeft genoemt, *Extremi hominum Morini*, dat is; de uyterste bekende menschen

zyn de Moriniers : zy is zeer vermaert geweest by de geschiedenis-schryvers, zeer sterk en het bolwerk der Vlamingen tegen Vrankryk ; maer tegenwoordig is het een der klynste burgten van het gantsche land van Artois, gelegen op de riviere de Lye, twee mylen van Arien en van St. Omer, en zes van Boulognien : men beschouwt'er alnog de mueren van de oude Stad, van welke niets over is, als eenige grondstukken van eene poorte, die genoemd wierd de H. Geest-poort : in deze landstreke en is niet een huys, zynde een enkel weyland, welkers opbrengingen jaerelykx verdeyld worden tusschen den bisschop van St. Omer en van Bolognien.

Terouanen heeft een zeer oud bisdom gehad, afhangelyk van het Arts-bisdom van Rhiems ; het was zoo aenmerkelyk en zoo verre uytgestrekt dat het in vyf-en-twintig Dekenyen en 800 parochien verdeylt was, die zig uytstrekten in Artois, in het Bolonische en in Vlaenderen.

DE BISSCHOPPEN VAN TEROUANEN.

I. Den H. Antimondus wierd door den H. Rimigius, Arts-bisschop van Rhiems, ontrent het jaer 500 afgevoorderd, om de Moriniers en andere naburige volkeren te bekeeren, de welke ervallen waeren in de afgoderyen, naer dat zy het licht des geloofs hadden ontfangen door de verkondiginge van de HH. Fuscinus en Victoricus,

die'er de Martelie-kroon hebben ontfangen ontrent het jaer 286; dezen eersten bisschop overlyde in 't jaer 519.

II. Atalbertus was den Gunsteling van den Koning Lotharius: naer zyne dood, die voorviel in 't jaer 552, is den stoel van Terouanen langen tyd opengebleven, ter oorzaeke van de invallen der Hunisiers en andere barbarische volkeren.

III. St. Omer, gebortig van Constans in Duytsland, en Kanonik der Abdye van Luxeuil, in 't Graefschap van Bourgognien, wierd Bisschop van Terouanen ontrent het jaer 623: oud en blind geworden zynde, ontmaekte hy zig van zyn Bisdom, en stierf in 't jaer 695, oud hondert jaren: men vierd des zelfs feest-dag den 9 September.

IV. Drancius was Wey-bisschop en Vicaris van St. Omer: hy stierf in 't jaer 682.

V. St. Baïnus, van voorts Monik en Abt van St Wandrille in Normandien, stierf in 't jaer 706.

VI. Ravangerus, stigter der Abdye van Blangy, stierf in 't jaer 720: den H. Silvinus, stigter van de Abdye van Auchy-les-Moines, die des zelfs Wey-bisschop geweest was, is eenigen tyd van voorts overleden.

VII. St. Erkembodus, Abt van St. Bertinus stierf in 't jaer 742.

VIII. Adalgerus.

IX. Gontbertus, stierf in 't jaer 747.

X. Ethairus is benoemd in eenen brief van

den Paus Zacharias tot de Bisschoppen van Vrankryk.

XI. Radualdus, wierd tot het Concilie van Roomen gezonden in't jaer 768, door den Keyzer Karel *den Grooten*.

XII. Atalphus ofte Dimmeritius, in't jaer 791.

XIII. Wigbertus.

XIV. Theoduinus in't jaer 800.

XV. Erembaldus.

XVI. St. Folquinus wierd tot dit Bisdom benoemd in't jaer 816, door den Keyzer Ludovicus; hy stierf in't jaer 855, en men vierd des zelfs feest-dag den 14 December.

XVII. St. Humfridus, Religieus der Abdye van Prumy, en Abt van St. Bertinus: hy heeft veel geleden door de invallen der Normandiers en stierf in't jaer 869.

XVIII. Actardus, Bisschop van Nantes, van zyn Bisdom in ballingschap gezonden zynde, bestierde voor eenigen tyd het Bisdom van Terouanen, en in't jaer 872 wierd hy Arts-bisschop van Tours.

XIX. Adalbertus stapte van het Bisdom af in't jaer 890, en stierf in't jaer 914.

XX. Herilandus bevond zig in't jaer 892 in de Kerk-vergaederinge van Rheims, alwaer den Arts-bisschop Folquinus hem de bestieringe gaf van het bisdom van Châlons-sur-Marne.

XXI. Stephanus was in het jaer 909 te-

genwoordig in de Kerk-vergaederinge van Soiſſons.

XXII. Wicfridus, Religieus der Abdye van den H. Bertinus, volgde hem op in 't jaer 935 en ſtierf in 't jaer 960.

XXIII. David, van te vooren Monik van St. Pieters tot Corbie, ſtierf in't jaer 964.

XXIV. Framericus overleyde in't jaer 999.

XXV. Bauduinus erſtelde den Biſſchoppelyken ſtoel tot Terouanen, naer dat hy was overgevoerd geweeſt nae Boulognien, door ſynen voorzaet Herilandus, ter oorzaeke van de invallen der Normandiers: hy erſtelde de Kerken en ſtigtte zeſthien proven in de Cathedraele; hy overlyde in 't jaer 1030.

XXVI. Drogon monik van Bergen-Sint-Winox en Paſtor van Giſtel, ſtierf in het jaer 1078.

XXVII. Hubertus, Arts-diaken van Terouanen, wierd beſchuldigd van ſimonie, en veroordeeld in 't jaer 1082, om zig te vertrekken in d'Abdye van den H. Bertinus.

XXVIII. Lambertus, gebortig van Baillieul; beklom met geweld den Biſſchoppelyken ſtoel van Terouanen, en wierd ingewyd door afgeſcheurde biſſchoppen; hy wierd in den ban der Kerke geſlagen door de afgezanten van Gregorius den VII., en ſyne onderzaten verdreven hem in 't jaer 1084 uyt de Kerke van Terouanen, naer dat ſy hem de tonge en vingeren hadden afgeſneden.

XXIX. Gerardus wierd inſgelykx beſchul-

digt van ſimonie en veroordeelt in het jaer 1099 om ſyne dagen te eyndigen in d'Abdye van St. Eloy-ten-Berge by Arras.

XXX. St. Joannes, heer van Commines en Warneton, Kanonik van St. Pieters tot Ryſſel, en daer naer religieus van St. Eloy-ten-Berge, ſtierf den 27 January 1130.

XXXI. St. Milo, Abt van Dommartin, van het order van Præmonſtreyt in Artois, ſtierf in 't jaer 1158.

XXXII Milo den II, Kanonik regulier en Abt van Ruiſſeauville, van het order van den H. Auguſtinus, volgde ſynen oom op, welkers Arts-diaken hy was; hy ſtierf in 't jaer 1169. Den Arts-biſſchop van Rheims en hadde Milo niet willen inweyden, ten opzigte van den tegenſtand der Geeſtelykheyd van Boulognien in Picardien, de welke eenen bezonderen Biſſchop wilden hebben; maer den Paus Alexander den III. weyde hem in en beval die van Boulognien hem te gehoorzaemen: daer en is geenen bezonderen Biſſchop tot Boulognien geweeſt als ontrent het jaer 1565, naer de verwoeſtinge van Terouanen.

XXXIII. Didierus, Prooſt van St. Peeters tot Ryſſel en Arts-diaken van Doornyk, ſtierf in 't jaer 1191.

XXXIV. Lambertus, gebortig van Brugge, Cancellier der Kerke van Rheims, ſtierf in het jaer 1207.

XXXV. Joannes, Arts-diaken van Terouanen

nen en Neve van Lambertus, overlyde in't jaer 1213.

XXXVI. Adam, gebortig van Arras, Arts-diaken van Parys; hy stond zyn Bisdom af in't jaer 1229 om afgezonderd te gaen leven in de Abdye van Clairvaux.

XXXVII. Petrus van Douy, Arts-diaken van Vlaenderen in de Kerke van Terouanen, stierf in 't jaer 1250.

XXXVIII. Raoulus de Kala, stierf ontrent het jaer 1265.

XXXIX. Henricus de Muris, grooten Voorzanger van Terouanen, stierf in't jaer 1290.

XL. Jacobus van Boulognien, overlyde in't jaer 1301.

XLI. Enguerandus van Crequy, van voorts Bisschop van Cameryk, stierf ontrent het jaer 1320.

XLII. Joannes van Vienne ofte Vianden; hy wierd in't jaer 1334 Arts-bisschop van Rheims.

XLIII. Raymundus Sacquet, Raeds-heer in't Parlement van Parys; hy wierd in 't jaer 1355 Arts-bisschop van Rheims.

XLIV. Gillis van Aiscelin, wierd agtervolgens Cancellier van Vrankryk en Cardinael: hy stierf in't jaer 1378.

XLV. Robertus van Geneve, Kanonik van Parys, wierd in 't jaer 1365 bisschop van Terouanen, dry jaer daer naer bisschop van Cameryk, voords Cardinael, en Paus in't jaer 1378; hy nam den naem aen van

Clemens den VII., en hield ſynen Stoel tot Avignon geduerende de ſcheuringe tegen den Paus Urbanus den VI. die tot Roomen ſyne verblyvinge hield: dezen onwettigen Paus ſtierf in 't jaer 1394.

XLVI. Gerardus van Dainville, ging van het biſdom van Arras over tot dat van Terouanen in 't jaer 1368, en van daer tot dat van Cameryk in 't jaer 1372.

XLVII. Adheimarus Robertus, Cardinael, wierd in 't jaer 1378 overgeſtelt tot het Arts-biſdom van Sens.

XLVIII. Petrus d'Orgemont, Prooſt der Cathedrale van Angers, wierd in 't jaer 1384 biſſchop van Parys, alwaer hy ſtierf in 't jaer 1409.

XLIX. Joannes Tabary, medicyn-meeſter van Karel den V, Koning van Vrankryk; ſtierf in 't jaer 1403.

L. Mattheus Renaud, gebortig van Bapaume, bicht-vader van Karel den VI, Koning van Vrankryk, ſtierf in 't jaer 1414.

LI. Ludovicus van Luxemburg, wierd in 't jaer 1436 Arts-biſſchop van Rouanen, Cardinael in 't jaer 1439 en Canceljier van Henricus den VI, Koning van Engeland, die hem ook biſſchop van Ely maekte; hy ſtierf in 't jaer 1444.

LII. Joannes le Jeune, van voorts biſſchop van Conſerans en van Amiëns, agtervolgens Cardinael in 't jaer 1439, en biſſchop van Mâcon; ſtierf in 't jaer 1451.

LIII. David van Bourgognien, natuerelyken zone van Philippus *den Goeden*, Hertog van Bourgognien, wierd in 't jaer 1456 bisschop van Uytrecht.

LIV. Henricus van Lorrynen, Grave van Vaudemont, stelde het Bisdom van Terouanen over in 't jaer 1485, dat van Metz aen zig behoudende, alwaer hy stierf in het jaer 1505.

Guilielmus van Clugny, Bourgondier, Kanonik van Luyk, Proost van Bethune en broeder van Ferry, Cardinael en Bisschop van Doornyk, was benoemd geweest tot mede-bestierder van Terouanen, maer in 't jaer 1477 wierd hy in egtenis genomen door de Gentenaers met den Cancellier Hugonet, beschuldigd zynde van den Hertog Karel *den Stouten* kwaden raed te hebben gegeven, tot naerdeel van het land: Hugonet verloor het hoofd op een schavot en Clugny liep groot gevaer van zyn leven: hy trok agtervolgens naer den Koning van Vrankryk, Ludovicus den XI, die hem begiftigde met het bisdom van Poitiers; hy stierf in het jaer 1480.

LV. Antonius de Croy stierf in het H. Land in 't jaer 1495.

LVI Philippus van Luxemburg, Cardinael en Bisschop van Mans en van Terouanen, wierd Bisschop van Arras in 't jaer 1512.

LVII. Franciscus van Melun, Proost van St. Omer en Ryssel verkreeg het bisdom van

Terouanen in't jaer 1512, door wisselinge met Philippus van Luxemburg.

LVIII. Joannes van Lorrynen, Cardinael en bestierder van 14 bisdommen; te weten, van Terouanen, Toul, Narbonne, Verdun, Lucon, Valence, Rheims, Lyon, Alby, Die, Mâcon, Nantes, Agen en Metz, stierf in't jaer 1550.

LIX. Philippus de la Chambre, van voorts monik en Abt van Corbie, Bisschop van Terouanen in't jaer 1530, Cardinael en Bisschop van Bellay: hy overlyde in't jaer 1550.

LX. Franciscus van Crequy, Abt van Selincourt, stierf in't jaer 1552.

LXI. Antonius van Crequy, wierd maer benoemd tot dit bisdom; want in't jaer 1553 wierd Terouanen ingenomen en verwoest door de krygbenden van Keyzer Karel den V.; dog hy wierd agtervolgens Bisschop van Nantes en van Amiëns, en Cardinael; hy stierf in't jaer 1574.

LXII. Guilielmus van Poitiers, Kanonik en Arts-diaeken van Luyk, Proost van St. Omer en Raeds-heer van Keyzer Karel den V, wierd agtervolgens door syn Keyzelyke Majesteyt benoemd tot dit bisdom; dog des zelfs benoeminge en is niet ten uytvoer gebrogt; hy wierd benoemd in 't jaer 1560 tot het bisdom van St Omer.

Men kan uyt dezen naemlyst zien, dat de kerke van Terouanen oudtyds zeer luysterlyk is geweest; want buyten een groot getal

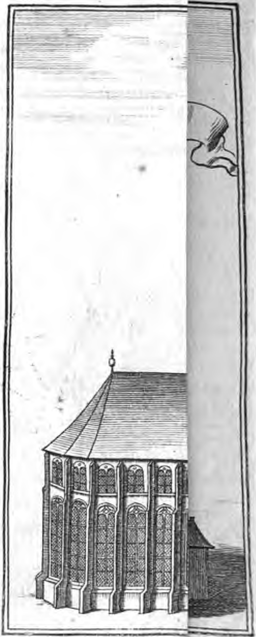

Digitized by Google

H. bisschoppen die de zelve bestiert hebben; heeft zy nog den Paus Clemens den VII. en agt Cardinaelen voortgebrogt.

De Cathedraele kerke van Terouanen, toegeweyd aen Onze Lieve Vrouwe, is zeer schoon en pragtig geweest, zoo als men beoordeelen kan uyt des zelfs hier by gevoegde ontwerp: daer was een Capittel opgemaekt uyt 35 Kanoniken met eenen Deken, twee Arts-diakens, den eenen van het Artoische en den anderen van het Vlaendersche; en eenen Pœnitensier; boven dien waeren 'er nog twee Parochie-kerken, de eene van St. Martinus-ten-berge en de andere van den H. Nicolaus; ook had men'er twee Kloosters, een van Grauw-zusters van den H. Franciscus en het ander van Predikheeren, de welke van daer naer St. Omer zyn overgegaen.

Deze Stad was van zoo groote aengelegendheyd, dat zy het voorworp is geweest van den oorlog tusschen Keyzer Karel den V. en de Koningen van Vrankryk, Franciscus den I. en Henricus den II; den lestgenoemden overweldigde deze in't jaer 1544; den Keyzer zond in 't jaer 1553 een leger derwaerts, onder het bevel van Ponthus de Lalain, heer van Bugnicourt: het beleg wierd ondernomen den 13 April en de Stad wierd stormenderhand ingenomen den 20 Juny, naer dat des zelfs vestingen in bryzelingen waeren gevallen door 142000 kanon-

ſcheuten : Andreas van Montalambert, die het opper-bevel in de Stad hadde, hebbende willen tot den Uyterſten nood wagten, wierd gedood in het ſchieten der openinge en fyne gantſche bezettinge moeſt de dood onderſtaen : den Keyzer dede haer terſtont ſlegten, en den grond, daer de Stad opgeſtaen hadde, dede hy met zoud beſtroyen ; men heeft 'er op heden zeer wynige overblyfzels van, die gemynelyk genoemt worden den berg van Terouanen.

Aldus wierd deze Stad, voortyds zoo vermaert, tot in den grond verdelgt, volgens het jaer-ſchrift dat als dan wierd opgemaekt : DeLetI MorInI, en des zelfs biſdom wierd wynig tyd daer naer tuſſchen de dry nieuwe biſdomnien van Ipre, van St. Omer en van Boulognien verdeylt.

Het Koninglyk regts-gebied van Terouanen voerd den tytel van Graefschap ; dit is eene koninglyke afloſſinge ſchuylende onder den Raed van Artois, en des zelfs regtsgebied ſtrekt zig uyt over 43 dorpen, welkers grootſte gedeelte onderhoorig is aen het biſdom van Boulognien, even als de Stad Terouanen ; om deze reden heeft men hier bygevoegd het vervolg der biſſchoppen van Boulognien, naer die van Terouanen.

I. Claudius Andreas Dormy, benoemt tot dit biſdom in 't jaer 1566, het volgende jaer wierd hy ingeweyd en heeft maer bezit ge-

nomen den 3 April 1570: hy is overleden den 15 February 1599.

II. Claudius Dormy, Hoog-leeraer in de geestelyke regten, religieus van het order van Cluny, Prior van St. Martin-des-Champs tot Parys, heeft syne brieven voor dit bisdom bekomen den 26 Juny 1600 en is den 13 Augusty ingeweyd in de Kerke syn'er Priorye van den H. Martinus; hy is tot Parys van de water-zugt overleden den 30 November 1626.

III. Victor Bouthellier, Canonik van Parys, Abt van St. Vulmerus van Boulognien, en van Aigue-Vive, is Bisschop ingeweyd in de Kerke der Carmelieten in de St. Jacobstraet tot Parys den 9 April 1628; hy heeft bezit van syn bisdom genomen den 13 Augusty agtervolgens; hy wierd benoemt tot het Wey-bisschopschap van Tours den 12 December 1630, en hy heeft bezit genomen van dat Arts-bisdom den 21 Mey 1641: hy is overleden den 12 September 1670.

IV. Joannes Dolce, Abt van Braine, van St. Vincent-du-Lic, en van Buissieres, wierd ingeweyd door den Arts-bisschop van Tours, synen oom; hy heeft bezit genomen van syn bisdom den 1 Meert 1633: door Ludovicus den XIV. benoemd zynde tot het bisdom van Ayde, heeft hy van het zelve geen bezit genomen, maer verwisselde dit bisdom met dat van Bayonne, alwaer hy de eer gehad heeft van den Koning met Anna van Oostenryk

te trouwen : hy stierf in eenen hoogen ouderdom in de maend April 1681.

V. Franciscus Perrochel, geboren tot Parys den 18 October 1602; Abt van St. Crispinus tot Soissons is den 9 Juny 1643 benoemt tot het bisdom van Boulognien ; hy heeft syne bekragt-brieven bekomen den 6 February 1644; hy is ingeweyd in de Kerke van den H. Lazarus tot *Parys* den 11 Juny 1645, en hy heeft vyf jaeren voor syne dood, die hem overkwam in 't jaer 1682, van syn bisdom afstand gedaen.

VI. Nicolaus l'Advocat-Billiad, geboren tot Parys den 25 Meert 1620, Sorbonschen Hoog-leeraer, Kanonik der Arts-bisschoppelyke Kerk en Vicaris-Generael van 't Artsbisdom van Parys, Abt van Homblieres &c., wierd benoemt tot het bisdom van Boulognien den 11 Meert 1675; hy heeft syne bekragt-brieven bekomen den 8 February 1676; hy is ingeweyd in de Kerke der Nonnen van den Calvarie-berg, in een Voorgeborgte van Parys den 30 Mey 1677; hy heeft bezit genomen den 27 Augusty van het zelve jaer en is tot Boulognien gestorven in de maend April 1681: den Bisschop Perrochel, synen voorzaet, heeft de plegtigheyd syn'er begraeffenisse mede helpen verrigten.

VII. Claudius le Tonnelier, van Breteuil, geboren tot Parys, Sorbonschen Hoog-leeraer, Prior van Val-Dieu en van Roche-Guyon, wierd benoemt tot dit bisdom in 't

jaer 1681, ingeweyd in de Kerke der Minimen van de Koninglyke Plaets, den 2 February 1682; hy heeft bezit genomen den 18 Meert agtervolgens en is overleden in het jaer 1698.

VIII. Petrus de Langle, geboren tot Evreux in Normandien, eenen der leermeesters van Myn heer den Grave van Toulouze, Abt van St. Lupus, Agent-generael der Geestelykheyd, is benoemt tot dit bisdom in het jaer 1698 en heeft bezit genomen in de maend November van 't zelve jaer: hy is overleden den 12 April 1724.

IX. Joannes Maria Henriau, geboren tot Parys, Hoog-leeraer in de H. Godtheyd, Vicaris-generael van Lizieux, Geestelyken Raedsheer in het Parlement van Parys, is tot dit bisdom benoemt den 6 Mey 1724 en den 28 October agtervolgens ingeweyd; (hy was ook Abt van Bardoue en Valloires) hy heeft in de volgende maend bezit genomen, en overlyde den 25 January 1738.

X. Augustus Cæsarius van Hervilly, van Devise; geboren in het bisdom van Noyon, Arts-diaken van Cameryk, voorts Proost van St. Pieters tot Ryssel en Abt van Valloires, wierd benoemt tot dit bisdom den 5 Meert 1735 en ingeweyd den 14 September van 't zelve jaer; hy heeft bezit genomen den 23 November en is gestorven terwylen hy de onderzoekinge dede door syn bisdom den 11 October 1742.

XI.e Franciscus Josephus Gastonius van Partz, van Pressy, geboren op het Kasteel van Equiredieuze in Boulognien in de maend September 1712, Hoog-leeraer der Sorbonsche Universiteyt en Vicaris-generael van Boulognien, is tot dit bisdom benoemt den 21 December 1742; by is ingeweyd tot Amiëns den 15 September 1743 en heeft bezit genomen den 7 November agtervolgens. Den welken alnog in des zelfs bestier is.

In den omtrek van Terouanen, op de Leye, onder het bisdom van St. Omer, is de Abdye van den H. Augustinus, van het order van Præmonstreyt, gestigt in 't jaer 1163 door Milo bisschop van die Stad, die aldaer Religieus wierd.

Voortyds had men daer ook eene zeer schoone Abdye van Benedictinen, genaemt St. Jan-ten-berge, gestigt omtrent het jaer 686 door Thierry, Koning van Vrankryk, tot boet van syne zonden, omdieswille dat hy den H. Legerus had doen vermoorden, die alsdan bisschop van Autun was: deze Abdye verwoest zynde in 't jaer 1553 door de agtervolgende oorlogen, hebben de religieuzen zig tot Bailleul gegrondvest en van daer tot Ipre in 't jaer 1608.

Twee mylen van de verwoeste stad Terouanen is de burgt van Renty gelegen, den tytel voerende van Marquizaet, de welke overgegaen is tot het huys van Egmont, door het houwelyk van Maria Fer-

dinandina de Croy, dogter van Carolus Philippus de Croy, Marquis van Renty: des zelfs Kasteel is redelyk sterk en vermaert by de geschiedenis schryvers, door den slag die gelevert wierd in des zelfs omstreke in het jaer 1554, in welken Franciscus, Hertog van Guise, die de voorhoede van het leger van Henricus den II, Koning van Vrankryk aenleyde, een groot gedeelte versloeg van dat van Keyzer Karel den V., den welken in persoon optrok om Renty te ontzetten: men heeft in deze burgt de Kerken van St. Peeters, van St. Martinus, van St. Vaast en de Priorye van St. Bertulphus, afhangende van de Abdye van St. Bertinus tot St. Omer.

Dry mylen van Terouanen, op de grenspaelen van Boulognien, is de burgt Fauquemberg gelegen, de welke den tytel voerd van Graefschap, toebehoorende aen het huys van Ligne: des zelfs Collegiaele Kerke is toegeweyd aen Onze Lieve Vrouwe, hebbende eenen Deken en thien Kanoniken; daer is ook een Klooster van Minderbroeders, en voor het geestelyk hangt sy af van het bisdom van Boulognien.

De Wapenen der stad Terouanen zyn eenen gouden Haver-schoof, den Band van het zelve op blauwen grond. Deze zyn sprekende volgens de oorsprongelykheyd van den naem van Terouanen, den welken de schryvers doen afdaelen van het latyn, *Terra Avenæ*, dat is in onze taele *Haver-land*, ter oorzaeke dat dit land ten allen tyde zeer vrugtbaer in haver is geweest.

HET GRAEFSCHAP VAN VLAENDEREN.

DE Provintie van Vlaenderen, eerste Graefschap der Nederlanden, heeft voor grens-paelen, ten zuyden Artois en Henegauw; ten oosten Henegauw en Braband; ten noorden den Oceaen en den mond der Schelde, de welke Vlaenderen van Zeeland scheyden; ten westen de zee van Engeland en een gedeelte der riviere de Aa, met de boorden van Artois, naest de Steden van Calais en Boulognien.

Vlaenderen, in 't latyn gezeyt *Flandria*, heeft volgens sommige schryvers synen naem getrokken van Flandebertus, neve van Clodius, Koning van Vrankryk, den welken Blesinda gehouwelykt hebbende, dogter van Golduer, Koning der Rutheniers, verdreef de Romynen uyt de nederlandsche Gauien: andere zeggen dat dezen naem voortspruyt van Flandrina, vrouwe van Liderik den II, gezeyd van *Harlebeeck*, groot Woudmeester van Vlaenderen.

Dit land wierd oudtyds bewoont door

de

de Moriniers ; door de Nerviers, naest den kant van het Doornyckſche ; door de Pleumosiers, in de omstreken van Ipre ; door de Grudiers, in de omstreke van Brugge ; door de Gorduniers, rondom Gend ; door de Gesoriaken, naer den kant van Boulognien; en door de Menapiers naest Zeeland.

De HH. Martelaers Fuſcinus en Victoricus, waeren de eerſte Apoſtels die het woord Godts in Vlaenderen hebben verkondigd, ontrent het jaer 286 ; deze volkeren wederom in de afgoderye vervallen zynde, wierd den H. Antimondus, eerſten biſſchop van Terouanen, derwaerts gezonden ontrent het jaer 530, door den H. Remigius biſſchop van Rhiems, om aldaer het Chriſtenen Geloof te erſtellen, naer de zegenpraelinge die Clovis den I, Koning van Vranryk behaeld hadde op Regnacairus, Prince van het land tuſſchen de Somme, de Schelde en den Oceaen : den H. Medardus biſſchop van Doornyk en van Noyn, verkondigde ontrent den zelven, tyd het woord Gods : St Eloy ; insgelykx biſſchop van Doornyk, en St. Amandus, biſſchop van Tongeren, deden'er ontrent het jaer 640 zeer grooten voordsgang, verwoeſtende de Tempels der Afgoden en in des zelfs plaets kerken tot den waeren Gods-dienſt doende opbouwen : deze Provintie is altyd ſtantvaſtig voorts gegaen in 't Roomſch Geloof, uytgezondert eenige ſteden die voor korten tyd de ketteryen van Luther

en Calvin hebben omhelst. Die van Waelsch-Vlaenderen opgestaen zynde met andere Provintien tegen den Hertog van Alba, begrepen wel haest, dat den opstand der vereenigde helde tot het verderf van den Roomschen Gods-dienst in hunne landen, waerom zy, om den zelven te behouden, zig met Spagnien verzoenden in 't jaer 1578.

Vlaenderen is een zaemen-vervoegd Land; heeft zeer vrugtbaere wyden en het is eygen tot den land-bouw: des zelfs grootste lengde is van vyf en-twintig mylen, van het Sas-van-Gend af tot in de omstreke van St. Omer; des zelfs breede van twintig, van Aelst tot aen Nieuwpoorte: men vind 'er meer als dertig bemuerde Steden; een groot getal van burgten, die alle de voorregten van eene Stad genieten; elf-honderd-vier en-vyftig dorpen, een-en-dertig aloude borgtvoogdyen, vier vrye havens, acht-en-veertig Abdyen, eene menigte van Capittels, Prioryen en Kloosters: de Steden en burgten zyn 'er zoo digt by elkanderen gelegen, dat de Spagniaerts, die den Koning Philippus den II. volgden, met verwonderinge uytriepen dat gantsch Vlaenderen maer eene Stad was.

Men verdeyld het gewoonelyk in dry streken, de welke zyn, Vlaenderen eygendlyk, daer men de taele van het land spreekt, Fransch Vlaenderen, daer men de fransche taele spreekt, en Keyzerlyk Vlaenderen, ten opzigte van het Graefschap van Aelst,

het welk zeer langen tyd is afhangelyk geweest van het Keyzerryk.

De eerste streke spreyd zig uyt van aen de noord-zee tot aen de Lye, bevattende de volgende Steden: Gend, Brugge, Ipre, Sluys, Ostende, Nieuwpoort, Duynkerke, Veurne, Bergen-St.-Winox, Cortryk, Audenaerde, Cassel, Grevelingen, enz.

Fransch Vlaenderen, ook genaemt het Veroverd-land, heeft voor Steden; Ryssel, Douay, Armentiers, Doornyk, Orchies, en aenmerkelyke borgtvoogdyen.

Het Keyzerlyk Vlaenderen tusschen de Schelde en den Dender, bevat in zig het Graefschap van Aelst en vier Ambagten, te weten, Hulst, Axel, Bouchouten en Assenede: buyten dit is 'er ook een Hollandsch Vlaenderen, in het welk Sluys, het Sas-van-Gend, Hulst, Ardenburg en verscheyde andere sterktens gelegen zyn.

De Fransche de Gaulen ten onder gebrogt hebbende, stelden hunne Vorsten Vlaenderen onder eene zekere wyze van beheerschinge, en gaven den tytel van Woudmeester met een gedeelte van Vlaenderen aen hunne dapperste Veld-oversten: men noemde deze aldus, uyt reden dat het grootste gedeelte van Vlaenderen in bosschen en wouden bestont: deze onderscheydendheyd van Heer en Woud-meester heeft haeren oorsprong genomen in den persoon van Liderik den I. en heeft meer dan twee eeuwen stand ge-

grepen, tot aen den Koning Karel *den Kaelen* toe.

WOUD-MEESTERS VAN VLAENDEREN.

I. Liderik den I., genaemt de Buck, zone van Salvaert, Prince van Dyon; Clotarius den II, Koning van Vrankryk, benoemde hem Bestierder ofte Woud-meester van Vlaenderen, ontrent het jaer 621, alswanneer hy hem syne dogter Richildis ten houwelyk gaf: hy behertigde dusdaenig de regtveerdigheyd; dat hy synen oudsten zone dede onthoofden, voor een misdaed dat hy hadde bedreven; hy stierf in 't jaer 678 en wierd tot Arien begraeven.

II. Antonius, zone van Liderik, was eenen lafhertigen Prins: de Huniers, de Gothen en de Wandaelen verwoestten syn gantsch land, zonder dat hy het hert had van-ze te wederstaen: hy bevyligde zig met naer Vrankryk te vlugten en stierf in 't jaer 695.

III. Bouchardus, derden zone van Liderik, wierd van syne Staeten berooft door Thierry den II., Koning van Vrankryk, en stierf in 't jaer 740.

IV. Estoredus, volgde synen vader Bouchardus op en stierf in 't jaer 792.

V. Liderik den II., bygenaemt *van Harlebeeck*, om dieswille dat hy aldaer syne verblyf-plaetze hield, was zone van Estoredus: hy verdreef uyt syn land de Huniers en Wan-

daelen en ſtierf in 't jaer 832; hy wierd tot Harlebeeck begraeven.

VI. Ingelramus, zone van Liderik, dede huldinge van ſyne landen aen Karel *den Kaelen*, Koning van Vrankryk, en ſtierf in het jaer 852.

VII. Odoacrus, zone van Ingelramus, begon Vlaenderen tot bouw-land te brengen, aldaer het grootſte gedeelte der boſſchen doende afkappen: hy ſtierf tot Oudenburg, de oudſte Stad van dat land, en wierd begraeven tot Harlebeeck, de verblyf-plaetze van ſyne voorzaeten.

GRAVEN VAN VLAENDEREN.

I. Bauduinus, bygenaemt *den Yzeren-Erm*, zone van Odoacrus, houwelykte met Judith, dogter van Karel *den Kaelen*, Koning van Vrankryk, die hy tegen dank van den Koning, des zelfs vader, wegvoerde, het welk zeer vreede oorlogen veroorzaekte; maer eyndelyk verzoend zynde, wierd de plegtigheyd huns houwelyks voltrokken tot Auxerres in 't jaer 863 en den Koning gaf aen ſynen ſchoon-zone voor houwelyks-gift het gantſche land tuſſchen de Schelde, de Somme en den Oceaen en verhefte Vlaenderen tot een Graefschap: Bauduinus ſtierf tot Arras in 't jaer 879, en wierd begraeven in de Abdye van St. Bertinus tot St. Omer.

II. Bauduinus den II., gezeyt *den Kaelen*,

houwelykte met Elstrudis, dogter van Elfredus, Koning van Engeland; hy stierf in het jaer 918 en wierd begraeven in de Abdye van St. Pieters tot Gend.

III. Arnoldus den I. bygenaemt *den Grooten*, zone van Bauduinus II. nam Alix van Vermandien ten houwelyk; hy stierf in 't jaer 964 en wierd by synen vader begraeven.

IV. Bauduinus den III. bestierde de Staeten van synen vader geduerende den tyd van dry jaeren, en stierf voor hem in 't jaer 961.

V. Arnoldus den II, zone van Bauduinus den III, en van Mathildis van Saxen, wierd verpligt den oorlog te ondernemen tegen Lotharius, Koning van Vrankryk, die zig wilde meester maeken van het Graefschap van Vlaenderen, hy stierf in 't jaer 989 en wierd begraeven in de Abdye van St. Pieters tot Gend.

VI. Bauduinus den IV gezeyd *met den Baerd*, zone van Arnoldus, bekwam van Keyzer Henricus den III. het Graefschap van Zeeland, het welk eene groote verwerringe bybrogt tusschen de Vlaemingen en de Hollanders: hy nam Ogiva van Luxemburg ten houwelyk en stierf in 'jaer 1036; hy wierd by syne voorzaeten begraven.

VII. Bauduinus den V gezeyd *van Ryssel*, nam de wapenen tegen synen vader op en verdreef hem uyt syne staeten: hy verkreeg

voor leen van den Keyzer Henricus den IV, Valencyn, Gend, Aelst, en eenige andere steden: hy nam Adelaida, dogter van Robertus Koning van Vrankryk ten houwelyk, en stierf in 't jaer 1067 tot Ryssel, alwaer hy begraeven wierd in de Kerke van St. Pieters, die hy hadde doen opbouwen.

VIII. Bauduinus den VI, bygenaemt *van Bergen in Henegauw*, om dieswille dat hy zig gemynelyk in deze Stad ophield, houwelykte met Richildis, dohter en erfgenaeme van Reinerus den IV, Graeve van Henegauw, uyt de welke hy gewonnen heeft Arnoldus Graeve van Vlaenderen en Bauduinus Graeve van Henegauw; hy stierf in 't jaer 1070 en wierd begraven in de Abdye van Hasnon die hy gestigt hadde.

IX. Arnoldus den III gezeyd *den Rampspoedigen*, eerschte wynigen tyd; Robertus *den Vries*, synen oom en voogd, ontroofde hem syne Staeten en doode hem in den slag van Cassel in 't jaer 1072 zonder afstammelingen naer te laeten hy wierd begraeven in de Abdye van St. Bertinus tot St. Omer.

X. Robertus *den Vries*, zone van Bauduinus van Ryssel, hield het Graefschap van Vlaenderen in bezit, het welk volgens regt toekwam aen Bauduinus van *Jerusalem*, Graeve van Henegauw; hy nam Geertrudis van Saxen ten houwelyk en stierf in 't jaer 1093.

XI. Robertus *van Jerusalem*, om dies-

wille dat hy de ryze had ondernomen naer het H. Land, en dat hy tegenwoordig was geweest in de inneminge van Jerusalem, onder Godefridus van Boullon: hy nam Clementia van Bourgogniën ten houwelyk zuster van Paus Calixtus den II.; hy rande voor den Koning Ludovicus *den Dikken*, de Stad Meaux in Vrankryk aen, de welke onder het bezit der Engelsche was; maer aldaer eenige wonden ontfangen hebbende en onder de voeten der peerden getrappelt zynde, stierf hy tot Arras in 't jaer 1111 aen syne wonden en wierd begraeven in de Abdye van St. Vaast.

XII. Bauduinus den VII. bygenaemt *met de Byl*, volgde Robertus synen vader op; hy liet geene afstammelingen naer uyt syne huys-vrouwe Agnes van Britagne en stierf in 't jaer 1119 aen eene wonde die hy het jaer van voorts hadde ontfangen, in den aenval op een Kasteel in Normandien; syn lichaem wierd begraeven in St. Bertinus tot St. Omer.

XIII. Karel, gezeyd *den Goeden*, zone van den H. Canutus, Koning van Denemarken, en van Adelaida van Vlaenderen, dogter van Robertus *den Vries*, volgde synen eygen neve op: hy wierd tot Brugge vermoort in 't jaer 1127 in de kerke van den H. Donatius, geene kinderen naer-laetende uyt syne Huys-vrouwe Margareta van Cler-

mont, de welke een tweede houwelyk aentrof met Thierry Graeve van Alſacen.

XIV. Guilielmus van Normandien bekwam het Graefschap van Vlaenderen, door de goede gunſte van Ludovicus *den Dikken*, Koning van Vrankryk, niet tegeſtaende de regtveerdige regts-eyſchingen van Thierry van Alſacen, van Bauduinus van Henegauw en meer andere: hy wierd gedood in 't jaer 1129 zonder afſtammelingen naer-te-laeten, en wierd begraeven in de Abdye van St. Bertinus tot St. Omer.

XV. Thierry *van Alſacen*, volgde hem op, hy was zone van Thierry, Land-graeve van Alſacen, en van Gertrudis, dogter van Robertus, *den Vries*, Graeve van Vlaenderen: hy nam voor ſyne eerſte vrouwe Margareta, Weduwe van Karel *den Goeden*, Graeve van Vlaenderen, uyt de welke hy maer eene dogter heeft gewonnen; naer deze houwelykte hy met Sybilla, dogter van Folquinus, Koning van Jeruſalem, de welke hem verſcheyde kinderen heeft in 't ligt gebrogt hy ſtierf in 't jaer 1168, en wierd begraeven in de Proſdye van Watene by St. Omer.

XVI. Philippus van Alſacen volgde ſynen vader op; hy nam in 't jaer 1156 Eliſabeth Gravinne van Vermandien ten houwelyk, de welke ſtierf zonder kinderen naer te laeten in 't jaer 1182; ſy wierd begraeven in de Cathedraele Kerke van Arras: den Grave, haren egtgenote, agtervolgens de reyze aen-

gedaen hebbende naer het H. Land met Philippus Augustus, Koning van Vrankryk, stierf aldaer van de peste in't jaer 1191, in het beleg van Acren in Syrien: des zelfs lichaem wierd naer Vrankryk overgevoerd en begraeven in de Abdye van Clairvaux.

XVII. Margareta, zuster en erfgenaeme van Philippus van Alsacen, houwelykte in't jaer 1169 met Bauduinus den VIII., gezeyd *den Kloekmoedigen*, Grave van Henegauw, die van dit Graefschap in't jaer 1192 hulde dede aen den Koning Philippus Augustus en hem afstond het Graefschap van Artois: hy stierf in't jaer 1195, en wierd begraeven tot Bergen-in-Henegauw in de Kerke van St. Waudru, en zyne vrouwe in die van den H. Donatius tot Brugge.

XVIII. Bauduinus den IX., Keyzer van Constantinopelen, zone van Bauduinus den VIII., ondernam de reyze naer het H. Land in't jaer 1200; hy overweldigde de Stad Constantinopelen, en wierd als Keyzer der zelve verkoren vier jaer daer naer: den Koning der Bulgaren, nam hem gevangen in een hinderlaeg in't jaer 1205 en sloot hem in eene zeer nauwe gevangenisse op, alwaer hy hem het volgende jaer vreedelyk dede vermoorden; hy dede hem de ermen en beenen afkappen, en dede het lichaem met het hoofd in eenen diepen kolk worpen: men verhaeld zelfs, dat dezen barbaerschen Koning zyne hoofd-schotel hebbende doen rynigen, deze

gebruykte voor eenen drink-beker, volgens de Scytische gewoonte.

XIX. Joanna, dogter van den Keyzer Bauduinus, en van Maria Gravinnne van Champagne, volgde hem op in het Graefschap van van Vlaenderen, onder de voogdye van Philippus haeren oom, Grave van Namen: sy liet geene kinderen naer van beyde haere mans, Ferdinandus van Portugael en Thomas van Savoyen. Daer was in haeren tyd eenen bedrieger, genaemt *Bertrandus van Rans*, die van voorts was Eremeyt geweest; dezen zeyde dat hy Bauduinus den Keyzer van Constantinopelen was en dat hy door listigheyd was uyt de gevangenis der Bulgaren geraekt: alzoo hy de lengde en verschyde trokken van het opzigt van Bauduinus hadde wierd hy van een groot gedeelte van den edeldom en van het volk gevolgd, maer de Graevinne Joanna hem hebbende doen in egtenis nemen, wierd hy van zyne verlyerye overtuygd en tot Ryssel opgehangen in't jaer 1225: sy overlyde in't jaer 1244 en wierd begraeven in de Abdye van Marquette, die sy gestigt hadde.

XX. Margareta, zuster en erfgenaeme van Joanna, houwelykte met Bouchardus van Avesnes, van wie sy gehad heeft Joannes van Avesnes, die Grave van Henegauw is geweest en daer naer met Guilielmus van Dampierre, heere van Bourbon: sy overlyde in't jaer 1280, en wierd begraeven in de Abdye van

Flincs, by Douay, de welke ſy geſtigt hadde.

XXI. Guy van Dampierre, tweeden zone van Margareta en Guilielmus, volgde hun op, in het Graefſchap van Vlaenderen, door het afſterven van zynen broeder Guilielmus van Dampierre, overleden voor ſynen vader, zonder eenige afſtammelingen uyt Beatrix van Braband, ſyne egtgenote, naer-te-laeten. Hy nam voor ſyne eerſte vrouwe Mahaud van Bethune, uyt de welke hy onder andere kinderen gewonnen heeft, Robertus den III.: naer deze nam hy Iſabella ten houwelyk, erfgenaeme van Luxemburg en van Namen, uyt de welke hy elf kinderen heeft gewonnen, welkers oudſten hem opvolgde in het Graefſchap van Namen: dezen Prince de wapenen opgevat hebbende met den Koning van Engeland en verſchyde andere vorſten, tegen Philippus *den Schoonen*, Koning van Vrankryk, wierd krygs-gevangen gemaekt en naer Compiegne overgevoerd, alwaer hy ſtierf in't jaer 1305.

XXII. Robertus den III., gezeyd *van Bethune*, nam voor ſyne eerſte egtgenote Blancha van Anjou, dogter van Karel, Koning van Sicilien, uyt de welke hy maer eenen zone heeft gewonnen, genaemt Karel, die voor hem is overleden: voor ſyne tweede vrouwe heeft hy genomen Jolanda, Gravinne van Bourgognien en van Nevers, uyt de welke hy Ludovicus gewonnen heeft, die

Maria

Maria Gravinne van Rhetel ten houwelyk nam en die wynig tyds voor zynen vader overlyde, naerlaetende Ludovicus van Nevers: men verhaeld van Jolanda, dat ſy een uytmuntende verlangen hebbende om haere kinderen te doen heerſchen, door het vegif ombrogt Karel zone van het eerſte bed, en dat hierom den Grave Robert haer gedood hadde in eene oploopendheyd: Robertus den III. ſtierf in 't jaer 1322, oud tachentig jaeren, en wierd begraeven in de Cathedraele Kerke van Ipre.

XXIII. Ludovicus, gezeyd *van Nevers*, klynzone van Robertus den III., houwelykte met Margareta dogter van Philippus den V., Koning van Vrankryk, uyt de welke in 't jaer 1330 Ludovicus den II. geboren wird, die in't jaer 1346 in den ſlag van Crecy gedood wird, alwaer Philippus van Valois, Koning van Vrankryk, verſlagen wird door Eduardus den III., Koning van Engeland; hy wird begraeven in de Kerke van den H. Donatius tot Brugge.

XXIV. Ludovicus den II., bygenaemt *van Mâle*, om dieſwille dat hy geboren was op het Kaſteel van dien naem ontrent Brugge; hy wierd verpligt de wapens op-te-nemen tegen ſyne wederſpannige onderdaenen: in 't jaer 1347 houwelykte hy met Margareta, dogter van Joannes den III., Hertog van Braband, uyt de welke hy maer eene dogter gewonnen en heeft, voerende den naem van haere moeder; hy overlyde in 't jaer 1384

en wierd begraeven in de Kerke van St. Pieters tot Ryssel.

XXV. Margareta houwelykte met Philippus van Rouvres, lesten Hertog van Bourgognien, van den stam, gesproten uyt Robertus, Koning van Vrankryk: dezen zonder afstammelingen gestorven zynde in't jaer 1361, ging sy een tweede houwelyk aen in 't jaer 1369, met Philippus, bygenaemt *den Stouten*, vierden zone van Joannes, Koning van Vrankryk, die hem begiftigde met het Hertogdom van Bourgognien: Philippus stierf in 't jaer 1404 en wierd begraeven in het Klooster der Carthuyzers tot Dyon, het welk hy gestigt hadde.

XXVI. Joannes, bygenaemt *den Onbevreesden*, zone van Margareta en van Philippus *den Stouten*, heerschte maer vyfthien jaeren; hy wierd gedood in den slag van Montereau in 't jaer 1419 door de verraderye van Tanneguy du Châtel, die hem eenen slag met eene byle op syn hoofd hadde gegeven om zig te vreken, ten opzigte dat dezen Prins tot Parys hadde doen ombrengen den Hertog van Orleans, synen meester; des zelfs lichaem wierd begraeven in Onze Lieve Vrouwe Kerke tot Montereau; maer synen zone Philippus de wapenen opgevat hebbende om zig te vreken over de dood van synen vader, overweldigde in 't jaer 1420 de Stad Montereau en dede het lichaem van synen vader overvoeren tot de Cartuysers van Dyon.

XXVII. Philippus, bygenaemt *den Goeden*, zone van Joannes *den Onbevreesden* en van Margareta van Beyeren, volgde op in het Hertogdom van Bourgognien, in de Graefschappen van Vlaenderen en Artois, enz.; hy wierd ook erf-genaem van het Hertogdom van Braband, naergelaeten door Philippus synen neve, en stierf tot Brugge in't jaer 1467.

Ziet het vervolg der Graven van Vlaenderen in het Eerste Deel, onder de naem-lyst der Hertogen van Braband, aengezien deze twee Provintien agtervolgens de zelve Opper-heerschappy-hebbers hebben gehad.

De plegtigheden, die op de inhuldinge der Graven van Vlaenderen verrigt worden, zyn genoegzaem bezonder; hy komt in de Abdye van St. Pieters tot Gend, alwaer hy op de H. Evangelien zweird te behoeden de regten en vrydommen van de Abdye; hy bied 'er dry goude geld-stukken aen en een stuk goude-laeken; naer dat hy door den Abt is gezegend, doet hy hem den Opper-heerschappy-hebbenden degen aen, van daer komt hy naer de Cathedrale Kerke van den H. Bavo, alwaer hy insgelyks den eed aflegt tot behoedinge der regten en vrydommen, zoo van deze Kerke als van de voordere van het land; daer naer word hem eenen derden eed afgeëyscht, tot handhavinge der voorregten van de Provintie; hier naer leggen de dry leden der Staeten van Vlaen-

deren aen hem den eed van getrouwigheyd af.

De Koningen van Vrankryk bezaeten oudtyds het Opper-heerschappyschap van Vlaenderen, en sy verpligtten alsdan des zelfs Graven om 'er hun hulde van te doen: eyndelyk gaf het den Grave Robertus *van Bethune* over aen Philippus *den Schoonen*, door het verdrag van Pontoise, gesloten in 't jaer 1312: dezen afstand veroorzaekte vele onrust in Vlaenderen, ten opzigte dat men dit Graefschap belaste met de somme van 10000 guldens, de welke de Vlaemingen verpligt waeren aen Vrankryk te betaelen, uyt kragte van een verdrag, gesloten tot Athies in Vermandien, in 't jaer 1315 en 1322: Ludovicus *van Mâle*, synen opvolger, weygerde zig hier aen te gedragen, het welke zeer zwaere oorlogen veroorzaekte tusschen Vlaenderen en Vrankryk: des zelfs bylegginge geschiede tot Gend in 't jaer 1369, agtervolgd door het houwelyk van Margareta, eenige dogter van Ludovicus *van Mâle*, met Philippus *den Stouten*, Hertog van Bourgognien. Daer geschiede nog eenige veranderinge in dit verdrag van Gend, ten voordeele van het huys van Bourgognien, door dat van Arras, gesloten in 't jaer 1435.

Naer de dood van den Hertog Karel *den Stouten*, wilde den Koning Ludovicus den XI. Vlaenderen op de oude voorwaerden brengen, gesloten tot Pontoise in 't jaer 1312: synen zone Karel den VII. betuygde hier

tegen en beriep zig op het geregt van het verdrag van Senlis des jaere 1493; maer den Koning Franciscus den I. krygs-gevangenen gemaekt zynde den 24 February 1525, in den slag van Pavien, stond het Opper-heerschappyschap van Vlaenderen af en gaf het over aen Keyzer Karel den V., door het verdrag van Madrid des jaere 1526 en door dat van Cameryk des jaere 1529: in diervoegen wird Vlaenderen ontslagen van de hulde die de Koningen van Vrankryk heyschten aen hun gedaen te moeten worden.

De Staeten der Provintie zyn verdeyld in dry ledemaeten, de geestelykheyd, den edeldom en de Steden; den geestelyken staet is opgemaekt uyt de dry bisschoppen, van Gend, van Brugge, en van Ipre; uyt de Abten van St. Pieters tot Gend, van Ham, van Oudenburg, van St. Adrianus tot Geeraertsbergen, van St. Andreas by Brugge, van Eeckhoute en van Duynen tot Brugge, van Baudeloo tot Gend, van Ninoven, van Trochines by Gend; uyt de Priorye van Waerschoot, met de Prosdyen, Dekenyen en Kapittels van den H. Bavo tot Gend, en van den H. Donatius tot Brugge; de Colegiale Kerken van Onze Lieve Vrouwe tot Brugge; van de H. Pharaildis tot Gend, van den H. Salvator tot Harlebeek, van Onze Live Vrouwe tot Cortryk, van Onze Lieve Vrouwe tot Dendermonde, van den H. Martinus tot Aelst, van den H. Salvator tot Brugge,

van den H. Hermes tot Ronsse, en St. Pieters tot Tourhout, als ook de Abdyen en Kapittels van het quartier van Ipre.

Den Edelen Staet is opgemaekt uyt den Prince van Espinoy, Borg-graeve van Gend, Veld maerschalk en standaerd-draeger van Vlaenderen; den Graeve van Cruykenburg, Heere van Vicht, Maerschalk en Degendraeger van Vlaenderen; de vier Pairs ofte Béers der Provintie, de welke zyn den Prince de Lignie, als Heer van Cisoing; den Rhyngraeve, als Heer van Heynen; den Graeve van Wonschem, als Baron van Boulers; en den Baron van Rouvres, als Baron van Pamelen, met den anderen Edeldom en Geeertytelde der Provintie.

Het derde Litmaet ofte den derden Staet word verbeeld door de Borgermeesters, Pensionarissen en Afgevoorderde der steden van Gend en van Brugge, en door die van het Brugsche-vreye; door die van Cortryk en van Audenaerde met hunne borgt-voogdyen; de oude burgt van Gend, de Stad en het land van Aelst, het land van Waes, de Stad en het land van Dendermonde, Geeraerts-bergen en Ninoven; de quartiers van Assenede, van Eeckeloo en van Bouchouten; Ronsse, Dikxmuyden, Nieuwpoort, Ostende, Tourhout, en het land van Bornhem; zonder dat'er in begrepen zyn de afgevoorderde van het quartier van Ipre.

De gewoonelyke vergaederinge der afge-

voorderde van de Geestelykheyt en Leden van Vlaenderen; verbeeldende de Staeten der Provintie, is tegenwoordiglyk opgemaekt uyt twee Geestelyke, de welke voor dry jaeren worden aengestelt door de verkiezinge van de gantsche Geestelykheyd, (sedert het jaer 1610, als-wanneer zy wederom begonnen als gewoonelyke by te treden in de Staete-vergaederinge,) uyt twee afgezonderde der Stads-regeringe van Gend, zoo veel van die van Brugge, en insgelykx twee uyt het Collegie van den Brugschen-vreye: deze acht perzoonen maecken te zaemen maer vier stemmen uyt.

Geduerende dat het quartier van Ipre was veroverd door den Koning van Vrankryk, sedert het jaer 1678, heeft de Geestelykheyd en de Afgezonderden van die Stad met haere Borgt-voog-dyen, de welke voortyds het derde Litmaet der Provintie uytmaekten, niemand meer tot de gewoonelyke vergaederinge gezonden, ten opzigte der verscheyde heerschappyen; en al-hoe-wel het quartier van Ipre sedert het jaer 1713 door den vrede van Uytrecht is wedergekeerd onder de heerschappye van syne Keyzerlyke Majesteyt, zoo en is ten dezen opzigte geene veranderinge geschied, en die van Ipre vergaederen gezaementlyk in hunne Stad.

Den eersten Schepenen en den eersten Pensionaris worden gewoonelyk benoemt door de Stads-regeringe van Gend, om zit-

tinge te nemen in die vergaederinge ; deze zitten 'er voor, en openen de vergaederinge, als de zelve gehouden word op het ſtad-huys van Gend.

Den Borgermeeſter der Schepenen, en dien van het Gemeyn, zyn met eenen Penſionaris benoemden door de ſtad Brugge, en zitten voor als-wanneer de vergaederinge gehouden word op het Stad-huys van Brugge : den Borgermeeſter der Schepenen komt ſmorgens op de vergaederinge en den Borgermeeſter van het Gemeynſchap naer den noen ; maer als de vergaederinge tot Gend gehouden word zoo komt den Borgermeeſter der Gemeynſchap op de zelve niet.

Het Brugſche-vreye, vierde Litmaet, zend gewoonelyk tot de vergaederinge twee Borgermeeſters, en alzoo 'er vier zyn, zoo gaen'er beurtelinkx twee ; maer als de zelve gehouden word op het Land-huys van den Brugſche-vrye, zoo komt'er maer eenen Borgermeeſter op de vergaederinge met eenen Penſionaris om de bedieninge te bekleeden ; het welk de Penſionariſſen van Gend en van Brugge insgelykx doen, alswanneer deze gehouden word op hunne Stad-huyzen.

Als-wanneer den Opperheer-ſchappye-hebber onderſtand-gelden vraegd, beveeld hy aen den raed der Provintie van tot Gend de Geeſtelykheyd te zaem te roepen en de andere Benoemde der vier Ledemaeten ; de

voorstellingen word'er gewoonelyk gedaen door den Opper-bewind-hebber der krygbenden van Vlaenderen en door den Voorzitter van den Raed.

Den provintialen Raed voor Vlaenderen, heeft syn verblyf-plaetze tot Gend: Philippus *den Stouten*, Hertog van Bourgognien, regte hem tot Ryssel op in 't jaer 1385: Joannes, synen zone, stelde hem over naer Gend in 't jaer 1409, tot Ryssel enkel eene rekenkamer laetende: Philippus *den Goeden*, brogt dezen raed naer Cortryk over in 't jaer 1456, ten opzigte van zyn misnoeginge over de Gentenaers en hy en wird'er niet erstelt voor in het jaer 1463: in het beginne hadde hy maer vyf Raeds-heeren met eenen Voorzitter, de welk agtervolgens vermeerderd zyn tot het getal van twaelf, buyten den Advocaet-fiscael en eenen Procureur-generael. In 't jaer 1579, geduerende de Nederlandsche beroertens, vertrok zig den Raed van Vlaenderen naer Douay, van waer hem Alexander Farnesius, Hertog van Parma, Gouverneur-Generael, dede wederkeeren nae Gend in 't jaer 1584, en in 't jaer 1678, alswanneer deze Stad door de Fransche was ingenomen, is hy tot Brugge geplaetst geweest. De Voorzitters van dien Raed zyn ook de Opper-hoofden der twee Souvereyne Regtsbanken, welkers Regters sy benoemen; dat is te zeggen, van het Leen-hof van Vlaen-

deren en van den Raed van het Zee-bewindschap.

VOORZITTERS VAN DEN RAED VAN VLAENDEREN.

I. Petrus van den Zype, gebortig van Ipre, Hoog-leeraer in de Regten, en Gouverneur der borgtvoogdyen van Ryssel, Douay en Orchiers; hy stierf in't jaer 1404.

II. Petrus van Camdonck wierd agtervolgens Cancellier van Braband.

III. Simon van Formelles, in't jaer 1407.

IV. Goswinus le Sauvage.

V. Gillis van der Woestyne.

VI. Adrianus Collin in't jaer 1465.

VII. Thomas de Plaine, heer van Maigny, wird agtervolgens groot Cancellier van het Hertogdom van Bourgognien en stierf in't jaer 1514.

VIII. Paulus van Baenst.

IX. Philippus Wielandt wierd Voorzitter in't jaer 1488; in't jaer 1503 wierd hy verzogt tot Raeds-heer in den grooten Raede van Mechelen, alwaer hy stierf in't jaer 1508.

X. Joannes le Sauvage, wierd in't jaer 1509 Cancellier van Braband.

XI. Richardus Rogier ofte Renger, Raedsheer geweest zynde in den grooten Raede, wierd Voorzitter in Vlaenderen in het jaer 1518.

XII. Nicolaus Uyttenhove, overleden den 11 February 1527.

XIII. Petrus Tayſpil, van voorts Raedsheer in den grooten Raed, wierd in't jaer 1540 Voorzitter van den geheymen raed en ſtierf het agtervolgende jaer.

XIV. Ludovicus Helleweghen, gebortig van Loven, ſtierf in't jaer 1556.

XV. Adrianus van der Burcht, gebortig van Mechelen, van voorts Voorzitter in den raed van Uytrecht, overlyde in't jaer 1557, Ambaſſadeur zynde van den Koning Philippus den II. aen het Hof van Engeland.

XVI. Jocobus van Blaeſeren, Raeds-heer in den grooten raed, voorts Onder-voorzitter in Vlaenderen in de afwezendheyd van ſynen voorzaet, en agtervolgens Vorzitter; hy ſtierf in't jaer 1558.

XVII. Jacobus Martens, overleden in het jaer 1573: Adolphus van Meetkerken, Penſionaris van den Brugſchen vreye, wird door den Hertog van Alençon en door de muytelingen in't jaer 1580 Voorzitter van Vlaenderen gemaekt; maer hy vertrok zig agtervolgens naer Engeland alwaer hy in de Roomſch-Catholyke Religie is geſtorven in 't jaer 1591.

XVIII. Guilielmus van Pamele, van voorts Raeds-heer in den grooten raed; hy wierd in't jaer 1584 Opper-voorzitter van den geheymen raed en ſtierf in't jaer 1592.

XIX. Nicolaus Damant, gebortig van Bruſſel, wierd in't jaer 1585 Cancellier van Braband.

XX. Jacobus Bogaert, Raeds-heer in den grooten raed, volgde hem op in't jaer 1587, en stierf in't jaer 1596 alswanneer hy benoemd was tot Voorzitter van den grooten Raed.

XXI. Joannes Liebaert, gebortig van Doornyk, van voorts Raeds-heer in Vlaenderen en in den grooten raed van Mechelen wird in't jaer 1605 Voorzitter tot Mechelen.

XXII. Guilielmus van Corenhuyse, Raeds-heer der Raeden van Holland en van Vlaenderen, wird Voorzitter in't jaer 1605 en stierf in't jaer 1617.

XXIII. Marcus van Hertoghe, wird Voorzitter den 8. Augusty 1617 en stierf in het jaer 1626.

XXIV. Guilielmus Wyts wird den 20 January 1626 Voorzitter benoemd en stierf den 28 December 1641: Aurelius Augustus de Malinez, Raeds-heer in den raede van Braband, wird Voorzitter van dien van Vlaenderen benoemd; maer de Staeten der Provintie mackten zwaerigheyd om hem te aenveerden, alzoo hy eenen Brabander was, waerom hy tot den geheymen raed wird overgezonden.

XXV. Philippus Guilielmus van Steenhuys, Baron van Poederlé, Raeds-heer van den grooten raed, wird den 14 July 1649 Voorzitter en agtervolgens Cancellier van Braband.

XXVI. Joannes Baptista Della Faille, Heer

van

van Assenede, ontfong syne brieven den 22 January 1650.

XXVII. Ludovicus Errambault, Raedsheer tot Mechelen, wird den 7 Meert 1668 voorzitter; hy leyde deze bedieninge af in 't jaer 1679, zig verknogtende aen den dienst van den Koning van Vrankryk, die hem Voorzitter maekte in 't Parlement van Doornyk, alwaer hy overlyde in 't jaer 1695.

XXVIII. Antonius van der Piet, volgde op den 2 Augustus 1679, en stierf in 't jaer 1706.

XXIX. Antonius Serfanders de Luna, Heer van Oudermeire, wird den 3 February 1706 Voorzitter en stirf den 30 September 1721.

XXX. Francifcus Alouysius van der Meersche, gebortig van Gend, van voorts Raedsheer, nam bezit in 't jaer 1722; hy stirf in den ouderdom van 98 jaeren den 7 February 1739, by de festig jaeren litmaet van dezen Raed geweest synde.

XXXI. Fredericus Carolus van Vaerendonck gebortig van Vraecene in 't land van Waes, Raeds-heer in den zelven Raed, wird benoemd den 9 October 1739 en stirf tot Gend den 31 Meert 1740.

XXXII. Carolus Philippus, Graeve van Pattyn, Heere van Langhemarcke, Burchcautere &c. gebortig van Ipre, wird door haere Keyzerlyke Majesteyt de Keyzerrinne Koninginne benoemd tot Voorzitter, als dan Raeds-heer zynde in den grooten raed tot

Weenen, ende van voorts ook Raeds heer geweest zynde in den grooten raed tot Mechelen; hy nam bezit den 17 Meert 1742.

DE STAD GEND.

DEze schoone en groote Stad is doorsneden door de rivieren de Schelde de Lye, de Lieve en de Moere, benevens door eene menigte van vaerden, die des zelfs gelegendheyd zeer aengenaem vertoonen en er tot 26 eylanden uytmaeken.

Daer syn Schryvers die staende houden, dat Julius Cæzar gewag maekte van des zelfs inwoonders onder den naem van *Gorduini*, en dat hy des zelfs grondvestingen leydde terweylen hy het land der Moriniers bewoonde; de Nerviers naemen deze voor hunne Hoofd-stad en naer hun gaeven haer de Wandaelen den naem van *Wanda*, waer van men vermeynd dat den naem van *Ganda* ofte *Gandavum* is gesproten: Odoacrus, Groot-woud-meester van Vlaenderen; dede haer met mueren omcingelen; men heeft haer achtervolgens verschyde keeren vergroot, dusdaniglyk, dat men in 't jaer 1397 onder Philippus *den Stouten*, Grave van Vlaenderen, bevond, dat sy in zig besloot 3688 roeden gronds van 14 voeten; 't welk maer dry roeden minder is als dat de Stad van Loven in zig besluyt: oudtyds overtrof sy zelf Pa-

rys in grootte, het welk Keyzer Karel den V al lachende dede zeggen: *dat hy ganſch Parys in ſyn Gend konde ſtellen.* Ondertuſſchen daer is nog verſchyde land in Gend het welk onbebouwt licht.

De Gentenaers hebben ten allen tyde zeer dappere Oorlogs-lieden geweeſt: ſy hebben oudtyds verſchyde oorlogen gevoerd tegen hunne nabueren ende zelfs tegen hunne Heerſchappye-hebbers, aen de welke ſy zig ontſachelyk hebben gemaekt: 60000 inwoonders, onder het Vendel van Gend, aengelyd wordende door Philippus van Artevelle dierven den oorlog aenzeggen aen den Graeve Ludovicus *van Mâle*, hunnen Opper-heerſchappye-hebber: dezen Prins aenzogt den byſtand van Carel den VI, Koning van Vrankryk, den welken zig zelfs geſtelt hebbende aen het hoofd van ſyn Leger, de muytelingen in 't jaer 1381 verſlog, in den ſlag van Rooſebeeck, by Cortryk, alwaer meer dan 40000 Gentenaers ter plaetſe doodbleven benevens hunnen aenlyder Philippus van Arteveile.

De Gentenaers eeren als hunne beſchermheyligen den H. Amandus Biſſchop van Tongeren en den H. Bavo eenen ryken Heer van het land, die den medegeſel van dien Apoſtel was; ſy kwaemen tot Gend aen in 't jaer 625: Den H. Amandus verkondigde aldaer het woord Gods en bouwde er verſchyde kerken en kloosters door de mildaedigheyd

van den H. Bavo, die aldaer overlyde ontrent het jaer 630: Den H. Livinus, bisschop *in partibus*, den anderen beschermheyligen der stad Gend, verkondigde aldaer ook het woord Gods ontrent het jaer 653.

Den Paus Paulus den IV rechte in 't jaer 1559 op het verzoek van Philippus den II Koning van Spagnien, tot Gend een nieuw bisdom op, afhangende van het Artsbisdom van Mechelen: het grootste gedeelte van dit bisdom is onttrokken geweest aen het bisdom van Doornyck, alwaer voortyds eenen Artsdiaken van Gend was; het overige gedeelte gezeyt de vier Ambachten, syn afgescheyden geweest van het bisdom van Uytrecht, den bisschop van Gend voerd den tytel van Graeve van Everghem en Heer van het grondgebied van S. Bavo, het welk zeer verre is uytgestrekt en alwaer hy Baillieu, Schepenen en zoo voorts aenstelt: hy geniet de inkomsten der oude Abten van S. Bavo, welkers lesten, Lucas Munich, overleden zynde in 't jaer 1562, zoo wird er den Opper-voorzitter Viglius van Zwichem den eersten gemyterden prooft; maer naer syne dood, in 't jaer 1577 wird deze weerdigheyd vernietigd.

Het bisdom bevat in zig zeven Steden, te weten; Gend, Audenaerde, Dendermonde, Deynse, Thielt, Hulst en het Sas-van-Gend, buyten eene menigte van burgten en aenzinelyke dorpen, voornamentlyk in het

Land van Waes, de welke in acht Dekenyen verdyelt zyn : een gedeelte van dit bisdom is onder de heerschappye der Staeten-Generael. Onder het zelve zyn dry mans en vyfthien vrouwe-Abdyen gelegen.

BISSCHOPPEN VAN GEND.

I. Cornelius Jansenius gebortig van Hulst, Hoog-leeraer in de H. Gods-geleerdheyd, en Deken van St. Jacobs tot Loven, vermaerd door zyne werken en deugdzaemheyd, dede zynen intrede tot Gend den 8 September 1568; hy hield eene Kerk-vergaedering in't jaer 1570 en stierf in't jaer 1576 in den ouderdom van zes-en-zestig jaeren.

Syne Majesteyt benoemde agtervolgens tot dit bisdom Joannes Funck, Voorzitter van den Raede van Vlaenderen in Spagnien, overleden in't jaer 1585 en Mattheus Rucquebusch, Deken der Arts-bisschoppelyke Kerke van Cameryk, overleden in't jaer 1586, beyde voor hunne bestieringe.

II. Guilielmus Lindanus, gebortig van Dort, Hoog-leeraer in de H. Godtheyd der Universiteyt van Loven en van voorts eersten Bisschop van Ruremonde; hy stierf in't jaer 1588, naer dry maenden in bezit geweest te zyn van dit bisdom.

III. Petrus Damante, Deken der Cathedraele Kerke van Gend, wird ingeweyd in't jaer 1590 en stierf in't jaer 1609.

IV. Carolus Maes, van te voren Bisschop van Ipre, overleden in't jaer 1612.

V. Henricus van der Burcht, Deken der Arts-bisschoppelyke Kerke van Mechelen, wird ingeweyd in't jaer 1613; hy hield in het zelve jaer eene Kerk-vergaederinge en wird Arts-bisschop van Cameryk in't jaer 1616.

VI. Jacobus Boonen, Deken der Arts-bisschoppelyke Kerk van Mechelen en Raedsheer in den grooten Raede, wierd ingeweyd in't jaer 1617 en ging in't jaer 1621 over tot het Arts-bisdom van Mechelen.

VII. Antonius Triest, bisschop van Brugge, wird in't jaer 1622 bisschop van Gend, alwaer hy stierf in't jaer 1657, in den ouderdom van een-en-tachentig jaeren, zynde vyf-en-vyftig jaeren priester en vyf-en-dertig bisschop.

VIII. Carolus van den Bosch, eerst Bisschop tot Brugge, dede zynen intré tot Gend in't jaer 1660 en stierf den 5 April 1665.

IX. Eugenius Albertus d'Allamont Domheer van Luyk en bisschop van Ruremonde, dede synen intré tot Gend in 't jaer 1666 en stirf in 't Hof van Madrid den 28 Augusti in 't jaer 1673.

X. Franciscus Hoorenbeeck, Deken van S. Peeters tot Loven, wird ingewyd in 't jaer 1677 en stirf in 't jaer 1678.

XI. Ignatius Augustinus van Grobbendonck, bisschop van Naemen, dede synen

intré tot Gend in 't jaer 1680 en overlyde in het zelve jaer.

XII. Albertus, Graeve van Hornes, prooſt der Cathedraele van Gend, wird ingewyd den 21 Juny 1681 en ſtirf den 4 Juny 1694.

XIII. Philippus Erardus van der Noot, gebortig van Bruſſel, prooſt der Arts-biſſchoppelyke Kerk van Mechelen, wird tot dit biſdom ingeweyd den 4 January 1695; hy ſtirf den 3 February 1730 in den ouderdom van 92 jaeren.

XIV. Joannes Baptiſta De Smet, gebortig van Lokeren in 't land van Waes, van voorts biſſchop van Ipre en Canonick van Mechelen, dede ſynen intrede tot Gend den 9 Meert 1732 en overlyde in 't jaer 1741.

XV. Maximilianus Antonius van der Noot, gebortig van Bruſſel, Canoninck der Cathedraele kerke van Gend, Preſident van het biſſchoppelyk Seminarie en Neve van den biſſchop Philippus Erardus, wird tot het zelve biſdom benoemt door de Kyzerinne Koninginne van Hongarien, Opper-heerſchappye-hebſter der Nederlanden, in 't jaer 1742.

Daer was ook digt by de veſte eene oude Abdye van het order van den H. Benedictus, geſtigt door den H. Amandus en den H. Bavo; deze is in voegen gebleven tot het jaer 1537, alswanneer des zelfs Religieuzen wereldlyke Kanoniken geworden zyn: deze Abdye, alhoewel nieuwelinkx opgebouwt,

wird door het bevel van den Keyzer Karel den V. afgebroken, om'er een Kasteel te bouwen, en des zelfs Kanoniken wirden overgestelt tot de kerke van den H. Joannes Baptista, sedert dan die van den H. Bavo genoemt: deze kerke is gebleven in 't midden der Stad; alhoewel zeer oud, is sy nogtans van eene goede bouw-kunde; sy is zeer groot en rykelyk opgeciert voornaementlyk de Choor; de welke gansch in Marmer is gestelt: Transmairus, bisschop van Doornyck, heeft de zelve gewyd in 't jaer 941; sy heeft ook eene schoone spelonke ofte onderaerdsche kerke. De grondvestingen van den thoren syn gelyd door eenen Abt van S. Peeters den 26 Mey 1462 en het kruys is er opgestelt in 't jaer 1535: deze kerk heeft het ongeluk gehad van gedeeltelyk afgebrant te worden door den blixem in 't jaer 1643. Daer syn 28 Canonicken, van welke er negen gradueel zyn, en de andere proven staen ter vergevinge van den Paus, van den Opper heer-schappye-hebber en van den Bisschop; die de welke de plaetse van weerdigheyd bekleeden, syn den Proost, den Deken, den Arts-diaken, den Voorzanger, den Schatbewaerder, den Scholaster, den Arts priester en den Penitensier.

Men heeft in deze Kerke twee vergaederingen van het Ridder-order van het Guldevlies gehouden, in 't jaer 1445 en in 't jaer 1559; welke leste zeer luysterlyk is geweest;

ſedert dien tyd benoemen de Opper-heerſchappye-hebbers de Ridders als het hun beliefd: men verwonderd 'er de pragtigſte Graf-tomben van haere Biſſchoppen en wel voornaementlyk die van den Biſſchop Trieſt, die aldaer den Predik-ſtoel heeft doen ſtellen, gelyk in hout, aen dien van Dort in marmer.

Buyten de Cathedraele zyn 'er zes Parochie Kerken, te weten; de Collegiale Kerke van den H. Nicolaus, tot de welke men in 't jaer 1615 het oude Capittel van de H. Pharaildis heeft overgeſtelt, het welk is opgemaekt uyt eenen Prooſt, uyt eenen Deken en uyt twaelf Kanoniken (de H. Pharaildis was zuſter van de H. Gudula, en des zelfs lichaem is naer Gend overgevoerd in 't jaer 754, door eenen Abt der Abdye van St. Bavo) de Parochiale Kerke van Onze Lieve Vrouwe tot St. Pieters; die van den H. Jacobus, die van den H. Michaël, de welke van een zeer ſchoone en bondige bouwkunde is; die van den H. Martinus, gezeyd van *Eckerghem*; die van den H. Salvator, bygenaemt *Celiskeſte*; nevens de welke oudtyds twee edele Hof-vrouwen van de Infante Iſabella zig hebben van de wereld afgezondert in eene klyne Eremytagie die zy daer deden opbouwen.

Onder de openbaere merkten en plaetzen is die, de welke men de vrydag-merkt noemt, zeer aenzienelyk door haere grootte en door

het ſtand-beeld van den Keyzer Karel den V., in des zelfs midden geplaetſt op eenen ſchoonen zuyl-pilaer in ſyn Keyzerlyk gewaet: *den Kouter* is aenmerkens-weerdig door ſyne ſchoone wandelingen onder verſcheyde reyen van boomen: men bouwde aldaer ook ontrent het jaer 1337 een zeer ſchoon ſchouwburg voor de tonneel-ſpelen en een ſchoon wagt-huys voor de bezettinge.

Onder meer dan dry-honderd bruggen, is 'er eene op de welke men in brons het afbeeldzel beſchouwd van eenen jongeling, den welken gedwongen wordende om ſynen vader het hoofd af-te-ſlagen, vloog het zweêrd uyt het geveſt over ſyn hoofd weg, op den zelven ſtond dat hy den ſlag wilde geven en hy hield het enkel geveſt in ſyne hand: deze geſchiedeniſſe, voorgevallen in't jaer 1371, vind men aldaer in een ſchoon ſchilder-ſtuk afgeſchetſt op het Stad-huys: niet verre van het Stad-huys is het Befroy, zynde eenen hoogen thoren, hebbende meer dan dry-honderd trappen met een ſchoon uer-werk en eenen beyaerd, welkers grootſte klok, genaemd *Röeland*, 11000 pond weegd: boven op dezen thoren ſtaet eenen koperen vergulden draek, den welken men zegt, by overleveringe, dat Bauduinus den IX, Grave van Vlaenderen, van Conſtantinopelen heeft overgezonden.

Het Stad-huys is eenen dobbelen bouw, hebbende twee voor-gevels; den eenen zynde

van eene aloude bouwkunde wierd opgebouwt in't jaer 1481 en den nieuwen in't jaer 1600; dog hy wird enkelyk twintig jaer daer naer voltrokken.

De Stads regeringe van Gend is opgemaekt uyt eenen Hoofd-bailliu en derthien Schepenen, dry Pensionarissen en zes Geheym-schryvers, genaemt *van den Keure*, en uyt den Onder-bailliu en derthien Schepenen, met eenen Pensionaris en vier Geheym-schryvers, gezeyd *van den Gedeele*, boven dien zyn'er nog dry otfangers. Wat aengaet den Provinciaelen raed van Vlaenderen, zittende tot Gend, daer heeft men hier boven gewag van gemaekt.

Het kasteel is tamelyk schoon en regelkundig; het heeft zeer groote buyten-werken, een contrescherp en zeer breede wallen: de Vlamingen wederspannig zynde aen Koning Philippus den II., hunnen opperheerschappye hebber, slechteden het zelve in't jaer 1573; maer den Hertog van Parma, Gouverneur der Nederlanden, dede het zelve wederom opbouwen in't jaer 1584.

Men beschouwt tot Gend twee vaerden; de eene die de Staeten vau Vlaenderen hebben doen beginnen in't jaer 1613, is die de welke naer Brugge leyd, zynde die Stad acht mylen van Gend gelegen; de andere neemt haren loop naer het Sas-van-Gend en van daer voords in de Zee: deze laeste begon men te graven in't jaer 1554 en zy wird

voltrokken in't jaer 1561: den steenweg die naer Brussel leyd, welke Stad 'er thien mylen is afgelegen, wird voltrokken in't jaer 1705; dien op Cortryk, acht mylen van Gend afgelegen, wird voltoyt in't jaer 1722.

De ryke en schoone Abdye van St. Pieters tot Gend, van het order van den H. Benedictus, wird gestigt in't jaer 610, door Sigisbertus Koning van Austrasien, op het verzoek van den H. Amandus, en zy wird erbouwt ontrent het jaer 946 door Arnoldus Grave van Vlaenderen; zy is eene der luysterlykste en rykste Abdyen van het gansche Nederland: des zelfs Abt voerd den tytel van Prince van Camphin en Primaet van Vlaenderen; hy heeft het wereldlyk Regtsgebied over een groot gedeelte der Stad en vergeeft verscheyde Pastoryen aen syne religieuzen, uyt kragte van eene nieuwe overeenkomste gesloten met den Bisschop van Gend; de Kerke der Abdye is zeer pragtiglyk erbouwt in't jaer 1722, welkers uytmuntende en rykelyke tapyten van een ider verwondert worden: de Boek-zael dezer Abdye is een der voornaemste van het gansche land, zoo door haer zeldzaeme en menigte van boeken, als door haere trotze opçieringe; op het eynde der zelve, regt over de deure heeft men eenen kostbaeren spiegel, zynde van de grootste glazen die men uyt zyn geheel oyt heeft beschouwt &c.

De

De Abdye van Baudeloo van het order van Citeaux is gestigt geweest in het Land van Waes in 't jaer 1197, door Bauduinus van Bocla Monik der Abdye van St. Pieters, en met haere inkomsten begiftigt door den Graeve Bauduinus den IX., daer naer Keyzer van Constantinopelen: dit waeren Benedictinen tot in 't jaer 1225, alswanneer sy den regel van het order van Citeaux hebben aengenomen: de borgelyke oorlogen hunne Abdye verwoest hebbende, hebben sy zig naer Gend begeven in 't jaer 1585, alwaer sy tegenwoordiglyk een schoon Klooster hebben.

De Abdye van Drongen, Religieuzen van het order van Premonstreyt, is een vierde uers van de stad gelegen; sy is gesticht door den H. Amandus in 't jaer 640 en erbouwt door Bauduinus *den Kaelen*, graeve van Vlaenderen, ontrent het jaer 901, des zelfs Religieuzen waeren Kanoniken Regulier tot het jaer 1138, wanneer sy zig hebben onderworpen aen het order van Premonstreyt.

De andere Kloosters zyn de vernietigde Jesuiten, die er de grond-beginzelen der Latynsche taele leerden, even als de Augustynen tegenwoordig nog doen; sy leerden ook de Gods-geleerdheyd in het Bisschoppelyk Seminarie, welke lessen sy bekomen hadden zedert het jaer 1704; sy kwaemen tot Gend aen in 't jaer 1585 en de Augus-

tynen in 't jaer 1299 : de Carthuysers zyn aldaer aengekomen in 't jaer 1584, gesticht zynde geweest buyten de stad in 't jaer 1320; de lieve vrouwe Broeders wirden er aenveerd in 't jaer 1287; de Predikheeren in 't jaer 1228, des zelfs kerk is een zeer stoute bouwkunde; want alhoewel sy zeer groot is, zoo is sy nogtans door niet eenen pilaer ondersteunt; de Minderbroeders zyn er aengekomen in 't jaer 1225 en de Capucienen in 't jaer 1589; de Ongeschoende Carmelieten hebben er eene schoone Kerke, de welke volbouwt wird in 't jaer 1712; de Prioorye van Waerschot, Religieuzen van het order van Citeaux, wird twee mylen van Gend gesticht door Simon van Uyttenhove in 't jaer 1444, en naer de Stad overgestelt in 't jaer 1650; De Engelsche Jesuiten hadden er ook een klyn Collegie : de Cellebroeders, die de siekenen gaen dienen, waeren voortyds op een zeer vremde wyze gekleed; hunne Kerk die zeer schoon geacht word, is in 't jaer 1679 opgebouwt en is weerdig door de vremdelingen beschouwt te worden.

Daer en is geene Stad in het Nederland daer zoo veele Vrouwe Abdyen zyn als in deze; men heeft er de negen volgende: De Abdye met het Gasthuys van *Bylockke*, van het order van Citeaux, gesticht ontrent het jaer 1220; De Abdye van *Oosteeckeloo*, van het zelve order, deze kwaemen zig tot Gend nederstellen in de voorgaende eeuw,

eerstelyk gesticht zynde geweest in het Dorp van dien naem, dry mylen van de Stad: De Abdye van *Nonnen-Bosch*, van het zelve order, is gesticht geweest in 't jaer 1215; die van *Groenen-Briel*, van het order van den H. Augustinus, heeft haer beginzel genomen in 't jaer 1340; die van *Terhaegen*, van het order van Citeaux, kwam zig tot Gend nederstellen gedurende de Nederlandsche beroerten, eerstelyk gesticht zynde geweest tot Axel in Hollandsch Vlaenderen; die van *Dorrezeel*, insgelykx van het order van Citeaux is van het Dorp van Everghem naer de Stad gekomen; De Abdye van het *Ryke-Gasthuys* waeren voortyds Religieuzen van het order van den H. Augustinus; maer in 't jaer 1628 hebben sy het Slot aenveerd onder den Regel van den H. Benedictus; die *van Deynse*, Religieuzen van het order van den H. Augustinus, is gesticht geweest in het Stedeken van dien naem, en is naer Gend overgekomen in 't jaer 1501; De Abdye der Ryke Clarissen is gesticht ontrent het jaer 1234, en die der Engelsche Benedictinerssen in 't jaer 1624.

De andere Kloosters zyn: de Arme Clarissen ofte Colletinen (alwaer men het lichaem der H. Coleta, Maegd en Ervormster van dit order, met groote eerbiedigheyd bewaerde; zy was aldaer nog geheel, alhoewel sy overleden is sedert 't jaer 1447:) dit Klooster vernietigd zynde in 't jaer 1784, is dit

lichaem met de religieuzen, onder het gelyde van den Abt van St. Sulpitius, naer Vrankryk overgevoerd) de Ursulinnen, de Aununtiaten, de Predik-heerinnen aldaer aengekomen in 't jaer 1628; de Grouw-zusters, de Capucinerssen, en de Prioryen van Galileën, van den H Georgius en van St. Agnes, religieuzen van het order van den H. Augustinus; buyten deze heeft men 'er een groot getal van Gods huyzen en verschyde Kapellen benevens twee schoone en volktallige Beggyn-hoven, welkers voornaemste gestigt is in 't jaer 1234 door Joanna en Margareta, Gravinnen van Vlaenderen; de Predik-heeren zyn des zelfs bestierders.

Het Princen Hof is eenen zeer ouden bouw: den Grave Ludovicus van Mâle, kogt het zelve in 't jaer 1368 en verscheyde van syne opvolgers hebben het bewoond; den Prins Karel, oudsten zone van Philippus *den Schoonen* en van Joanna van Arragon, agtervolgens Koning van Spagnien en Keyzer, wird in dit Paleys geboren den 24 February 1500 en wird gedoopt den 9 Meert agtervolgens door den Bisschop van Doornyk; dog de Gentenaers en hebben geene groote reden om zig over deze geborte te beloven; want vermeynende dat zy overlast wirden door schattingen, zoo wirden sy wederspannig in 't jaer 1539, en verzogten den bystand van Franciscus den I. Koning van Vrankryk, die hun geen gehoor wilde geven: den Key-

zer vertrok terstond uyt Spagnien door Vrankryk naer de Nederlanden en strafte hun op het alderstrengste: hy dede 26 der voornaemste borgers ter dood brengen en een nog veel grooter getal, andere vonnissen voorschryven; hy nam alle hunne goederen in beslag, hy beroofde-ze van hun grofgeschut van hunne wapenen en van hunne voorregten en verwees hun tot eene geld-boete van meer als 1200000 kroonen, en de Stads-regeeringe om in de openbaere processien en bedevaerden met het strop aen den hals te gaen: en eyndelyk op dat sy noyt meer zouden hebben konnen aen het muyten vallen, dede hy 'er een Kasteel opbouwen, en van een der grootste Steden van Europa maekte hy byna eene wildernisse; dog sedert dien tyd heeft sy haeren voorigen luyster wederom ernomen, des zelfs gelegentheyd, haere luysterlyke bouwen, haeren koophandel en haere rykdommen, maeken haer eene der aenzienelykste en der meest bevolkte Steden van het Nederland.

Het vermaert verdrag, genaemt *de Bevredigingen van Gend*, is aldaer gesloten door alle de algemeyne Staeten van het land, uytgezonderd die der Provintie van Luxemburg en van Namen, den 8 November 1576; het bestond uyt XXV. afdeylingen: men had daer voornaementlyk besloten, dat de Spaensche en andere vremde kryg-benden zouden uyt het land vertrekken; dat de Provintien

van Holland en van Zeeland zouden vereenigd blyven aen de andere en dat de Roomsch Catholyke Religie zoude gehandhaefd worden, even als de oude voorregten van het land: dit verdrag wird geteekend door de Abtten van St. Geertrudis tot Loven, van St. Pieters tot Gend, St. Gislenus by Bergen-in-Henegauw, door den voornaemsten edeldom van het land en door de afgezonderde van ieder Stad en Provintie: den Koning Philippus den II. bekragtigde het zelve, dog dit was tegen de gevoelens van de opregte Catholyke.

Den Hertog van Aerschot wird benoemd tot Gouverneur van Vlaenderen, en dede eenen luysterlyken intrede binnen Gend; maer de borgers opgehitst door de heeren van Hembise, Ryhoven, en andere wederspannige, vergaederden dry dagen daer naer zeer oproeriglyk, hunne oude voorregten, die Karel den V. hun hadde ontnomen, weder-heyschende; op des zelfs weygeringe, namen sy den Hertog, de Bisschoppen van Brugge en van Ipre, met eenige andere heeren in beslag, de welke sy aldaer langen tyd hebben in hegtenisse gehouden; sy leyden agtervolgens den eed af aen den Prins van Oragnien en teekenden mede de Unie van Uytrecht, in den zelven stond den heere van Hembise eersten Schepenen maekende; maer in 't jaer 1584 keerden sy weder onder de gehoorzaemheyd van hunnen Opper-heerschap-

pey-hebber, en den heere Hembise, oorzaeke der beroertens, wird afgestelt en agtervolgens onthoofd den 4 Augusti 1585.

Ludovicus den XIV. nam deze Stad in den 19 Meert 1678 naer een beleg van zes dagen; dog hy gafze aen Spagnien wederom over door den vrede van Nimwegen: zy veranderde van Heerschappye in 't jaer 1706 naer den slag van Ramillies, alswanneer de Bontgenoten zig'er meester van maekten zonder eenen scheut te schieten.

De Fransche overweldigden haer door krygslist den 5 July 1708 zynde onder het bestier van den Brigadier der legers la Faille; dog zy bleven 'er wynigen tyd meester van: den Prins Eugenius van Savoyen en den Hertog van Marlboroug kwamen haer belegeren den 24 December; de Loop-graeven wierden geopend; de kanons en de mortiers waeren al veerdig om de Stad in brand te schieten, alswanneer sy zig den 30 agtervolgens overgaf: den Grave de la Mothe, Lieutenant Gerael, trok'er den 2 January 1709 met de bezettinge uyt, de welke bestond in 1400 mannen, zes kanons en twee mortiers, en wierd naer Doornyk overgeleyd.

Den 9 July 1745 viel eene zeer volktallige krygbende Fransche, onder het bevel van den Heere du Cayla Liuetenant Generael, op eene legerbende der Bontgenoten van 6000 mannen, onder het bevel

van den Baron van Molk, oostenrykschen Generael, die in aentogt was om Gend te gaen bezetten: deze afgezonderde krygbende wird in wanorder gebrogt op het dorp Melle tusschen Gend en Aelst; daer bleven'er meer als 500 dood ter plaets, en by de 1500, voor het grootste gedeelte Engelsche, wirden'er krygs-gevangene gemaekt: twee daegen daer naer, zynde den 11 July, nam den Graeve van Lowendael, den anderen franschen Lieutenant Generael, de stad Gend in by verassinge en door beklimminge met leederen, in het midden van den dag; hy bevond in de zelve eene groote menigte van mond- en kryg-behoeftens en maekte'er buyt voor menigte millioenen goederen, toebehoorende aen de Engelsche: het Kasteel gaf zig den 15 agtervolgens over, 700 mannen wirden'er krygs-gevangene gemaekt met den Baron van Keeseghem, Hoofdbailliu en Gouverneur van Gend: den Koning van Vrankryk dede'er eenen luysterlyken intrede den 25 der zelve maend; syne Majesteyt nam syne verblyfplaetze met den Dauphin in het bisschoppelyk Palys: Eyndelyk wierd de Stad door de Fransche ontruymt in 't jaer 1749 uyt kragte van het Tractaet van Aken.

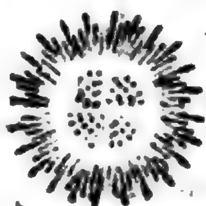

Digitized by Google

DE STAD BRUGGE.

DEze Stad is gelegen in eene vlakte, twee mylen van de Zee, vier van Oftende, agt van Gend, van Cortryk, van Veurnen, en van Middelburg in Zeeland: men vind'er een groot getal van vaerden, de welke gegraeven zyn tot het gemak van den koophandel; eene van deze leyd naer Gend, eene naer Oftende, een naer Sluys, een naer Damme, andere naer Nieuwpoort, naer Vuernen, naer Ipre en naer Duynkerke, alwaer men geduerende den zomer op eenen dag kan over zyn: den Marquis van Caftel-Rodrigo, Gouverneur der Nederlanden, dede de vaerd op Oftende in 't jaer 1665 18 voet verbreeden, op dat fy zoude hebben konnen fchepen draegen van meer als 400 tonnen, de welke konnen doorvaeren tot in de komme van Brugge, alwaer men zeer dikwils 25 à 30 zwaere koopvaerdey-fchepen en andere heeft befchouwt: deze vaerd wierd nog merkelyk verdiept en verbreed in 't jaer 1728.

Het is een wonderbaere zaek, als men in deze vaerd befchouwt hoe dat de fchepen uyt Zee komende in defe kommen invaren, de welke zoete waters heeft, zonder dat'er eene mengelinge gefchiet; dit gebeurt by middel van fluyzen en andere werktuygen die men tot Slicke

heeft opgemaekt, alwaer ook eene ſterkte gebouwt is ter verdedigingde van de zelve ſluyzen.

Daer en is niet eene fontyne nogte riviere tot Brugge; dog de vaerden en bruggen zyn'er in groote menigte: het zyn alle ſtilſtaende waters, niet tegenſtaende de ongelykheyd der Stad, die ontrent achthien voeten leeger is naer den Zee-kant, als naeſt den kant der Gendſche poort, in die ſtreke die men het *minne-water* noemd, alwaer de ſchepen van Gend, van Antwerpen, van Bruſſel en van Mechelen aenkomen; men heeft 'er verſche waters op minder als eene halve ure tyds, als men de oude by middel van dry ſluyzen, die in de Stad gelegen zyn, laet zeewaerds intrekken: men bouwde 'er in 't jaer 1739 een zeer rykelyke arduyne brugge benevens eene zeer ſchoone kaye; ter plaetze alwaer de trekſchuyte van Gend op Brugge aenkomt; die trek-ſchuyte is de gevoegelykſte en aengenaemſte die men ergens voor de reyzers kan vinden; men vind 'er gemeynelyk een goed gezelſchap op en men word 'er het noenmael bediend even als in de voornaemſte afſpanningen.

Brugge was over twee-honderd jaeren zeer bloeyende; alle de volkeren van de wereld begaeven zig derwaerds om koophandel te dryven; deze hadden daer zeer luyſterlyke huyzen opgebouwt voor hunne natie

voorzien van groote pak-huyzen en aldaer hunne Consuls hebbende, tot behoudinge van hunne regten en vrydommen; van dit slag van huyzen telde men'er tot seventhien; alle volgens de gotische bouwkunde, opgetimmert door verscheyde thorens, standbeelden en wapen-schilden: maer deze Stad heeft zeer veel geleden door opstand tegen den Arts-hertog Maximilianus, die Maria, erfgenaeme van Bourgognien, hadde ten houwelyk genomen: de Bruggelingen hadden de vermetendheyd van dezen Prins in egtenisse te nemen in 't jaer 1488, van syne Amptenaers en bedienden kwalyk te behandelen, en van hunnen Schouteth Petrus Lanchals, het hoofd af te doen slagen, en van verscheyde andere smaedheden aen hunnen opperheerschappye-hebber aen te doen: zy verzogten ook den bystand van den Koning van Vrankryk, van den Hertog van Gueldre en van die van Gend; maer eyndelyk, naer dat dezen opstand veerthien maenden geduert hadde smeekten sy hunnen Prins in't jaer 1490 om vergiffenisse: daer wird'er zes-en-vyftig ter dood veroordeeld, een aenmerkelyker getal gebannen en de Stad wird verwezen tot het betalen van eene zwaere geld-boete. Sedert de aengroeyinge der Steden van Amsterdam en Antwerpen is des zelfs Koop-handel sterk verminderd, en de Stad en is in veel naer niet bevolkt volgens haere grootte en voor-

deelige gelegendheyd; alhoewel'er nog een goed getal zware Koopluyden zyn en eene Bewind-hebbende Kamer over den Koophandel.

Men beſchouwt'er veele aenzienelyk Kerken, welkers voornaemſte is de Cathedrale: Bauduinus, gezeyd *den Yzeren-Erm*, Grave van Vlaenderen, dede des zelfs grond-ſteen leggen in't jaer 865, en zy wird toegeweyd aen den H. Donatius, Art-biſſchop van Rheims, den welken die van Brugge voor hunnen Beſcherm-heyligen verkozen, naer dat des zelfs overblyfzels in't jaer 900 hun waeren toegezonden door Ebonus, Arts-biſſchop van Rheims: men vierd des zelfs Feeſt-dag den 14 October.

In't jaer 994 regte Arnoldus Grave van Vlaenderen, in die Kerke een Capittel op van twaelf Kanoniken met eenen Prooſt, dewelke agtervolgens vermeerdert zyn tot het getal van een-en-dertig Proven, alle ter vergevinge van den Paus ofte den Biſſchop, uytgezondert die der negen Graduëlen, die verkiesbaer zyn; de Amptenaers van dit Capittel zyn, den Deken, den Arts-diaken, den Voorzanger, den Arts-prieſter en Penitenſier; dit Capittel heeft ten allen tyde zeer aenzienelyk geweeſt: Robertus van Jeruſalem, Grave van Vlaenderen, verleende in het jaer 1105, aen des zelfs Prooſt den tytel van altyd-durenden en erfagtigen Cancel-

lier

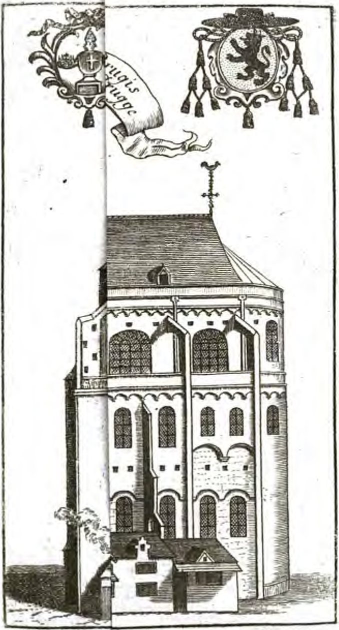

Digitized by Google

lier van Vlaenderen en aen de Kanoniken dien van zyne Huys-bestierende Cappellaens.

Dit Bisdom maekte eertyds deel van dat van Doornyk in welkers Cathedraele eenen bezonderen Arts-diaken van Brugge was: den Paus Paulus den IV. regte'er in't jaer 1559 een bezonder Bisdom op, afhangende van het Arts-bisdom van Mechelen, op het verzoek van Philippus den II. Koning van Spagnien: des zelfs inkomsten wirden vastgesteld gedeeltelyk op die van de Proosdeye der Cathedraele, de welke vervoegd wird aen het Bisdom met den tytel van Cancellier en des zelfs Regts-gebied, welke zeer aenmerkelyk zyn, en gedeeltelyk op die der Abdye van Doest, Religieuzen van het Order van Citeaux, de welke vernietigt wird; deze was gelegen op het Dorp Lisseweghen twee mylen van Brugge, naest den Zee-kant: men vervoegde daer nog by alle de goederen en thienden die de Abdye van St. Bertinus tot St. Omer, in dit nieuw Bisdom bezat.

Het bevat in zig negen Steden, te weten; Brugge, Ostende, Damme, Tourhout, Rousselaer, Middelburg, Oudenburg, Sluys en Ardenburg, met ontrent 130 Burgten en Dorpen, verdeyld in 8 Dekenyen: de twee laestgenaemde Steden staen onder de heerschappye der Heeren Staeten-Generael met het aengrenzende Eyland van Cadsant: men heeft'er, buyten dat der Cathedrale

vier andere Capittels; te weten, Onze Lieve Vrouwe en St. Salvator tot Brugge, St. Pieters tot Tourhout en St. Pieters en St. Paulus tot Middelburg, buyten dat van Oudenburg het welk vernietigt is : daer zyn 4 mans Abdyen, te weten, St. Andries by Brugge, en Oudenburg van 't Order van den H. Benedictus; die van Duynen, van het Order van Citaux, en die van Eekhoute van het Order van den H. Augustinus, tot Brugge, buyten die van Doest, de welke vervoegd is aen het Bisdom, en die van Zoetendael van het Order van den H. Augustinus, de welke vervoegd is geweest aen het Collegie der Jesuiten tot Brugge : daer zyn ook 4 vrouwe Abdyen, te weten, die van de H. Godeliva van het Order van den H. Benedictus, die van St. Trudo, van het Order van den H. Augustinus, en die van Sparmaille en van Hemelsdael van het Order van Citeaux.

BISSCHOPPEN VAN BRUGGE.

I. Petrus Curtius, gebortig van Brugge, Hoogleeraer in de H. Godheyd der Universiteyt van Loven, alwaer hy Plebaen was van St. Pieters Kerk : Hy wird ingeweyd in 't jaer 1562 en stirf in 't jaer 1567.

II. Remigius Driutius, gebortig van Cassel, Raeds-heer van den grooten Raed en Proost van O. L. V. Kerke tot Brugge, was van voorts benoemd geweest tot eersten Bis-

ſchop van Leeuwaerden in Vrieſland ; Hy wird Biſſchop van Brugge ingeweyd in 't jaer 1569 ; twee jaeren daer naer hield hy eene Kerk-Vergaederinge en ſtirf in 't jaer 1594.

III. Matthias Lambrecht, gebortig van den Brugſchen Vrye, Kanonick en Arts-diaken van Brugge, wird ingewyd in 't jaer 1596, en overlyde ſes jaeren daer naer.

IV. Carolus Philippus van Rodoan, wereldlyken Abt van Eenhamme, eerſtelyk Biſſchop van Middelburg in Zeeland, alwaer hy noyt ſyne verblyf-plaetſe gehouden heeft ten opſichte der Nederlandſche beroertens, wird Biſſchop van Brugge in 't jaer 1604, en ſtirf in 't jaer 1616.

V. Antonius Trieſt, gebortig van Gend, Deken der Cathedraele tot Brugge, wird ingewyd in 't jaer 1617, en ging over tot het Biſdom van Gend in 't jaer 1622.

VI. Dionyſius Chriſtophori, gebortig van Antwerpen, Deken der Cathedraele van Brugge wird ingewyd in 't jaer 1623 en ſtirf in 't jaer 1629.

VII. Gervaſius Quinckerus, gebortig van Brugge, Deken der zelve Kerke, wird ingewyd in 't jaer 1631 en ſtirf in 't jaer 1639.

VIII. Nicolaus van Haudion, Prooſt der Cathedraele van Gend, wird ingewyd in 't jaer 1642 en ſtirf in 't jaer 1649.

IX. Carolus van den Boſch, Deken der Cathedraele van Brugge, wird ingewyd in 't

jaer 1651 en ging over tot het Bisdom van Gend in 't jaer 1660.

X. Robertus van Hainin, Prooſt van St. Pieters tot Caſſel, wird ingewyd in 't jaer 1662 en ſtirf in 't jaer 1668.

XI. Franciſcus van Baillencourt, gebortig van Nyvel, Hoogleeraer in de regten der Univerſiteyt van Loven en Geeſtelyken Raetsheer in den grooten Raed, wird ingeweyd in 't jaer 1671 en overlyde in 't jaer 1681.

XII. Humbertus Guilielmus à Precipiano, Bourgundier, Abt van Bellevaux, Del en der Arts-biſſchoppelyke Kerke van Beſançon Raeds-heer van den hoogen Raede tot Madrid, wird ingewyd in 't jaer 1683 en ging over tot het Arts-biſdom van Mechelen in 't jaer 1690.

XII. Guilielmus Baſſery, gebortig van Bruſſel, Apoſtolyken Vicarius van het Biſdom van s'Hertogen-Boſch, en Profeſſor in de Rechten der Univerſiteyt van Loven, wird ingewyd in 't jaer 1691 en ſtirf zeer ſchielyk den 18 Juny 1706.

Den Pater Carolus van Hornes, Capucyn, van voorts Gräeve van Hautekercke, wird benoemd tot dit Biſdom in 't jaer 1706 door den Koning Philippus den V. maer de Bontgenoten zig meeſter gemaekt hebbende van de Ooſtenrykſche Nederlanden, heeft deze benoeminge geene plaetze gegrepen: hy overlyde tot Luyk in 't jaer 1710.

XIV. Henricus Joſephus van Suſteren, ge-

bortig van Amsterdam, Kanonick-Scholaster der Arts-bisschoppelyke Kerke van Mechelen, Vicaris Generael van den Arts-bisschop à Precipiano, wird ingewyd tot Mechelen den 22 Meert 1716: dezen Bisschop heeft alle syne voorzaeten overtroffen door syne mildaedigheyd; hy erbouwde het Bisschoppelyk Seminarie in 't jaer 1719, en achtervolgens het Hôtel van den Hertog van Croy gekogt hebbende, gelegen dicht by Kerke van den H. Salvator, heeft hy aldaer een nieuw Seminarie opgebouwt in 't jaer 1739, zynde het Luysterlykste het welk men in de Nederlanden beschouwt: dezen weerdigen Man overlyde den 24 February 1742, in den ouderdom van 74 jaeren, naer 26 jaeren dit Bisdom bestiert te hebben, zeer bemint zynde om syne weldaeden ten opzigte der Kerken en des Arme.

XV. Joannes Baptista Ludovicus de Castillion, gebortig van Brussel, Proost der Collegiale Kerke van de H. Pharaildis tot Gend, ging naer benoemd geweest te zyn tot het Bisdom van Ruremonde, tot dat van Brugge over, en wird ingewyd tot Mechelen, den 14 July 1743, overleden in 't jaer 1753.

XVI. Joanes Robertus Gislenus Caymo, gebortig van Brussel, Hoog-leeraer in de H. Godtheyd der Universityt van Loven, wird door den Cardinael Arts-bisschop van Mechelen aldaer ingewyd in 't jaer 1754.

Men bewaert met eerbiedigheyd in de

Cathedraele Kerke van den H. Donatius, de gebeenderen van Karel *den Goeden*, Graeve van Vlaenderen, de welke van een wonderlyke grootte zyn: dezen Prins wird in de zelve vermoort door eenige boofwigten in 't jaer 1127, tewylen hy in syn gebed was: men vervloekt nog jaerlykx den 2 meert de geheugenisse van die, de welke deze grouwelyke moord bedreven hebben; men doet alsdan eene verhaelinge van synen ganschen levens-loop en men stelt des zelfs overblyfzels ten thoon: de rykelyke Cieraeden en het zilver-werk van deze Kerk zyn weerdig om beschouwt te worden, even als de Tapyten, daer den Bisschop van Susteren haer mede begiftigt heeft in 't jaer 1730.

De schoonste plaets der Stad is de groote merkt, men beschouwt in des zelfs midden een zeer groot vierkantig gebouw, het welk men de Halle noemt met opene galderyen en groote plyne: langs henen de merkt beschouwt men eenen bouw, dienende tot een algemeyn pakhuys voor de kooplieden in laekens en lynwaeten; het is gebouwt over eene Vaert, ondersteund door verscheyde Pilaeren, in dier voegen dat de schepen, de welke men *Bylanders* noemt daer onder door konnen vaeren en de Stad doorkruyssen, om uyt de vaert van Ostende tot de gendsche Vaert over te gaen.

De vrydagsche merkt is ook zeer schoon; men heeft op de zelve zeer schoone wande-

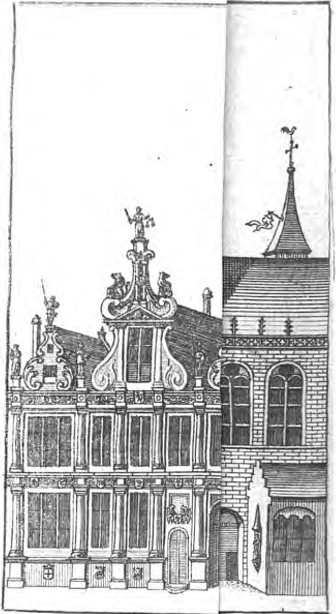

LA GREFFE D BRUGE & DU S. SANG
De Geregts Kamer H. Bloed

Digitized by Google

lingen tusschen verscheyde reyen van boomen en in des zelfs midden is een zeer schoon wachthuys opgebouwt.

De Burgt is eene groote plaetze op de welke het Stad-huys staet, welkers afteekekeninge men hier heeft bygevoegd: het is op de gotische wyze gebouwt, opgeluystert door eene menigte van Stand-beelden der oude Graeven de Graevinnen van Vlaenderen; in 't jaer 1376, leyde den Graeve Ludovicus *van Mâle* des zelfs eersten steen: men beschouwt aldaer ook de Cathedraele Kerke, het bisschoppelyk Palys, de Proosdye en het kanoniklyk Hof, de Gerechts-kamer der Stad, het Hof op het welk die van den brugschen Vreye hunne vergaderingen houden, erbouwt zynde in 't jaer 1722 en agtervolgens; de gevangen-huyzen, die afgebrand zyn door de arglistigheyd van eenen gevangenen in 't jaer 1685 en die tot nog toe niet erbouwt zyn.

Daer is ook eene Capelle van den H. Basilius, ofte van het H. Bloed ons Zaligmaekers, het welk aldaer met veel eerbiedigheyd bewaert word: dezen H. Schat berust in een rond-lankworpig gelas, in het welk een diergelyk flesken staet, daer het H. Bloed in besloten is; het is een wit vogt, gestolt en doorschynende, met rood doormengd op verscheyde plaetzen: men zegt dat Thierry van Alsacen, Graeve van Vlaenderen, het selve heeft mede-gebrogt op syne terugkomste

van't H. Land in't jaer 1148 alswanneer hy het zelve bekomen had van Foulquus van Anjou, Koning van Jerusalem, welkers Dogter hy ten Houwelyk hadde genomen: hy zond het zelve over tot de Kerke van den H. Basilius tot Brugge, door Leonius, Abt van S. Bertinus; het is uyt dezen hoofde dat de Bruggelingen jaerelykx den Abt van S. Bertinus aenzoeken om mede den dienst te verrichten als de plegtige Processie gehouden word op den 3 Mey.

Buyten het Capittel der Cathedrale, zyn'er twee andere, het eene in de Kerke van Onze Lieve Vrouwe, gestigt in 't jaer 1091 door Radbodus, Bisschop van Doornyk, voor eenen Prooft en 11 Kanoniken, en het ander in de Kerke van den H. Salvator, opgeregt in 't jaer 1501 door Petrus Quickus, Bisschop van Doornyk, voor eenen Deken en 18 Kanoniken, de welke tegenwoordig op het getal van 12 gebrogt zyn; deze Kanonikxdyen zyn alle van eene aldergeringste opbrenginge.

De Kerke van Onze Lieve Vrouwe is zeer schoon, hebbende eenen zeer verheven thoren; de zee-bevaerders aenmerken dezen als eene baek, alswanneer sy naer de kusten van Ostende vaeren: men heeft in deze Kerke 2 graf-tomben van verguld koper, die van eene buyten-gewoone schoonheyd en pragt zyn; de eene van Maria, erf-genaeme van Bourgognien, overleden in jaer 1482 en de an-

dere van Karel *den Stouten*, haeren vader, Hertog van Bourgognien, die gedood is voor Nancy in 't jaer 1477: Maria van Oostenryk, klyn-dogter van den Hertog Karel, en zuster van Keyzer Karel den V., dede deze laeste graf tombe opregten in 't jaer 1550 naer het lichaem van haeren groot-vader derwaerds doen overgevoert te hebben, den welken begraeven was geweest tot Nancy in de Kerke van den H. Georgius: men bewaert onder de schatten der zelve Kerke zeer rykelyke çieraeden, te weten: Choor kappen, Karsuyvels, en Mis-gewaeden voor Diakens en Onder-diakens, omzet met peirlen en diamanten, de welke Maria van Bourgognien eygenhandig gemaekt hadde.

De voordere Kerken zyn 'er in groot getal; want buyten de Cathedrale en de twee gemelde Collegialen, zyn 'er vyf andere Parochie Kerken; te weten, St. Jacobs, St. Gillis, St. Anna, St. Walburgis, en St. Catharina; veerthien Capellen, er onder begrepen zynde die van het H. Bloed, daer hier boven gewag is van gemaekt, en die van het H. Sacrament, die opgebouwt is in het jaer 1701, ten opzigte van eenen boos-wigt, die de H. Hostien op eene onbetaemelyke plaetze hadde weg-geworpen.

Men heeft 'er twaelf Mans kloosters: de Abdye van den H. Bartholomeus van Eechoute, Kanoniken regulier van het order van den H. Augustinus, is gestigt in 't jaer 650

door den H. Trudo en erbouwt in 't jaer 1050 ofte daer ontrent.

De Abdye van Duynen, van het order van Citeaux, is gestigt door den H. Bernardus alswanneer hy in de Nederlanden is aengekomen in 't jaer 1138; sy was in dien tyd gelegen eene myle van Veurne, tusschen de duynen der zee, waer van sy haeren naem heeft getrokken; maer in 't jaer 1627 vertrokken zig des zelfs Religieuzen naer Brugge alwaer sy een zeer schoon Klooster hebben opgebouwt: in de zelve berust het lichaem van den Geluk-zaligen Abt Idesbaldus, geb oren uyt de Adelyke Familie van Van der Gracht, overleden in 't jaer 1167.

De Paters Jesuiten wirden er aengenomen in 't jaer 1570; hunne Kerke van eene volkome bouw-kunde, begon men op-te-bouwen in 't jaer 1617, en wird voltrokken in het jaer 1645; sy leerden aldaer de grond-beginzelen der lantynsche taele: de Predikheeren wirden er gestigt in 't jaer 1233, door Joanna, Gravinne van Vlaenderen; de Recollecten in 't jaer 1244, de Lieve Vrouwe Broeders hebben er eene zeer schoone Kerke; de Augustynen leeren er de grond-beginzelen der latynsche taele; voords heeft men'er de Capucienen; de ongeschoende Carmeliten, de Priorye der Guilielmiten, de Cellebroeders en eyndelyk de Carthuyzers, de welke voortyds buyten de Stad gewoont hebben tot in het jaer 1608, alswanneer sy tot hunne

wooninge bekwaemen eene oude Priorye van nonnen van den H. Aubertus.

De Vrouwe-kloosters zyn : de Abdye van St. Trudo, van het order van den H. Augustinus ; de Abdye van de H. Godeliva, ervormde Benedictinerssen, die aldaer van Gistel zyn aengekomen ; die van Sparmaille en van Hemelsdaele, van het order van Citeaux, welke laest-genoemde van Dikxmuyden zyn over gekomen in 't jaer 1672 ; de Religieuzen van de H. Clara, genaemt de ryke Claren ; de geschoende en ongeschoende Carmeliterssen; de Grouw-zusters, de Zwart-zusters, de Conceptionisten, de arme Clarissen ofte Colettinen ; de Annuntiaten, de Religieuzen van Sarrepten, die van Bethanien, en het Engelsch Klooster, alle dry van het Order van den H. Augustinus; deze laestgenoemde hebben'er eene nieuwe Kerke gebouwt in't jaer 1739, en hebben er eenen Autaer gesteld van Marmer en Jaspis-steen, van Roomen overgezonden ; dit is al dat men zien kan tot verwonderinge : de Predik-heerinnen, de Engelsche Penitentinen, van Nieuwpoort overgekomen; de Penitentinen van Ardenburg en een Beggyn-hof van veertig Beggynen : 't groot Gasthuys, dat van de H. Maria Magdalena, (alwaer men men in't jaer 1739 een verbeter-huys gebouwt heeft) dat van den H. Julianus voor de zinnelooze, dat van Onze Lieve Vrouwe &c. de Kerke van Jerusalem

verdiend ook bezigtigt te worden door de vremdelingen ; zy is opgebouwt in't jaer 1435, door de Familie van Adornes in alles gelykvormig aen den vermaerden Tempel, die de Roomsch-Catholyke in de H. Stad Jerusalem hebben.

Eyndelyk het Klooster van de H. Anna, Carthuyserinnen binnen Brugge; dit is het eenigste dat men van dit Order vind in de Oostenrykſche Nederlanden; en daer zyn zelfs maer zes diergelyke Kloosters in het gansch Christendom: deze Religieuzen onderhouden hunnen Regel met de zelve nouwkeurigheyd even als de Carthuysers: naer dat zy hunne Solemnele beloften eenige jaeren hebben gedaen, worden zy plegtiglyk geweyd door den Bisschop, die hun den Ring, den Stool en den Manipel geeft, met het regt van den Epistel in de Misse te zingen; deze Religieuzen hebben groot betrek op de Diaconerssen der eerste eeuwen.

Men vind wynige Steden daer men zoo veele huyzen voor de armen, voor de ziekene en voor de weezen heeft, als tot Brugge; daer is onder andere een, genaemd de Schole der Bogards, de welke is opgeregt ontrent het jaer 1520; men onderhoud aldaer ontrent hondert-tachentig Jongelingen, den eenen behertigt er de studien, de andere verscheyde stielen volgens hunne genegendheyd: sy draegen Laekene Kleederen, zynde

de de eene hellicht blouw en de andere hellicht van het Lichaem rood, met eene zwarte Bonnette op het hoofd. *

Men heeft er insgelyks eene Schole voor arme dogters, de welke gekleed zyn in het rood ofte blouw en alwaer men er hondert-twintig onderhoud; deze is gestigt in't het jaer 1523.

Daer zyn in deze Stad zes onderscheyde Regts-gebieden, tot bestieringe zoo van het borgerlyk als van het halfdaedig Regt.

Het eerste is dat der Stads-regeringe, het welk is opgemaekt uyt den Hoofd-bailliu ofte den Opper-bewind-hebber der Vlaemsche Kryg-benden, uyt den Schouteth, twee Borger-meesters, eenen der Schepenen en den anderen van den Gemeyne; twaelf Schepenen, twaelf Raeds-heeren zes Pensionanissen en Geregt-schryvers en twee Schat bewaerders.

Het tweede is dat van den platten lande in den omstreke van Brugge, het welke men *het Brugsche Vreye* noemd, waer van men agtervolgens zal handelen.

---

* Men heeft Bisschoppen gehad, Abten, en verscheyde andere geleerde Geestelyken, als ook verscheyde mannen van middelen, die uyt deze Schole zyn voords-gesproten, en die aldaer hunne afbeeldinge ter eeuwige gedagtenisse hebben laeten schilderen: dit huys erft het derde deel der goederen van die, de welke er zyn opgevoed, ten zy, dat sy een accoord met het zelve aengaen, om dit regt af te koopen.

Het derde is dat van het Capittel en van de Proosdye ; den Bisschop doet aldaer het Regt bedienen, in hoedanigheyd van Proost en erfagtig Cancellier van Vlaenderen en hy heeft er acht-en-twintig Regters, gemynelyk genaemd *Redenaers*, zynde zoo veele Leen-mannen : de Canoniken hebben ook een zeer uytgestrekt Regts-gebied ; dog daer en is maer eenen Bailliu en eenen Geregts-schryver voor de twee vergaederingen.

Het vierde is het Leen-hof, in het welke den Hoog-bailliu der Stad Brugge voorzit, en alwaer men de Plyt-handels beslist, betreffende de Leenen, die van het gemelde Hof ontheffen.

Het vyfde en het zesde zyn de *Zisseelsche* en *Maendagsche* vergaederinge ; dog des zelfs Regts-gebied is van zoo groote uytgestrektheyd niet als de andere.

Het was in deze Stad dat Philippus *den Goeden*, Hertog van Bourgognien, in de maend January 1430, het Order van het Gulde-vlies instelde, op den dag alswanneer hy zyn houwelyk heeft voltrokken met Isabella, dogter van Joannes, Koning van Portugael : hy nam voor Bescherm-heylige van het Order de H. Maget Maria en den H. Andreas, Bescherm-heyligen der Bourgondiers ; hy maekte alsdan vyf-entwintig Ridders, de welke hy alle begiftigde met eenen langen Schaerlaeken Tabbaerd, den welken synen zone Karel *den Stouten*, op de ver-

gaederinge gehouden, tot Valencyn veranderde in eenen zyden en die tegenwoordiglyk gemaekt is van Karmozyn-rooden Fluweel : hy gaf hun eenen gouden Halsband, aen welkers eynde het Vlies hangt : den Hertog Philippus benoemde zig Opper-hoofd ofte grooten Meester, van het Order, en stelde eenen Cancellier aen met eenen Schatbewaerder, een Hoofd der Wapen-helden en eenen Geregts-schryver.

Men heeft twee-en-twintig Capittels ofte vergaederingen van dit Order gehouden, tot dat Philippus den II., Koning van Spagnien, het leste gehouden hebbende tot Gend in 't jaer 1559, den Paus Gregorius den XIII. verklaerde, dat dezen Vorst en syne opvolgers zouden mogen Ridders benoemen buyten de vergaederinge als het hun zoude gelieven.

Men heeft nog dry Capittels gehouden tot Brugge; het eerste in 't jaer 1432 in de Kerke van den H. Donatius; het tweede in 't jaer 1468 in die van Onze Lieve Vrouwe; en het derde in 't jaer 1478 in die van den H. Salvator.

Philippus *den Goeden* stelde zelfs de regels van dit Order op, de welke niet zyn afgekondigd voor in de maend November 1430, elf maenden naer des zelfs instellinge

Deze regels zyn verdeyld in LXVI. afdeylingen, welkers I. inhoud ; dat dezen Prins het opperhoofd er zoude van zyn

geduerende syn leven, en naer hem syne opvolgers, de Hertogen van Bourgognien : de LXV. afdeylinge houd in, dat, alswanneer den Opper-heerschappye-hebber maer eene dogter voor erfgenaeme zoude naerlaeten, dien, den welken haer zoude ten houwelyk nemen, zal opperhoofd van het Gulde-vlies zyn; het welk geschiede naer de dood van Karel *den Stouten*, zone van Philippus *den Goeden*, die maer eene eenige dogter naerliet : deze Princesse houwelykte met Maximilianus van Oostenryk, die terstont als Opper heerschappye-hebbenden Groot-meester van het Gulde-vlies erkend is, gevolgendlyk de afdeylinge die men heeft aengehaeld : alle de afstammelingen van Maximilianus en van synen zone Philippus, die Koning van Spagnien wierd, hebben den zelven tytel gevoerd tot aen Karel den II., Koning van Spagnien : naer de dood van dezen Vorst, benoemde zig Philippus den V., klyn-zone van Ludovicus den XIV., Koning van Vrankryk, tot erfgenaem van alle de Staeten van Karel den II.; hy nam bezit van den Throon van Spagnien, en dienvolgens stelde hy nieuwe Ridders aen van het Gulde-vlies, als geworden zynde des zelfs oppervorstelyken Groot-meester.

Karel Arts-hertog van Oostonryk, betwistte hem de gansche erffenisse van Karel den II., en nam van synen kant den tytel van Koning van Spagnien aen; en geduerende

dat deze Kroone in betwiſtinge was, ſtelden ſy beyde Ridders van het Gulde-vlies aen.

Dezen grooten twiſt geëyndigt zynde door de vredens-verdrags van Uytrecht en van Radſtad, bleef Philippus vreedzaemen bezitter van den Throon van Spagnien en Karel langs ſynen kant, Keyzer geworden zynde, kreeg tôt aendeel het Opper-heerſchappye-ſchap der ſpaenſche Nederlanden met verſcheyde andere uygeſtrekte Staeten, in Italien gelegen : Philippus den V. bleef zig ondertuſſchen aenzien als Opper-hoofd van het Order van het Gulde-vlies en heeft verſcheyde Ridders van dit order gemaekt; Karel beweerde dat deze hoedanigheyd van Opperhoofd aenhegtig was aen het Opperheerſchappye-ſchap der Nederlanden; en dienſvolgens maekte hy ook verſcheyde Ridders van het Gulde-vlies : de afgezanten van Spagnien beklaegden zig hier over; dog den Keyzer Karel den VI. liet zig aen deze klagtredens niet gelegen : het ganſche geſchil draeyde hier op, dat men diende te weten, ofte door de inſtellinge van het Order de hoedaenigheyd van Groot-meeſter voor eeuwig moeſt vervoegd blyven met die van Opper-heerſchappye-hebber der Nederlanden : ziet hier de voornaemſte redenen die dit doen blyken.

1.° Het is in de Nederlanden dat dit Order is ingeſtelt door eenen Prins, die er Opper-

heer-ſchappye-hebber was en die door de Regels der inſtellinge ſyn recht heeft overgeſtelt aen alle ſyne opvolgers; dus diende men opgevolgd te zyn in het Opper-heerſchappye-ſchap der Nederlanden, het welke hy als dan bezat, om dit recht te konnen genieten.

2.° Den Schat, de Tytels en Handveſten van het Order en worden niet bewaerd als in de Nederlanden, alwaer ſy nog op heden beruſten; het is dan wel naturelyk dat het Opper hoofd van het Order moet Opper-heerſchappye-hebber der Nederlanden zyn, alwaer men van over ongedenkbaeren tyd de Regels en beſluyten van het Order heeft bewaerd.

3.° De opene brieven die de Regels en Voorrechten van het Order bekragtigen, gegeven door Philippus den II. in 't jaer 1550, en ſyn noyt afgekondigd geweeſt nogte voor verplichtende gehouden als in de Nederlanden: hier uyt blykt, dat het enkelyk als Opper heer-ſchappye-hebber der Nederlanden was, dat den Groot-meeſter deze opene brieven afvoorderde.

4.° De Nederlanden zyn de eenige Staeten van Europa in de welke de Ridders van het Gulde-Vlies eene groote menigte van voorrechten en vrydommen genieten, die hun ſyn toegeſtaen ten tyde van hunne benoeminge: is het dan betaemelyk dat den Opper-heer-ſchappye-hebber van het land al-

waer ſy deze genieten ontbloot wird van den Tytel van Opper-vorſtelyken Groot-meeſter van het Order, om dezen afteſtaen aen een ander, in welkers Staeten men van deze voorrechten ofte vrydommen geen gebruyk kan maeken?

5.° Alswanneer Philippus den II. het Opper-heer-ſchappye-ſchap der Nederlanden afſtond aen de Infante Clara Eugenia, en aen den Arts-hertog Albertus des zelfs Egtgenote, behield hy aen zig den Tytel *van Opper-vorſtelyken Groot-meeſter van het order des Gulde Vlies*, met de pleginge en beſtieringe van deze weerdigheyd: waerom moeſt hy dit aen zig behouden, is 't zaeke dat ſy niet aenhegtig was aen het Opper-heer-ſchappye-ſchap der Nederlanden? waer het zaeke dat deze weerdigheyd hadde afhangelyk geweeſt van ſynen Perzoon en van het Hof van Spagnien, zoo was de voorwaerde die hy maekte ganſch onnoodig, alzoo op deze maniere den Tytel van Opper-vorſtelyken Groot-meeſter van het Order geene de minſte beſtandigheyd zoude gehad hebben met diën van Opper-heer-ſchappye-hebber der Nederlanden, den welken hy hun wel wilde afstaen; boven dien was men in dien tyd zoo verzekert, dat de hoedaenigheyd van Groot-meeſter van het Order zaemen vervoegd was met die van Opper-heer-ſchappye-ſchap der Nederlanden, dat deze ontleedinge, de Ridders die dan ter tyd leefden, tot eene alder-

grootste verwonderinge diende, met groot gevoelen aenziende dat het Groot-meesterschap van het Order door deze besloten voorwaerde was geschyden van het Opper-heerschappye-schap der Nederlanden; zoo verre zelfs dat sy hunnen benoemden naer Madrid afvoorderden om zig hier over te beklaegen, als van eene openbaere verongelykinge aengedaen aen de regels en instellinge van het Order: dezen benoemden was den Heere van Berlaimont, aen welken Philippus den II. in plaets van te antwoorden dat het Opper-heer-schappyeschap der Nederlanden geen de minste aenhegtigheyd hadde met het Groot-meester-schap van het Order, zeyde, om hem te vreden te stellen, dat sy den Arts-hertog Albertus en hem moesten aenzien als eenen eenigen Opper-heer-schappye-hebber; dat den Arts-hertog zoude volherden in voortezitten op de Cappittels en plegtigheden van het Order; maer dat hy geraedzaem gevonden had aen zig te behouden de verkiezinge en benoeminge der Ridders: dusdanig was de antwoord van Philippus den II., over de welke sy genootzaekt waeren zig te vreden te houden; dog deze klagt-reden en de afvoorderinge van den benoemden geven genoegzaeme blyken, dat men in dien tyd verzekert was, dat de hoedanigheyd van Opper-vorstelyken Groot-meester van het order des Gulden Vlies we-

zendlyk aenhegtig was aen die van Opper-heer-schappye-hebber der Nederlanden.

Ziet hier de beweeg-redens die men bybrogt om de geregtigheyd van Philippus den V. te verdedigen.

1.° Dezen Monarch, zeyden sy, is uyt kragte van den uytterften wille van Karel den II. opgevolgd in alle des zelfs geregtigheden en eer-tytels; en alzoo Karel den II. onbetwistelyk het Opper-hoofd was van het Order des Gulde-vlies, zoo is diensvolgens Philippus den V. dit naer hem.

2.° Philippus den V., verbeelde uyt kragte der afstanden die aen hem zyn gedaen door den Koning synen groot-vader; door synen vader, den Dauphin, en door den Hertog van Bourgognien synen broeder, Maria Theresia van Oostenryk, laeste en eenigste erf-genaeme van den mannelyken stam van Bourgognien, te niet zynde door de dood van Karel den II. en van welke deze Princesse alle de geregtigheden en eer-tytels geërft hadde, en diensvolgens is dien van Opper-hoofd van het Order des Gulde-vlies, moeten overgaen tot Philippus den V., die haeren persoon verbeelde.

'Men heeft op deze twee beweeg-redens geantwoord: 1.° Dat Karel den II. geene Ridders gemaekt hadde van het Gulde-vlies in syne hoedaenigheyd van Koning van Spagnien, maer als Opper-heerschappey-hebber der Nederlanden, om dieswille dat hy uytde-

zen hoofde enkelyk konde Opper-hoofd en Groot-meester van het Order zyn.

2. ° Dat de geregtigheden en eer-tytels afgestaen aen Philippus den V. waeren bepaeld geweest door de vredens-verdrags die den Keyzer Karel den VI. in bezittinge stelden van het Opper-heerschappy-hebberschap der Nederlanden, aen het welk vervoegd was de hoedaenigheyd van Opper-hoofd van het Order.

Dit geschil is meer als eens opgewekt geweest tusschen de Gezanten van het Hof van Weenen en dat van Madrid en het is alnog verhandelt geweest op de laeste vrede-sluytinge van Aken; dog is dit tot nog toe door niet eene over-een-komst tot vergelyk gebrogt; in diërvoegen, dat men tot Madrid Ridders van het Gulde-vlies benoemd, die voor dusdanige niet erkent worden in de onderhoorige Staeten van het Hof van Weenen, en men benoemd er in het Hof van Weenen als ook in de Nederlanden, die voor dusdanige niet erkend en worden in Spagnien, in Vrankryk en in de andere Staeten onderhoorig aen het Huys van Bourbon.

In de zesthiende eeuw hebben de Ketters binnen de Stad Brugge de zelve moedwilligheden begaen, met het rooven der Kerken, het breken der Beelden, enz, als in de andere Steden van het Nederland: sy hebben aldaer de overhand gehad van 't jaer 1578 tot in 't jaer 1584, alswanneer den Prince

van Chimay, die des zelfs Bevel-hebber was een vergelyk aentrof met den Prince van Parma den 22 Mey van het zelve jaer; alsdan keerden de inwoonders weder onder de gehoorzaemheyd van hunnen wettigen Vorst: Georgius Cassander eenen ieverigen verdediger van den Roomsch Catholyken Godsdienst, is geboren tot Brugge, in het jaer 1515; en hy overlyde den 3 February 1566 in den ouderdom van een-en-vyftig jaeren.

De Stad Brugge wird den 4 July 1704 door de Hollanders beschoten, dog zonder groote schaede: sy onderwirp zig aen de Bont-genoten in 't jaer 1706 naer den slag van Ramillies; in 't jaer 1708 wird sy belegerd door den Grave de la Motthe, Lieutenant Generael: daer en was alsdan maer eene klyne bezettinge, de welke verpligt wird zig den 5 July over-te-geven; maer de Bont-genoten kwamen wederom in des zelfs bezit in den beginne van het jaer 1709, door den verdrags-handel gesloten tot Gend den 30 December 1708.

De Fransche overmeesterden de zelve den 18 July 1745, zonder eenen scheut er op te schieten; want daer was alsdan geene bezettinge meer in: den Koning Ludovicus den XV dede aldaer synen intrede met den Dauphin den 29 der zelve maend.

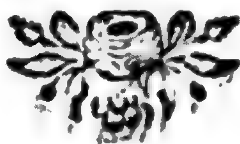

HET BRUGSCHE VREYE.

DIt is den naem van eene groote uytgestrektheyd in de omstreke van Brugge, bevattende eene landstreke van zeven mylen; men noemt deze in't latyn *Franconatus Brugensis*; het heeft zyne grenspaelen ten westen tot aen de riviere de Yperlee, die het afscheyd van de Bailluagie van Veurnen; ten zuyden tot aen de Borgt-voogdyen van Ipre en van Cortryk; ten oosten tot aen het Borggraefschap van Gend, tot aen Zeeland en het Eyland van Cadsant; en ten noorden tot aen den Oceaen.

Het voerd den naem van *Vreye*, ten opzigte dat des zelfs inwoonders eertyds het Rechts-gebied der steden van Gend en van Brugge hebben afgeschut: de Graeven van Vlaenderen stonden hun terstont byzondere Voorrechten, Wetten en Costumen toe: de Graevinne Joanna hadde het zelve gekogt in 't jaer 1224 van Joannes van Neelle, Borgvoogd van Brugge, voor de somme van 24545 livres, en stond aen hun toe van geenen anderen Rechter te moeten erkennen als den raed der Provintie: Philippus *den Goeden*, gaf een bevel uyt in 't jaer 1436, waer door hy wilde, dat het brugsche Vreye een bezonder lichaem zoude uytmaeken in de Staeten van Vlaenderen, met belastinge dat

de krygbenden die men aldaer zoude liggen geduerende den oorlog, niet zouden dienen als onder het vendel van Brugge : sedert dien tyd zyn zy beropen geweest op de vergaederinge door bezondere brieven van den raed der Provintie, als vierde Litmaet der Staeten van Vlaenderen.

Het Brugsche Vreye word bestierd door eene bezondere Weth, verblyvende binnen de stad Brugge, hebbende zyn Gerechtshof in de Burgt; dit was eertyds een Kasteel het welk Bauduinus, bygenaemt *den Eyzeren Erm*, Graeve van Vlaenderen, hadde doen opbouwen in 't jaer 865 : deze Weth is opgemaekt uyt vier Borgermeesters eenen van het oostelyk, eenen van het noordelyk en eenen van het westelyk quartier, benevens eenen van het Gemeyne; uyt zeven-en-twintig Schepenen, die voor het leven wierden aengestelt ; uyt zes Pensionarissen en twee Schat-bewaerders : het goed en streng Hals-recht dat men aldaer pleegd, maekt deze Regts-bank zeer ontzaggelyk.

Het besluyt in zig verscheyde Grond-gebieden, die men *Ambagten* noemd, zynde ten getalle van zeven-en-dertig, zonder de andere ingelyfde plaetzen : verscheyde Steden, Abdyen, Burgten en Dorpen haugen er van af; onder andere Ostende, Nieuwpoort, Sluys, Dixmuyden, Eeckeloo, Middelburg, Ardenburg en Damme; de Abdyen van St. Andries en van Oudenburg; de Sterktens van

Yſendyck, Plaſchendael en van Slikkers; de Burgten van Oudenburg, Giſtel, Blankenberg, Tourhout, enz. maer ſedert dat Sluys, Ardenburg, Yſendyck en meer andere aen de Hollanders zyn, hebben deze eene bezondere Weth van den Vreye aengeſtelt.

De Abdye van den H. Andreas van het order van den H. Benedictus, is maer een quaertier uers afgelegen van Brugge; ſy is geſtigt in 't jaer 1105, door Robertus, gezeyd *van Jeruſalem*, Grave van Vlaenderen: ſy was in haeren oorſprong maer eene Priorye, afhangelyk van de Abdye van Affighem.

De Abdye van Oudenburg, Religieuzen van het zelve order is geſtigt in 't jaer 1084, door den H. Arnoldus, Biſſchop van Soiſſons, die aldaer dry jaeren daer naer is geſtorven; ſy lag by naer gantſch in haere verwoeſtinge, alſwanneer den Biſſchop van Suſteren haer heeft doen erſtellen door ſyne vaderlyke zorge.

De Burgt van Blanckenberg is maer twee mylen van Brugge afgelegen; men gaet tot de zelve langs eenen ſteen-weg die men geleyd heeft in 't jaer 1723: deze Burgt is op den oever der zee gelegen, alwaer de viſchvangſt zeer aenmerkelyk is; men kan zig aldaer gevoegelyk in de zee baeden, het ſy uyt vergenoeginge ofte voor de gezondheyd.

In de Burgt Tourhout is een zeer oud Capittel van Kanoniken, met eenen Prooſt, het welk over vele eeuwen een Religieuzen

Kloofter was : deze Burgt is onderhoorig aen den Keurvorst van den Paltz, als Hertog van Neuburg met verscheyde Dorpen en het Woud van Wienendal, alwaer eenen Veld-slag is voorgevallen den 24 September 1708 tusschen de Bontgenoten, onder het bevel van den Engelschen Generael Major Webb, en tusschen de Fransche, onder het bevel van den Grave de la Motthe, de welke poogden den doortogt te beletten van een groot geleyde van mond en krygs-behoeftens, langs Ostende uyt Engeland gezonden, tot onderstand vau het Leger der Bontgenoten voor Ryssel, het welk alreeds gebrek begon te krygen; dog de Fransche, alhoewel ten getalle van 18000 mannen, hunnen aenslag kwalyk genomen hebbende, trok het geleyde door en sy kregen de nederlaege.

Rousselaer is een oud Borg-graefschap, tegenwoordiglyk onderhoorig aen den Keurvorst van den Paltz : daer is een Augustynen Kloofter sedert het jaer 1635, men beschouwt er ook een schoon en ryk Bevelhebberschap van het Order van Maltha, voortyds aen de Tempeliers geweest zynde, gelegen op het Dorp van Slype by Nieuw-poort des zelfs Commandeur houd gewoonelyk zyne verblyf-plaetze tot Brugge.

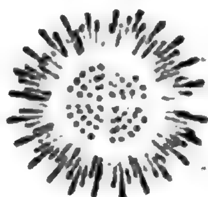

DE STAD IPRE.

DEn naem van *Ypra* oft *Ypræ* ſpruyt voort van de klyne Riviere de Yperlée, die dweers door deze Stad loopt en eene Vaert uytmaekt langs de welke men naer Veurne, Duynkerke, Nieuwpoort, Oſtende, Brugge en andere naebuerige Steden vaert, tot zeer groot gemak voor den Koop-handel: deze Vaert word onderhouden door twee ſtilſtaende waters der bygelegen Dorpen, van *Dikkebuyſe* en *Zillebeeke*, de welke de noodige waters aen deze Vaert verleenen, alſwaneer de uytdrooginge der Yperlée deze niet kan toebrengen: Ryſſel is er vyf mylen afgelegen, Cortryk zes, Brugge, St. Omer en Duynkerke thien.

Voor het jaer 800 was dit maer een Kaſteel, het welk door de Normandiers verwoeſt is: Bauduinus den III., Grave van Vlaenderen, erbouwde het zelve en regte er eene Stad op ontrent het jaer 960; Thierry van Alſacen, Ferrandus en Joanna, Graven van Vlaenderen, deden haer vergrooten.

Ludovicus den VI Koning van Vrankryk, nam deze ſtormender-hand in, in't jaer 1128, ter hulpe gekomen zynde van Guilielmus den Normandier Grave van Vlaenderen; meer als de hellicht der Stad wird alſdan geplundert en verbrand: den Koning

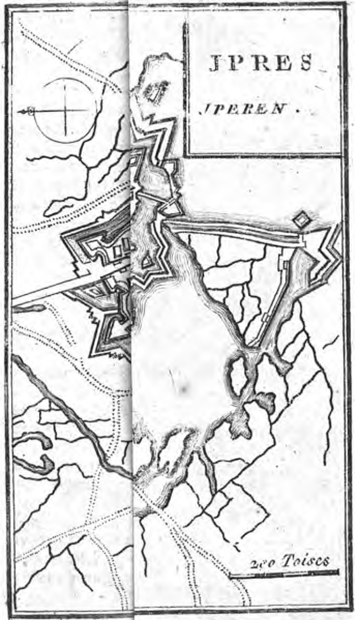

Google

Philippus Augustus nam haer insgelyks stormender-hand in, in't jaer 1213: een groot gedeelte der zelve wird by ongeval in assche gelyd in't jaer 1240 en des zelfs Voorgeborgten wirden in het jaer 1297 door de Fransche verbrand: in't jaer 1325 stonden de Borgers zoo wel als hunne naebueren op tegen den Grave Ludovicus van Nevers: sy deden den ouden omtrek der Stad afbreken, om hem gansch nieuw op te bouwen en sy bezetteden de Voorgeborgten, die alsdan ontallyk bevolkt waren door Wevers en andere Ambagts-lieden: des zelfs getal was zoo groot, dat in de optellinge die onder deze gedaen wird in't jaer 1342, men er meer als 200000. bevond; den omtrek der Stad was alsdan 673 meet-kundige roeden groot; dat is te zeggen, drymael grooter als den zelven op heden is.

In't jaer 1383, kwamen de Gentenaers, opgestaen zynde tegens den Grave Ludovicus van *Mâle*, en ondersteund door de Engelsche, de Stad Ypre Belegeren, die zy gedurende meer als zes weken zeer kloekelyk aenrandden; maer den wederstand der Borgers verpligte hun eyndelyk de zelve te verlaeten: de gedenkenisse van dezen voorval word er alnog geviert den eersten Zondag der maend Augusty, welken Feestdag sy den *Thuyn-dag* noemen: Philippus *den Stouten*, Hetog van Bourgognien, dede Ipre op een nieuw versterken en vergrooten en

omçingelde het met nieuwe mueren in het jaer 1388.

De voornaemste Kerk is de Cathedraele, toegeweyd aen den H. Martinus; de andere Parochie-kerken zyn: St. Pieters, St. Jacobs, St. Nicolaus, Onze Live Vrouwe van den Bril en St. Jan buyten de Stad.

In de opregtinge der vierthien nieuwe Bisdommen binnen de Nederlanden, wird het oud Bisdom van Terouanen vernietigt, van het welk den Paus Paulus den IV. in 't jaer 1559 dry nieuwe Bisdommen maekte; Boulognien voor Vrankryk, St. Omer voor Artois en Ipre voor Vlaenderen.

Pius den IV. regte in 't jaer 1560 de Kerke ofte Proosdye van den H. Martinus tot eene Cathedrale op, en maekte van des zelfs regeltugtige, wereldlyke Canoniken, de welke waeren van het order van den H. Augustinus; van hunne inkomste stigte men twaelf Proven van de welke er zes aenhegtig zyn aen de zes Pastoryen der Stad: men stelde er thien Kanonikxdyen over van de oude Kerke van Terouanen, voor negen Graduelen en eene voor den Bisschop; de thien andere Proven wirden er overgestelt uyt het Capittel van Veurne; dus dat het Capittel van Ipre is opgemaekt uyt dry Ledemaeten en twee-en-dertig Canoniken, onder welke zeven Amptnaers zyn; den Deken, den Arts-diaken, den Arts-priester, den Pœnitensier, den Voorzanger, den Scholaster en den

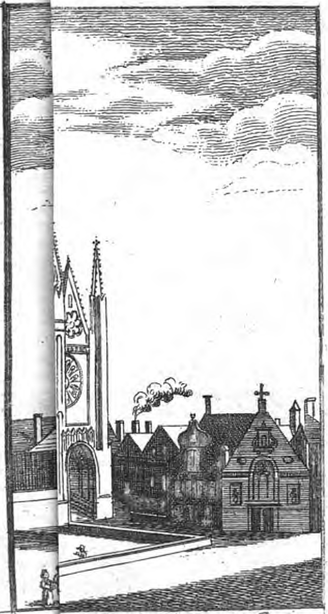

rule de S. Martin a Ypres
Kerk Van S. Merten tot Ypre .

Digitized by Google

Schat-bewaerder : den Bisschop vergeeft alleen alle de Proven en Weerdigheden, uytgezonderd het Dekenschap, het welk ter vergevinge van den Opper-heerscappye-hebber staet, de negen Graduele Canonikxdyen zyn verkiesbaer en beschikt als elders: desen Bisschop geniet de inkomsten der Proosdye van het vernietigt Klooster van den H. Martinus en van die van Veurne : dit Bisdom is afhangende van het Bisdom van Mechelen en bevat in zig de steden Ipre, Bergen St. Winox, Veurne, Duynkerke, Dixmuyden, Nieuwpoort, Belle, Poperingen enz. met ontrent 150 dorpen, verdeyld in 8 Dekenyen.

BISSCHOPPEN VAN IPRE.

I. Martinus Rithoven, Hoog-leeraer in de H. Godheyd der Universiteyt van Loven, dede synen intre tot Ipre in 't jaer 1562: hy hadde zittinge gehad in het Concilie van Trenten en in het jaer 1570 was hy Voorzitter in het provinciael Concilie van Mechelen, in de afwezendheyd van den Cardinael van Grandvelle, hy stirf van de Pest in 't jaer 1583.

II. Petrus Simons, gebortig van Thielt, Pastor tot Cortryk, en agtervolgens Kanonik en Arts-priester tot Gend, ingeweyd in 't jaer 1585 en gestorven in 't jaer 1605.

III. Carolus Maes, Deken der Cathedraele van Antwerpen, en Veld-priester der Arts-hertogen Albertus en Isabella, wird inge-

weyd in 't jaer 1607, hy hield een Kerkvergaederinge ſyns Biſdoms in 't jaer 1609, en ging het zelve jaer over tot het Biſdom van Gend.

IV. Joannes de Viſchere, van Berghen St. Winox, Kanonick en Paſtor der Cathedraele, wird ingewyd in 't jaer 1611, en ſtirf in 't jaer 1613.

V. Antonius van Hennin, Canonick der Cathedraele, en Paſtor van St. Nicolaus tot Ipre, wird ingewyd in 't jaer 1614; hy ſtigte een ſchoon Seminarie tot Douay, en ſtirf in 't jaer 1626.

VI. Georgius Chamberlain, Deken der Cathedraele tot Gend; wird ingewyd in 't jaer 1627, en ſtirf in 't jaer 1634.

VII. Cornelius Janſenius, gebortig van Leerdam in Holland; Hoogleeraer in de H. Godheyd der Univerſiteyt van Loven, wird ingewyd in 't jaer 1635, en ſtirf van de peſte in 't jaer 1638, dezen Biſſchop hadde eenen Boek geſchreven nopens de gratie, getytelt *Auguſtinus*, die naer ſyne dood eene groote beroerte inde Kerk heeft bygebrogt; men heeft er de vyf vermaerde ſtellingen uytgetrokken, die gedoemt zyn in 't jaer 1653, door den Paus Innocentius den X., en tegen dewelke Alexander den VII. een formulier heeft uytgegeven in 't jaer 1657.

VIII. Joſſeus Bouckaert, gebortig van Iſeghem, Overſten der Prieſters van het Oratorie

tot Scherpenheuvel, wird ingeweyd in 't jaer 1642, en ſtirf in 't jaer 1646.

Euſtachius Ludovicus de Croy, Prooſt der Kerke van St. Pieters tot Caſſel, wird achtervolgens benoemd door den Koning van Spagnien; maer hy overlyde in 't jaer 1648.

IX. Joannes Franciſcus van Robles, Graeve van Annapes, Prooſt van St. Pieters tot Loven en Cancellier der Univerſiteyt, wird ingeweyd in 't jaer 1654, en overlyde in 't jaer 1659.

X. Martinus Prats, gebortig van Bruſſel, Deken der Kerke van de H. Gudula aldaer, wird ingeweyd in 't jaer 1665, en ſtirf in 't jaer 1671

XI. Henricus van Halmale, gebortig van Antwerpen, Deken der Cathedraele aldaer, ingeweyd in 't jaer 1672, en is overleden in 't jaer 1677.

XII. Guilielmus Herinx, gebortig van Helmont, Religieus van het order van den H. Franciſcus, wird ingeweyd in 't jaer 1677, en overlyde den 17 Auguſti 1678, achtervolgens bleef het Biſdom van Ipre vyfthien jaeren openſtaen, ten opzigte der geſchillen, opgerezen tuſſchen den Paus Innocentius den XI. en den Koning Ludovicus den XIV. over de Koninglyke inkomſte van de Geeſtelyke goederen: ondertuſſchen benoemde er ſyne Majeſteyt in 't jaer 1679, Jacobus de Lieres, Deken der Cathedraele van St.

Omer; maer hy ſtont af van deze benoeminge en ſtirf in 't jaer 1703.

XIII. Martinus van Ratabon, Hoogleeraer van het Huys van Navarre en Veldpriester des Konings, wird ingewyd in 't jaer 1693; hy ſtapte van dit Biſdom af, om overtegaen naer dat van Viviers in Vrankryk in 't jaer 1713 en ſtirf tot Parys in 't jaer 1728.

XIV. Carolus Franciſcus van Lavalmontmorency, Arts-diaken der Arts-biſſchoppelyke Kerke van Cameryk, wird ingewyd den 6 Mey 1730 en ſtirf tot Ipre den 26 Auguſti naeſtvolgende.

Thomas Philippus van Alſacen, Graeve van Boſſu, Prooſt der Cathedraele tot Gend, wird begiftigd met het Biſdom van Ipre door den Paus Clemens den XI. in 't jaer 1713, maer den Keyzer Karel den VI. benoemde hem het volgende jaer, tot het Arts-biſdom van Mechelen. De Staeten-Generael de Opper-heer-ſchappye over Ipre hebbende, benoemden daer ook, in 't jaer 1713, Joannes Carolus de Cupere Paſtor der Parochiaele Kerke van St. Gillis tot Brugge; maer deze benoeminge is niet aenveerd geworden.

XV. Joannes Baptiſta de Smet, Licentiaet in de H. Godtheyd, Kanonik-Peniterſier en Preſident van het Seminarie tot Mechelen, wird benoemd door ſyne Keyzerlyke en Catholyke Majeſteyt in 't jaer 1716: hy wird ingeweyd tot Mechelen den 20 April 1721 en

ging over tot dat van Gend in 't jaer 1730.

XVI. Guilielmus Delvaux, Hoog-leeraer in de H. Godtheyd der Universiteyt van Loven, President in het Collegie van Viglius, Arts-priester van het District van Loven, enz.: wird ingeweyd tot Mechelen den 25 Mey 1732, en stierf in 't jaer 1761.

XVII. Felix Josephus Hubertus de Wavrans, Kanonik, Arts-diaken en Grooten-Vicaris van Doornyk, wird benoemd tot het Bisdom van Ipre, en ingeweyd tot Mechelen in 't jaer 1762; hy gaf uyt in het jaer 1768 een Werk in 't latyn geschreven, bevattende verschyde ordeningen, tot Wetstellingen van syn Bisdom; een Werk dat aenzien mag worden als een Meesterstuk van syn slag: hy is overleden in 't jaer 1784.

Men vind in Ipre de Kloosters der Carmeliten, der Recollecten, der Predikheeren, der Capucinen, der Augustynen, der Ongeschoende Carmeliten, en een Collegie der Jesuiten. Deze Paters bekwaemen tot hunnen onderhoud, op voorwaerde van de grondbeginzels der latynsche taele te leeren, de inkomstens der Abdye van Merckem, Religieuzen van het order van den H. Benedictus, eene meyle afgelegen van Dikxmuyden, en die der Priorye van Nipkercke, Benedictinen, gelegen by Belle: deze twee Kloosters waeren verwoest ten tyde der Muyteryen.

De Abdye toegewyd aen den H. Joannes

Religieuzen van het Order van den H. Benedictus, tot Ipre, grondveſtigde zig aldaer in 't jaer 1608, eerſtelyk geſtigt geweeſt zynde in de voorgeborgtens der Stad Terouanen; des zelfs Religieuzen hebben tot hun gebruyk de Choor der Parochiale Kerke van den H. Nicolaus.

De Vrouwe-Abdye van Roesbrugge ofte Pontrouard, Religieuzen van het Order van den H. Auguſtinus, is geſtigt geweeſt ontrent het jaer 1271, door den Ridder Guilielmus van Bethune; die van Nonnen-boſch, Religieuzen van het Order van den H. Benedictus, wird geſtigt in 't jaer 1123 door Karel *den Goeden*, Grave van Vlaenderen, en vergroot door ſyne opvolgers; daer zyn aldaer nog Clariſſen-Urbaniſten; arme Claren, gekomen uyt Middelburg in Vlaenderen; Zuſters van den derden Regel van den H. Franciſcus: Zwart-zuſters en Grouw-zuſters, ongeſchoende Carmeliterſſen, een Beggyn-hof en vier Gaſt huyzen.

Het Stad-huys, het welke men ook de Halle noemt: ſtaet op de Groote-merkt, het is zeer luyſterryk en heeft eenen ſchoonen thoren op den welken de Hand-veſten bewaert worden; men begon het zelve op-te-bouwen in 't jaer 1342: men heeft ook op de merkt eene zeer ſchoone fontyne, de welke aldaer is opgebouwt ten tyde der Franſche.

Den Prince van Iſenghien Heer en Borg-

grave

LA huys Van Ipre

grave van Ipre; ſy word beſtierd door eenen Hoofd-bailliu, eenen Amptman, derthien Schepenen, vier à vyf Raed-penſionariſſen en eenen Geregts-ſchryver: deze leſtgenoemde hebben maer eene raedplegende ſtemme in de plythandels die de Schepenen wyzen: deze Weth heeft enkelyk maer zyn Regtsgebied in de Stad en in des zelfs uytgeſtrektheyd.

Den 15 Auguſti in 't jaer 1566, roofden de Beld-ſtormers aldaer de Kerken, verbryzelden de Beelden, verdreven de Geeſtelykheyd en vermoorden meer als twintig Paſtors in dit Biſdom: ſy bleven in des zelfs beſittinge tot in het jaer 1583, den Prince van Parma vermaende hun agtervolgens door zyne brieven om weder-te-keeren tot hunne pligten; maer ſy hegtieden deze brieven aen de Galge: dezen ſmaed verpligtte hem om Kryg-benden derwaerts te zenden tot belegeringe der Stad Ipre, de welke zig den 10 April 1584 overgaf, naer eene omçingelinge van acht maenden: den Heere Marquette die er het bevel hadde trok er met alle die van den nieuwen Gods-dienſt uyt.

Den Prince van Condé nam de zelve voor den Koning van Vrankryk in 't jaer 1648 in; den Arts-hertog Leopoldus Gouverneur der Nederlanden ernamze in 't jaer 1649; den Maerſchalk van Turenne overweldigde de zelve in 't jaer 1658, naer dat de loopgraeven vier daegen geopend wae-

ren ; dog ſy wird aen Spagnien wederom afgeſtaen door den Pyreneeſchen vrede : in 't jaer 1678, kwam Ludovicus den XIV. Koning van Vrankryk, Ipre zelfs in perſoon belegeren ; hy dede den 8 Meert de loopgraeven openen en namze den vyf en-twintigſten der zelve maend in : Den vrede van Nimwegen bekragtigde hem de beſittinge van deze Stad, de welke hy ſedert dan duſdaniglyk heeft doen verſterken, dat zy eene der ſterkſte plaetzen geworden is van het verovert land : dezen zelven Vorſt gaf deze over met haere borgtvoogdye, door den Uytrechtſchen vrede, in't jaer 1713, aen de Staeten Generael, die van de zelve bezit namen den 4 Juny, om hun als Barriere te dienen, op voorwaerde dat de borgerlyke en geeſtelyke beſtieringe zouden blyven aen den Keyzer Karel den VI. als opper-heerſchappye-hebber : den Prince de Ligne, afgevoorderd door zyne Majeſteyt, nam er den eed van getrouwigheyd af van de Stads-regeringe en brogtvoordye den 21 February 1720.

DE BORGT-VOOGDYE VAN IPRE.

DE Stad Ipre maekte eertyds uyt met haere Borgt-voogdye, het derde litmaet van de Staeten van het Graefschap van

Vlaenderen ; maer sedert dat de zelve aen Vrankryk is overgegeven geweest door het Tractaet van Nimwegen in 't jaer 1678 ; en heeft zy haere gezanten niet meer gezonden naer de vergaederingen van die Provintie , en zy heeft deel gemaekt van het verovert land : niet tegenstaende dat de zelve sedert dien tyd veranderd is van Regts gebied, zoo is zy nogtans tot nu toe niet vereenigd met de Staeten van Vlaenderen ; de Borgt-voogdye oft Borg - graefschap van Ipre bevat ontrent dertig burgten en dorpen.

Den Koning van Vrankryk regtte er op, door een bevel der maend meert 1693 , eene Bailluagie en Koninglyke Regts-bank tot de welke alle de vonnissen van den Platten-lande by beroep moesten overkomen, eer dat deze voor het Parlement van Doornyk konden gebrogt worden : deze Regts-bank was opgemaekt uyt eenen Hoofd-baillieu , eenen Lieutenant Generael voor het Borgerlyk en Halsdaedig , eenen bezonderen Lieutenant , zes Raeds-heeren , eenen Advocaet Generael , eenen Procureur des Konings en eenen Gerechts-schryver ; deze is agtervolgens opgemaekt tot eenen voorzittenden Raed , bestaende uyt twee Kamers, met twee Voorzitters en een meerder getal van Raeds-heeren : deze Regts-bank hadde ook het Regtsgebied over de Borgt-voogdyen van Cassel , Bourburg, Bergen St. Winox , Veurne en Belle : Ludovicus den XIV. hadde er be-

volen; dat men, beginnende met den eersten Meert 1685, aldaer geene plythandels ofte andere stukken zoude schryven als in de Fransche taele; maer alswanneer de Fransche de Stad Ipre ontruymden in't jaer 1713, is de gemelde Regts-bank overgevoerd naer Belle.

Niet verre afgelegen van Ipre beschouwt men dry schoone Abdyen van Canoniken Regulier, van het order van den H. Augustinus die van Sonnebeecke is gesticht in 't jaer 1072, door Eusebius en Remberta syne Vrouwe: die van Wormezeele heeft voor Stigter gehad Isaac, Heere van Wormezeele in 't jaer 1668.

De Abdye van Warneton ofte Waesten, in de klyne Stad van diën naem tusschen Ryssel en Ipre, is gestigt geweest door Adelis, Gravinne van Peronne en Warneton in 't jaer 1138: sy behoort aen de Princen van Oragnien. De Bontgenoten de zelve ingenomen hebbende in den laesten oorlog, vonden haere gelegendheyd zoo voordeelig dat sy de zelve deden versterken; en de Hollanders hebben deze behouden uyt kragte van het Tractaet der Barriere gesloten in 't jaer 1715. dog deze hebben alle deze Barrier Steden moeten ontruymen.

De Vrouwe Abdye van Messinen Adelyke Religieuzen van het order van den H. Benedictus, wird gesticht door Adelis, Dogter van Robert, Koning van Vrankryk en

Vrouwe van Bauduinus van Ryssel in 't jaer 1062: Sy stichte aldaer ook een Cappittel van twaelf Canoniken, toegewyd aen den H. Sidronius Martelaer.

DE STAD CORTRYK.

MEn noemt deze in 't latyn *Cortracum* en oudtyds *Corturiacum*: sy houd met haere Borgt-voogdye de vierde plaetze onder de Steden van Vlaenderen; sy is gelegen op de Leye, vyf mylen ofte daer ontrent van Ryssel, van Ipre, van Doornyk en van Audenaerde, en acht van Brugge en van Gend, met deze gemynschap hebbende door eenen zeer schoonen steenweg, geleyd in 't jaer 1722, en met Doornyk met eenen anderen, geleyd in 't jaer 1728.

Cortryk is zeer vermaert geworden door syne fyne Lynwaerten, door syne schoone Ammelaekens, Servetten en andere Huyslinden, die aldaer gemaekt worden in de maniere van Damast, en die door gansch Europa gevraegt worden.

De Collegiale Kerke van Onze Lieve Vrouwe is opgebouwt door Bauduinus, Grave van Vlaenderen, Keyzer van Constantinopelen, hy stigte aldaer in 't jaer 1203, een Capittel van twaelf Kanoniken met eenen Deken, welke plaetzen door den Opperheerschappey-hebber worden vergeven, uyt-

gezonderd twee Proven, de welke den Bisschop van Doornyk vergeeft: de Parochiale Kerke is toegeweyd aen den H. Martinus; men vermeynt dat St. Eloy des zelfs Stigter is en dat hy aldaer het Woord Gods heeft verkondigt; de Religieuzen der Abdye van den H. Amandus bezitten er eene oude Proosdye, toegeweyd aen Onze Lieve Vrouwe en gestigt in de zevende eeuw; des zelfs Prooft heeft een bezonder Regtsgebied in de Stad met syne Schepenen.

Daer syn ook Recollecten, Capucinen, Jesuiten, een zeer oud Beggyn-hof, een Vrouwe klooster, van't Order van den H. Augustinus, genaemt *Sion*, ongeschoende Carmeliterssen, Grouw-zusters en twee Gast-huyzen, het eene voor de Reyzers en het ander voor de Ziekene: de Abdye van Groeningen is gestigt in 't jaer 1238 voor Nonnen van het Order van Citeaux, door Joanna Gravinne van Vlaenderen; zy was als dan in de omstreke der Stad gelegen, en is in 't jaer 1578 binnen de Stad gestelt ten opzigte der Oorlogen: men eerbiedigd in deze Abdye een Miraculeus Beeld der H. Maget Maria.

De Stads-regeringe is opgemaekt uyt eenen Hoofd-bailliu, eenen Borgermeester, Thien Schepenen, twee Pensionarissen en twee Geregts-schryvers: de Krygs-troupen hebben aldaer hunnen bezonderen Gouverneur.

Onder het Ryk van Philippus *den Schoo-*

nen, verloren de Fransche in 't jaer 1302 ontrent Cortryk eenen Veld-slag tegen de Vlaemingen, die onder geleyde waeren van Jan, Grave van Namen, Zone van Guy, Grave van Vlaenderen: de Fransche kregen aldaer eene volstrekte nederlaege: hunnen Aenleyder, Robertus, Grave van Artois, den Ryks-veld-maerschalk Raoulus van Nesle, Jacobus, Koning van Maïorca, den Hertog van Baar, duyzend twee-hondert Edellieden en zes-duyzend fransche soldaeten bleven ter plaetze dood: alzoo den Adel vergulde Sporen droeg, van welke men een groot getal op het Slag-veld vond, wird dezen slag van de Geschiedenis-schryvers bygenaemt *den Slag der vergulde Sporen.*

In 't jaer 1382 randde Karel den VI., Koning van Vrankryk, de Vlaemingen aen, die waeren opgestaen tegen hunen Grave Ludovicus *van Mâle*, en hy dreef hun op de vlugt ontrent het Dorp van Roosebeek, dry mylen van Cortryk; meer als viertig-duyzend Vlaemingen wirden er gedood en de Stad wird geplunderd en verbrand.

Philippus *den Stouten*, Grave van Vlaenderen; dede aldaer een Kasteel opbouwen in 't jaer 1385; en versterkte de Stad door verscheyde Thorens: sedert dan zyn des zelfs beschanzingen zeer vermeerderd, en de Fransche hebben deze voltrokken, als sy in de voorgaende eeuw er van in bezit waeren: den Maerschalk van Gassion dede aldaer in

't jaer 1647 ook een Kasteel opbouwen, naest den kant der Gendsche-poorte, waerom men meer als dry-honderd huyzen heeft afgebroken, benevens de Kloosters der Capucienen en Capucienerssen.

De Fransche hebben er zig meester van gemaekt in 't jaer 1643, en den Maerschalk De la Ferté verpligtte de Spagniaerts, die des zelfs Beleg hadden ondernomen, om dit te staeken; naer eene van hunne afgezonderde Kryg-benden te hebben verslaegen: den Koning van Spagnien ernam Cortryk in het jaer 1645 en dede er eenige nieuwe beschanzingen opmaeken, maer sy kwan in 't jaer 1646 weder aen de Fransche, de welke waeren onder het geleyde van Gastonius, Hertog van Orleans, oom van den Koning Ludovicus den XIV., die de zelve innam in het aenzien van het Spaensch Leger, het welk onder het geleyde van den Hertog Karel van Lorrynen was: den Arts-Hertog Leopoldus, Gouverneur der Nederlanden, nam de zelve stormender-hand in, den 19 April 1648 en het Kasteel gaf zig twee dagen daer naer over.

In 't jaer 1667 dede den Koning Ludovicus den XIV. haer belegeren door den Maerschalk van Humieres, die haer, naer eenen aenval van twee dagen, innam en alnog dede versterken: zy was alsdan van zeer groote aengelegendheyd, zynde de meest-gevaerlydende Stad. Den Koning van Spagnien

ſtond deze af aen Vrankryk door het Vredens verdrag van Aken, en zy keerde aen Spagnien niet meer weder voor in het jaer 1678 door den Vrede van Nimweghen.

In't jaer 1683 namen de Franſche haer wederom in met des zelfs Kaſteel, welkers Sterktens ſy gelykelyk afbraekn in't jaer 1684, en zig er voords op een nieuw meeſter van gemaekt hebbende, gaven zy de zelve wederom over in't jaer 1697 door den Vrede van Ryſwyk, met haere ganſche Borgt-voogdye, uytgezondert de Stad Meenen en des zelfs Regts-gebied.

In't jaer 1744 den Oorlog ontſtaen zynde tuſſchen Vrankryk en de Keyzerinne Koninginne, begon den Koning Ludovicus den XV. met zig meeſter te maeken van Cortryk, den 17 Mey van het zelve jaer: daer was alſdan geene de minſte bezettinge in die Stad.

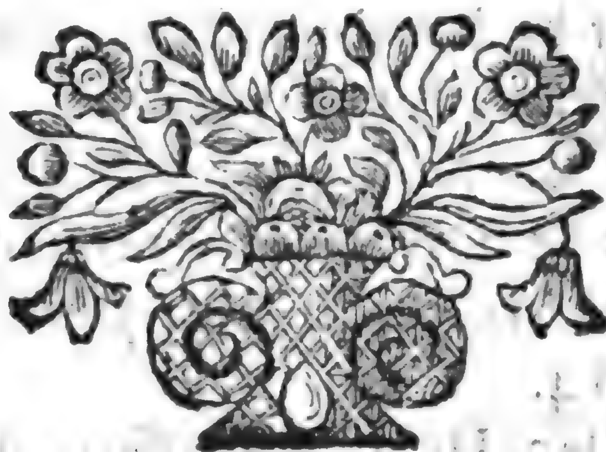

OVERGESLAEGE STUKKEN

Van het tweede Deel.

Blad-zyde 16, *agter regel* 3.

IX. Martinus van Litzenburg, geboren tot Heeze, in 't jaer 1691, wird naer dat hy Rector tot Gemert was geweest, in 't jaer 1725 Pastor tot Hilverenbeeck, en Vicaris-Generael gekozen in de maend February 1745, synen Voorzaet overleden synde den 26 Mey 1742: hy stierf den 6 January 1756.

X. Andreas Aarts, geboren tot Lommel, wird Vicaris verkozen den 5 Mey 1763, zyne verblyf-plaets houdende tot Schyndel.

Blad-zyde 189, *agter regel* 18.

IV. Den Prince Franciscus Raes van Gavre volgde zynen vader op, overleden in 't jaer 1773.

Blad-zyde 191 *agter den lesten regel.*

XXV. Agtervolgens is dezen lest-genoemden Voorzitter wederom nae Brussel vertrokken, alwaer hy Raed-van-Staet wird, om den Heer Moloteau, synen voorzaet, te erplaetzen in syne bedieningen, volgens de opene brieven die hem vergunt waeren den 26 January 1756: Moloteau overlyde den 26 November 1764.

XXVI. Den Heere Destassart, Raeds-heer van Staet en van den Gehymen Raed, is hem opgevolgt, volgens syne opene brieven van den 31 December 1762.

Blad-zyde 199, *agter regel* 29.

XIV. Den Bisschop van Barlo overleden zynde den 19 January 1771, is hem opgevolgt den Prince Ferdinandus Maria van Lobkowitz, hy was Kanonik der Arts-bisschoppelyke Kerk van Saltzburg en der Cathedrale van Ausburg; in 't jaer 1779 is hy tot het Bisdom van Gend overgegaen.

XV. den Grave Albertus Ludovicus van Lichtervelde, gebortig van Gend, is hem in't jaer 1779 opgevolgt, Prooſt geweeſt zynde der Collegiaele Kerke van de H. Pharaildis tot Gend.

Bladzyde 362 *agter regel* 3.

XXXIII. Ludovicus de Kerle, Ridder, Raed van Staet en van 's Lands-inkomſtens, gebortig van Gend, is opgevolgt aen den Grave van Pattyn; hy is overleden in het jaer 1782.

XXXIV. Den heer Dierix, gebortig van Aelſt, is eerſt Raeds-heer geweeſt in den Raed van Vlaenderen, agtervolgens Raed-fiſcael en voords Voor-zitter in 't jaer 1782.

Blad-zyde 367; *agter regel* 25.

XVI. Den Bisschop van der Noot, overleden zynde den 27 September 1770, in den ouderdom van vyf-en-tachentig jaeren, is hem Gerardus Govardus van Eerſel opgevolgt; hy was geboren tot Antwerpen den 28 December 1713; hy wird Primus in de Univerſiteyt van Loven uytgeropen in 't jaer 1734; hy wird agtervolgens Licentiaet in de

H. Godtheyd; den 5 October 1742. Kanonik van St. Bavo tot Gend; den 21 Juny 1748 wird hy tot Arts-diaken verkozen, en den 27 Mey 1765 tot Prooft van het zelve Capittel; den 3 April 1767 wird hy Vicaris-generael aengeftelt, ten opzigte van de onpaffelykheyd en hoogen ouderdom van fynen voorzaet; hy wird Biffchop den 14 December 1771 en overlyde den 24 Mey 1778.

XVII. Ferdinandus Maria, des H. Roomfch Ryk Prince van Lobkowitz, Hertog van Sagan, Grave van Sternftein, geboren tot Weenen in 't jaer 1726 en aldaer ingeweyd den 30 Juny 1772 tot Biffchop van Namen; hy dede fynen intrede tot Gend den 22 November 1779, welk Bifdom hem ook verrykt met de tytels van Grave van Heverghem en Heere van St. Baafs enz.: hy is bovendien Kanonik der Arts-biffchoppelyke Kerk van Saltzburg en der Cathedrale van Ausburg.

Blad-zyde 389 agter den leften regel op een naer.

XVII. Den Biffchop Caymo overleden zynde den 22 December 1775 volgde hem op Felix Guilielmus Antonius Brenart, gebortig van Loven, geeftelyken Raeds-heer van den grooten Raed tot Mechelen, en Deken van het Cappittel tot Lier; hy dede fynen intrede den 3 Auguftus 1776.

Blad-zyde 419 agter den leften regel op een naer.

XVIII Den Biffchop de Wavrans den 27 October 1784 overleden fynde, is agtervolgens

gens tot dit Bisdom benoemt; Carolus Alexander, Grave van Arberg, van Valengin en van het H. Ryk. geboren in 't jaer 1734, van voorts Canonik van Doornyk, agtervolgens van Leuze en tegenwoordiglyk Dom-heer van Luyk, Bisschop van Amyzon, Wey-Bisschop van Luyk, Kerkelyken onderzoeker van syne Hoogheyd den Prins Bisschop in de Kerk-vergaederingen van 't Bisdom van Luyk, Lidmaet van den grooten Staet van het land van Luyk, en Grave van Loos, erfagtig Maerschalk van het Hertogdom en land van Limburg, Heere van la Rochette, erfagtig Amptman van Fleron, oudsten zone van Nicolaus, Maximilianus, Edmundus, Josephus, en van Antonia Theresia Du Han-de-Martigny, Kanonikersse van het Adelyk Stift van Nyvel, overleden in't jaer 1742, dogter van Philippus Ludovicus Du Han, Grave van Martigny, opper Stal-meester van den Groot-hertog Karel van Lorrynen en van Catharina Francisca van Roque-feuille van Puydebar: des zelfs jongsten broeder Nicolaus Antonius, geboren in 't jaer 1736, is Colonel eygenaer van een Regiment Dragonders voerende synen naem, en van voorts dien van St. Ignon: dezen Bisschop heeft zynen intrede nog niet gedaen.

Eynde van het Tweede Deel.

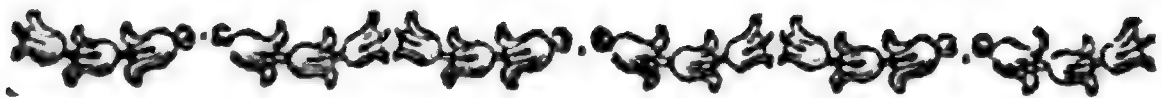

BLAD-WYZER.

VAN DIT

TWEEDE DEEL.

A.

B

H.

I.

N

O

P.

R.

S.

Eynde van den Blad-wyzer van 't tweêde Deel